

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת קדושים תשפ"ב
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

תינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת קדושים תשפ"ב.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלארו
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור הירושלמי
שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה טוב', וביאור החתם סופר ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
"כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך", הטעם שהשבת נקראת 'יום גדול',
והשייכות של 'מזמור שיר ליום השבת' לשבת!.....ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים.....יד
קדושת האדם.....יד

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספרכב
מהי תורה???.....כב

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנהלב
העוסק בכבוד אמו אם פטור מכבוד אביו.....לב

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'.....לח
מנהג "חלת המפתח" לקראת שבת "קדושים".....לח

שבת פרשת "קדושים" - כ"ט ניסן - "שבת מברכים" וערב ראש חודש אייר
.....לח
סעודה שלישית הנכנסת לראש חודש.....לט

מנהגי הספירה.....לט
פרוט מנהגי האבלות הנהוגים בימים אלו.....מ

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברקמד
דיני ספירת העומר זמן ספירת העומר ובדין ספירת העומר בכתובה.....מד

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. מז
פניני עיון בפרשת השבוע.....מז

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשובנא
בענין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו כשיש לו כלי של היתר ..נא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס נה

נה זמן תשלום שכר שכיר יום.....

נה בגדרי מצות תוכחה.....

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
ו'שמועה טובה' נח

נח סדר ההכנה למתן תורה ביום הראשון והשני והשלישי לחודש סיון (א)... נח

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב סה

סה כל יהודי יכול להיות קדוש.....

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. סז

סז "אם הייתי מיליונר..." וטעם חדש על ה"שליסעל (-מפתח) חלה".....

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
עא עא

עא קדושת השם על ידי תפילות ישראל.....

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד עד

עד קדושת האדם.....

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד פג

פג בענין אמונה והשתדלות.....

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת מרבני 'בית המדרש להלכה
בהתיישבות' פז

פז לקט דיני פאה ולקט.....

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית צא

צא להיות קדושים.....

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית צח

צח מי הם 'הזונים אחריו' המוזכרים בפסוק?.....

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צט

צט וטהר לבינו - לעבדך - ולטהרינו ולקדשינו | גאולה ואמונה - הקדמה

צט לתפלה.....

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' ושא"ס קא

דע מה למעלה ממך..... קא

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן קד

פניני תרגום יונתן פרשת קדושים..... קד

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי קיז

כיצד מוכיחין?..... קיז

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער קכא

חשיבות הפטרת מחר חודש..... קכא

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה קכה

איסור אכילה ושתייה קודם התפלה..... קכה

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קכח

'מאוסה היא הערלה! למה? | ביאור שורש 'ערל'..... קכח

תובנות / הרב נחמן דרקסלר קלב

את שבתותי תשמרו..... קלב

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף. קלג

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי קלג

ערוב תבשילין..... קלג

חינוך..... קלז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קלז

שונא 'מתנות' יחיה!..... קלז

חידות..... קלט

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ קלט

שאלות לפרשת קדושים..... קלט

חידותא דאפטרטא מחר חודש (שמואל-א כ)..... קלט

תשובות חידותא ושירתא- שאלות על שירת הים..... קלט

חדוותא דאפטרטא שביעי של פסח (שמואל-ב כב)..... קמ
תשובות לפרשת אחרי מות..... קמא
חדוותא דאפטרטא אחרי מות לבני אשכנז (עמוס ט)..... קמג
חדוותא דאפטרטא אחרי מות לעדות המזרח (יחזקאל כב)..... קמג
תשובות לפרשת מצורע..... קמד
חדוותא דאפטרטא שבת הגדול (מלאכי ג)..... קמה

קמז אספקלריא לדף היומי

קמז אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת
קמז הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים
קמט הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

קנה סיפור

קנה "מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק
קנה פרק ק"ו "עלילה תאומה לחלוטין"
קסג סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ
קסג סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (2) עדות נאמנה על מרן
קסג שר התורה

אספקלריא לפרשת קדושים תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור
הירושלמי שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה
טוב', וביאור החתם סופר

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?

ביאור הירושלמי

בתלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ט - דף כב, ב) מובא מזמור א' בין שלושה מקורות לכך
שהנמנע מעבירה מקבל שכר כעושה מצוה:

"גמ'. ... תמן תנינן: הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה? (וכו').

אמר רבי מנא (תהלים קיט): "אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דְרַךְ - הֵהָלְכִים בְּתוֹרַת ה'" = כהולכים בתורת
ה'.

אמר רבי אבון: "אֵף לֹא פָעַלְו עוֹלָה - בְּדַרְכֵי הַלְכוּ" = כבדרכיו הלכו.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: מה כתיב? "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים": מכיון
שלא הלך בעצת רשעים - כמי שהלך בעצת צדיקים.

*

ישנם שני ביאורים, לבאר מאיזה דיוק בלשון המזמור דייק האמורא הירושלמי רבי יוסי
בי רבי בון, שמי שלא הלך בעצת רשעים הרי הוא כמי שהלך בעצת צדיקים.

לפי אחד הביאורים דבר זה נלמד ממה שכתוב "אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא נאמר
"אשר הלך בעצת צדיקים".

אמנם יש בדברי הירושלמי ביאור נוסף: שהדיוק הוא מהשאלה שבה אנו עוסקים
בשבועות האחרונים, מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת".

וכמו שאר הביאורים שהוזכרו עד עתה, גם ביאור הירושלמי נע על ציר "סור מרע ועשה
טוב":

פתח בסור מרע וסיים בעשה טוב, לומר, שמי שאינו הולך בעצת רשעים, הרי הוא כמו מי
שהולך בעצת צדיקים. שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים
לו שכר כשכר עושה מצוה.

*

ויעויין שם בירושלמי, שמכח סתירת לשון המשנה הוכיחו שמה שהנמנע מעבירה יש לו שכר כעושה מצוה, אין זה בכל מקרה ואופן. אלא דוקא:

או - במי שבא לידו 'ספק' עבירה, ונמנע מלעבור - שגדר את עצמו גם מלעשות מעשה שאין ודאי שהוא כרוך בעבירה.

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

*

בסוגייה זו, אם הימנעות מעבירה הרי היא כמצוה, יש לציין גם לדברי המשנה המפורשת במסכת מכות (פ"ג מט"ו):

"כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה".

*

ביאור החתם סופר

ביאור נוסף מצאנו, לענות על השאלה מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת":

החתם סופר בדרשותיו (חלק ב, דף רפ ט"ד) מבאר זאת:

תהילותיו של איש הם, כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע".

*

יש לצרף לכאן את דברי התקוני זהר (תקון יג, דף כזב) בביאור המזמור, שהליכה בעצת רשעים היא על דרך עצת הנחש לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע", כלומר לערב טוב ורע [לפי ביאור הגר"א: דורש 'עצת' מלשון 'עץ', שהסטרא אחרא מייעצת לאדם שטוב לו לעבור עבירה, כמו שיעץ הנחש לחוה]. והנדבק בבחינת "אשרי" הוא ההפך, שהוא כ"עץ החיים" [מתוק מדבש: שנאמר בו ואכל וחי לעולם]. ועלהו לא יבול [שאין בו שום חלק רע. נראה הביאור: בשונה מעץ הדעת טוב ורע שעניינו עירוב טוב ורע].

ובספר "אהבת ישראל" (ויז'ניץ, הובא בליקוט "יד דוד"): "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח": "מוץ" הוא "כלאים", עירוב טוב ורע.

*

בדברי האהבת ישראל לכאורה צריך ביאור, מה ענין מוץ לכלאים, וצריך תלמוד. [ועפ"י מענה "לדופקי בתשובה": שהמוץ מעורב עם גרעיני החיטה כמו כלאים].

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך", הטעם שהשבת נקראת 'יום גדול', והשייכות של 'מזמור שיר ליום השבת' לשבת!

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה' (יט, ל)

א) בנוסח ברכת המזון בשבת אומרים: "כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך".

ותמה ה'חזון יחזקאל' (תנ"ך עמ' 378) ואלו דבירו: "חזרנו כל כל המקראות ולא מצאנו ששבת שמה "יום גדול". "יום קדוש הוא בכל הכתובים, ורב הוא ההבדל בין "גדול" ובין "קדוש" - "גדול" מורה על דבר שבחיוב שישנו במציאות, ו"קדוש" משמעותו שלילה ופרישות. ואולם יום השבת הוא "יום גדול" שמעיד על דבר שבמציאות, שבששת ימי המעשה ברא הקב"ה את עולמו, וגם הוא "יום קדוש" שבשביעי התעלה וישב על כסא כבודו, והוא פרוש ובדול מהכל ומחיה את הכל, מלאכי מעלה מקלסים אותו בקדושתו" (עכ"ד).

ונבוא להציע בזה ב' ביאורים, וכדלהלן:

"מקדש השבת ומברך שביעי"

ב) הנה במאמרי השבת הבאנו שהשבת יש לה גם כח "קדושה" וגם כח של "ברכה", וכנוסח התפילה במגן אבות: "מקדש השבת ומברך שביעי", ובנוסח התפילה בליל שבת: "וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים". והמקור הוא במקרא (בראשית ב, ג) "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו".

ובביאור המושג והחילוק בין "ברכה" ל"קדושה", כבר ביארנוהו במאמר שם, וכאן נוסיף ונביא מה שביאר בזה המהר"ל (תפארת ישראל פרק מ).

שם עומד המהר"ל לבאר את המושג "כלה" ו"קדושה". ואלו דבריו: "כי השבת קראו חכמים בשם "כלה" וקראו אותו גם כן בשם "מלכה", וכמו שאמרו ז"ל (ב"ק לב, ב) "בואי שבת כלה מלכתא".

וזה כי השבת יש בה שתי בחינות, האחת שהיום מבורך מצד עצמו, ולכך נקרא "כלה" שהכלה יש לה ברכה. הבחינה השנית, שהשבת מקודש נבדל משאר הימים, ודבר זה מדרגה בפני עצמו מה שהוא מקודש נבדל משאר ימי החול. ולכך נקרא "מלכתא" שהמלכתא היא נבדלת משאר בני אדם, שזהו ענין המלך שהוא נבדל משאר בני אדם ואינו נכלל עמהם.

וכנגד אלו ב' הדברים אמר הכתוב "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", קרא אותו שהוא מבורך ושהוא מקודש" (עכ"ד).

ועד"ז מבאר הגר"א בהגדה של פסח את המושג "הקדוש ברוך הוא", ואלו דבריו: "קדוש" מורה על עשיית הדין בעולם שאז מתקדש שמו, ו"ברוך הוא" מורה על הטובות והחסד שהוא עושה.

ומוסיף הגר"א שזהו מה שכתוב "והתגדלתי והתקדשתי" - התגדלתי בטובות אשר אעשה, והתקדשתי בנקמות אשר אעשה.

ומבואר מדבריו ש"גדול" זה מלשון "ברכה".

וכן מצינו בדברי חז"ל (עי' רש"י דברים ג, כד) שאמרו עה"פ "את גדלך" זו מדת טובך. ולכן אברהם אבינו הוא מדת "הגדול" בעבור שהוא היה עמוד החסד וכמש"נ (תהלים קמה, ח) "וְגָדַל חֶסֶד" (זוה"ח שמות עד, א; שמות מב, ב; ריאקנטי שמות ג, ו).

ועפ"ז מבואר היטב הנוסח ברצה "כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך" - שזה כנגד "ויברך ויקדש" (ממו"ר הגרד"כ שליט"א).

וא"ש גם נוסח התפילה במוסף של ג' רגלים שאומרים: "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת" - ששמו של הקב"ה נקרא "גדול וקדוש", כאמור "הקדוש ברוך הוא" על שם שתי הנהגותיו הנ"ל.

וכן מצינו שבית המקדש נקרא "גדול וקדוש", כנוסח הברכה בברכת המזון "רחם נא כו' ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו". וכן במוסף של ג' רגלים "ומפני חטאינו כו' בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו".

מה גדלו מעשיך ה'

ג) ומצינו בזה ביאור נוסף, והוא מה שכותב האבודרהם (ברכת המזון): "כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך - "גדול" על שם (תהלים צב, ו) "מה גדלו מעשיך ה'", ו"קדוש" על שם "ויקדש אותו".

הרי שמצינו מקרא על יום השבת שנקרא "גדול", והוא במה שנאמר "מה גדלו מעשיך ה'" במזמור שיר ליום השבת.

ובאמת המקרא הזה הוא מקרא מיוחד לשבת, וכפי שמדוקדק בנוסח ברכת "יוצר אור", שבימות החול אומרים: "המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניה. המלך המרומם לבדו מאז, המשובח והמפואר והמתנשא מימות עולם. אלוקי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו אדון עוזינו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו".

ואילו בשבת (בנוסח אשכנז) אומרים את כל הקטע הנ"ל ומדלגים את המקרא של "מה רבו מעשיך ה'".

ועמד בזה הפחד יצחק (שבת מאמר ה) ומבאר, שיש הבדל בין שבת לימות החול, שבימות החול המקרא הוא "מה רבו מעשיך ה'", ואילו בשבת המקרא הוא "מה גדלו מעשיך ה'".

"רבו" מסמל "כמות" של פרטים רבים, ואילו "גדול" מסמל "איכות" דבר שלם שמרכיב בתוכו פרטים רבים.

ולכן מצינו שנאמר "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו", ודרשו חז"ל (ר"ה יח, א) שתפילת הצבור אינה חוזרת ריקם. אשר מבואר מינה, שהשם "גוי גדול" היינו צבור, כי כאמור "גדול" הוא סמל של איחוד של הפרטים לדבר אחד.

ויעו"ש בפחד יצחק מה שהרחיב בביאור מערכת ששת ימי בראשית, ומש"נ בסוף "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד", שה"מה גדלו מעשיך ה'" הוא כנגד ה"כל" הזה מקום של איכות ולא של כמות, וזהו אמרינו בא-ל אדון "גדלו וטובו מלא עולם". ולכן מוצאים אנו שיעקב אבינו אמר (בראשית לג, יא) "יש לי כל" לעומת עשו שאמר (שם, ט) "יש לי רב" (אפיקי מים ביהמ"ק עמ' קצ בשם הגרמ"ש; וע"ע ברש"י ובכלי יקר שם).

שייכות "מזמור שיר ליום השבת" לשבת

ד) ונעתיק כאן מה שכותב השפתי חיים (מועדים ח"ג עמ' תיד) לבאר את הענין הנ"ל בטוב טעם ודעת באר היטב, ואלו דבריו:

תחילה יש להבין את השייכות של פרק תהלים צב אשר פותח "מזמור שיר ליום השבת" ליום השבת, שהרי לכאורה אין בתוכן המזמור שום רמז על יום השבת, כולו מדבר על שנראה כאילו הרשע טוב לו "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און", ואמנם "כסיל לא יבין זאת", אך האמת שכל פריחתם כעשב שנובל להשמדם עדי עד, ובסופו של דבר ישאר אך צדיק כתמר יפרח עוד בשיבה, וכל זה מגיד ומורה "כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו". ומה השייכות של כל זה ל"יום השבת"?

בכדי להבין זאת, נקדים להתבונן בתפילת 'יוצר לשבת'. הנה תחילת הברכה "יוצר אור כו' ובורא את הכל", "הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו", "הכל ירוממוך סלה יוצר הכל", מדוע כאן חזרה מספר פעמים על המילה "הכל".

^א כבר עמד בזה המהר"ל (נצח ישראל פרק יט) ואלו דבריו: "ועל דבר זה יסד דוד עליו השלום ה"מזמור שיר ליום השבת וכו'", ולא מצאנו בכל המזמור הזה שזכר יום השבת שאמר "מזמור שיר ליום השבת". אבל מפני כי השבת בו השלים השם יתברך העולם, ומפני כי יש שהם אומרים כי נמצא דברים שהם חסרון בעולם, ובפרט שיש צדיק ורע לו רשע וטוב לו, דבר זה יחשב חסרון. ועל זה אמר "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'", כי יש להודות השם יתברך על שלימות הבריאה, ושלא ימצא חסרון בבריאה, רק הכל בהשלמה. ומפני כי השלמה הזאת אינה רק מצד עולם הבא, ועל ידו יושלם הכל, כמו שיתבאר, ולכך אומר "מזמור שיר ליום השבת", ופירשו ז"ל (סוף תמיד) ליום שכולו שבת, והוא מנוחה לחי עולמים. כי אף אם נראה בעולם הזה דבר מה שהוא חסרון, אבל מצד עולם הבא יושלם הכל". ועמד בזה גם בחי' הגרי"ז עה"ת (פר' בראשית), ובסמוך יובאו תורף דבריו.

עוד יש לעיין בהמשך הברכה, שהושמט "מה רבו מעשיך ה'" בנוסח התפילה בשבת (בנוסח אשכנז). וגם צריך להבין את הפסוק "מה רבו מעשיך ה'", מה טעם לשינוי הלשון הנ"ל "מה גדלו מעשיך ה' וגו'".

ובסוף הקטע "אין בעולם הזה העולם הבא לימות המשיח לתחית המתים, הכרת ה' בכל שלבי הבריאה מתחילתה ועד תכליתה, מה ענינה ליום השבת?

ומבאר הגר"פ: "הנה בראיה שטחית אין מבחינים בקשר שבין כל חלקי הבריאה. הרמח"ל כותב (דע"ת סי' קכח): "חלקי הבריאה הזאת מי שמביט עליהם לפי ראות עיניו בתחילה, לא יראם אלא ענינים מפוזרים ומפורדים, פירוש בלתי מתקשרים כולם אל תכלית אחת, אלא כל אחד ענין בפני עצמו לתכלית מיוחדת נשלם בעצמו בלתי שיצטרך לחבירו, כי כל כך מינים בדומם, כל כך בצומח, כל כך בבעלי חיים, אין ביניהם קשר ויחס שיצטרכו להעזר זה מזה ושיתקבצו לתכלית אחת, אלא כל אחד נברא למה שנברא, ועניניו משלימים לתכלית המכוון בו לא יותר".

כי בהתבוננות בכל נברא בנפרד, מוצאים בריאה מושלמת, באריה, רואים שלימות בכך שיש בו כל הכישורים והתכונות הנצרכים לו כחיה טורפת וחזקה. בבריאת הזבוב למשל, רואים נפלאות ה' וגדולתו, היאך יצור קטן כזה טמון בו כל הנצרך לו לקיומו עם כל האמצעים להתמודד על חייו כנגד כל בעלי החיים הגדולים ממנו עשרות מונים. וכך בכל נברא ונברא, מתגלית שלימות בפני עצמו. א"כ יש כאן ריבוי עצום של בריות מושלמות, ואפשר לומר "מה רבו מעשיך ה'", ואף להכיר כי "כולם בחכמה עשית" על רוב חכמת הבורא הצפונה בכל אחד. ולאחר הכרת גדלות הבורא, שרק הוא יתברך יכול לברוא בריות רבות כל כך בחכמה נפלאה כזו, שכל אחד ואחד הוא שלם לעצמו, אנו מכריזים "מלאה הארץ קנייך!"

נמצא שכל הבריאה על כל פרטיה, היא כלי לעבודת ה' שלנו להכיר גדלות השי"ת, בזאת אנו מקרבים את הבריאה לתכלית יצירתה. ובמבט זה אנו רואים, רק ריבוי של פרטים נפרדים. וזוהי ההכרה של ששת ימי המעשה "מה רבו מעשיך ה'".

אך ממשיך הרמח"ל (שם): "אך מי שיעמיק בחכמה, ימצא היות כל הנמצאות כולם מתקשרים קשר גמור זה בזה, שכולם צריכים להשלים הענין שאליו כיוונה החכמה העליונה בבריאה, וכולם מתקבצים לתכלית אחת שתנאיו רבים וסדרם עמוק מאוד, והם הם כל חלקי הבריאה הרבים האלה, ודבר זה כבר אמרתי, עמוק הוא כי כאן החכמה מתרחבת והולכת עד אין תכלית, לדעת פקודת כל הנמצאות ומה הגיע אליהם בכוונה הכללית הזאת שזכרנו" - ידיעת כל פרט בבריאה מה תפקידו בגילוי כבוד ה', ואיך הוא משתלב בתוך הכלל, היא חכמה עמוקה.

"ורז"ל אמרו (אבות פרק ו) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו", ועתה די לנו לדעת רק בכלל אחד ההקדמה הזאת, שודאי כל דברי הבריאה מתקשרים הם ומתקבצים אל תכלית האחד, ונדע על כן, כי אין שלימות ענינם במה שהם נמצאים איש

לדרכו מקצהו שלימות כל בריאה בפנ"ע, אלא במה שהם מתקשרים זה בזה ומתאחדים לתכלית האחד שזכרנו, כי זה לבדו הוא ודאי שלימות ענינם".

ומוסיף הרמח"ל: "ובאמת תראי שגם במעשים אין רע נמצא בעולם, אלא בחלקי הדברים טרם התחברם להשלמת הדבר, אך אין דבר מושלם שיהיה רע". דהיינו שלאמיתו של דבר גם בריאת הרע היא בבחינת טוב שמביא לתכלית הנרצה, כאשר משתמשים בו כרצון ה' בהתגברות עליו וכדו'.

ואלו דבריו (שם אות קכד): "ואמנם הרע מצד עצמו לבדו אינו אלא קלקולים והפסדים והשחתה, אך עם שאר הכונניות (המכונה), אדרבא ממנו נמשך תועלת לאדם עצמו, כי בו תלוי כל הזכות ומציאות העבודה, וזה בעמדו לא לנצח אלא להנצח".

ולמדנו, כי כאשר הרע משולב בתוך כל הבריאה, במקומו ושיעורו הנכון ככלי לעבוד ה' כדי להיות מנוצח, ולא נותנים לו ערך עצמי כדבר נפרד לעצמו, אזי הוא בבחינת טוב מאד. וידועים דברי חז"ל עה"פ (בראשית א, לא) "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" שזהו יצר הרע. כי כולם בהיותם מתפקדים כדבעי במסגרת המיועדת להם בתוך מערכת הבריאה הכוללת, נקראים הם טוב מאד, כי על כן הם מביאים את האדם לשלימות ולריבוי כבוד שמים בעולם. "וירא אלקים את כל אשר עשה" בגמר הבריאה, לאחר ראייה מושלמת של כל הפרטים, אף השליליים לכאורה המצטרפים למכלול אחד שלם שמטרתו כבוד ה' אז מתגלה "והנה טוב מאד".

ונוסח הברכה "ובורא את הכל" ששינו חז"ל מלשון הנביא (ישעיה מה, ז) "ובורא רע" (כבמואר בגמ' בברכות יא, ב), אין זה משום לישנא מעליא גרידא שלא להזכיר רע, אלא בכדי להגדיר את תכלית בריאת הרע. וזהו ששינו באבות (ו, יא) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" - שזה כולל גם את הרע. והדא הוא דכתיב (ישעיה מה, ז) "עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה" (שפתי חיים מועדים ח"ב עמ' רנד).

וזה נתגלה בשבת, כי שלימות הבריאה כמקשה אחת על כל חלקיה הטובים והרעים, שמטרתה גילוי וריבוי כבוד ה' בעולם, באה לידי ביטוי בשבת בראשית כאשר נסתיימה. ומלאכת הבריאה כולה ניתנה האפשרות להכיר שהכל טוב מאד אף לדורות עולם. וכמבואר בזוה"ק (שמות קלה; תפילת כגונא): "רזא השבת איהי שבת דאתאחדא ברזא דאחד".

נמצא שיסוד וסוד השבת הוא, בסוד האחד כלומר ההכרה המושלמת שכל הבריאה על כל חלקיה היא שלימות אחת ויש לה מטרה אחת ויחידה, ריבוי כבוד שמים, במבט זה אין רע כלל, כי גם הוא משמש רק לשלימות עבודת ה', ובוזה מתגלה יחודו יתברך שאין דבר החורג מרצונו יתברך.

ולכן איתא בזוהר שם: "כד עייל שבתא, איהו אתייחדת ואתפרשת מסטרא אחרא, וכל דינין מתעברן מינה, ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא" - כאשר נכנסת השבת, כנסת

ישראל מתייחדת במבט היחודי שעל ידי זה נבדלת מסטרא אחרא, וכל הדינים חלקי הרע עוברין ממנה, והיא נשארת ביחוד האור הקדוש".

תוכן תפילות השבת

ה) והיסוד האמור הוא תוכן השבת ותפילותיה, שזהו גם הנושא של "מזמור ליום השבת" ללמדנו "מה גדלו מעשיך ה'", כי בשבת מכירים שכל מעשי ה' כולם מקשה אחת המהוים בנין אחד גדול ושלם ואינם מתפצלים בריבויים, לעומת ימי החול בהם מכירים אנו רק בחינת "מה רבו מעשיך ה'" אך מאד עמקו מחשבותיך, כדברי הרמח"ל שידיעת כל הפרטים כיצד משתלבים הם בשלימות זו דבר עמוק הוא מאד.^ב

"איש בער לא ידע", במבט שטחי שהבריאה נראית כחלקים הנפרדים זה מזה, נדמה כי "בפרוח רשעים וגו'", אבל במבט השבת הכולל הכל מכירים "כי הנה אויבך יאבדו כו' צדיק כתמר יפרח". והמסקנא "להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו".

ומתוך איבוד הרשעים וביטול כח הרע, אפשר להכיר את יחוד השי"ת ואת שליטתו הבלעדית, ומבינים שזהו תכלית הרע להדגים לנו את ה"ואתה מרום לעולם ה" ע"י ביטול הרע, כמבואר בפסוק "להשמדם עדי עד".

ולכן קבעו חז"ל את נוסח תפילת יוצר בשבת בפתחת "הכל יודוך" ובהדגשה חוזרת של "הכל", ללמדנו את מהות השבת, שבה מתעלה האדם להכרה שכל חלקי הבריאה מאוחדים ומתאחדים לגילוי כבודו יתברך, אף כל תקופות הבריאה כסדרן יחד מביאים לכך "אין כערכך ה' אלוקינו בעוה"ז בעוה"ב לימות המשיח לתחית המתים", עד לגילוי השלם של אחדות זו שיהיה לעתיד לבוא".

ולכן יום השבת מוגדר "יום הגדול" בו באים להכרה ש"מה גדלו מעשיך ה'!"

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

^ב וכ"כ הגרי"ז עה"ת (פר' בראשית): "שאז (בשבת) היה תכלית הבריאה ואז הוא דנאמר בה "כי טוב" על כל הבריאה בכללה, ועד עכשיו נאמר "כי טוב" רק על כל דבר בפרט, ועל כן כשהגיע יום השבת אמר אדם הראשון "טוב להודות כו' ולומר כו'", כי עכשיו כבר הבריאה גמורה והגיע זמן לומר שירה ולהודות ולומר, ומה היא ההודאה? "מה גדלו מעשיך ה'" דהיינו שבח והודאה על כל מעשי בראשית כולם. וסיים עוד ואמר "מאוד עמקו מחשבותיך" כו' - שיר על ההנהגה כו', דהיינו כל הנהגת הקב"ה בעולמו מתחילת הבריאה ועד סופה שהוא יום שכולו שבת כו'. וזהו עיקר ויסוד זו השירה וזה המזמור, שהוא שבח והודאה על כל הבריאה שנגמרה ביום הבשת, ועל כל ההנהגה שתכליתה ביום שכולו שבת".

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

קדושת האדם

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (יט, ב)

אדם השלם - קדוש

במדרש (ב"ר ח י) אמר רבי הושעיא, בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש, וכן עתיד להיות אחר התיקון, כמו שאמר רבי אלעזר (ב"ב עה:): 'עתידים צדיקים שאומרים לפניהם קדוש, כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו'.

ענין קדושתו של האדם התבאר במסילת ישרים (כו) שהוא כאשר האדם נבדל ונעתק מן החומריות לגמרי ומתדבק תמיד בכל עת ובכל שעה באלקיו, ואפילו בשעת התעסקו במעשים הגשמיים המוכרחים לו מפאת גופו הנה לא תזוז נפשו מדביקותה העליון. והיינו שהקדושה היא בהשלטת שכלו על גופו, כי השכל הוא משכן הנשמה, ובה חל קשר הקדושה אל העליון, כמבואר בנפש החיים (א ה, יז)ד.

מעלת הקדושה וחיוב השגתה

והנה במסילת ישרים (בהקדמה, ובסדר הפרקים), מוצבת מעלת הקדושה, כדרגה הנעלית מכל חלקי העבודה, שכן הובאו שם דברי רבי פינחס בן יאיר 'תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדש, רוח הקדש מביאה לידי תחית המתים'ה.

^ג אמנם הקדושה חלה גם על הזמן, כשבת ומועדים, ועל המקום, כדוגמת עיר הקודש והמקדש, ואף בהם ענין הקדושה הוא הבדלה וייחוד אל הקודש, עד אשר אף החומר נעשה שותף לגילוי הקדושה. אולם אין בהם חיבור מצד עצמם אל הקודש, אלא שהוא מתגלה בהם, ולכך שייך בקדושתם חילול על ידי האדם, אשר הוא ממשיך את הקדושה לו ולעולם, בדבקותו על העליון ית'. וכמבואר בדברי הגר"א (חבקוק ב ח) שקדושת ג' מחנות היא בזכות ג' אבות.

^ד גם בתניא (אגה"ק פי"ז) כתב בביאור מאמר 'עתידים צדיקים שאומרים לפניהם קדוש', כי ה'קדוש הוא בחינת מובדל, שאינו בגדר השגה ודעת, כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע, כי החכמה מאין תמצא כתיב, הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בודה"ק, והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחיה'.

^ה במקור ברייתא זו (ע"ז כ:): שנינו סדר אחר 'טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לתחית המתים, ואמנם הגירסא לפנינו היא 'טהרה מביאה לידי חסידות' ובסוף המעלות 'קדושה מביאה לידי רוח הקודש', אך המהרש"א תקנה לפי מה ששנינו בשלהי סוטה (פ"ט מט"ו) 'חסידות מביאה לרוח הקודש', ובהגהות הגר"א (ע"ז שם)

קדושת האדם

אכן, בפירוט מדרגות העבודה מתחלתם עד סופם (שם פ"א), כתב שהם 'הזהירות, הזריזות, הנקיות, הפרישות, הטהרה, החסידות, הענוה, יראת החטא, והקדושה', ולא מנה אחריהן את רוח הקודש והחסידות. וטעם השמטה זו הוא, לפי שסדר העבודה נמשך עד קנין הקדושה, ואילו רוח הקודש ותחית המתים אינן תלויות בעבודה, אלא הן מעלות הנתנות למי שהגיע לשלימות מעלתו, וכן מבואר בפרק הקדושה (פרק כו) כי כאשר 'יכין עצמו אל השראת קדושתו, הנה בדרך שרוצה לילך בה יוליכוהו, ובעזר האלקי אשר יותן לו תתגבר נפשו בו ותנצח את הגופניות, ותדבק בקדושתו יתברך ותשלם בו ומשם יעלה אל מעלה גבוהה יותר, והוא הרוח הקדש שכבר תגיע השכלתו להיות למעלה מחק האנושי, ויוכל להגיע דביקתו אל מעלה כל כך גדולה שכבר ימסר בידו מפתח של תחיית המתים'.

ואמנם אף סדר המעלות חלוק הוא, כמו שכתב רמח"ל (שם פי"ג) 'הפרישות היא תחלת החסידות. וכל מה שביארנו עד עתה הוא מה שמצטרך אל האדם לשיהיה צדיק, ומכאן ולהלאה הוא לשיהיה חסיד', הרי שהקדושה היא קצה קצהו של רום מעלת החסיד.

אולם עם זאת, ציורתה התורה על הקדושה, וכמו שביאר שם 'הפרישות ודאי צריך ומוכרח והזהירו עליו חכמינו ז"ל, הוא מה שנאמר (תו"כ ריש פרשתן) 'קדושים תהיו, פרושים תהיו'. ואמנם הדבר טעון טעם ודעת, אם היא תחילת דרך החסידות, איך שייך ציווי על מה שאינו בגדרי החיוב של 'צדיק', וביותר יפלא איך יכלול הציווי להגיע עד המעלה העליונה של קדושה.

ועל כולנה, כי הרמב"ן (דברים כאי ח) כתב שחטאו של בן סורר ומורה, בהיותו 'זולל וסובא', הוא שום שבכך 'עובר על מה שנצטוינו קדושים תהיו', הרי שהעובר על ציווי זה חטא גדול בידו, ואילו מידת חסידות היא, איך יתכן עד שעל העדרו יקבע חיוב מיתה, אתמהה.

דרגות הקדושה

והנה לעיל (יא מד) נאמר 'וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְהִיָּתְּם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי, ודרשו (יומא לט:): אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה, מקדשין אותו לעולם הבא, וביאר הגר"א (ח"א ברכות נג:): שבמקרא זה כלולים שמות עצם תואר ומקרה, ויש בו את עצם ה'קודש', ותואר 'קדוש', ומקרה של 'קדושה'.

וביאר דבריו, כי כמה רבדים יש בקדושת האדם, ובסדרי עבודתה השגתה וחלותה:

א. 'והתקדשתם' היא עבודת הקדושה שסדרה הוא 'אדם מקדש עצמו מעט, מקדשין אותו הרבה', כמבואר במסילת ישרים שם, 'ענין הקדושה כפול הוא, דהיינו, תחלתו עבודה וסופו

כתב שכן משמע ממה שאמרו שם 'חסידות גדולה מכולן, שנאמר אז דברת בחזון לחסידך'. וראה תוספת ביאור לגירסאות אלו בשלהי המאמר.

י וכבר כתב הגר"א בהגר"א (בביאורו לח"א ברכות שם) כיג' דרגין אלו הם כנגד נר"ן, קדושה למטה, קדוש באמצע, וקודש למעלה.

קדושת האדם

גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה. תחלתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו, ההשתדלות הוא שיהיה האדם נבדל ונעתק מן החומריות לגמרי ומתדבק תמיד בכל עת ובכל שעה באלקיו, ואמנם לפי שאי אפשר לאדם שישים הוא את עצמו במצב הזה כי כבד הוא ממנו, כי סוף סוף חומרו הוא בשר ודם, על כן סוף הקדושה מתנה, כי מה שיוכל האדם לעשות הוא ההשתדלות ברדיפת הידיעה האמתית והתמדת ההשכלה בקדושת המעשה, אך הסוף הוא שהקב"ה ידריכהו בדרך הזה שהוא חפץ ללכת בה, וישרה עליו קדושתו ויקדשהו, ואז יצלח בידו זה הדבר, שיוכל להיות בדביקות הזה עמו יתברך בתמידות, כי מה שהטבע מונע ממנו יעזרהו יתברך וסיועו יתן לו. וזהו 'אדם מקדש עצמו מעט' הוא מה שיוכל האדם לקנות בהשתדלותו. 'מקדשים אותו הרבה' הוא העזר שעוזר אותו השי"ת.

ב. 'והייתם קדושים', היא השגת הקדושה, כאמור 'מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה', והיינו שעם היותו בעולם הזה, יחול עליו תואר 'קדוש' בזכות הקדושה הנמשכת עליו מלמעלה, והוא שפע קודש השורה עליו למעלה מיכולת קבולת גבולות החומר, והיא ענין תוספת הנשמה, כמבואר בנפש החיים (א טז) 'סוד המוחין. שהן פעמים מתנוצצים פעמים מסתלקין ובאים בסוד תוספת למי שזוכה לזה כידוע'.

ג. 'כי קדוש אני', הוא הדבקות בעצם הקדושה, עד שהיא חלה בו להיותו כחלק מן הקדושה, ועליה אמרו 'מקדש עצמו בעולם הזה, מקדשין אותו לעולם הבא', והיינו כי עיקר החפץ הוא בקדושה דלעתיד לבא, בה יגיעו הנבראים לתיקונם ושלמותם, ויהיו נקראים בשמו של הקב"ה, כאמור, 'עתידיים צדיקים שאומרים לפנייהם קדוש, כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו', אולם גם קדושה

¹ וראה לשון באדיר במרום (עמ' קמח) 'יש קדוש ויש קודש, והקדוש הוא מקבל הקודש, והקודש הוא המקובל או הניתן. וגם במחברת הקודש כתב 'וקודש למעלה מן קדוש, ושניהם בחכמה סתימאה לכן הם ב"פ גאות וגאת, והם גימטריא קדוש קדש'.

² וראה לשון רבנו בחיי (ויקרא יא מד) 'והתקדשתם בגוף, והייתם קדושים בנפש, לעולם הבא, כי קדוש אני. ויתכן שכוונתו כמו שכתב מהר"ל (ח"א ב"ב עה:), שבעוה"ז קדושת האדם מוגבלת בגוף, ולכן אין אומרים בו קדוש לפני הצדיקים, אבל לעתיד יהיו הצדיקים קדושים לגמרי, ולא יהיו מוטבעים בגוף, ואז יהיו המלאכים אומרים לפנייהם קדוש, כי קדושתם תהיה יותר מן המלאכים, כמו שאמרו במדרש (ויק"ר כד ח) שהמלאכים לפי שאין יצה"ר מצוי בהם קבלו קדושה אחת שנאמר (דניאל ד) 'ובמאמר קדישין שאלתא', אבל ישראל לפי שיצר הרע שולט בהם הלואי בשתי קדושות יעמדו, ולכן נתן להם שתי קדושות שנאמר 'והתקדשתם והייתם קדושים'. וראה עוד במדרש (שמו"ר טו ו) 'המלאכים אומרים קדוש קדוש בכל יום, וישראל אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ומבואר בזהר (ח"ג צג.) שקדושת ישראל היא ביחוד ברכה וקדושה, כנגד ג' אבות, וכדינו אמור (חולין צא:): שהמלאכים יש להם השגה ב'קדוש' והאופנים ב'ברוך', אך רק ישראל מוסיפים 'ימלוך', כי רק הם מייחדים וממשיכים את גילוי שמו ית' אף בעולם הזה, כמבואר בנפש החיים (א י) 'כי ודאי מלאך גדול מהאדם. הן בעצם מהותו. הן בגודל קדושתו ונפלאות השגתו. אמנם בדבר אחד יתרון גדול לאדם מהמלאכים. והוא העלאת והתקשרות העולמות והכוחות והאורות אחד בחבירו. אשר זה אין בכח כלל לשום מלאך.

³ והוא האמור בזהר (ח"ג עא:): 'תאנא כתיב והיתה נפש אדוני צרורה כו'. נשמת אדוני מבעי ליה. אלא כמה דאמרן דזכאה חולקיהון דצדיקייא דכלא אתקשר דא בדא נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקוב"ה אשתכח דנפש צרורה בצרור החיים, ואף דבריו הובאו בנפש החיים (שם יז).

זאת לעתיד לבא, אינה קדושה עצמית הטבועה באדם, אלא רק אם קדם וקדש עצמו בעולם הזה.¹

אמור מעתה, כי חיוב הקדושה הוא, להשתדל בה, ומסתבר שעל כל שלב בעבודתה בא כנגדו מתנה וגמול, ועל כך חל החיוב, לעמוד על דרך טוב, ואף כי תחילת שלב הקדושה השייך לחסידות היא בפרישות, מכל מקום כבר מהשלב הראשון יש לו גמול, ולכך התורה מביאה לידי זריזות, כי שורש הקדושה הוא בהיות התורה בקרבו², וכדלהלן.

הקדושה גילוי החיים

והנה מצינו חלות קדושה בכל הנבראים, כאשר קדשם האדם בקדושת הגוף למזבח, או בקדושת דמים לבדק הבית, אולם אין באחד מהם קדושה עצמית, אלא רק באדם שנקבעו בו קדושת ישראל, כהנים ולויים, ומעליהם 'כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' וכו' לשרתו ולעובדו, לדעה את ה' וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים'.³

וכבר אמר הכתוב שסיבת החילוק בין הנבראים היא, כי 'מי יודע רוח בְּנֵי הָאָדָם הֲעֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הִירָדָת הִיא לְמַטָּה לְאַרְצָךְ' (קהלת ג כא), וביאר מהר"ל (דרוש עה"ת) ש'בהמה' היינו 'בה מה', כי כפי שנבראת הבהמה, כך היא מתקיימת כל ימיה, ואילו האדם נקרא על שם האדמה, שהיא בכח בלבד, כי מצד בריאתו הרי הוא בור, כשדה שאינה זרועה, עד שיקבל תורה. והוסיף (גבורות ה' פ"ד) כי בעוד הבהמה נמשכת אחר כוחותיה, וכיון שאין לה דעת להבחין אם יש תועלת במעשיה הרי היא 'יורדת היא למטה לארץ', הרי שהאדם, שולט הוא על כוחותיו, כארץ אשר תוציא צמחה, וכגנה זרועיה תצמיח, ובכך 'רוח האדם עולה היא למעלה'.⁴

ועומק הענין הוא, כי כפי החיבור אל שורש העליון, כך קדושת חיי האדם, והיינו כי שפעת החיים נובעת מן הקדושה, באשר היא נקודת החיבור למקור החיים, ואמנם אדם הראשון כל עוד נקרא 'קדוש' לא היתה קצבה לחייו, כי הנשמה העליונה נכנסה בו⁵, והשיג את כל חלקי התורה בשרש קדושתם העליון⁶, והחיות תלויה בקדושה, בהיות קדושת

¹ ובוזה יש מובן לדרשת חז"ל (ויק"ר כד ט) 'קדושים תהיו. יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם', שההוה אמינא היתה, כי כיון שהאדם יכול לקדש עצמו ואחרים, הרי שיש לו קדושה עצמית, והיא טבועה בו מעת שנברא האדם בצלם אלקים. וקמ"ל, שאין קדושתו טבועה בו, אלא עליה לעבדה ולשמרה, עדי יזכה למה שעתידיים צדיקים להקראות 'קדוש' ואז יכללו בעצם קדושתו ית'.

² ולכן נקראו ישראל מעת מתן תורה (שמות יט ו) 'גוי קדוש', כי אף שטרם הגיעו לתיקון השלם, בו יאמרו לפני הצדיקים 'קדוש', מכל מקום העם כולו התקדש בקבלת התורה ללכת בדרך קדושים. וכן הכתוב אומר (דברים ז ו, יד ב) 'כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, כך בחר ה' להיות לו עם סגולה נכל העמים', ובחירה והבדלה זו חלה במתן תורה, כאמור (שמות יט ו), וענין זה כבר התבאר בהרחבה בספר השבת (פר' כי תבא).

³ כמבואר בנפש החיים (א טו) 'בחינת הנשמה היא הנשימה עצמה, שפנימיות עצמותה מסתרת בהעלם ומקורה ברוך כביכול בתוך נשימת פיו ית"ש. שאין עצמות מהותה נכנסת כלל בתוך גוף האדם. ואדם הראשון קודם החטא זכה לעצמותה. ובסיבת החטא נסתלקה מתוכו ונשארה רק חופפת עליו'.

⁴ ראה בנפש החיים (ד כח) 'שהשיג בחינת נשמתא לנשמתא דיליה, שבה היה מסתכל בזיהרא עלאה נשמתא לנשמתא של התוה"ק, והחכמות העליונות היו גלויות לפניו בשורש שרשם העליון וכו', אך ישראל שעמדו על הר סיני פסקה

קדושת האדם

הנשמה מאירה את הגוף, ומעת אשר חטא והסתלקה הנשמה מן הגוף, להיות חופפת על ראש כל אדם, נמשך הגוף כבהמה, והוצרך להזדכך במיתה, כדי לשוב ולקבל אור הנשמה העליונה [ונקודת החיים שנותרה באדם, היא כל עוד משתדל לעמוד על דרך טוב, ולהדבק אל הקודש, וזה הוא טעם מיתתו של בן סורר ומורה, שראשית דרכו מורה שאינו עומד על דרך טוב, ואינו קשור אל שפע החיים כלל].

נמצא כי כפי שהאדם נשמתו עולה למעלה, כך הוא מחובר אל שורש החיים, ובו הוא ממשיך את הקדושה העליונה לעולם, ויכול להתקדש ואף לקדש אחרים, כאמור (מסילת ישרים א) 'אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך'.

החיים והקדושה הופעת הצלם

מעלת הקדושה נטבעה ביצירת האדם ב'צלם אלקים', כפי שנינו (אבות ג יד) 'חביב אדם שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלקים ברא את האדם', הרי כי אף שהכתוב אומר ש'בצלם אלקים בראו', לא הזכיר התנא אלא שנברא 'בצלם', וביותר, כי בהמשך מנה מעלות שבהם חביבין ישראל, שנקראו בנים, וניתן להם כלי חמדה, ואילו בבריאת הצלם נקט 'חביב אדם'.

ומבואר שהכוונה היא לאדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, כי בהיות האדם שלם בבריאתו, אזי יש בו 'צלם', בו תלויה חיותו, כאמור 'אך בצלם יתהלך איש'טו, וכוחו של צלם זה הוא בהכלת הנשמה העליונה הניתנת באדם, כשהיא תואמת לגוף, עד שיש בו חיבור שלם ונכון אל שורשו העליון^{טו}.

וכבר התבאר ענין הצלם בהרחבה בהגהה שבראש ספר נפש החיים, ששלשת היסודות, אש רוח מים, הם כדפוס רוחני המעצב את כלי הגוף, הנוצר מיסוד בעפר שהוא מתפעל

וזהמתן, עכ"ז לא זכו להשיג רק עומק פנימיות הנשמתא דאורייתא, אבל לא בחינת הנשמתא לנשמתא, עד אשר יערה רוח ממרום וישפוך את יתברך את רוחו על כל בשר'.

^{יד} כלשון נפש החיים (ד כו) 'שהתורה נותנת השפע חיות וקדושה ואור לכל העולמות', ועוד (שם ל) 'אותה הקדושה וחיותן ואורן של המצות שמקדשים ומחיים להאדם המקיימם, הוא נלקח ונשפע רק מקדושתה ואורה של התורה הקדושה'.

^{טו} כי אין חיות לאדם רק עם זה הצלם, ובו יתהלך ויחיה, וכבר אמרו (זהר ח"ג קד.) ששלשים יום קודם פטירת האדם מסתלק ממנו הצלם, כי כל עוד צלם אלקיו עליו אין המיתה יכולה לשלוט בו.

^{טו} וראה במדרש שמואל (אבות שם) שהביא בשם רבי חיים וויטאל, שרק ישראל בכלל 'חביב אדם שנברא בצלם', ולא עכו"ם שאינם קרויים אדם, ומה שנקט התנא 'אדם' הוא לפי שהוא תואר חשוב מ'ישראל', שהרי ואחר שאדם הראשון נברא בצלם, כן כל הקדושים והטהורים אשר בארץ המה ימשך עליהם הצלם. והיינו, כי שלימות האדם היתה בעת בריאת אדם הראשון קודם החטא, ואילו ישראל עוסקים בתיקון החטא, והשבת הצלם, עד שלימותם לעתיד לבא. ואמנם בתוי"ט (אבות שם) נקט שגם הגויים נבראו בצלם, אך רש"י (דברים כא כג) כתב 'כי קללת אלקים תלוי, ולזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו', ומשמע שדיוקנו רק בישראל. וגם מהר"ל בדרך חיים שם כתב שהגויים לא נבראו בצלם, שהרי 'אתם קרויים אדם, ואין האומות קרויים אדם', ואף שאדם ונח נבראו בצלם, מכל מקום אחר שבחר השי"ת בישראל נתמעט הצלם הזה אצל האומות. והוסיף (נצח ישראל יא) שאצל האומות צורת האדם בטילה אצל הגוף, כאילו היה כולו חומרי.

קדושת האדם

ומקבל מהם¹, וכך גם נפש רוח נשמה שבאדם, שאין להם תפיסה במחשבת האדם, אלא מציאותם ניכרת לפי פעולותיהם ע"י הגוף. ויכולת האדם להכילם תלויה בהתמזגות פנימיות של שלשת היסודות.

ולהאמור לעיל, שמהות הקדושה הוא בהשלטת שכלו על גופו, כי השכל הוא משכן הנשמה, ובה חל קשר הקדושה אל העליון, הרי שזה הוא תכלית בריאת האדם 'בצלם אלקים', כי רק ע"י שלמות הצלם, הוא יכול להיות שליט על הכוחות כולם, ובהתמזגות שפע כל יסודות הגוף, יכול למשול על כל כוחותיו, ולהעלותם אל שרשם בקדושה, לבל ימשכו לרדת מטה.

והוא אשר הוסיף וכתב במסילת ישרים (שם) 'ענין הקדושה הוא שיהיה האדם דבק כל כך באלקיו, עד שבשום מעשה אשר יעשה לא יפרד ולא יזוז ממנו יתברך, עד שיותר יתעלו הדברים הגשמיים אשר ישמשו לאחד מתשמישיו במה שהוא משתמש בהם, ממה שיורד הוא מדביקותו ומעלתו בהשתמשו מדברים גשמיים.

*

הדמיון היפך הקדושה

ככל האמור לעיל, כתב רש"י בביאור הכתוב (במדבר טו לט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם', הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה, והלב חומד, והגוף עושה את העבירות, והיינו כי ב'עין רואה' נפתח כח הדמיון, והוא מפעיל את כח התאווה שבלב, והם חלים על הגוף, שהוא ההולך לפי משיכת כוחותיו, ופועל את העבירות.

וכך היה לעולמים, בחטא אדם הראשון, כאמור (זהר חדש רות) 'נטל נחש כמין גמל, ורכב עליו, וירד ופתה אותו, עד שעבר מאמר יוצרו', ויותר מבואר בפרקי דרבי אליעזר (יג) 'מה עשה סמאל, לקח כת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקב"ה בעולמו ולא מצא בהם חכם להרע כנחש, והיה דמותו כמין גמל, ועלה ורכב עליו, משל למה הדבר דומה לאדם שיש בו רוח רעה, כל מעשים שהוא עושה וכל דברים שהוא מדבר מדעתו הוא מדבר, והלא אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו, כך הנחש כל מעשים שעשה וכל דברים שדבר לא דבר אלא מדעתו של סמאל'.

והיינו כי הנחש מייצג את כח הדמיון, המקיף בעקלתון את כל היקום, והוא שורש שאיפת הניחוש, בה יוצא שכל האדם מן המציאות הקיימת לפניו, וכאשר הוא רוכב ומפעיל את כח התאווה, ונתפס להעמיד את רצונו המופשט כמציאות מוחשית, הרי הוא כגמל המהלך בלא מים, ומוליך את רוכבו אל ארץ ציה וצלמוות, וכאשר תיאר הגר"י מסלנט 'האדם חפשי בדמיונו ואסור במושכלו, דמיונו מוליכו שובב בדרך רצונו, הדמיון נחל שוטף, והשכל יטבע.

*

¹ והם כנגד ד' אותיות הויה, כי השפע נמשך בג' אותיות יה"ו של השם ב"ה, וה' אחרונה כפולה.

השכל קובע צורה לחומר הגוף

וכבר כתבו הרמב"ם (מו"נ ח"ב פ"ד) וכל הראשונים^{י"ח}, כי השכל הוא הנותן צורה לחומר הגוף, והמהר"ל הרחיב בזה במקומות רבים (גבורות ה' פ"ד, נתיב הלשון, השתיקה, ועוד), והביא שהכתוב אומר 'ויהי האדם לנפש חיה', לאמור שהנשמה היא צורה לחומר האדם, כי החומר משותף לכל הדברים, וההבדל הוא מצד הצורה בלבד, שמצד הצורה יוכר הדבר מה שהוא. וכיון שהנשמה שורה בשכל, הרי שבו חלה צורה ייחודית לאדם.

ולפי ערכנו, נקודת החילוק בין הצורה לחומר, הוא בהיות החומר נפעל, ללא תכלית עצמית, והצורה פועלת, וקובעת את תכלית החומר, והוא ענין היסודות הרוחניות, המשפיעות לגוף, שהוא מתפעל ונפעל על ידם.

וקודם החטא היה גוף האדם זך, ומואר ע"י הנשמה בשכל העליון, וכיון שהיה שולט על כוחותיו, היה פועל להמשיך אור השי"ת כתכלית בריאתו לחבר שמים וארץ, אך מעת שחל בו פגם החטא, ונפרד מן הצלם, נותר האדם להיות נפעל, ודמיונו מוליכו שובב בדרך רצונו, ונמשך אחר תשוקותיו, ואין הצלם נגלה בו, אלא בישראל לעתיד לבא, בקיום 'והייתם קדושים'.

*

מעלות האדם בסדר הפרשיות

המתבונן בסדר פרשיות התורה, כפי שהתבארו בעזי"ת עד כה, יבחין ויראה שמתגלה בהם סדר התיקון לחטא האדם, וממנו יתד ופינה לקיום הציווי של 'קדושים תהיו'.

ספר בראשית, בו הכיר אברהם את בוראו, עד שהוציאו י"ב שבטי יה 'שבעים נפש', והוקף היכל הקודש במחנות שכינה, וכל עבודה זו הוא כהעמדת החומר של ישראל. אולם רק בספר שמות נחה עליהם הצורה, כאשר התגלתה ראשית מחשבה בסוף מעשה, והתברר שבכורת האדם היא בישראל, ואז יצאו לפועל בעולם, והקימו את המשכן. וספר ויקרא הוא תורת כהנים, הכולל את סדר העבודה, בטהרה ובקדושה, לכהנים במקדש, ולכל ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ולכך קדמו פרשיות הטהרה לקדושה, וכמו שדרשו בירושלמי (שבת פ"ט ה"ג) מהכתוב (טז יט) 'וטהרו וקדשו', שיש טהרה המביאה לקדושה, והיא הטהרה של תיקון הלב והמחשבות^{י"ט}. ועניינה מבואר במסילת ישרים (טז) 'שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה', ואכן כל הטומאות היוצאות מגופו של אדם [האמורות בפרשיות דלעיל], נובעות מחסרון תיקון הלב

^{י"ח} המאירי בחיבור התשובה (מאמר ב פ"ד), הרשב"ץ במגן אבות (פרק תחיית המתים), הרלב"ג (מלחמות ה'), הכוזרי (מאמר ה).

^{י"ט} ואמנם משמעות 'וטהרו' האמור שם נדרש (יומא נח): שיש להזות 'על טהרו של מזבח', ובגמרא שם 'מאי טהרו, אמר רבה בר רב שילא, על גלויה דמזבח, כדכתיב וכעצם השמים לטהר', לאמור כי הטהרה המביאה לקדושה, אינה רק טהרה מטומאה, אלא הכנת מקום פנוי לחלות הקדושה.

קדושת האדם

והמחשבות. ורק אחר השגת מעלה זו, נוספת מעלת הקדושה, להיות 'נבדל ונעתק מן החומריות לגמרי ומתדבק תמיד בכל עת ובכל שעה באלקיו'.^כ

וכך הוצבו הדברים במסילת ישרים (שם) 'ההפרש שבין הטהור לקדוש, הטהור, מעשיו החומרים אינם לו אלא הכרחיים, והוא עצמו אינו מתכוין בהם אלא על צד ההכרח, ונמצא שעל ידי זה יוצאים מסוג הרע שבחומריות ונשארים טהורים, אך לכלל קדושה לא באו, כי אילו היה אפשר בלתי, היה יותר טוב. אך הקדוש הדבק תמיד לאלקיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^כ הראב"ד בהקדמת ספרו בעלי הנפש, דן 'מה היא טהרה ומה היא קדושה', וכתב שהטהרה היא קדושת המעשה, שלא יגע בטמא, ואם נגע יטהר, והקדושה היא נקיות הלב והמחשבה, והיינו, שהטהרה היא להנקות מכל טומאה. והתוספת בקדושה היא, בהיותו נבדל לגמרי, עד שאינן לו תשוקה כלל לצד אחר. ובוה יובן מה ששנינו בשלהי סוטה (פ"ט מט"ו) בתחילת סדר המעלות 'טהרה מביאה לידי פרישות', כי שלב הטהרה מטומאה, מביא לידי פרישות, ואילו הקדושה תלויה בהקדמת יראת חטא כסדר שנקטה הברייתא (ע"ז כ:). אך במסילת ישרים נקט שרבי פנחס בן יאיר עוסק בטהרה שהיא שלימות המעשים, בהתגברותו לעשותם על צד החכמה והיראה, ולא על צד החטא והתאוה, והיא טהרה המביאה לידי קדושה. [אמנם גם הראב"ד נקט כסדר המסילת ישרים 'טהרה מביאה לידי קדושה'].

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

מהי תורה???

דָּבַר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, ב)
הנה קדושת כל הקדושות שלמעלה מכל העולמות היא תורתנו הקדושה, ונראה לחדד
קצת את הידוע ואת שאינו ידוע על המושג "תורה", עד כמה שאפשר לקרב את זה
למושגינו. וגם הזמן גרמא בימי ספירת העומר שסופרים ומתקרבים ליום קבלתה.

לא להאמין למה ניתן לנו רשות לגשת, ולא רק לגשת אלא להתקשר ולהתחבר ולהיות
עמה חד! עמה ועם נותנה! להראות ולגלות כי איננה רק היכי-תמצי להעביר מסרים, אלא
היכי-תימצי להעביר לתוכינו את קדושת המסרים! וכפי שניזכר - אפילו להעביר את
קדושת המוסר אלינו, היינו הבורא יתברך בכבודו ובעצמו!!!

מקובל להמשיל את התורה ל"הוראות יצרן", זה הרבה יותר מזה, בהוראות היצרן הוא
לא מעביר את כל היכולות הכלכליות שלו או את כל הסמכויות והאפשרויות שבידו,
ב"הוראות היצרן" שבתורה מועברת אלינו כל הקדושה של המצוה (נפש החיים ד ל). ויותר
מזה, בהוראות התורה מועברת קדושת היצרן!!!

כך נראה מכמה ציטוטים, שאם אנחנו היינו אומרים אותם היינו בין אפיקורס לשוטה,
אבל אחרי שחז"ל ורבותינו כתבו כך, מצוה לומר אותם!!! וכגון מאי דאיתא בשבת (קה).
"אנא נפשי כתיבת יהבית". ובמדרש רבה (ריש תרומה) נאמר "אמר הקב"ה לישראל,
מכרתי לכם תורת **כביכול נמכרתי עמה**". ובמדרש תנחומא (תשא יז) "בנוהג שבעולם
אדם שובה מחברו כסף וזהב ובגדים, שמא יכול לשבות מה שבלבו? ואתה שבית את
התורה **שבתוך לבי** הוי שבית שבי".

הרמב"ן כתב במאמר פנימיות התורה (כתבי הרמב"ן חלק ב' עמ' תסז): "אין תורת ריקנית
כפשוטה, אבל יש לה נשמה שנפחתי אני בתורה, והוא העיקר!"

והרמח"ל בספר דרך ה' (חלק ד פרק ב), כותב נוסח שאם לא שהוא כתב כך היה אסור
להעלותו על הדעת:

"כי התורה הקדושה **מעין המציאות האמיתית** שלו יתברך, ויקר ומעלה **מעין אמיתת**
מעלתו יתברך, והוא הוא מה שמחלק האדון יתברך שמו **מכבודו ויקרו** אל ברואיו".

ת"ת כנגד כולם, וכל חפציק לא ישוו בה, כי פשוט מאד היא מעין "המציאות שלו יתברך",
ומעין "מעלתו יתברך", וכשאנו עוסקים בה אנחנו כביכול עוסקים בו ישירות, בלא מעטפות
ומחיצות, ולא ע"י שליחים וכח כוחו. וכדברי הרמ"ק דלהלן: "והיא היתה המצאה אלקית
להדבק האדם באלהותו... וזו היא ההתבודדות הגדולה המקרב אותך אל קונך, בלי מסך
מבדיל בינך ובינו"!!!

והרמח"ל ממשיך וכותב שם (אות ה):

"שהוא היותר עליון ונשגב שבעניינים הנמשכים ומגיעים ממנו יתברך אל הברואים... שנמצא הוא נגש לפני אלקיו, ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו".

בכל ספר שפותחים, בכל מחשבה שמתבוננים (!! בדבר מדבריה, אין כאן קריאה או הרהור, אלא משהו אחר לגמרי, המשכת הגדול והנשגב שבעניינים המגיעים ממנו לברואים.

ובעל הלשם כתב (הקדמות ושערים דף ז.ז):

"אבל גילוי רצונו שנתגלה אלינו בו [=בתורה], הנה הוא גילוי מאלקותו עצמו!... שכל התורה כולה הנה היא אור רצונו ממש, והיא אור קדושתו גופה".

והשפת אמת (פסח תרל"ח) באר את התואר "למוד הוא" ששרים בליל הסדר (בפיוט "אדיר הוא"):

"שצמצם כביכול כוחו, והלביש עצם קדושתו באותיות התורה".

ועוד כתב (פרשת יתרו s תרל"ב):

"שהתורה היא העצה להתלבש חיות השם יתברך תוך מעשים גשמיים גם כן, שיוכל האדם להתדבק בו עת' אף בעולם הזה. וזהו "משיבת נפש" - לשוב הנפש להיות מקושר בשורש חיות שלו".

והחפץ חיים בס' שם עולם (שער ההתחזקות פ"ה) גם הלך בדרך זו, שלגבי הקב"ה אפילו הנפש היותר קדוש הוא רק כחומר נגדו, ואיך יכול להתדבק כלל אליו? ולכן נתן הקב"ה תורתו הקדושה לעמו ישראל, שהיא האמצעי בין הקב"ה ובין הנפש, וצָוָם שיתדבק נפשם בה והוא ישרה אור שכינתו על תורתו, ממילא יש מקום לאור ה' לחול על נפש האדם".

ובשער החזקת התורה (פי"ב בהגה"ה) כתב, כשראה אותה הנביא זכריה בעולם היצירה שהוא עולם המלאכים, וצייר אותה כפי מה שהיא שם היא מחזקת יותר משלשת אלפים פעמים מכל העולם שלנו!!... וכשנציירה כפי מה שהיא בעולם הבריאה שהיא הרבה יותר גדול מעולם היצירה כידוע, ובפרט בעולם האצילות שם גודל אורה הוא עד אין סוף ועד אין תכלית! וכבר כתב במדרש אותיות דר' עקיבא, שאור שמותיו של הקב"ה עולה עשרים ואחד רבבות פרסאות כמנין שם אהי"ה".

ויעויין שם כל מתיקות חשבונותיו באריכות והרחבה.

*

כולנו יודעים ש"איסתכל באורייתא וברא עלמא", בפשטות הכוונה לעולם הגשמי שלפנינו, אבל הרמ"ק מחדד שזה גם כלפי כל העולמות הרוחניים, וכל המידות וכל הספירות! הכל-בכל-מכל-כל מתחיל ונוצר רק מכח התורה, והכל-בכל-מכל-כל ממשיך

ומתקיים בגללה. היא המצע והפלטפורמה להכל והיא האנרגיה שממשיכה ומפעילה את הכל. כך כותב הרמ"ק בספר אלימה (פרק טו).^{כא}

*

ומה השייכות שלנו לכל זה?

הב"ח (סימן מז ס"ב) כותב, שכשבאים ללמוד צריך לכוון ולחשוב: "שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה".

השייכות שלנו לתורה היא לא רק בירור טכני של שאלה ותשובה מותר ואסור, אלא דביקות בקדושתה, היא ישות והוויה שאמורים להתלכד ולהתרקם איתה ביחד, לעלות ולנסוק עד קדושת השורש והמוצא שלה! הלימוד הוא כאן אבל זירת ההתרחשות שלו הוא אי שם ב"מקור מוצא התורה", שם מתבצע קשר גומלין עצום ממדים של "התעצמות הנשמה" שלך ב"מוצא התורה".

כך גם נמצא בחכמי הסוד על השייכות שלנו לאותה "עצמות" ו"רוחניות".

הרמ"ק כתב באור יקר (כרך ט"ו דף פח): "ולזה אם חשק האהבה שקוע בליבך להדבק בו, צריך שתחפש אחר הקושיא ותשבר אותה ותבטלה, ותדבק בתורה הנעלמת בתוך אותם הקליפות. והעושה כן הרי הוא דבק תכלית דיבוק! וזו היא ההתבודדות הגדולה המקרב אותך אל קונך, בלי מסך מבדיל בינך ובינו"!!!

ובאור יקר על תיקוני זוהר (ח"ג רלא). כתב:

"ורבים חקרו על מציאות ההתבודדות ונכספו אליו בזמנינו זה, ואין דרך לו אלא חידושי תורה וסתרי תורה - שזה דרך הדבקות כעת"!!!

והן הן דברי האר"י הקדוש לרבי חיים ויטאל (פרי עץ חיים, שער הנהגות הלימוד):

"גם העוסק בתורה צריך לכוון, כי כל קושיא שמתרץ כהלכה, מסיר קש ותבן מהלכ"ה שהוא אותיות הכל"ה העליונה. ומקשטה בכ"ד קישוטין י"ב שלו וי"ב שלה, והם סוד מז"ה ומז"ה הם כתובים. ובקראו הלכה ישים לנגד פניו שמקשט הכלה".

ובאור יקר על שיר השירים (דרישה ו' חקירה ג') כתב הרמ"ק:

"שאם יתקבצו כל מלאכי מרום לא יוכלו להוסיף חידוש בתורה, ולא לגלות סוד מן הסודות, אלא האדם שהוא אחוז בתורה, ועל ידי נשמתו נעשה דלי לשאוב סודות התורה"!!!

"אף אם יעמוד מיכאל כל ימיו בתורה! ולא יחדש בה אפילו אות אחת - שאין בידו כוח"!!!

מלאכי מרום לא, ואנחנו כן?!

^{כא} וז"ל: אמנם היה ענין זה לתורה שהיתה ראשונה לפניו בראש כל מצוי, ומטעמה ועניינה המציא הכתר וכל סעיפיו ותיקוניו. הורידה מציאות שני, ושם הוציא ממנה החכמה וכל נמצאיה פרטיה וענייניה, וכן הורידה אל הבינה...

כן, כי לנו יש "דלי" לשאוב סודות התורה!!!

*

יש שני ציטוטים נוספים של הרמ"ק, שכדאי להשקיע בקריאתם.

בספר אלימה (עין הקורא פי"ט) הוא כותב:

"שעבודה זו שהיא התורה לא נתנה אל המלאכים, נבראים, נוצרים, ונעשים, אלא דווקא אל עם ה', והיינו סוד התורה הניתנת דווקא אל בני אדם. ואפילו יהיו המלאכים צועקים ימים ולילות, אינם גורמים סוד השחוק או השעשוע אלא כל מציאותם להמשיך או שפע אין-סוף למטה להאיר להם. אבל סוד הזווג שהוא קשר הספירות והתגלותם למעלה עד שיהיו כולם אחדות אחד לפני אור אין-סוף בסוד התורה, אינם גורמין ייחוד זה הנקרא שעשוע או שחוק אפילו שיתקבצו כולם... למלאכים אין עבודה כלל ולא טובה שבעבודה, ישאלו מאת אין-סוף - תן שפעך! אמנם יש להם ענין אחד, והוא שהם נמצאים עליונים קדושים נמצאו מאת הממציא, ישאלו: המצאתנו - תן לנו מחייתנו... אבל סוד החכמה העליונה נתנה תורה אל בני אדם, שיעשו בני אדם העבודה ותעלה נשמתם בסוד מיין נוקבין, כדפרשנו בעין יעקב, וממש בסוד קיום התורה הם גורמין לעורר סוד התורה ממצאות אל מציאות, עד מציאות עליון. ולכך יתקשרו הספירות אלו באלו, עד התקשרם בסוד הזווג, עד החכמה [ה]קדומה, עד אין-סוף, והיינו שהייחוד הזה יקרא שעשוע, והם "שעשועי את בני אדם" בסוד התורה הניתנת להם".

ורבי אברהם אזולאי בחסד לאברהם (מעין שני נהר י) מביא מספר אלימה (עין הקורא), ממה שלא נדפס לפנינו:

"והנה המסור לנו היא קצה חוטי שלהבת של התורה עליונה, והמשל בזה התורה, היא ראשה אחד תקועה למעלה את פני הפנים הראשונים המאירים מאין-סוף, ומשתלשלים בהספירות ומגיעים מהספירה האחרונה היא מדת המלכות, אלינו, היינו התורה הכתובה ושבעל פה שהיא ניתנת אלינו. והיינו סוד אומרו ה' קנני ראשית דרכו וגו' עד ועתה בנין שמעו לי, דהיינו אותן הנאחזים בקצוות החוטים האלו. והיינו לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. והנה סגולת התורה שכולה אחת, מה שנאחז בידינו עם מה שנאחז בקצה העליון, ולכן יש בכח מעשינו לנענע הספירות ולהכינם אל השעשוע והשחוק כפי מה שאנו נהיה מעוררים בקצוות החוטים האלו אשר בידינו, במעשה התורה והמצוה לעבדה ולשמרה.

ולכן לא היתה התורה ברואה כשאר הנבראים ח"ו, שאלמלא כך לא היה בנו כח לעורר הספירות מלמעלה אלא המתעסק בה כמתעסק בשאר ענינים הנבואים, אבל היתה התורה "נתונה" לנו, וירצה לשון "מתנה" זו - שתהיה נתינה שלא כדרך השתלשלות אלא בדילוג, שדלגה התורה מאצילות אלינו ממש. וזה סוד לשון "נתינת התורה" המורגלת בפי רז"ל. וכן הכתובים מורים התורה בלשון "מתנה", ראה נתתי לכם וכו' וממתנה נחליאל וכיוצא באלו, זה הכלל כל הכתובים המורים על התורה בלשון נתינה הוא מן הטעם הזה, שבנתינה ממש היה ענין התורה מלמעלה במתנה לא בדרך הטבע, והכונה בנתינתה להיות עבודתנו

עבודה היותר מובחרת - שהיא עבודת היחוד, וממש בנו תלוי התעוררות העליונים, אנחנו ממש המעוררים המייחדים היחוד העליון".

ועל דרשת חז"ל "יקרה היא מכהן הגדול שנכנס לפני ולפנים" (הוריות יג.), ביאר בספר בת עין (בשלח ד"ה נבוכים הם): שהכהן הגדול היה נכנס רק "בין הבדים" של הארון, אבל מי שלומד תורה הוא בבחינה שנכנס לארון ממש!!!

ומכל זה מתחוויר כשמלה גודל הקשר וההשתייכות שלנו לאותה "המצאה אלוקית", שכל כולה נועדה כדי שנדמה אליו כפי האפשר!!!

*

האר"י הקדוש מגלה שייכות נוספת בין התורה לכל אחד מישראל (שער הגלגולים, הקדמה יז):

"שהתורה היא שורש נשמות ישראל, ולכן יש בתורה ששים ריבוא פירושים, ומכל פירוש מן הששים ריבוא פירושים ממנו נתהווה נשמה אחת של ישראל".

וכ"כ המבי"ט בהקדמת ספרו קרית ספר, שהמקום שבו נגנזה התורה קודם בריאת העולם היה בנפשות ישראל:

"ברא כסא כבודו ונפשות הצדיקים החצובות מתחתיו, ותורה שבעל פה הגנוזה וסדורה בהן".

אם אותה קדושה שהיא "מעין מציאותו" ו"מעין אמיתתו", היא גם שורש נשמתינו, עכ"פ בכמה בחינות ממנה, והיא היתה גנוזה בנו בהיותנו תחת כסא הכבוד, כמה מובן החיבור וההתמזגות בקדושה זו כשאנחנו שבים ועוסקים בה בעולם הזה.

ובהקדמה לדרך עץ החיים כתב הרמח"ל דרך נוספת המסבירה את עוצמת החיבור והמיזוג שיכול להיות בין האדם לקדושת הקדושות:

"כי שנים הם בתכונה אחת נבראו - שכל האדם והתורה המשכלת אותו!!!"

"תכונה אחת", כמו אש הנמשכת לאש, או מים החוברים למים, כך בדיוק השכל נמשך ומתערב עם התורה! הם בתכונה אחת!

*

דיבורים עצומים נמצא בזוהר הקדוש (ח"א קל): על מי שמדייק בכל מילה של תורה: "מוכרים לאדונם!" "אדונם משתבח בהם בכל יום!"

"כְּמָא דְאֵתָּא אָמַר (אִיּוֹב לֵב) חָפָה אֶת אִיּוֹב בְּדִבְרָיִם. וְאֵלֵין אֵינּוֹן דְּדַחֲקִין לְמַלְאָה דְּחֻכְמָתָא, וְדִיִּיקִין לָהּ, וּמְחַכְּאֵן לָהּ לְמַנְדַּע בְּרִירָא דְּמַלְאָה, וְאַשְׁתְּמוּדְעָא לְמַאֲרִיָּהוֹן, אֵלֵין אֵינּוֹן דְּמַאֲרִיָּהוֹן מְשַׁתְּבַח בְּהוֹן בְּכָל יוֹמָא, אֵלֵין אֵינּוֹן דְּעֵאלֵין בֵּין עֵלְאֵין קְדִישֵׁין, וְאֵלֵין עֵאלֵין כָּל תְּרַעֵי דְלַעִילָא וְלִית מָאן דִּימְחֵי בִידְהוֹן, זַכָּאָה חוֹלְקִיָּהוֹן בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאֵתֵי".

[תרגום: והם הדוחקים למילה של חכמה, ומדייקים לה, וממתינים לה לדעת דבר ברור, והם מוכרים לאדונם! הם אלו שאדונם משתבח בהם בכל יום! הם אלו שעולים בין עליונים

קדושים, והם עולים בכל שערים שלמעלה ואין מי שימחה בידם. אשרי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא].

להנ"ל זה מובן, זו לא מילה כזו או אחרת, אלא מעין "אמיתתו ומעלתו", וככל שיותר מתאמצים ומשקיעים בתוכן כזה, כביכול מתאמצים בו יתברך, ועליהם נאמר "אשרי איש... ובן אדם יתאמץ בך"!!!

*

התורה מגדירה את עצמה בהגדרה שאם היא לא היתה מפורשת אי-אפשר להעלותה על הדעת: "ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת" (משלי ח ל).

פגישה עם מלך היא דבר גדול, היא דורשת הכנה מרובה ולימוד טכסיסי-מלוכה. להשתתף עם מלך בארוחה זה כבר אירוע נדיר, שמור לאנשי-מעלה שרים ונכבדים, וגם אז יש את כללי-הטקס ושמירה על כבוד המלוכה. אבל יש משהו למעלה מזה, יותר מפגישה ואפילו יותר מארוחה, ענין של קירוב-לבבות, של ידידות-אמת, ודוקא שם אין כללים ואין טקסים!?

ל ה ש ת ע ש ע עם המלך - -

ל ש ח ק איתו - -

דרגה עליונה של קשר וידידות, מקום שאין בו כללים וגינונים, כבוד וריחוק, רק שמחה וידידות. ודוקא דרגה גבוהה זו לא תלויה בחשיבות של המוזמן, בגודל המשרה או המשכורת שלו, אלא בקירבה שהמלך חש כלפיו, בהנאה שלו לשהות במחיצתו.

וזה מה שקורה בכל קטע גמרא...!!!

בכל דיבור של רש"י וקושיא של ראשונים ואחרונים...!!!

לא פגישה עם אלוקינו-מלך-העולם, לא ארוחה עם מסובב-הסיבות-כולם,

ש ע ו ע...!!!

ל ש ח ק ל פ נ י ו...!!!

בכל עת! מתי שתרצה! הדלת תמיד פתוחה בשבילך, ועוד בשביל משחק!!! רק תשחזר את המימרא האחרונה שלמדת, הלכה, קושיא, ואתה ממצה את המקסימום שהעולם הזה יכול להציע: להשתעשע עם מי שברא אותך!!! שברא אותך!! שברא את כל מה שאתה רואה ושומע ברגע זה!!

שלדמויות שגרמו את השעשוע הזה לפניך, קראו... אברהם יצחק יעקב משה אהרן דוד!! תנאים, אמוראים, גאונים, ראשונים, אחרונים.

וזה זוהר מפורש (פר' ויקהל ח"ב דף ריז, מתורגם):

"ועל זה אמרה תורה ואהיה שעשועים יום יום, והייתי לא כתיב אלא ואהיה, בכל זמן ובכל עידן שמילים עילאיות עולות לפניו".

*

ובדברי אליהו הנביא נוספים בזה כמה פרטים (תנא דבי אליהו זוטא פרק י):
 "ושנו חכמים תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם ישב הקב"ה, ודרש, וחקר, וצרף, ובחן,
 את כל דברי התורה רמ"ח פעמים... ואח"כ הוציא הקב"ה את כל דברי התורה וקבע אותה
 בתורתו".

גם אם התורה היתה "רק" מחשבותיו ודיבוריו כביכול, ו"רק" רצונותיו ובקשותיו, לא היה
 לה שיעור ומידה, אבל הנה זה הרבה יותר מזה - כל פרט ממנה הקב"ה דרש! חקר! צרף!
 בחן!

לא חזר על כל התורה, לא שינן בעל-פה... אלא דרש, חקר, צרף, בחן, 248 פעם!!!
 לא עילוי גאוני 'לעס' אותה כל כך הרבה פעמים, ולא נביא או שרף, אלא הקדוש ברוך
 הוא!!!

זוה כל סוגייה שלפנינו, התוס', המהרש"א, מפרשי התורה או המשנה, הסעיף בהלכה,
 כל דברי התורה, כל ידיעה וכל סברא, הם משהו שהקב"ה צירף וזיקק אותו בכבודו ובעצמו
 248 פעמים!!!

וכמו שכתוב בזוהר (במדבר רכא). "וְלִית מְלָה זְעִירָא דְאֶתְיָא בְּאוֹרֵייתָא, דְּלֹא נִפְקַת
 מִפּוּמִיָּה דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא". [=אין מילה קטנה הבאה בתורה, שלא יצאה מפיו של
 הקב"ה].

עם ה'חומר' הזה אנחנו מתעסקים, בזה אנחנו לשים את המוח והלב!!
 ואליהו הנביא (שם, רבה פרק ב') ממשיך ומגלה את השייכות שלנו לענין:
 "תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם, העביר הקב"ה את כל דבריו
 לפני זרעו של אברהם יצחק ויעקב, אמר, מתי יגיע וישמע דבר מפיהם".
 דרישה, חקירה, צירוף, ובחינה, מאתיים ארבעים ושמונה פעמים... וכל זה לשם מה?! מה
 היא כביכול המטרה בכל השלבים הללו?!

- מ ת י ג י ע ו י ש מ ע ד ב ר מ פ י ה ם

כלומר - מפינו...

*

מכיוון נוסף נוכל להסביר את מעלת התורה, ואת גודל הקשר בינינו אליה, מהאמור בגמ'
 ששכינה שורה בד' אמות של הלכה (ברכות ח.), ובספר גבעת שאולכב (פרשת תרומה) ניסח
 את זה באופן שמאד מחדד את המאמר:

^{כב} לרבי שאול הלוי מורטירא זצ"ל מחכמי אמסטרדם לפני כ-400 שנה. ב'באר הגולה' על השו"ע הביא מפסקיו ביורה
 דעה (רכא י) ואבן העזר (טז). נדפס מחדש לפני כמאה שנה בהסכמת מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל.

"כי כאשר נתן ה' את התורה, ציווה שיעשו לה בית כבת מלך אשר נשאת להם מאורשה קהלת יעקב, ובהיות התורה שם אז מאליה תבוא השכינה להשגיח מן הבית הזה בפרטות מן הפרטות!! כי מטבע התורה היא להמשיך השכינה במקום שהיא עומדת!!"

כמו שבטבע הגשמי יש את "כוח המשיכה" שמושך את הכול לקרקע, כך ממש יש עוד "כוח משיכה", עוד "חוק טבע" שמושך אליו את... השכינה הקדושה!!!

הוא כוח משיכה כל כך חזק, כל כך טבעי, שהשכינה באה לשם "מאליה!!" ומשגיחה שם "בפרטות מן הפרטות!!" לא ביקור חפוז, ולא בשביל הפרוטוקול, אלא בחיבה יתירה!! בשימת לב ל"פרטי פרטים!!"

ועוד שם:

"מושכים אותי לשבת ביניהם עם ביתי!"

ובעל התניא (ליקוטי אמרים סוף פל"ז) מדייק דיוק נוראי ממה שעסק התורה מוגדר בלשון "קריאה" - "קורא בתורה":

"שעל ידי עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחברו שיבא אליו!! וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו, להיות עמו בצוותא חדא ולא לפרד ממנו!!" והוא ממשיך שם:

שמי שקורא לו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק "אבא" "אבא", עליו קובל הנביא "ואין קורא בשמך!!!"

ובדומה לזה נמצא במדרש שוחר טוב (מזמור ל' אות ה'):

"אמר רבי אבא: לכך הם אומרים "אמר מר", שהם קוראים להקדוש ברוך הוא דהוא מריה דעלמא!!! והוא מאיר להם טעותיהם, והוא מחזיר טעותיהם".

והמהר"ל בתפארת ישראל (פרק ע) כתב: "כי התורה בגלותנו - מקום מקדשנו! כשנכנסים לבית כנסת, יודעים שנכנסים למקום קדוש. כשעולים לכותל המערבי, מתמלאים ברגשות קודש על השריד שנותר לנו מהמקום הקדוש ביותר בעולם, נתקפים געגועים על הרבבות-רבבות שהיו צובאים כאן לחזק את הקשר עם השוכן בבית.

אז הנה - התורה היא מקום מקדשנו!

פתחת ספר, האזנת לשיעור, נכנסת למקדש! כולך מוקף וטובל בקדושה!

*

והנה לא רק העסק עצמו גדול ונשגב, אלא אף על פרט מפרטיה נמצא בתקוני זוהר (מג סוף ע"א) דברים עצומים, שאמנם הם מסודות התורה אבל גם לפי פשוטם של דברים יש בו משמעות עצומה!

במה בחר הקדוש ברוך הוא לפעול את המעמד הגדול של קריעת ים-סוף?

על מה הוא הורה לעשות את קידוש שמו הגדול?

"מִטָּה דִּילִיָּה דְקָרַע בֵּיהּ יַמָּא דָּא קוֹלְמוּס, בְּגִין דְּעִלִּיהּ אֲתַגְלִיָּא זְרוּעַ ה', דְּאֲתַמַּר בֵּיהּ (יִשְׁעִיָּה נג א) וְזְרוּעַ ה' עַל מִי נִגְלַתָּה."

[תרגום: מטה שלו שקרע בו הים זה קולמוס, בגלל שעליו התגלה זרוע ה', שנאמר בו וזרוע ה' על מי נגלתה].

ה"קולמוס" שבו כותבים את דברי התורה - הוא המטה שבו נקרע ים סוף! לא בדברי התורה עצמם, לא בקלף שעליו הם כתובים, רק ב"הכשר מצוה" וב"כלי" שאיתו כותבים את דברי התורה.

וזה לא סוף פסוק. גם ההכשר של ההכשר, האצבעות האוחזות בקולמוס, הם לא משהו טכני גרידא, הם לא פעולה מתבקשת כי כך מחזיקים קולמוס. וכך מגלה הזוהר שם (פט.) על המדרגה העליונה של האצבעות האוחזות בקולמוס לכתיבת דבררי תורה:

"תִּלְתְּ אֶצְבָּעֵין מְתִיחְדִין בְּקוֹלְמוּס לְכְתִיבָה, וְעִלְיָהּ אָמַר בֶּן זוּמָא (חגיגה טו.) אֵין בֵּין מַיִם הָעִלְיוֹנִים לְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים אֶלָּא כְּשֶׁלֶשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְתָרִין אֶצְבָּעָאן אֵינוֹן דְּסַמְכִין לוֹן, וְאֵינוֹן כְּתָרִי גְלִימֵי דְסַחִיפֵי אֶהְדְּדִי."

[תרגום: שלש אצבעות מתייחדים בקולמוס לכתיבה, ועליהם אמר בן זומא אין בין מים העליונים למים התחתונים אלא כשלש אצבעות, ושני אצבעות הם שסומכים אותם, והם כשני לבושים שפרוסים זה אצל זה].

לא מובן כלום, אבל כן מובן שאין "סתם" ואין "טבעי", אין "טפל" ולא "אגב", אלא הכל מתוכנן ומחושבן עד הצורה בה מחזיקים עט לכתיבה. כך זה בכל מה שקורה בעולם, כל שכן וקל וחומר במה שקשור לתורה.

*

אחר כל הנ"ל נבין את בעירת הקודש שאחז בה רשב"י כשהוא פגע בסוגיא זו של מהות התורה (במדבר דף קסו ע"ב):

"בְּכָה רַבִּי שְׁמַעוֹן וְגַעָא, פְּתַח וְאָמַר... אֹרִייתָא אֹרִייתָא, נְהִירוּ דְכָל עַלְמִין, כְּמָה יָמִין, וְנַחְלִין, וּמְקוֹרִין, וּמִבּוּעֵין, מִתְּפִשְׁטֵי מְנַךְ לְכָל סְטָרִין. מְנַךְ פְּלָא, עֲלֵךְ קִימֵי עֲלָאִין וְתַתָּאִין, נְהִירוּ עֲלָאָה (וְדָא) מְנַךְ נְפָקָא. אֹרִייתָא אֹרִייתָא, מָה אֵימָא לְגַבְךָ, אֵילַת אַהֲבִים אַנְתָּ, וְיַעֲלַת חֵן (גַּבִּי) עֵילָא וְתַתָּא רְחִימִין דִּילְךָ. מֵאן יִזְכִּי לִינְקָא מְנַךְ כְּדָקָא יָאוּת. אֹרִייתָא אֹרִייתָא שְׁעִשׂוּעִים דְּמֶאֱרָךְ, מֵאן יִכִּיל לְגַלְאָה, וְלִמְיָמָר סְתָרִין וְגַנְיִזִין דִּילְךָ. בְּכָה, וְאֵעִיל רִישִׁיָּה בֵּין בְּרַכּוּי."

תרגום: בכה רבי שמעון וגעה... תורה תורה, האור של כל העולמות, כמה ימים ונחלים ומקורות ומבועים מתפשטים ממך לכל הצדדים. ממך הכל, עלך עומדים עליונים ותחתונים. האור העליון - ממך הוא יוצא! תורה תורה, מה נאמר לגבך. אילת אהבים את ויעלת חן עליונים ותחתונים אהבים אותך. מי יזכה לינוק ממך כמו שצריך. תורה תורה, שעשועי יוצרך, מי יכול לומר סתרים וגנוים שלך. בכה והניח ראשו בין ברכיו.

*

סוף דבר - הקשר שיכול להיות בינינו לבין התורה, אינו קשר של שאלות ותשובות ולא של ביצוע הוראות, אלא זה שער השמים! מסלול המראה לא-הגיוני לקדושת כל הקדושות, שמעל לכל העולמות ולכל המצוות, קדושת התורה!

וכמו שכתב הרמח"ל (הובא לעיל): "כי שניים הם בתכונה אחת נבראו; שכל האדם והתורה המשכלת אותו!!" מילים ספורות המסבירות את עוצמת החיבור והמיזוג שיכול להיות בין האדם לקדושת הקדושות, "בתכונה אחת נבראו!"

ונחתום בלהבת קדשו של הבן איש חי בהקדמה לספרו:

"אורייתא אורייתא, הא אהבה ורישפין דשלהובא דליבא אבתרך, יהא רעוא דתהוי אנת חקוקה בליבן".

לתגובות: 089740740@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

העוסק בכבוד אמו אם פטור מכבוד אביו

אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אָנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יט, ג)

ופירש רש"י "ואת שבתותי תשמרו" - 'סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אף על פי שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות' (בב"מ לב.) עכ"ל.

וכן הוא בגמרא ביבמות (ה:): "יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבים בכבודי", ופירש רש"י "כולכם" - אתה ואביך ואמך חייבים בכבודי, מאני ה' דריש ליה.

וכתבו התוספת (שם ד"ה כולכם) שהא דמבואר בקידושין (לא.) גבי אביו אומר השקיני מים ואמו אמרה השקיני מים שמניח כבוד אמך ועושה כבוד אביך שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך, דין זה נלמד מדרשת הגמרא ביבמות הנ"ל, דכתיב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו" לענין שכיבוד אב אינו דוחה שבת, שכשם שכבוד אב אינו דוחה שבת מאחר ואתה ואביך חייבים בכבודי, כמוכן כיבוד אב קודם לכיבוד הם מהטעם שאתה ואמך חייבים בכבודי.

ויש לעיין איך הדין במי שאמו ביקשה ממנו קודם והתחיל כבר לכבדה, ותוך כדי שהוא עוסק בכבוד אמו ביקש ממנו גם אביו, האם גם בכהאי גוונא אמרינן מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו, או שאחר שהתחיל כבר לכבד אמו אמרינן עוסק במצוה פטור מהמצוה וממשיך בכבוד אמו ופטור כרגע מכבוד אביו.

ולכאורה הנידון דומה למה שנפסק בשולחן ערוך (סי' רמ סי"ב) גבי אמר לו אביו השקיני מים ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת המות או לוייה, שהדין הוא שאם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים, יעסוק בכבוד אביו, ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. ומקורו בגמרא (קידושין לב.), והטעם מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד המקום. והסברא לדמות את זה הוא על פי התוספת הנ"ל שטעם ומקור הדין שאביו קודם לאמו נלמד מדרשת הגמרא ביבמות שם דכתיב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו" לענין שכיבוד אב אינו דוחה שבת, שכשם שכבוד אב אינו דוחה שבת מאחר ואתה ואביך חייבים בכבודי, כמו כן כיבוד אב קודם לכיבוד הם מהטעם שאתה ואמך חייבים בכבודי. ומכיון שיש לדמות להא, אם כן ניחוי מה הדין כשהתחיל להתעסק בכבוד אביו ואחר כך נזדמן לו מצוה עוברת איך הדין בכהאי גוונא, ובריטב"א (קידושין שם ד"ה איסי) ובר"ן (שם ד"ה הלכה) כתבו לענין שאם התחיל להתעסק במצוה שאפילו אם יש אחרים שיכולים להתעסק במצוה מכל מקום פטור הוא מכיבוד אב באותו שעה משום

שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ובבית יוסף (שם) כתב שכן יש לדקדק **מרש"י** (ד"ה אבא) שכתב 'ויש מצוה אחרת לפניו', ומשמע שדוקא כאשר המצוה לפניו, ולא כשכבר עסק בה, וכן פסק הרמ"א (בשו"ע שם), ויעוין ברמב"ן (שם ד"ה הא) שהסתפק בזה. ולפי זה כתב בפסקי הרי"ד (ב"מ לב. ד"ה ת"ח) שגם כשהתחיל לעסוק בכבוד אביו ונזדמן לו מצוה עוברת שאף על פי כן לא יניח כיבוד אביו, כי העוסק במצוה פטור מהמצוה, וכיבוד אב ואם אין לך מצוה גדולה הימנו, וכן פסקו בערך לחם למהריק"ש (על השו"ע שם), ובספר החרדים (מ"ע פ"א אות כז), ובברכי יוסף (או"ח סי' לח אות ז), ובשפת אמת (קידושין שם), ובערוך השולחן (סי' רמ סל"ו) ובכלי חמדה (השלם פ' ואתחנן עמ' נה). וכן נקט בספר ברכת פרץ (פ' ויגש) בדעת הר"ן והרמ"א הנ"ל. וכן נקט הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ה'ל' כיבוד אב עמ' רצו, וה'ל' סוכה פי"ב) לדינא. ועיין גם בספר אוצר כבוד אב ואם (עמ' שלה) דהביא רוב האחרונים שנקטו דעוסק בכיבוד אב שפיר פטור משאר מצוות.

מאידך, הריא"ז (בקונ' הראיות ב"מ לב. ראיה טו) כתב על דברי הפסקי הרי"ד דנקט דעוסק במצות כיבוד אב פטור מהמצוה, וזהו לשונו: "וזה נראה לי דוחק גדול, דאם איתא שאם היה עוסק בעבודת אביו אין לו להניחה בעבור האבידה, אם כן כשאינו עוסק בעבודת אביו נמי למה לא יקיים מצות אביו, כי מי יש לפניו ב' מצוות הרשות בידו לעשות איזו שירצה, אלא לפי שכולכם חייבין בכבודי וגם האב חייב לבטל כבודו משום מצות השבת אבידה וכאילו כבוד אביו רשות היא דומה אצל שאר מצוות, ואם כן אפילו עוסק במצוות אביו לאו כעוסק במצוות דמי" עכ"ל, וכן מבואר בחתם סופר (דרושים ואגדות מכת"י פ' ויגש מו, כט) על הפסוק "ויאסר יוסף מרכבתו", דהביא שהעולם אומרים שיוסף לא קרא קריאת שמע שהיה עוסק במצות כיבוד אב, ותמה על זה דלא נפטר בזה מקריאת שמע דאתה ואביך חייבים בכבודי, הרי שסובר דעוסק במצות כיבוד אב לא נפטר מהמצוה, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' נב) דאינו מוכרח דעוסק במצות כיבוד אב פטור מהמצוה, דיש לומר דכמו דהאב בעצמו אם היה עוסק בהבאה לעצמו איזה דבר מאכל שהוא צריך והיה נזדמן לו אבידה של חבירו היה מחויב להחזיר האבידה מצד המצות עשה של השבת אבידה, אם כן הכא נמי הכא האב בעצמו מחויב להסכים בדבר, דאם הבן היה עוסק להביא מאכל עבור עצמו והיה נזדמן לו אבידה הוא מחויב לקיים השבת אבידה, אם כן כמו כן אם עוסק עבור אביו ליכא פטור דעוסק במצוה, דאי אפשר לחייב את הבן בכיבוד אב יותר מבשל עצמו, שהרי אבידתו ואבידת אביו קודמת דשלך קודם לשל כל אדם", עכת"ד, וכן מבואר בשו"ת נשמת חיים להגאון רבי חיים ברלין זצ"ל (ס"ע) דהשואל שם טוען שפטור מלהינשא כיון שהוא מפרנס אמו ועוסק במצוה פטור מהמצוה, וכתב דזה טעות, דכיבוד אב ואם אינו דוחה שום מצוה כידוע ממקרא דאת שבתותי תשמרו, והיינו דעוסק במצות כיבוד אב לא פטור מהמצוה. וכן מבואר בקובץ הערות (ס"ח אות ט), ובחידושי רבי שלמה היימן (בב"מ סל"ז), וכן דעת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (ס' הערות עמ"ס קידושין שם) לדינא דעוסק במצות כיבוד אב יפסיק למצוות המקום.

ודעת התוספת הרא"ש (יבמות ה:) לחלק, דדוקא מצוה שמוטלת גם על האב כהשבת אבידה וכדומה שגם האב בכלל הציווי להשיב האבידה ועל ידי הציווי שלו לא יוכל הבן

להשיב האבידה אין בכח האב להפקיע את חיובו להשיב האבידה, מה שאין כן במקום שהאב אינו בכלל העבירה או הביטול מצוה של הבן, כגון חילול שבת שאין האב מוזהר על חילול שבת של הבן, דלא שייך למימר אתה ואביך חייבים בכבודי, בכהאי גוונא אמרינן עוסק במצות כיבוד אב פטור מהמצוה, וכשיטה זו נראה שנקט הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל (תשובות תל תלפיות על עניני עוסק במצוה להגרר"מ דרורי ח"א תשובה תקיב עמ' תריב), אם כי נשאר בצריך עיון לדינא (בהמשך התשובות שם).

והט"ז (חו"מ סי' רסו סק"א) גם הסכים לפסקי הרי"ד וכתב שהטעם שלא אומרים בזה הסברא שאני ואבא חייבים במצוה, משום שמכיון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי אינו מחויב כלל במצוה ולא שייך כלל סברת שאני ואבא חייבים במצוה, אלא שכתב שמכל מקום אם האב לפנינו הוא מחויב למחול על כבודו כדי שהבן יוכל לקיים המצוה, אבל כל זמן שהאב לא מחל אין הבן מחויב כלל במצוה שניה. ובספר משנת כהן (עמ' קנד) הביא מהגאון רבי צבי וובר שליט"א דדברי הט"ז מסתברים וכן יש לנהוג למעשה. ובספר משבר ים (כללי מצוות ס"ד) הביא מהגר"ר אברהם גנחובסקי זצ"ל דכל דברי הט"ז מיירי בגוונא דהתם דמיירי בהשבת אבידה דחייב האב והבן שווין, אבל בגוונא דהאב אינו מצווה במצות בנו כזמן תפילה וקריאת שמע של בנו וכדומה, בכהאי גוונא אינו מחויב למחול על כבודו. ולדבריו נמצא שדעת הט"ז הוא כדעת התוספת הרא"ש.

ודעת השו"ת בנין שלמה (ח"ב יו"ד סי"ז) לחלק בין מצוה עוברת למצוה שאינה עוברת, דבמצוה עוברת אף אם התחיל במצות כיבוד אב פוסק לקיים המצוה, דמעולם לא נתחייב במצות כיבוד אב כשיש מצוה אחרת עוברת.

ועל כל פנים יש לנו בזה ג' שיטות, א. דעת הרי"ד ודעימיה שעוסק במצות כיבוד אב נפטר מהמצוה, ב. ודעת הראי"ז ודעימיה שאין שום מצוה נדחית מפני כיבוד אב, משום שאתה ואביך חייבים בכבוד המצוה, ג. ודעת הט"ז דאף דעוסק במצות כיבוד אב פטור מהמצוה, מכל מקום מחויב האב למחול כדי שהבן יוכל לקיים המצוה (אבל אם לא מחל אז הבן נפטר מהמצוה). ד. ודעת הבנין שלמה לחלק בין מצוה עוברת שדוחה כיבוד אב למצוה שאינה עוברת.

ולפי זה יש לומר גם כן בנידון דידן שלדעת הרי"ז ודעימיה כיון שהאם גם כן מחויבת בכבוד אביו, יפסיק הבן לעסוק בכבוד אמו ויעסוק בכבוד אביו, ולדעת הרי"ד והאחרונים הנ"ל לא יניח כיבוד אמו כי העוסק במצוה פטור מהמצוה, וגם לדעת הט"ז הוא פטור, אלא שלשיטתו צריך לומר שאם האם לפנינו האם מחויבת למחול על כבודה כדי שהבן יקיים מצות כיבוד אב, אבל אם האם לא מחלה הוא פטור מלכבד אביו. ולדעת הבנין שלמה יהיה תלוי אם הכיבוד אב הוא מצוה עוברת או לא, והיינו, אם אחרי שיגמור לכבד אמו יוכל לכבד את אביו או שכבר יפסיד את הקיום מצוה.

ושור ראיתי שכן ביאר הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל (גליון שלמים מציון פ' ויגש תשע"ח) דלהנך שיטות (הרי"ד ודעימיה) שעוסק במצות כיבוד אב פטור מהמצוה, הוא הדין עוסק בכבוד אמו פטור ממצות כבוד אב.

אמנם יתכן שיש לחלק מכמה טעמים:

א. יתכן לומר שבנידון דידן גם לשיטת הרי"ד והאחרונים אין פטור של עוסק במצוה, וכמו שראיתי שכתב בתשובת תל תלפיות בעניני עוסק במצוה לרבי חיים משה דרורי שליט"א (ח"א תשובה תקכו עמ' תרלב), שיתכן שדוקא היכא דעוסק במצות כיבוד אב יפטר מהמצוה, משום דהיכא דכבר עוסק במצוה ליכא למימר אתה ואביך חייבין בכבודי, דזה גופא כבוד הבורא שמקיים מצותו, ולא חשיב דסותר את רצון הבורא, דהא עושה כעת מצוה אחרת של כיבוד אב, אבל עוסק בכבוד אמו אולי לא יפטר מכבוד האב, דהאבא רוצה שיכבדוהו, וכיבוד האם הוי סתירה לכיבוד האב.

ב. ועוד יתכן לחלק, שלדעת הראשונים שפטור עוסק במצוה לא נאמר כשיכול לקיים שניהם אם כן בנידון דידן שאם יכבד את אביו הוא מקיים גם כיבוד אם שגם אמו חייבת בכבודו והוא כעין שליח שלה, וכיון שיכול לקיים שניהם אין פטור של עוסק במצוה, אבל בכיבוד אב ומצוה עוברת אם יעזוב את אביו ויקיים המצוה אין הוא מקיים גם כיבוד אב כי מה לאביו ולמצוה שהוא מקיים.

ג. ועוד יתכן לחלק, על פי מה שנחלקו הראשונים האם מצות כיבוד אב ואם זה מצוה אחת או ב' מצוות, דדעת הרמב"ן והסמ"ג (הובא במשנה למלך בדרך מצוותיך סוף ח"א) דכיבוד אב ואם הוי ב' מצוות חדא על האב ומצוה שניה על האם, אך במהרי"ץ חיות (סנהדרין נו:): הביא דדעת הרמב"ם (מצוה רי) שמצות כיבוד אב ואם נמנית כמצוה אחת, והוכיח המהרי"ץ חיות שזה מצוה אחת מהא דסנהדרין שם דאיתא עשר מצוות נצטוו במרה ואחד מהם זה כיבוד אב ואם, ואם איתא שזה ב' מצוות אם כן יוצא שיש אחת עשרה מצוות, ועל כרחך חזינן שחשיב מצוה אחת. ובחידושי רבי אלעזר משה הורביץ (שבועות ל:): כתב דאולי אם עוסק באותו מצוה ליכא פטור דעוסק במצוה כשיש בה חומר אחר, ובספר תורת מיכאל (ס"ב) פשיטא ליה שעוסק באותו סוג מצוה ליכא פטור דעוסק במצוה, ולכן כתב שעוסק בנתינת צדקה לעני לא פטור מלתת צדקה לעני אחר, ולדבריו יש לומר בנידון דידן דעוסק בכבוד אמו, ואביו מבקש ממנו שיכבדנו לא יהיה פטור דעוסק במצוה, כיון שעדיף שילך לאביו דהוי מצות כיבוד חמורה טפי (דהרי אתה ואמך חייבין בכבוד אביך).

וכן ראיתי שכתב רבי חיים משה דרורי בתשובות תל תלפיות בעניני עוסק במצוה (ח"א עמ' תרלב) לחלק על פי דברי התורת מיכאל הנ"ל, אלא שהביא מספר דרך שיחה (ח"א עמ' רפו) בשם הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל שגם במצוה אחת יש את הפטור של עוסק במצוה, וכן כשעסוק בנתינת צדקה לעני מסוים פטור מלתת צדקה לעני אחר. ועוד כתב לחלק (שם) דבפשוטו דברי התורת מיכאל מיירי בגוונא דיכול לקיים שניהם, אבל כשאינו יכול לקיים שניהם ודאי לא מסתברא שילך ויתן צדקה לעני השני דאדרבה שב ואל תעשה עדיף. ועוד כתב לחלק (שם בעמ' תרלה) דיתכן דגם לדעת הרמב"ם מצות כיבוד אב ואם זה ב' מצוות נפרדות, ומה שהרמב"ם מנה זאת כמצוה אחת אינו ראייה, דהא הרמב"ם מונה קריאת שמע של שחרית וערבית למצוה אחת, ובפשוטו אחד שקרא קריאת שמע שחרית וערבית מקיים ב' מצוות רק מונים זאת בתור מצוה אחת כי זה סוג מצוה אחת,

והכא נמי יש לומר במצות כיבוד אב ואם שמנה זאת בתור מצוה אחת כי זה אותו סוג מצוה למרות שבפועל זה ב' מצוות נפרדות.

ועוד יש לחלק כמו שכתב בספר בית יהודה (עמ' קצ) דגם לשיטות דעוסק במצות כיבוד אב לא פטור משאר המצוות, מכל מקום היכא שעוסק בכבוד אמו שפיר פטור מכבוד אביו, דהוכיח שם דדין קדימת אב לאם זה רק מדרבנן, ומכיון שכבר נתעסק בכבוד האם שהיא מצוה דאורייתא, לא נאמר הדין דרבנן שיפסיק ממצותו, ולא דמי לכבוד אביו ומצוה לפניו שהוא דין תורה לעשות המצוה. וכדעה זו נקט הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (ס' הערות עמ"ס קידושין שם) דלמרות שהעוסק בכיבוד אב חייב להפסיק למצוות המקום ולא אמרינן בזה עוסק במצוה פטור מהמצוה, מכל מקום הורה (בתשובות תל תלפיות בעניני עוסק במצוה להרח"מ דרורי בשם הגר"י ישראל זצ"ל ח"א עמ' תרכח) שאם התחיל כבר בכבוד אמו אינו צריך להפסיק לכבוד אביו, משום שעוסק במצוה פטור מהמצוה. ויתכן דסבירא ליה כדעת הבית יהודה הנ"ל. ועיין בספר אגן הסהר (ח"ג עמ' 291) המעשה שהובא קמיה הוראת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, ויש לעיין מדוע נפטר מצד עוסק במצוה, תיפוק ליה שאסור לו לפדות מאחר שאסור לפדות ביום טוב שני והוא חייב לנהוג כמנהג המקום שם ומדוע צריך להגיע לדינא דעוסק במצוה, וצריך עיון.

ולמעשה נחלקו בשאלה זו פוסקי זמננו, דעת השואל ומשיב (בספרו יד שאול יו"ד סי' רמ אות יא) דעוסק בכבוד אמו מחוייב להפסיק לכבוד אביו, וכן פסק בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סקל"ז) שאף אם התחיל לעשות רצון אמו ואביו ציוהו לשרתו, מחוייב להפסיק לכבוד אביו שהרי בשעת מעשה היא גם כן חייבת בכבוד אביו וממילא בטלו דבריה, וכן נקט בשו"ת חוקי חיים (הו"ד בשו"ת משנה הלכות יו"ד תנינא ח"ו סי' סב) דבכהאי גוונא חייב לעזוב כבוד אמו ולא נפטר מדין עוסק במצוה דלגבי אבא ליכא כאן מצוה כלל, וכן פסק הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א בשו"ת משנת יוסף (ח"י סי"ד), וכן פסקו הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל והגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א (תשובות תל תלפיות בעניני עוסק במצוה להגר"מ דרורי ח"א עמ' תרכט). וכן פסק הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ד סי' רח) שהביא דאחד מחכמי ההוראה (יתכן דכוונתו למשנה הלכות המובא לקמן) השיב דבכהאי גוונא אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה ולא יעזוב את הכיבוד של האמא, אך כתב לחלוק על זה, דאין הגדר שכיבוד אב רק עדיף מכיבוד אם וממילא אם כבר עוסק בכיבוד אם אינו פוסק, אלא יסודו הוא שאין מצות כיבוד אם כלל מול מצות כיבוד אב כיון שמשועבדת לו.

מאידך, דעת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (המובא לעיל), והגאון רבי שריה דבילצקי זצ"ל והגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בעל השבט הקהתי (תשובות תל תלפיות שם עמ' תרכט) שימשיך בכבוד אמו ופטור מכיבוד אב משום עוסק במצוה פטור מהמצוה (אם כי שהגר"ש דבילצקי נשאר בצריך עיון), וכן נקט הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל (גאבד אונגוואר) בשו"ת משנה הלכות (יו"ד תנינא ח"ו סי' סב) אחר שהביא את דברי החוקי חיים שסובר שצריך להפסיק לכבוד אביו, כתב לחלוק עליו, דמה שצריך לשמוע

לאביו אין זה דין פטור והפקעה מלכבד את אמו אלא זה דין קדימה, וממילא אמרינן כשעסוק בכבוד אמו הרי הוא פטור מלכבד את אביו דעוסק במצוה פטור מהמצוה.

ובספר פסקים ותשובות (סי' רמ הע' 365) ובתשובות תלפיות לרבי חיים משה דרורי שליט"א (ח"א עמ' תרכט) דייקו מדברי המאירי והראב"ן (קידושין ל:): שכתבו וזהו לשון המאירי: "כבוד אם ואם שוים, מכל מקום כל שאמו אשת אביו ומצותשניהם באה עליו כאחת, יקדים כבוד אביו מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו" עכ"ל, הרי משמע דכל מאי דאמרינן דאם האבא אומר השקיני מים והאמא אומרת השקיני דהאבא קודם, זה דוקא כששניהם אמרו לו בבת אחת, ומשמע שאם האמא אמרה לו קודם, האמא קודמת.

ובספר עמודי אור (עניני כיבוד אב ואם סנ"א) כתב לחלק, דאם אביו צריך לכיבוד שגם האמא חייבת בכבוד בעלה בזה אמרינן שאם אם התחיל לכבד את אמו חייב להניח כבוד אמו ולעסוק בכבוד אביו, דהא צריכה האם לומר לא בעינא כיון דהיא עצמה חייבת בכבוד בעלה והלא היא אינה עוסקת במצוה, אבל באופן שצריך לו אביו למלאכה שאין האשה חייבת בה לבעלה ועוסק הבן בכבוד אמו, אפשר דפטור הבן מכיבוד אביו משום עוסק במצוה כיון דבכהאי גוונא אין האמא חייבת לומר לא בעינא. ועיין עוד בשו"ת ישיב יצחק (חלק כג יו"ד סי' לו).

ועיין בספר דרך שיחה (ח"א עמ' רפו) ובתשובות תל תלפיות בעניני עוסק במצוה לרבי חיים משה דרורי שליט"א (ח"א עמ' תרכח-תרלא) שהגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א פעם הורה כך ופעם הורה כך, ולמעשה נשאר בצריך עיון לדינא (כמו שכתב שם בתשובות תל תלפיות עמ' תרלא), וכן כששאלתי את הגאון רבי אשר ווייס שליט"א בעל המנחת אשר, השיב לי שזה שאלה יפה וצריך עיון.

ועיין עוד מה שהאריך בכל זה הרב הגאון רבי חיים משה דרורי שליט"א בספרו תשובות תל תלפיות בעניני עוסק במצוה פטור מהמצוה (ח"א עמ' תרכז-תרלה), ואכמ"ל.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

מנהג "חלת המפתח" לקראת שבת "קדושים"

"יש נוהגים בשבת שלאחר הפסח שמברכים בו אייר, אוכלים בו לחם משנה שעושים בו צורת מפתח, או שעושים צורת מפתח בשומשומין שמפזרים עליו, זכר למן, שהתחיל לרדת באייר ולרמז על מפתח פרנסה שבידי הקב"ה, ולהזכיר, כי ד' הטוב יפתח לנו את אוצרו הטוב, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים יפתח" - ליקוטי מהרי"ח, טעמי המנהגים ו"אודהב ישראל" בליקוטים.

משמעויות נוספות מיוחדות ל"מפתח"

א. משמעות מפתח - - ראשית, "אסרו חג בעבותים", עברנו כולנו חוויות מרגשות ורגעים גדולים של ביטויי אמונה קיום מצוות רבות בס"ד, ועלינו לאוצרם ולנעלם בתוכנו במפתח, על מנת שיישארו וילוונו לקראת הימים הבעל"ט.

ב. מפתח מסמל גם כן את העלייה משער לשער, לתקן מ"ט שערי טומאה ולהפכם לשערי קדושה, הלוואי ונזכה לפתוח שער אחר שער להגיע אל תכלית יציאת מצרים - תעבדון את האלוקים על ההר ההוא.

ג. מפתח - מסמל פרנסה, לכל בית מפתח משלו, כל בית צריך לחיות בידיעה תמידית, כי הקב"ה זן ומפרנס כל אחד, ומשביע לכל חי רצון, כפי המגיע לו, במפתח האישי שלו. לא ניתן במפתח שלנו לפתוח את השער של שכננו ולא הם במפתחם את שלנו - נשמח כל אחד במה שחננו ד'.

ולסיום, מפתח אחד פותח כידוע כל דלת - מפתח אפס! אם נזכור שבלעדיו יתברך אין בנו לא בינה ולא תבונה ולא כוחות משלנו - רק מה שיחוננו הבורא, שאין עוד מלבדו. הערה: אין נוהגים לומר סדר "ערב יום כפור קטן" לקראת ראש חודש "אייר" ואין מתענים (מ"ב תכ"ט, י וכה"ח, ט"ז בשם החיד"א). ויש מתענים (הגר"ח פלאג'י ובא"ח).

*

שבת פרשת "קדושים" - כ"ט ניסן - "שבת מברכים" וערב ראש חודש אייר

הדלקת הנרות: ירושלים - 6:42 מרכז - 6:58 צפון - 6:52 דרום - 7:01

ההפטרה: "מחר החודש" (שמואל-א, א, כ) מולד חודש אייר: בליל ראשון, שעה 5, 20 דקות וחלק אחד.

ראש חודש "אייר" יהיה ביום הראשון וביום השני

אומרים "אב הרחמים" (פרט לדעת הגר"א) ואין אומרים "צדקתך צדק וגו' " אבות - פרק

ב

*

סעודה שלישית הנכנסת לראש חודש

שו"ע קפ"ח, י: היה אוכל ויצא שבת - מזכיר של שבת בברכת המזון וכו' וגם אם במוצ"ש מתחיל ראש חודש - יזכיר רק של שבת וכן פסק הבא"ח (חוקת כ"ב) וכן מנהג בני ספרד. אמנם, ולדעת המשנה ברורה (שם, ל"ג) אם ממשיך לאכול פת במוצ"ש - אומר "יעלה ויבא" ולא "רצה". ולדעת הט"ז - יאמר שניהם, ואין זה תרתי דסתרי, כיון שאכל פת גם בשבת וגם בראש חודש. ובקיצור שולחן ערוך מ"ד, י"ז שיש להשתדל לסיים את אכילת הפת עד השקיעה - 7:22 נויכולים להמשיך באכילת מזונות ושאר מאכלים - בשם הרב מבריסק זצ"ל) ואז יאמרו בברכת המזון רק "רצה", כאמור, המשיכו ואכלו פת בראש חודש, ישנן שלש שיטות: כנ"ל, והנוהג כאחת מהן - יש לו על מי לסמוך.

מוצאי שבת: ירושלים - 7:57 מרכז 7:59 ודרום - 7:58 רבנו תם - 8:35

*

מנהגי הספירה

הקדמה

"שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לרבי עקיבא, וכולם מתו בין פסח לעצרת, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (גמרא יבמות ס"ב ע"ב). ולכן נוהגים בימים אלו מקצת דיני אבלות (שולחן ערוך תצ"ג, א). השאלה: באלו ימים מתו? ואם כן, מתי נוהגים במקצת מדיני אבלות?

המנהג המקובל בארץ ישראל

תלמידי ר"ע מתו במשך שלשים וארבעה הימים, שבין יום שני של פסח עד ל"ג בעומר (הובא בביאור הלכה שם, עפ"י המדרש). ולדעת השולחן ערוך (תצ"ג, ב), אין להקל אפילו לא בר"ח אייר ולא בל"ג בעומר, אלא מיום ל"ד בעומר לאחר נץ החמה, מדין "מקצת היום ככולו" (דעת השולחן ערוך תצ"ג ב-ג) מאידך, לשיטת הרמ"א שם, אפשר להקל בבוקר ל"ג בעומר, ולעניין נישואין כבר מליל ל"ג בעומר, כדלהלן.

מנהג המקובל בחלק מקהילות אשכנז בחוץ לארץ

התלמידים מתו במשך כל הימים שבין פסח לעצרת, חוץ מבט"ז ימים, שאין אומרים בהם תחנון: 7 ימי הפסח עם אסרו חג או בחו"ל יום טוב שני) 6 שבתות, 2 ימי ר"ח אייר ויום 1 ר"ח סיון, שהם ס"ה - 33 ימים (דעת התוספות). אלא שיש אומרים, נהגו לנכות ט"ז ימים מיום ב דפסח עד ב דר"ח אייר (ב"ח ומג"א, ה) ולדעה זו, מקילים ביום ל"ג בעומר בבוקר, אבל מל"ד שוב אסור עד שבועות (רמ"א ומג"א) ובערב שבועות מקילים מדין "מקצת היום ככולו".

ויש אומרים, שנוהגים איסור מא' דר"ח אייר עד ג סיון בבוקר, דהיינו שמקילים בשלשת ימי הגבלה, וביום א של ימי ההגבלה מהבוקר, וכדי להשלים ל"ג ימי אבלות מוסיפים שני ימי ר"ח אייר (מג"א, ה), ובכל זאת מקילים בל"ג בעומר עצמו מהבוקר (חיי אדם הובא במ"ב).

מנהג האריז"ל מנהגי האבלות אינם רק משום פטירת תלמידי ר"ע, אלא על פי הקבלה ולתקן חטא העגל (שו"ת אור לציון ג, י"ז), שלא להסתפר כל ימי הספירה עד ערב חג שבועות (פרי עץ חיים ספה"ע, ז) ויש אומרים עד מ"ח לחומר (שו"ת מנת אלעזר ג, ס"ה). והמדקדקים נוהגים כן (ארחות רבנו ב, עמ' צ"ה), אפילו כשיש להם ברית מילה (שערי תשובה, ח). י"א שמנהג האריז"ל גם לעניין נישואין (שו"ת דברי יואל א, כ"ו) ויש אומרים שאף לאריז"ל מותר לערוך נישואין בל"ג בעומר (שו"ת מנחת אלעזר ד, ט).

קביעת מנהג

בזמננו, שבכל מקום, רבנים שונים, בתי כנסיות בנוסחים שונים וקהילות נפרדות במנהגייהם, אף שכתב הרמ"א (שם, ג) שבעיר אחת לא ינהגו אלא אותו מנהג, משום איסור "לא תגודדו", כיום אין האיסור אלא בעיר שכולם כפופים לרב אחד, ובית כנסת אחד לכל בני הקהילה (שו"ת אגרות משה א, קצ"ט). **במקום שאין מנהג קבוע** - רשאי אדם לנהוג שנה אחת כמנהג מסוים, ובאחרת, כשני (חת"ס, קמ"ב ושו"ת מנח" ד, פ"ד).

*

פרוט מנהגי האבלות הנהוגים בימים אלו

איסור עשיית מלאכה משקיעת החמה, 8-10 דקות

שו"ע תצ"ג, ד: "נהגו הנשים [גם האנשים בכלל, אלא שאין דרכם לעסוק במלאכותיהם בשעות הערב] שלא לעשות מלאכה מפסח עד עצרת משקיעת החמה ואילך" ובמ"ב שני טעמים לדבר: א. נאמר "שבע שבתות" מלשון שביתה. ב. בשעה זו נקברו כל ערב תלמידי ר"ע ר"ל והעם נמנעו אז מעשיית מלאכה. וכהכרעת שער הציון, שם: "נהגו עד ל"ג בעומר" שלא לעשות מלאכה כבדה (תפירה, כיבוס וכדומה) מהשקיעה במשך זמן קבורה 8-10 דקות ובכף החיים, שם, שאין למחות במי שאינה מקפידה, משום שהמנהג רק מספר דקות, קשה להקפיד בקיומו.

איסור תספורת וגילוח

שו"ע תצ"ג, ב: נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג בעומר וכו' ואין להסתפר (לספרדים) עד ל"ד בבוקר. ברמ"א (לאשכנזים): במדינותינו מסתפרין כבר ביום ל"ג בעומר ומרבים בו בשמחה. ומנהג חסידים על פי האריז"ל והקבלה, שאין מסתפרים כל ימי הספירה עד ערב חג שבועות, ויכול אדם לנהוג שנה אחת כמנהג אחד ושנה אחרת כמנהג אחר (שו"ת חתם סופר, קמ"ב ושו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד)

בנות ונשים: בשו"ת אגרות משה יו"ד ב, קל"ז: "ראוי להן להחמיר ולא להסתפר, אם אינו נחוץ כל כך", דוגמה לנחיצות, כשהשיער עלול לצאת מתחת כיסוין וכו'. או לפגישת

שידוכין. כמו כן, לצורך מצוה מותרת הסרת שיער בכל הגוף. **מריטת גבות** - אינה נחשבת לתספורת אף כשהדבר נעשה לייפוי (ספר בין פסח לשבועות ט, י"א). **קטנים** - מותרים להסתפר, אך אם אין צורך, יש להימנע עד ל"ג בעומר. מותר לספר לספר את מי שנוהג להסתפר על פי מנהגו (הליכות שלמה, ניסן י"א דבר הלכה, ל"ה), שאין האיסור משום אבלות לספר, אלא למסתפר קציצת ציפורניים - מותרת כל ימי הספירה.

איסור נישואין

שו"ע תצ"ג, א : נוהגים שלא לשאת אישה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר - השנה: יום חמישי י"ח אייר

בני אשכנז: נישאים ביום ל"ג בעומר עצמו השנה, אור ליום חמישי, מלאחר צאת הכוכבים - 7:56 ולמחרת יום חמישי, לפני שקיעת החמה - 7:23 ולכתחילה, אף ליטול לסעודה לפני השקיעה ואח"כ נהגו להמשיך באיסור עד ראש חודש סיון (שיש קהילות אשכנז שנישאים במשך ניסן עד ר"ח אייר).

בני ספרד: נישאים רק מיום ל"ד בעומר (מוצאי ל"ג בעומר) ואילך. השנה: **ליל שישי**. שידוכים, הנקראים כיום "אירוסין" - מותרים אפילו בשירה ונגינה בלא ריקודים. **הערה**: אחרי ל"ג בעומר רשאים בני אשכנז להשתתף ולשמוח בנישואי בני ספרד. וכן היה משתתף מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בנישואי בני ספרד לאחר ל"ג בעומר, אולם סירב בימים אלו לערוך את החופה והקידושין.

קניית בגדים, חפצים ורהיטים

אין איסור לתפור או לקנות בגדים חדשים בימי הספירה (שדי חמד, פאת השולחן, כף החיים תצ"ג, ד בשם המאמר מרדכי וכן הכרעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספר "ועלהו לא יבול" א, עמ' קפ"ב, וכן כתב הגאון רבי ב"צ אבא שאול זצ"ל ב"אור לציון ג, י"ז-ב: "אין שום מנהג לאסור לקנות או ללבוש בגדים חדשים בימי הספירה ואף לקנות דברים גדולים וחשובים, ואין מנהגי אבלות בימי הספירה אלא בנישואין ותספורת בלבד".

קניה והעברת דירה

יש שכתב, שלכתחילה אין לעבור דירה אלא בל"ג בעומר או מראש חודש סיון ואילך, ובמקום צורך גדול, אפשר להקל עד ראש חודש אייר (הגר"ש וזנר זצ"ל שו"ת שבט הלוי י, קל"ה). אבל, הצריך, מותר לקנות דירה ובפרט בארץ ישראל שיש בזה משום מצות ישוב א"י (בקובץ מבית לוי ענייני ניסן עמ' פ"ח). אכן, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קנייבסקי זצ"ל שאין שום איסור לעבור דירה בימי הספירה, ובוודאי בארץ ישראל, ואף מותר לסייד את הדירה קודם שנכנסים אליה. והוסיף הגר"ח זצ"ל בשם אביו זצ"ל: העולם טועים, ומדמים מנהגי הספירה למנהגי אבלות בין המצרים" (הלכות חג בחג ספיה"ע ז, ו הערה 26).

ברכת שהחיינו

מנהג בני אשכנז: כמובא במ"ב "אם נזדמן לו איזה עניין שצריך לברך שהחיינו - יברך" ומבאר הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דהיינו אפילו לכתחילה (בספר "בין פסח לשבועות ט"ז הערה א), וכן דעת הגאון רב"צ אבא שאול זצ"ל (ב"אור לציון ג, י"ז-ב), שאף לכתחילה מברכים שהחיינו בימי הספירה וכן פסק מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (בספר "ביצחק יקרא") **לפוסקי ספרד:** על פרי חדש מברך בחול, על בגד - הממתין, לשבת תבוא עליו ברכה.

ריקוד, ניגון ושמיעת מוזיקה

"ריקודים ומחולות, בוודאי יש להיזהר בימי הספירה"-מ"ב תצ"ג, ג. ויש לציין, שהמילה "מחול" מתייחסת כיום, לריקוד בסיבוב, כ"מחול" הכרם, וכך ביאר מרן הגרש"ז זצ"ל את ההבדל שבין ריקוד למחול: "ריקוד - אפילו של אדם אחד או שנים. מחול - ריקוד של אנשים רבים המסתובבים במעגל".

אמנם, במקרא "מחול" - מופיע ככלי נגינה. ראה תהילים ק"נ: "הללוהו בתוף ובמחול", כידוע הלויים לא רקדו במקדש, אלא עמדו על הדוכן וניגנו גם בכלי הנקרא מחול. כמו כן, בקריעת ים סוף נאמר: "ותיקח מרים הנביאה וגו' את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות" (שמות טו, כ). וכתב בספר שו"ת באר שבע: שלא יעלה על הדעת שמרים ונשות ישראל רקדו לפני העם אלא כנאמר במדרש תנחומא לשמות: מרים נביאה הייתה, וידעה שעתידים ישראל לשיר שירה על הים ובמכת החושך הייתה מאספת תופים ומחולות מבתיהם של המצריים כדי לנגן בהם, על ים סוף, כדי שלא יישמע קולן בשירתן. וכן נאמר: "אז תשמח בתולה במחול (היא ניגנה בכלי שנקרא מחול שכנראה רקדו לצליליו) ובחורים וזקנים יחדיו" (רקדו). **הלכה למעשה:** כתב שו"ת אגרות משה יו"ד ב, קל"ז ואו"ח א, קס"ו וג, פז: "אין לנגן ולשמוע ניגון ביחידות ואפילו בהקלטה". וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל ילקוט יוסף ה, עמ' תל: "ריקודים ומחולות לדבר הרשות אסור בהחלט בימי הספירה, ולכן, הנהוגים לשמוע שירה עם כלי שיר דרך הרדיו וכדומה, ואף (קלטות, דיסקים) יש להחמיר בימי הספירה".

היתרים בנגינה ובשירה

1. **בשמחה של מצוה פוסקי ספרד:** מקילים כגון בבר מצוה, כשהוא ביומו, או החתן דורש. פוסקי אשכנז: יש מקילים (אג"מ ושונה הלכות) ויש מחמירים (הגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"ש וזנר זצ"ל). "**שבע ברכות**", כשהתחתנו בל"ג בעומר, או לנוהגים בער"ח אייר, עושים שמחה גם בריקודים וכלי שיר, כל ימי המשתה (אגרות משה או"ח א, קנט).

בהכנסת ספר תורה: הגרי"ש אלישיב זצ"ל התיר בנגינה וריקודים כיון שהיא שמחה של מצוה, אך אין ראוי לכתחילה לקבוע הכנסת ספר תורה בימי הספירה בריקודים ונגינה אלא כשיש צורך בדבר (הלכות חג בחג ספיה"ע ז, 36).

2. מותרת השמעת מוסיקה, כנתינת קצב להתעמלות או תרפיה במוסיקה (לא מחול אירובי!).

3. מותר לימוד נגינה באופי של תרגול. כשהלימוד לצורך פרנסה. (שו"ת אגרות משה ג, פ"ז) ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל סידור פסח כהלכתו י"ב, ט"ז.

4. מותרת נגינה בגני ילדים שטרם הגיעו לגיל חינוך [6-7] (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הלכות חג בחג וסידור פסח כהלכתו שם) כיון שאין למנגנת הנאה מכך ואינה מנגנת אלא לצורך פרנסתה. ולדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל יש להימנע מלנגן מנגינות מרקידות (שו"ת חוט שני שבת ד, עמ' שע"ט). כמו כן, מותרת הכנת כיתה, בעיקר בכיתות נמוכות, להצגת סיום וכדומה, באופן של תרגול, ובמקום סגור.

5. חולה הזקוק לחזק את רוחו, ואין צריך לומר מי שסרה ממנו חדות החיים ומרגיש דכדוך או חלילה מרה שחורה המפריעים לו בעבודת ד' - רשאי לשמוע נגינה ושירים בצנעה (באזניות) (דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ב"הלכות חג בחג ספיה"ע ז, 39 והגרש"ז אויערבך זצ"ל ב"הליכות שלמה" פסח י"א, 54) וכנימוק הגר"נ קרליץ זצ"ל ב"יד ספיה"ע ל"ג, י"ח כדי שלא יבוא חלילה לאיסורים חמורים יותר משמיעת כלי זמר בימי הספירה.

6 יש שהתירו: שמיעת שירת הבקשות, פרקי חזנות, שירים "שקטים" ולהבדיל מוסיקה קלאסית, למי שהדבר נחוץ מאד (הגרש"ז אויערבך, הגר"מ הלברשטם והגר"ח פ שינברג זצ"ל).

7. שירה בפה: אף שב"לקט יושר" (עמ' 97), שבעל תרומת הדשן לא שר "אליהו הנביא" במוצאי שבתות הספירה. וכן ב"יוסף אומץ" (סי' תר"א עמ' 128), שאף בשבתות ימי הספירה יש להנמיך הקול בזמירות של שבת. הוראת הגרש"ז אויערבך זצ"ל: ששירה המרוממת את הנפש, ואינה מביאה לידי ריקוד ומחול - אין להימנע ממנה בימי הספירה (הליכות שלמה פסח י"ד, י"א). וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל: "מותר לשיר בפה אפילו שירה המעוררת לריקוד ומחול, שלא אסרו אלא ריקודים ומחולות" (הלכות חג בחג ספיה"ע ז, הערה 34).

8. יש שהתירו שמיעת שירה מוקלטת, ללא ליווי כלי נגינה [יצירות ווקאליות], (שו"ת אגרות משה או"ח א, קס"ו) שאין זה נחשב לשירה בכלי אלא בפה. אמנם יש המסתייג מהקלטות בהן הזמרים מבצעים בפיהם את קולות הכלים המלווים את השירה (שו"ת שבט הלוי ב, נ"ז וח, קכ"ז).

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

דיני ספירת העומר זמן ספירת העומר ובדין ספירת העומר בכתיבה

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה' (יט לז)

אם ספר ספירת העומר בכתיבה יצא יד"ח ויכול למחרת לספור ספירת העומר בברכה, (ראה מה שהרחבתי בכ"ז באריכות בשערי יוסף ספירת העומר עמ' 53 יעו"ש, וכן מה הדין בכותב בבין השמשות נחלקו האחרונים האם יצא יד"ח או לא ע"ש). ואם כתב במכונת כתיבה חשיב מעשה, (שם) אבל אם כתב במחשב יש להסתפק. וצ"ע לדינא.

ושוב ראיתי להגרמ"ב זילברברג שליט"א רב שיכון ה' בב"ה בגליון חדוותא פסח תשפ"ב עמ' 23 ששאל למרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל מה דינו של כותב ע"ג מחשב האם גם כתיבה כזאת בכלל או לא, ואמר לו הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל שאין השאלה האם יוצא בכתיבה כזאת אלא אם ספק הרעק"א כולל גם כתיבה כזו או לא וא"כ הוי ספק ספיקא ויכול להמשיך ולספור יעו"ש, ומ"מ יש לומר דלא יצא יד"ח מצד ספק ספיקא כיון דהמצוה היא הדיבור, וממילא אם כתב במחשב היום כך וכך יכול באותו יום לספור בברכה. ויש לפלפל ולהביא ראיה בכ"ז מדין כתיבה בחול המועד במחשב שהארכתי בזה בספרי שערי יוסף חול המועד, וחכ"א שליט"א כתב לי בטעם הכתיבה, האם הוא מדין הרהור או לא, ולכאורה מדברי הפוסקים נראה דהוא משום דין הכתיבה ולא מדין הרהור, וכיון שכן לכאורה נראה שלא יצא יד"ח, ויש להוסיף שיש כאן ספק ספיקא וכמו שאמר הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל וכיון שכן נראה שאפשר לברך, וגם אפשר לומר סב"ל כמו שידוע הכלל של הרידב"ז שאם יש ספק במצוה לא אמרינן סב"ל וא"כ ה"ה כאן שאם כתב במחשב כמה ימים לעומר שיכול אח"כ לספור בברכה, אבל שנקרא שספר אם ספר במחשב ואח"כ שכח לספור גם ביום וגם בלילה, יש לפלפל, ועדיין צ"ע לדינא בכ"ז.

ואם כתב כמה היום ספירת העומר, נראה לחלק בין היכא שכתב במכתב שאין כוונתו לספור וממילא לא יצא יד"ח, אבל היכא שכתב בסתמא וכוונתו לספור שיצא בזה יד"ח ואין יכול לספור באותו יום בברכה, אלא יספור בלא ברכה (ראה מה שהרחבתי בכ"ז בשערי יוסף שם).

מנהג הספרדים לספור ספירת העומר רק לאחר עלינו לשבח, אבל מנהג בני אשכנז לספור ספירת העומר ישר אחרי קדיש תתקבל וכן יש עוד הרבה עדות שנוהגים לספור ספירת העומר לפני עלינו לשבח (כ"ז ראה בהרחבה בשערי יוסף שם), ומ"מ במקומות שאנשים ממנהרים לצאת לפני עלינו לשבח (כגון בשטיבלאך וכל כה"ג) לכאורה יש לומר שיספרו ספירת העומר אחרי קדיש תתקבל, (ראה בשער"י שם) ומ"מ נראה שהש"ץ יכריז קודם

קדיש תתקבל שאחרי עלינו לשבח סופרים את העומר (ילקו"י שם עמ' פג) ומ"מ נראה שבמוצאי יו"ט ראשון של פסח יש להכריז כן קודם התפילה, כדי שלא ישכחו לספור, והבן. אם הש"ץ התחיל קדיש אחרי שמו"ע ועצר באמצע הקדיש ואמר רק חצי קדיש והתחיל לברך על ספירת העומר ברוך אתה ה' ורק אז נזכרו הציבור שלא גמר את הקדיש, הש"ץ ימשיך לברך על ספירת העומר, והציבור יספרו רק אח"כ כמנהגם.^{כג}

אם מתפלל במקום בבית הכנסת של בני אשכנז שסופרים ספירת העומר לפני עלינו לשבח יספור עמהם משום ברוב עם הדרת מלך (ראה מה שהרחבתי בזה בספרי שערי יוסף ספירת העומר ומש"כ כן בשם הפוסקים).

ואם הציבור גמרו לספור ספירת העומר ואומרים עלינו, והוא עכשיו כתב תפילת שמו"ע, האם יש להסתפק אם יאמר עמהם עלינו לשבח שהרי יש לומר עלינו לשבח עם הציבור כמבואר במחצית השקל סימן סה סק"ג (וכ"כ בגם אני אודך תשובות הגר"ש סגל שליט"א ח"א סימן עח) אבל לענ"ד לכאורה יכול לספור לפני עלינו לשבח אם יודע שאולי ישכח יכול לספור ספירת העומר, וגם ע"י כן סופר עם הציבור ומקיים את הדין ברוב עם הדרת מלך.

ולענין אם יש לקצר בתפילתו משום המעלה של ברוב עם הדרת מלך, נראה שאם במקום שמתפללים מהר ואם ירצה לספור עם הציבור לא יכוון כראוי אז לא ימהר בתפילתו, אבל אם הוא מאריך בבקשות נראה שיקצר בהם כדי שיספור עם הציבור ברוב עם הדרת מלך, ואח"כ ימשיך בבקשותיו בתפילה, (ראה בשערי יוסף שם שכן כה"ג בשו"ת משנת יוסף, וכה"ג אמר לי זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א).

אם גמר תפילתו אבל יש מאחוריו אדם שמתפלל שמו"ע יכול לספור ספירת העומר אע"פ שעדיין לא פסע (ראה בשערי יוסף שם מה שהארכתי כן בשם כל הפוסקים, ויעו"ש מש"כ אודות אדם שמאריך הרבה בתפילתו לאחר שכל הציבור סיימו את תפילתם שיכול לפסוע מאחוריו).

ומי שאיחר לתפילת ערבית והגיע לבית הכנסת מתי שהקהל התחילו להתפלל שמו"ע והתחיל להתפלל עמם (כמבואר בשו"ע סימן רלו ס"ג) יקרא קר"ש וברכותיה ואח"כ יספור ספירת העומר. (ראה בשירת יוסף פסקי הלכות ספירת העומר תשפ"ב מה שהרחבתי בזה) מי שספר ספירת העומר בביתו ביחידות מכל סיבה שהיא, ואח"כ שמע ציבור סופרים אין שיחזור ויספור עמהם משום שהרי הרי סו"ס כבר יצא יד"ח בספירתו, וממילא לא מקיים כאן ברוב עם הדרת מלך, ורק יש ענין לזכור את יום הספירה כל הזמן כמ"ש בספר החינוך.

^{כג}. כן השיב מרן הגר"ח"ק זצוק"ל בשו"ת שיח חיים סימן ק.

אם הציבור מתחילים לספור ספירת העומר ואוחז אחר יהי לרצון אמרי פי הראשון יכול לספור ברוב עם ולא חייב לפסוע ג' פסיעות (ספר שאלת רב ח"א עמ' שנד בשם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל) אבל יש אומרים שאינו יכול לספור (ילקו"י ספירת העומר עמ' שנב, וראה בשערי יוסף ספירת העומר מה שהארכתי בזה עוד).

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

יט, ה: וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו.

פירש"י לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת ליאכל בתוך הזמן הזה וכו'. והחפץ חיים על התורת כהנים כתב לאו דוקא שיחשוב כן, אלא בא לאפוקי שלא יחשוב בזביחה על מנת לאכול חוץ לזמנו דאז לא ירצה.

אמנם כבר העירו דברמב"ם בפיה"מ [פ"ב דזבחים ד"ה כבר ידעת] כתב "וכל שכן אם היתה מחשבתו באותו המקצת כמצוה, כלומר מחשבה כשרה", משמע דצריך באופן חיובי שיחשוב כן, וכן משמע ברמב"ם פט"ז מפסולי המוקדשין ה"א דזו מחשבה נכונה [ואם לא חשב כלום זה נקרא שתיקה].

*

יט, טז: לא תלך רכיל בעמך.

לשון "בעמך" רומז על מי שמדבר את הרכילות על חבירו בפני העם ולא בפני חבירו והקול הולך מאחד לאחד עד שבא גם לאוזני חבירו. וכן פירש האור החיים הקדוש ועל זה הזהירה התורה "לא תלך רכיל בעמך" בפני עמך ולא בפניו.

והגר"מ שטרנבוך שליט"א אמר ששמע מפי הג"ר צבי הירש פרבר זצ"ל בשם הגר"א ז"ל [נדפס גם בפנינים משולחן הגר"א כאן] שגם במקום שמותר לדבר לשון הרע ורכילות מ"מ יש לצמצם ולקצר את דיבורו כפי יכולתו, ואם יכול לרמוז בידיו ולא לומר בפיו, צריך לרמוז ולא להוציא מפיו דיבורי לשון הרע, והביא לזה ראיה מיהונתן שהותר לו להודיע לדוד ששאל אורב לו להורגו [שמואל א' כ, כא] ומכל מקום אף שהיה מצוה בדבר מסר לו את הדברים על ידי סימן בחיצים ולא אמר לו בפיו, ועשה כן כדי לצמצם בלשון הרע שלא יצטרך להוציאו מפיו.

וכן בחפץ חיים [הל' לשה"ר כלל י] בתנאים שמותר לספר לשה"ר כתב דאם יכול לסבב את התועלת הזאת גופא בעצה אחרת שלא יצטרך לספר הלשה"ר עליו אזי בכל גווני אסור לספר. והביא ראיה בבאר מים חיים מסנהדרין [יא, א] דהקב"ה לא רצה להודיע במעשה דעכן מי החוטא משום "וכי דילטור אני אלא לך והטל גורלות", הרי שאם אפשר בדרך אחרת בלי שיצטרך לספר עליו אסור מן הדין לספר עליו, עיין שם.

אמנם שמעתי מהגר"ר שמואל לאפייר שליט"א דיש מקום לדון כיון דביריית החיצים יודע בדיוק הרעה שיש לו מפלוני כמו אם היה אומר ומאי נפק"מ איך יודע לו הענין וצ"ע. ואולי יש לומר דהגם שצריך לספר לתועלת ויכול לעשות זאת בדרך רמז ולא בפיה, עדיף בכך מפני ש"כסף נבחר לשון צדיק" [משלי י, כ] וצריך להשתדל לא להוציא דברים מגונים בפיו גם כשמותר.

יט, יז: ולא תשא עליו חטא.

פירש"י לא תלבין פניו ברבים.

בספר ארך אפים [להגר"א יעלין זצ"ל סימן א] כתב בזה"ל ובפוסקים מבואר דאפילו בינו לבינו הוי איסור זה שלא יוכיחנו בדברים קשים עד שפניו משתנות, וברבים אפילו להוכיחו בנחת אסור.

וביוסף אברהם [שם סק"ח] כתב ואף שרש"י פירש בחומש ובגמרא [ערכין טז, ב] שם שלא ילבין את פניו ברבים, מ"מ נראה לי דאף הוא מודה דאף בינו לבינו אסור, דהנה הרמב"ם ושאר פוסקים תפסו כאן ב' תנאים שיהא רק בינו לבינו [אפילו בדברים רכים] ב. שאפילו בינו לבינו לא יוכיחנו בדברים קשים רק בנחת ובלשון רכה ויודיענו שאינו אומר לו אלא לטובתו, והנה רש"י מיירי באופן הראשון שמוכיחו בדברים רכים, ולכן כתב רק תנאי זה שלא יהיה ברבים, אבל הוא הדין כשמוכיח בינו לבינו שלא יוכיחנו בדברים קשים, שהרי לשון הגמרא הוא "שלא ישנה פניו" והרי אף בזה פניו משתנין, וכן משמע מלשון רש"י בגמ' ערכין הנ"ל "שיודע להוכיח דרך כבוד שלא יהיו פניו משתנין" ומשמע מזה להדיא שאף ביחידות צריך לפלס דרכו לדבר אליו בחכמה ודרך חיבה באופן שלא יתבייש חבירו, שאם לא כן איזו ידיעה גדולה צריך לזה עד שיתמיה אם יש חכם שיודע זה כדאיתא בגמ' בערכין שם, הרי יכול לקרות חבירו אל הצד במקום ששאר בני אדם לא ישמעו דבריו ויוכיחו שם, אלא ודאי משמע שאף ביחידות נוהג איסור זה שלא יביישנו וצריך לדבר אליו בחכמה שלא יתבייש עכ"ל.

אמנם נראה דכל זה לענין הדרך לקיום מצות תוכחה, אבל כלפי מה דאיתא בב"מ נח, ב דכל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב שהוא עונש חמור מאד, דבר זה דוקא ברבים אמרו ולא ביחיד בינו לבינו ואפילו פניו משתנין וכדיליף ליה בסוטה י, ב מתמר שהיתה מוכנה לישראל ובלבד שלא להלבין פני יהודה ברבים.

וכמה הוי "רבים": הפמ"ג בספרו מתן שכרן של מצוות [חקירה ה'] כתב בזה"ל ומסתברא דרבים כל שיש שלושה דהיינו הוא ושנים עמו ובייש לאחד משוק הוי רבים, כמו בטומאה ברה"ר ספק - טהור, היינו שלושה, ויש רבים עשרה, מ"מ כאן בשלושה נמי כדאמרן עכ"ל. ועיין בציון לתיבה שם דמבואר בדבריו דהמתבייש אינו מן החשבון. וכן מבואר בראשונים [רמב"ן, רשב"א, וריטב"א נדה דף ה] שכתבו לגבי ספק טומאה ברה"ר שהאדם שעליו הספק אינו בחשבון השלושה, וא"כ הכא נמי המתבייש אינו בחשבון. ובלא"ה מסברא נראה כן שדוקא כשמתבייש בפני שלושה וכנ"ל. אמנם המבייש הרי הוא בחשבון השלושה, וכ"כ היעב"ץ בכתובות [סז, ב].

ואולי נדמה לומר לפי האמור דהחומר שיש בהלבנת פנים בפני שלושה שאין לו חלק לעוה"ב לפי דכל מילתא דמתאמרא באנפי תלתא חברך חברא חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה [ערכין טז, א] וממילא מתפרסם דבר הבייש לאחריני טפי מאם זה היה נאמר רק בינו לבין עצמו לכן העונש חמור יותר.

יט, יח: לא תיקום ולא תיטור את בני עמך.

כתב בטעמא דקרא דכאן לא כתיב "רעך", משמע שאפילו אינו בתורה ובמצוות גם כן אסור בנקימה ונטירה ולשון הרמב"ם סוף הל' דעות "לאחד מישראל", ורק לגוי מותר כדאיתא בתורת כהנים וצ"ע עכ"ל. וציין נכדו דכ"כ המהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה רמ"ב.

ובכלי יקר ביאר הדברים בזה"ל לא אמר אמיתך, לפי שהנקימה והנטירה תכונה רעה בגוף האדם ואין מן הראוי לבקש נקמה על שום אדם שהוא מבני עמך אם טוב ואם רע, לפי שמסתמא הנקמה היא על מה שעשה לך בגופך או בממונך, והדברים ההם אינם ספונים וחשובים כל כך שיהיו ראויין לנקום עליהם, אמנם מותר לעשות נקמה בגויים כי המה מסתמא רוצין להעבירך מעל מצות ה' ולהדיחך מעל ה' אלוקיך וזה דבר חשוב וספון לבקש נקמה על זה כי היא נקראת נקמת ה' לכך נאמר כאן את בני עמך למעט עכו"ם שאינם מבני עמך עכ"ד.

ובעבודת המלך כתב ראיתי מי שרוצה לומר דבנטירה לא בעי חבירו כלל ואפילו אינו עושה מעשה עמך חייבין עליו משום נטירה דעכ"פ מבני עמך הוא והזהירה עליו תורה לא תיטור את בני עמך אף שהוא אינו ראוי ליקרא בשם זה, ואפשר שלפי הטעם שכתב רבינו לקמן שזו הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה, ולהכי שייכת מצוה זו לכל בני העם עכ"ד.

אמנם בשו"ת בנימין זאב [סימן רפ"ב ד"ה ונחזור] התיר לנקום ולנטור ברשעים ומשום דכתיב את בני עמך ודרשינן בעושה מעשי עמך. ובשו"ת מהרש"ג [ח"ב סימן ד"ה אבל] כתב דממה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור ודרשינן בעושה מעשה עמך למעט רשע דמותר לקללו, נתמעט נמי מכל ענינים של בין אדם לחבירו וילפינן מיניה נמי לענין הלאו של תיקום. ועיין עוד בפנים יפות כאן, ובספר בין אדם לחבירו תורת האדם לאדם עמ' 87 שהאריך בזה.

יט, יח: ואהבת לרעך כמוך.

שבת [לא, א]. מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור. וכתב המהרש"א שם וז"ל יש לעיין בזה מה שאמר לו בלשון תרגום שכך היה לשונם אז בירושלים, מ"מ אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה "דעלך סני לחברך לא תעביד" דתרגום מלישנא דקרא, הוי ליה למימר "ותרחמיה לחברך כוותיקך" כתרגום אונקלוס. ותירץ דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכהאי גוונא בלא תעשה דגביה לא תיקום ולא תיטור כתיב, ועלה קאי ואהבת לרעך כמוך שלא תעשה לו רעה מכל דסני עלך, אבל לגבי לעשות

לו טובה לא קאמר ואהבת לרעך כמוך כדאמרינן חייך קודמין לחיי חברך וכן מוכיחין דברי תרגום יונתן עכ"ד.

אולם ברמב"ם [פי"ד מאבל ה"א] כתב דבכלל ואהבת לרעך כמוך נאמר שכל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותם אתה לאחריך בתורה ובמצוות. ועיין בהעמק דבר.

וברמב"ן כתב לבאר שבלבו ירצה בטובת חבירו שיהא טוב לו בכל הדברים ולא רק בעושר או בחכמה בלבד ולא תהא פחיתות הקנאה בלבו עיין שם.

ובפירושו ר"ח פלטיאל כתב איתא בספרי כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך, גדול ממנו כי בצלם אלקים עשה את האדם, ופירש הר"ר יעקב מאורלנ"ש זצ"ל כלל גדול דאמר דעלך סני לחברך לא תעביד, מיהו אם אדם אכזרי ואינו חש על עצמו [האם נימא ד]הוא הדין לא ירחם על אחרים כי היכי דאם חבל בעצמו פטור הוא הדין שיחבול בחבירו או אם הוא מבזה את עצמו הוא הדין חבירו, להכי נאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם עכ"ד.

ובאור החיים פרשת מקץ [מב, ח] בפסוק ויכר יוסף כתב "ומטבע אנושי כשתוולד הידיעה בלב אחד מהשנים, גם בלב השני יתעורר בחינת הזכרון, כי הלבבות יגידו סודות נעלמים כאומרם (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". ובשמות [לג, יא] הוסיף "על דרך אומרו (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, פירוש כי הלבבות ישכילו בנעלם אם לאהוב אם לשנוא, כי כפי אשר יכין האדם לבו לאהוב חבירו, כמו כן יתבונן לב חבירו לאהוב אותו" עיין שם.

*

יט, כג: וערלתם עורלתו.

פירש"י ואטמתם אטימתו, יהא אטום ונסתם מלהנות ממנו. וברש"י במקום אחר [שמות ו, יב ד"ה ערל שפתים] פירש עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו, שלוש שנים יהא לכם ערלים, אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו כשיש לו כלי של היתר

וְאֵת שְׁבִתֹתֵי הַשְּׁמֵרוֹ (יט, ג)

במשנ"ב סי' ש"ח סקי"ב כתב חידוש גדול, דמה שמותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו זה דוקא כשאין לו כלי היתר לתשמיש זה, אך אם יש לו כלי של היתר אין לו להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, עכ"ד.

ולכאורה משמע דסבר שההיתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו הוא רק כשאי אפשר בענין אחר, ולפ"ז לכאו' אם יכול בנקל לטלטלו כלאחר יד אסור לטלטלו בידים, ותמהו ע"ז המחברים, דבסי' ש"ח סעיף ט"ז כתב השו"ע "חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה ליבשו יכול לשמטו מעל הקנה אבל ליקח הקנה מתוכו אסור לפי שאינו כלי, ואם תחבו בו כלי מותר ליטלו מתוכו אפילו הוא מלאכתו לאיסור", הרי להדיא דאף דאפשר לשמוט את החלוק מותר ליטול את הכלי שמלאכתו לאיסור, ובתוס' שבת (בהקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב) באמת הוכיח מזה דמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפילו אם בידו להשתמש לאותו צורך בכלי של היתר, ודלא כהמשנ"ב, וצ"ב דעת המשנ"ב.

והנראה בדעת המשנ"ב, דבאמת ההיתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו הוא היתר גמור, ואי"ז בגדר טלטול מוקצה כלל, אמנם באופן שיכול להשתמש לאותו דבר בכלי של היתר, נמצא שאז אינו צריך דוקא את הכלי שמלאכתו לאיסור, וא"כ אם יטלטלנו אין זה בגדר "טלטול לצורך גופו", שהרי אינו צריך דוקא את הכלי של האיסור, אך באופן שבאמת צריך לטלטל דוקא את הכלי הזה, לצורך גופו או מקומו, אז יכול לטלטלו לכתחילה כדרכו, ואין צריך כלל לטלטל כלאחר יד וכדו'.

ובשעה"צ סקי"ג הוכיח דין זה משבת קכ"ד ע"א דאמרי' שבשבת לא היו מפשיטין את הפסח ע"י מקלות משום שאפשר לעשות כדר' אליעזר שנותן ידו על כתף חבירו, הרי דאפילו בכלי שמלאכתו להיתר אסור במקום שאפשר לעשות זאת בענין אחר, וכ"ש בכלי שמלאכתו לאיסור, עכ"ד, ולכאורה הוא פלא, שלפי דבריו נמצא דגם כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטל לצורך גופו, אם יכול לעשות אותה מלאכה ביד ללא כלי, וזו לא שמענו מעולם.

ובחוט שני ביאר את דבריו לפמ"ש הרשב"א בסוגיא שם אהא דאמרי' דסידור הקנים לא דוחה שבת משום דבהאי פורתא לא מיעפש, דכתב הרשב"א דגרסי' שם "רבה", ורבה לטעמיה שאסר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, וה"נ כיון דא"צ לגופו הוי כטלטול מחמה לצל, ולפ"ז ביאר החו"ש דכמו כן י"ל בהא דאמרי' דבמקלות אפשר כדר' אליעזר, דהיינו דוקא לשיטת רבה, שכמו שאסר מחמה לצל כמו"כ אסר לטלטל המקלות

היכא דאפשר בידיה, וכוונת השעה"צ דמרבה נשמע לדידן דאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אם אפשר בשל היתר, עכ"ד החו"ש.

אך לענ"ד לא משמע כן בשעה"צ, שהרי כתב "ואפ"ה אסור כיון דשלא לצורך הוא וכדלקמן", ופשוט דכוונתו למבואר לקמן סעיף ד' שאסור לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל, הרי דסבר דהלכתא היא ולא רק אליבא דרבה.

ולכן נראה דאה"נ לשיטת השעה"צ מה שאפשר לעשות ביד אסור לטלטל עבורו כלי שמלאכתו להיתר (מלבד הכלים שלא נאסרו כלל כדלהלן סעיף ד'), אך זה דוקא אם אין יותר טירחא ביד מבכלי, וסבר דבני חבורה זריזין הן ויכלו בנקל להפשיט ביד, ומה שבחול הפשיטו במקלות לא היה זה כדי למעט בטירחא אלא מטעם אחר, אולי משום דהכי הוי כבוד הקרבן טפי, וכע"ז כתב באילת השחר.

אך לענ"ד אכתי צ"ע, דגם לו יהי כן שבידים אי"ז טורח טפי, מ"מ כיון שהיה עדיף להפשיט במקלות מאיזה טעם שיהיה, א"כ איך אפשר לומר דבשבת הוא טלטול שלא לצורך, וגם נראה קצת דוחק לומר שביד לא הוי טירחא טפי, דמה שכתוב בני חבורה זריזים היינו שהיו זהירים מאוד בפרטי הדינים, אך לא מצינו שהיו קלי תנועה כ"כ כמו שכתוב על הכהנים, וממילא גם מה שדימה זאת החו"ש לדברי הרשב"א על סידור הקנים לענ"ד יש לחלק, דשם כיון דבהאי פורתא לא מיעפש נמצא שסידור הקנים אינו צורך שבת כלל, אך בהפשט קרבן פסח שמצותו בשבת והיה עדיף להפשיטו במקלות (כנ"ל), ודאי המקלות הוו צורך שבת, ושוב צ"ע למה היה אסור להפשיט עם קנים בשבת.

ולולי המשנ"ב היה נראה דמעיקר הדין היה מותר להפשיט בשבת ע"י מקלות, אך הרי בתוס' בשבת שם (קכ"ג ע"ב ד"ה לא סידור) כתבו: "אע"ג דאין שבות במקדש כמה שבותים אשכחן במקדש שגזרו פעמים לצורך כי הכא בקנים ומקלות לפי שהיו מחללים את השבת", עכ"ל, וכמו"כ י"ל בעניינינו, דאף דמעיקר הדין היה מותר להפשיט בקנים בשבת, אך ראו חכמים שמרוב עבודה היו שוכחים שהוא שבת ובאים לידי חילול שבת, ולכן תקנו לעשות שינוי לפני משורת הדין, כדי להזכיר לכל שהוא שבת, ולפ"ז אודא ראיית השעה"צ.

וכמה מחברים הוכיחו כהמשנ"ב מדברי הריטב"א והר"ן שם, שהוכיחו מהא דסידור הקנים לא דוחה את השבת שגם כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטל שלא לצורך כלל, ולא הבנתי כלל מה ענין זה לדברי המשנ"ב, הא שם באמת לא הוי צורך שבת כלל כיון דלא יתעפש בשבת, אך כאן הוי צורך שבת.

ובאילת השחר ר"פ כל הכלים הביא ראייה למשנ"ב ממש"כ רש"י שם "מחט של סקאים לפתוח בה את הדלת. מי שאבד מפתחו", משמע דאם לא אבד המפתח אסור לפתוח עם מחט, כיון שיכול לפתוח עם המפתח, וכ"כ עוד מחברים.

אך לענ"ד דקדוק זה צ"ע, דא"כ היה לו לרש"י לפרש כך גם על שאר הכלים שזכרו במשנה, כגון: "קרדום לחתוך דבילה למי שאין לו מקצוע של דבילה", "כוש וכרכר לתחוב בו למי שאין לו מזלג", "רחת ומזלג לתת לקטן למי שאין לו כף קטנה", ולמה כתב רש"י כך רק על מחט של יד שזכרה בסוף המשנה.

ולכן נראה יותר דרש"י נקט רק אורחא דמילתא שמי שפותח דלת עם מחט הוא משום שנאבד לו המפתח, כי לא יכתוב התנא דבר שאינו מצוי, ועוד אפשר דבמחט של יד אה"נ באמת אם יש לו מפתח אסור לפתוח עמה את הדלת, כיון שפתיחת הדלת במחט משל יד היא מלאכה קשה מאוד (דאל"כ לשם מה צריך להתקין מפתח, הא די במחט, וגם כל גנב היה יכול להכנס לכל בית ע"י המחט), ולכן אם לא נאבד לו המפתח באמת חשיב שלא לצורך כלל, דמי פתי יגע לריק לפתוח את הדלת במחט כאשר יש בידו מפתח הפותח בנקל.

ולפ"ז נמצא דאדרבה יש לדקדק מדברי רש"י להיפך, דמדכתב רק על מחט של יד דמיירי שאבד לו המפתח, ועל שאר הכלים שנזכרו במשנה לא כתב כן, משמע ששאר הכלים שמלאכתן לאיסור מותרים בשימוש גם באופן שיכול לעשות אותן דבר בכלי של היתר.

ועוד קשה קצת על עיקר חידושו של המשנ"ב, דבכמה מקומות בפרק כל הכלים מקשינן למה אסור לטלטל מדוכה שאין בה שום, ומתריצין ה' תירוצים: כר' נחמיה, לצורך מקומו, מחמה לצל, מוקצה מחמת חסרון כיס, קודם התרת כלים, ולפי דברי המשנ"ב היה אפשר לתרץ עוד דמיירי שיש לו כלי של היתר.

ובעיקר חידושו של המשנ"ב לכאן הדבר תלוי בטעם האיסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, דמדברי המשנ"ב בכמה מקומות נראה שהוא משום מוקצה, ונראה דלכן ס"ל דההיתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו הוא היתר מיוחד שהתירו חז"ל לצורך השבת, אך עדיין הוא בגדר טלטול מוקצה, ולכן ס"ל דדבר שאפשר לעשותו בהיתר גמור לא התירו חז"ל לעשותו ע"י מוקצה.

אכן בביאור הגר"א יו"ד סי' רס"ו סק"ג כתב: "כלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, רק מחמה לצל אסור דהוי שלא לצורך", מבואר דס"ל דאיסורא דכלי שמלאכתו לאיסור אינו משום מוקצה כלל, אלא הוא איסור טלטול בעלמא, שהרי מבואר בשבת קכ"ב ע"ב שבתחילה אסרו לטלטל בשבת גם כלים שמלאכתם להיתר ואח"כ התירו את כל מה שמותר היום, אך מה שלא התירו נשאר באותו גדר איסור שהיה מעיקרא, שהוא איסור טלטול בעלמא ולא שייך כלל לגדר דין מוקצה.

וכן משמע מהלשון הרגיל בגמרא "ר' שמעון לית ליה מוקצה", משמע שלדעתו אין זה מוקצה כלל, ולא רק שמיקל טפי בדיני מוקצה.

וכן מבואר במאירי שבת קכ"ד ע"א שכתב: "מקצת מפרשים כתבו שלא נאסר במלאכתו לאיסור מחמה לצל אלא לדעת האוסר במוקצה, אבל לר' שמעון שמתיר במוקצה ושאונו פוסקים כמותו בשבת מותר, ואין זה כלום, שאף לר' שמעון ודאי אסור מפני שאין כאן צורך שבת כלל ונמצא מטלטל לצורך חול, ר"ל להצניעו שישתמש בו למחר, ואין ענין זה תלוי במוקצה כלל", עכ"ל נומקור דבריו בהשלמה שבת קכ"ג ע"ב, שכתב: "ומחמה לצל אסור דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לר' שמעון דלית ליה מוקצה, דכיון שמלאכתו לאיסור אינו עשוי בסתמא להשתמש בו בשבת, ואם מטלטלן מחמה לצל כמטלטל משבת לחול הוא, ולא דמי לדבר שמלאכתו להיתר, דהתם כשמטלטלו מחמה לצל סתמו לצורך שבת

הוא שהרי עשוי להשתמש בו היום, אבל דבר שמלאכתו לאיסור אינו עשוי להשתמש בו היום, ואם מטלטלו מחמה לצל כמטלטלו משבת לחול דמי"ל].

ומש"כ הגר"א דכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל הוי שלא לצורך נראה דכוונתו כמ"ש ההשלמה והמאירי דהוי צורך חול.

ולפי הטעם שכתבו ההשלמה והמאירי (וכן נראה מהגר"א) שכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל הוא טלטול לצורך חול, לכאן' ודאי דלצורך גופו מותר גם אם יש לו כלי היתר, דהא מ"מ מטלטל לצורך שבת ולא לצורך חול.

ובהשגות הראב"ד פכ"ד משבת הי"ג כתב: "עוד אמרו (שבת קכ"ד:) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא... נמצא כי מפני חיוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו והוא גדר להוצאה", עכ"ל, וטעם זה שייך בכל הכלים, שכולם אסורים בהוצאה, ולפי טעם זה ג"כ נראה שבאופן המותר אין שום חילוק בין כלי איסור לכלי היתר.

אמנם ברמב"ם פכ"ד משבת הי"ג כתב שטעם איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור הוא משום ש"אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה", ולפי טעם זה יש מקום לומר כדברי המשנ"ב דאם יש לו כלי היתר עדיף שלא להשתמש בכלי איסור כדי שלא יבא לידי מלאכה.

ובהשגות הראב"ד על בעה"מ ריש ביצה כתב: "דדבר שמלאכתו לאיסור מה שאסרו בו לא באו לו משום מוקצה, אלא משום מחזי כרוצה לעשות בו מלאכתו, דוק ותשכח", ולפ"ז ג"כ יש מקום להעדיף תמיד שימוש בכלי שמלאכתו להיתר כמ"ש המשנ"ב.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

זמן תשלום שכר שכיר יום

לא תלין פְּעֵלַת שְׁכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר (יט, יג)

בשכיר יום הכתוב מדבר, שיציאתו מששקעה החמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה וכו' (רש"י והוא מבבא מציעא קי, ב).

מבואר כי זמן התשלום לשכר שכיר, הוא חצי יום מעת שנסתיים זמן שכירותו, וכן פסק בשו"ע (ח"מ סי' של"ט ס"ג): "איזהו זמנו, שכיר יום יש לו זמן ליתנו לו כל הלילה; לא נתנו לו, עובר עליו בבקר משום "בל תלין" (ויקרא יט, יג). שכיר לילה זמנו ליתן לו כל היום; לא נתנו לו, עובר עליו בערב משום "ביומו תתן שכרו" (דברים כד, טו) ע"כ.

אמנם יש להעיר, ממה שמובא במשנה בריש ברכות (ב' ע"א): מאימתי קורין את שמע בערבית וכו', וחכמים אומרים עד חצות וכו'. ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה" ע"כ.

והשתא יש להקשות, מדוע במצות תשלום שכר שכיר, נתנו זמן למשכיר לדאוג כל הלילה לתשלום שכירות פועלו, ולא הגבילוהו חכמים עד אמצע הלילה כדי להרחיקו מן העבירה שלא יעבור על "בל תלין". ומאידך במצות קריאת שמע קבעו חכמים לאדם כי יש לו להתפלל ערבית עד חצות, כדי להרחיקו מן העבירה.

ת. נראה חילוק פשוט, שדווקא במצוות קריאת שמע, שכל קיומה נעשה רק ע"י אמירת האדם, שם ראו חכמים מקום לזרוז את האדם ולקיים את המצווה בזמנה, ולא לחכות עד סוף זמנה, שכיון שהדבר תלוי בו ובאמירת פיו, ויכול לאומרה בזמן קצר, ישתהה הוא ויאמר לעצמו: עדין יש לי זמן, ויתמהמה, ומתוך התמהמהותו יעבור הזמן ויפסיד המצווה.

אמנם מצוות שכר שכיר אינה כן עפ"י הרוב, שאין כספו של האדם מונח לפניו לשלם לפועלו שכר יום ביומו, אלא פעמים שעליו ללכת ולהשיג את הכסף בפעולות שונות, כהלואות ומשכונות וכיו"ב, וכיון שהדבר תלוי בפעולות שיעשה האדם וגם בדעת אחרים, אם יסכימו להלוות לו או לא, ומה גם פעמים צריך לחפש את פועלו ולתת להם את שכרם, שגם זה לוקח זמן, ולהכי לא רצתה התורה להקשות על האדם את קיום המצווה, ונתנה לו זמן לארגן את הכסף לפועלו כל הלילה, וללכת ליתן להם, ושיעור זמן זה יספיק לזרוז את האדם לא לעבור על האיסור כשיגיע הבוקר למחרת.

*

בגדרי מצות תוכחה

הוכַחַת תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ (יט, יז)

יש לעיין, האם עיקר כוונת התורה במצות התוכחה הוא כדי שהאדם החוטא יפסיק את חטאיו ויחזור בתשובה, ואם ידוע וברור לנו לחלוטין שזה לא יתקיים, (כגון שיודע האדם זאת ברוח קדשו וכיו"ב), בטילה מצוה זו. או שאין עיקר המצווה היא תכלית הפסקת האדם החוטא מחטאיו, אלא עיקר המצווה מתקיים בעצם זה שהאדם מקיים ועושה את מצוות התוכחה בפועל בפיו, ומוכיחו כראוי, ואז כבר קיים את המצווה מן התורה, בלי לחשוב על שום תכלית עתידית שיכולה לצאת מדבריו ומתוכחתו.

ונראה להביא ראיות מכמה מקומות, שעיקר מצות תוכחה מתקיימת בעצם תוכחת האדם, ואינה שייכת כלל למעשיו העתידיים של החוטא.

ראשית דברינו מיוסדת על דברי הרמב"ן. שכן מדברי הרמב"ן מבואר, שתועלת התוכחה אינה רק לאדם העובר עבירה ושומע את התוכחה, אלא כוונת התורה בתועלתה היא גם **לאדם המוכיח** עצמו, שלא ישמור את שנאתו על חברו שראהו עובר עבירה בליבו, אלא יוציאנה ממנו על ידי תוכחתו.

וז"ל הרמב"ן (בפרשתינו): "והנכון בעיני, כי "הוכח תוכיח", כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה). ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא **לכסות שנאתו בלבבך ולא תגיד לו**, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו" עכ"ל.

מבואר מדברי הרמב"ן, שבכל אופן יש על המוכיח להוכיח את חברו אם ראהו עושה מעשה שלא כדין, שכן גם אם ברור וודאי לו שדבריו לא יועילו לחוטא, הם בכל זאת יועילו **לעצמו**, להסיר את הכעס והשנאה הטמונה בליבו שתהיה לו על אותו אדם מכאן ולהבא, אם לא יוכיחנו. הרי שאין תכלית מצות התוכחה שייכת כלל למעשיו העתידיים של החוטא.

עוד יש להוכיח כן, על פי דברי הרלב"ג (יהושע פ"ח), המבאר כי מטרת ציווי התורה במצות התוכחה היא, שעל ידי שהציבור יוכיחו אחד את חברו ולא יכסו זה על זה, ימנע הקטרוג מעל כולם.

וזה לשונו: "היא"א הוא במידות, והוא שהוא ראוי לכלל כלל מתאחד, למנוע קצת האנשים לקצת מחטוא לשם יתברך כי כבר ינזקו הכלל בחטא היחיד. הלא תראה כי עכן מעל בחרם, ועל כל העדה היה קצף, ולזאת הסבה צותה התורה הוכח תוכיח את עמיתך" עכ"ל. מבואר מדבריו שנתן הרלב"ג טעם למצות התוכחה, כיון שעל ידה ימנע הקצף מכלל ישראל.

ונראה בסברת דבריו, שע"י שהאדם מוכיח את חברו, הוא מראה שאיכפת לו מחבירו, וכל ישראל ערבים זה בזה, ולכן איכפת לכל אחד מתקנת השני, ולכך מוכיחו. ונמצא כי בעצם קיום המצווה מתאחדים ישראל זה עם זה, ועי"ז נגמרת אחדות ונחת רוח לה', ומתבטל כעס מעם ה' על עמו.

בגדרי מצות תוכחה

מדבריו מתבאר עוד, מדוע מצות התוכחה אינה שייכת כלל למעשיו העתידיים של החוטא, והיא מתקיימת בעצם מעשה התוכחה תיכף ומיד, שהרי בקיום מצות התוכחה סר הקצף מעל כלל ישראל. לפיכך גם אדם שיודע בוודאות מוחלטת כי החוטא לא יחזור בו מחטאו, עליו להוכיח, כי גורם בזה מעלה אחרת, והיא הסרת הקצף מעל ישראל הנגרמת בעצם קיומו את מצות התוכחה כדין.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

סדר ההכנה למתן תורה ביום הראשון והשני והשלישי לחודש סיון (א)

ויסעו מרפידם ויחננו במדבר סיני (לג, טו)

מקראי קדש וסוגיית הגמרא בסדר הכנתם למתן תורה

א. בשבת פו: ת"ר בשישי בחדש ניתנו עשרת הדיברות לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו, אמר רבא דכולי עלמא בראש חדש אתו למדבר סיני וכו', ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל כתיב הכא (שמות כ, ח) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, וכתוב התם (שמות יג, ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים, מה להלן בעיצומו של יום אף כאן בעיצומו של יום.

כי פליגי בקביעא דירחא רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש (שמות יט, ו), [ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי. ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים פי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (שם, ו - ט)], בתלתא אמר להו מצות הגבלה [והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת. לא תגע בו יד פי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר (שם יב - יג)] בארבעה עבוד פרישה, [ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם (שם, י), וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם (שם יד)].

ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתלתא אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש (שמות יט, ו) בארבעה אמר להו מצות הגבלה, בה' עבוד פרישה עכ"ד הגמרא.

סיכום דברי רבא בשיטת רבי יוסי ורבנן

יום השבוע	יום החודש	לשיטת רבי יוסי	יום החודש	לשיטת רבי יוסי
חכמים	החודש	רבי יוסי	לשיטת רבי יוסי	חכמים
מה היה ביום זה	לשיטת חכמים	מה היה ביום זה	לשיטת רבי יוסי	מה היה ביום זה
שבת קדש				

		לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא	א' סיון	ראשון
לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא	א' סיון	אמר להו וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לִי מִמְּלַכֶּת כְּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ	ב' סיון	שני
אמר להו וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לִי מִמְּלַכֶּת כְּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ	ב' סיון	אמר להו מצות הגבלה	ג' סיון	שלישי
אמר להו מצות הגבלה	ג' סיון	עבוד פרישה	ד' סיון	רביעי
עבוד פרישה	ד' סיון		ה' סיון	חמישי
	ה' סיון		ו' סיון	שישי
קבלת התורה	ו' סיון	קבלת התורה	ז' סיון	שבת קדש

יומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא

סוגיית הגמרא מה נאמר לישראל ביום השלישי לחודש

ב. בגמרא פז. מקשינן אהא דאמר רבא דלרבנן בתרי בשבא איקבע ירחא, ת"ש שלישי שלישי בחדש ושלישי בשבת קשיא לרבנן, ומתצינן אמרי לך רבנן הא מני ר' יוסי היא, ושאלין שלישי למאי, ומפרשינן לכדתניא וישב משה את דברי העם אל ה' וכתוב ויגד משה את דברי העם אל ה' ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים

הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר צִוְּהוּ ה' וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֶּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה'. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה' (שם, ז - ט), מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה [פרש"י, וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה בין ושיב משה דנעשה לויגד משה שאמר להן לישראל, ומה אמרו ישראל לשמה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא לא נאמר בינתיים אלא הנה אנכי בא וגו'], זו מצות הגבלה [פרש"י, שאע"פ שכתובה אחר מצות פרישה בשלישי נאמר לו והוצרך להשיב שקבלו עליהם עכ"ל], דברי ר' יוסי בר יהודה, רבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם, [פרש"י, כמו וילך שובב שמונעין מלקבל שאם יקבלו ייענשו, הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום ואעפ"כ קיבלו עליהם עכ"ל], ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב ויגד משה דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה, ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה דכתיב ויגד משה דברים שקשין לאדם כגידין.

*

יבאר שיטות התנאים מה נאמר לישראל ביום שלישי לחדש

ג. נמצינו למדין ג' שיטות תנאים מה נאמר לישראל ביום השלישי, א. שיטת רבי יוסי בן יהודא דנאמרה להם מצוות הגבלה, ב. לרבי ביום השלישי נאמר לישראל עונשה ומתן שכרה וכדין גר הבא להתגייר שמודיעים אותו עונשן ומתן שכרן של מצוות, כ"כ המהרש"א [שם], ובתחילה פירש עונשה ולבסוף פירש מתן שכרה, וכן כתב רבנו חננאל ז"ל ואיבעיא לן האי שלישי דאמר רבי יוסי הוא שלישי לשבת ולחודש, ולמאי איצטריך ליה והי יומא ניהו, ופירוש כיון דבשני אמר להו ואתם תהיו לי, ובשלישי וגו' וישב משה והוא יום הגבלה לר' יוסי בר יהודא, ולרבי הוא יום שהודיען עונשן ומתן שכרן שמשבבין לבו של אדם וכו' עכ"ל, ג. לאיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה ולבסוף פירש עונשה, ולשיטת רבי והאיכא דאמרי אין הכרח שנאמר לישראל מצוות הגבלה באותו יום שלישי.

ולכי תידוק תראה עוד דלרבי יוסי בר יהודה באותו יום שלישי נאמר לישראל ציווי מפי הגבורה, ולרבי ולא"ד ביום השלישי עדיין לא נאמר להם ציווי מפי הגבורה.

*

לשיטת רש"י יומא קמא לא נאמר לישראל ציווי מפי הגבורה אבל נאמר להם דברי כבושין ולשיטת התוס' הרא"ש יומא קמא לא אמר להו מידי

ד. ובביאור ישוב דברי הגמרא על השאלה שלישי למאי לכדתניא וכו', פרש"י ד"ה לכדתניא כו' וה"ק יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן ומתן שכרן, ואותו היום היה שלישי בחדש שלישי בשבת ורבי יוסי קאמר לה עכ"ל, [וכ"כ רש"י בהמשך ד"ה ששי ז"ל דבשלמא שלישי דברייתא לעיל איכא למימר דאיירי

בהו, דהא כל ג' ימים היה משה מדבר באותן הדברים ע"ש], פירוש לפירושו, דה"ק התנא שלישי והוא היה בג' בחדש וג' בשבוע.

ודבריו תמוהים דהא בפירוש אמרינן דיומא קמא לא אמר להו ולא מידי ויום שלישי לא היה הדיבור ברציפות ג' ימים.

וביאר המהרש"א ז"ל דענין זה להמשיך לבם וכו', אמר להם משה גם בראש חדש, דליכא למימר דלא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא אלא בדבר ששמע מפי הקב"ה שיאמר כן לישראל כגון פרישה והגבלה עכ"ל.

אמנם התוס' הרא"ש לא הסכים לתירוץ זה וכתב ז"ל שלישי למאי לכדתניא פירוש שלישי לימים שהתחיל הקב"ה לדבר על לב ישראל, וקשה לי דהא יומא קמא לא אמר להו מידי וצ"ע עכ"ל.

*

יבאר פלוגתתם דרש"י ותוס' הרא"ש - דלדעת האומר שנצטוו ביום השלישי בהגבלה לא נאמר להם מידי ביומא קמא, ולדעת האומר שביום השלישי אמר להם משה דברי כבושין גם ביומא קמא אמר להם משה דברי כבושין

ה. ובביאור פלוגתתם דתוס' הרא"ש והמהרש"א נראה דהנה הגמרא מייתי ברייתא דכתיב בה הכי שלישי שלישי בחדש שלישי בשבת קשיא לרבנן, ובודאי דמה דאמר קשיא לרבנן לאו להקשות על דברי רבנן אתי דכי גברא אגברא קרמית, וכל הקושיא היא על דברי רבא דפירש מסברתו דרבי יוסי ורבנן פליגי בקביעא דירחא, ולרבנן בתרי בשבא איקבע ירחא, וכמוש"כ התוס' ד"ה קשיא לרבנן.

ואמר לך רבא דבאמת לרבנן בתרי בשבא איקבע ירחא ויום השלישי בחדש היה ברביעי בשבת והאי ברייתא אתי לשיטת רבי יוסי ופשוט.

וכיון דאדברי רבא קאי דאוקמיה להאי ברייתא כרבי יוסי, ורבא גופיה אמר דבשלישי אמר להו מצוות הגבלה, ס"ל לתוס' הרא"ש דמאי דאמרינן שלישי למאי שלישי לדברים וכו' היינו שיטת רבי יוסי בר יהודה דאמר להו ביום זה מצוות הגבלה, ועל כן תמה תוס' הרא"ש כיון דהנהו דברים הם אמירות וציווים שנצטוו מפי השכינה הא יומא קמא לא אמר להו מידי והיינו שלא נצטוו מפי השכינה כלל ושוב הדרא קושיא לדוכתא שלישי למאי וסיים בצ"ע.

ומחמת קושיא זו נאיד רש"י מפירוש תוס' הרא"ש ומפרש דהאי תנא דקאמר שלישי לדברים ס"ל כוותיה דרבי יוסי בחדא במאי דאמר דבחד בשבת איקבע ירחא, ופליג עליה בחדא וס"ל דביום השלישי עדיין לא נצטוו ישראל מפי הקב"ה אזהרות ואיסורין אלא נאמרו להם דברי כבושין מתן שכרן של מצוות ועונשין ודברי כבושין כיו"ב כבר נאמרו לישראל תכף ביומא קמא מפי משה וא"ש דהוא יום שלישי לדברים שדיבר משה עם ישראל, וזה מדוייק בלשון רש"י יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש

עונשן ומתן שכרן ע"כ והיא שיטת רבי, שוב מצאתי כדברי בחידושי הר"ן להלן אות ו'
ואודה לקל שהנחני בדרך אמת.

*

דברי הר"ן

לשיטת רבי ביום א' אמר עונשין של תורה וביום ג' מתן שכרה, ולדעת הא"ד היה להיפך
ו. אחר כתבי מצאתי את שאהבה נפשי בחידושי הר"ן שבת שם שפירש וז"ל שלישי
למאי לכדתניא פי' דמיד בחד בשבא שהוא ריש ירחא התחיל משה להמשיך לבם של
ישראל בפירוש עונשין ומתן שכר, ואע"ג דאמרינן לעיל דביום ראשון לא א"ל מידי משום
חולשא דאורחא, איכא למימר לא אמר להו מידי בנבואה מאת הקב"ה אבל לעולם היה
מושך לבם ומדבר עליהן, כן פירש הרא"ה ז"ל, הלכך לרבי מחד בשבא התחיל לפרש עונשה
של תורה, וביום שני השיב משה לפני הגבורה שקבלו עליהם מצוות עונשה, ואח"כ ביום
השלישי פירש להם מתן שכרה והגיד לפני הגבורה ביום רביעי שכבר פירש להם וקבלום,
ולא"ד איפכא, והלכך ברייתא דקתני שלישי, שלישי בחדש אתיא כרבי או כאיכא דאמרי,
אבל לרבי יוסי בר יהודא לא א"ל מידי בחד בשבא משום חולשא דאורחא ואפילו להמשיך
לבן והלכך ברייתא לא אתיא כותיה עכ"ל, והר"ן דייק לה לישנא דבתחילה ולבסוף וע"כ
כתב דמאי דאמרינן בברייתא בתחילה פירש מתן עונשה והכונה לתחילת היותם במדבר
סיני, ולבסוף פירש מתן שכרה היינו ביום השלישי.

*

שיטת הר"ח דביום השלישי נאמר עונשה ומתן שכרה, ומספק"ל בדעת רש"י

ז. אמנם הרבנו חננאל כתב להדיא וז"ל ואיבעיא לן האי שלישי דאמר רבי יוסי הוא
שלישי לשבת ולחודש, ולמאי איצטריך ליה והי יומא ניהו, ופירוש כיון דבשני אמר להו
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, בשלישי וגו' והוא יום הגבלה לרבי יוסי בר יהודה, ולרבי
הוא יום שהודיען עונשן ומתן שכרן, שמשבבין לבו של אדם וכו' עכ"ד.

ומספק"ל בדעת רש"י אי ס"ל כהר"ח דגם העונשין וגם מתן שכרן נאמרו ביום זה, או דס"ל
כהר"ן, דהנה רש"י בד"ה לכדתניא כתב וז"ל וה"ק יום שלישי לדברים שהתחיל משה
להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן ומתן שכרן, ואותו היום היה שלישי בחדש שלישי
בשבת עכ"ל, דיש לפרש דמש"כ שהתחיל להמשיך היינו דכבר ביומא קמא התחיל להמשיך
ולפרש עונשן או מתן שכרן לכל חד כדאית ליה והיינו כדברי הר"ן, או דילמא דכונתו דביום
זה התחיל לפרש מתן שכרן ועונשן ובשאר יומי אמר להם שאר דברי כבושין ופיוסין, וצ"ע.

*

שיטת הר"ח דיומא קמא לא אמר להו מידי הוא כפשוטו

ח. פש לן לבאר דהמדייק היטב בדברי רבנו חננאל יראה שהרגיש בהערה זו כיצד יתכן
דיום שלישי לדברים והלא יומא קמא לא אמר להו ולא מידי, וע"כ שינה מפירוש רש"י
ותוס' הרא"ש ופירש וז"ל ואיבעיא לן האי שלישי דאמר רבי יוסי הוא שלישי לשבת

ולחודש, ולמאי איצטריך ליה והאי יומא ניהו, ופירוש כיון דבשני אמר להם ואתם תהיו לי, בשלישי וגו' וישב משה והוא יום הגבלה לרבי יוסי בר יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשן ומתן שכרן שמשבבין לבו של אדם וכו' עכ"ל, והנה בהמשך מייתי הגמרא ברייתא שישי שישי בחודש ושישי בשבת, ושאלין שישי למאי ופירש הר"ח האי שישי למאי קארי לה עכ"ל, ואתה תחזה דגבי שלישי למאי לא פירש למאי קארי ליה, ולגבי שישי לא פירש למאי קארי ליה אלא פירש מה עשו ומה נצטוו ביום זה השלישי.

והנראה דהוי קשה ליה מאי שייך לומר שלישי לדברים הלא יומא קמא לא אמר להו מידי, וע"כ פירש הר"ח וז"ל פירוש כיון דבשני אמר להם ואתם תהיו לי, בשלישי וגו' וישב משה והוא יום הגבלה וכו', ולאחר העיון נראה דהכי כונתו דממה שנקרא אותו היום שלישי אין הכרח לומר דיומא קמא נמי דיבר איתם, אלא דכיון דידוע מה היה ביומא קמא דאתו להר סיני, וביום שני אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, ומימלא היום שלמחרת הוא ים שלישי לביאתן להר סיני ושאלין מאה היה באותו היום, אבל לגבי יום השישי דאין מבואר במקראי קודש מה עשו ביום החמישי על כן שאל למה הוא שישי ודו"ק בכל זה.

ומעתה לדברי רבנו חננאל דיומא קמא לא אמר להו ולא מידי, הדברים כפשוטן ולא נאמרו דברים לישראל כלל.

*

סיכום שיטות התנאים מה נאמר להם ביום הראשון וביום השלישי

		ר"ן		רבנו חננאל		
איכא דאמרי	רבי	רבי יוסי בר יהודה	איכא דאמרי	רבי	רבי יוסי בר יהודה	
פירש מתן שכרה	פירש עונשה	→	→	→	לא אמר להו מידי	יומא קמא
ואתם תהיו לי וגו', וישב משה את דברי העם אל	ואתם תהיו לי וגו', וישב משה את דברי העם אל	→	→	→	ואתם תהיו לי ממלכת כהנים	יום שני

ה' שקבלו התורה ומתן שכרה	ה' שקבלו התורה ועונשיה					
פירש עונשה, ולמחרת ביום ד' ויגד משה את דברי העם אל ה' שקבלו התורה ועונשיה	פירש מתן שכרה, ולמחרת ביום ד' ויגד משה את דברי העם אל ה' שקבלו התורה ומתן שכרה	אמר להו מצות הגבלה	בתחילה פירש להם מתן שכרה ולבסוף עונשה	בתחילה פירש להם עונשה ולבסוף מתן שכרה	אמר להו מצוות הגבלה	יום שלישי

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

כל יהודי יכול להיות קדוש

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, א-ב)

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם". ויש להתבונן מדוע פרשה זו נאמרה בהקהל, יותר משאר מצוות. עוד יש להבין כפילות פסוק "דבר אל בני.. ואמרת". עוד יש להבין הטעם שאמר "כי קדוש אני ה'". שלכאורה הוא טעם הפוך שאם הקב"ה 'קדוש' בהכרח שאין אנחנו יכולים להיות כמוהו.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א שהקב"ה ציווה את משה לומר מצוות "והייתם קדושים" שמהותה לזכות להתקרב ולהיות דומים לו יתברך, דווקא מתוך התקהלות של כל העם, בכדי להוציא מלבם של טועים החושבים לומר שלא כל אדם ראוי ויכול לזכות לזה, כי כל יהודי שרוצה להתקרב ולהשיג מדרגה זו על ידי עסק התורה והמצוות יוכל לזה.

ובזה מיושב מה שכפל הלשון שאמר: 'דבר'. 'ואמרת' שלא יהא מצב שיחשבו שיש כאן אמירה 'כללית' לכלל העדה, ורק הראויים שבתוכם יזכו לדרגה זו, אלא ואמרת אליהם שכל אחד ואחד מהם יוכל לעלות לדרגה זו, ולזה נתן טעם "אני ה' אלקיכם". דהיינו שכיון שהקב"ה הוא 'אלק' של כל אחד מבני ישראל בשווה, ואין בזה חילוק בין הדרגה בו הוא אוחז, ממילא זה נותן שלכולם יש אפשרות לזכות להדבק בו ולהיות גם קדושים.

רבינו אוה"ח הקדוש הוסיף בנתינת טעם לדבר זה, בסוף הפרשה הקודמת ציוותה התורה על 'פרשת עריות'. ובתחילה כתבה התורה "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם". שלכאורה יש להבין מה שאמר להם "אני ה' אלקיכם". וכי לא ידעו עד עתה דבר זה.

וביאר האוה"ח שכל מצווה שהתורה צוותה את עם ישראל, הם דברים קלים שכל אדם שרוצה לקיים יכול לעמוד בהם, מלבד מצווה זו של הקדושה ופרישה מעריות שאמרו חז"ל עליה שנפשו של אדם חומדת מאוד, ופעמים שאדם מרגיש שהוא שבוי ואנוס ביד יצרו, ועד כדי כך שחז"ל בסוף מסכת קידושין (פא.) מביאה מספרת שחכמי ישראל שאף שהיו צדיקי עולם כמעט שהיצר הצליח להכניעם.

ולזה שבאה תורה לצוות על כל פרשת עריות, בכדי שלא יבוא אדם ויאמר איך יכול בן אנוש למשול בתאוות לבו הטבעית שדבר זה משולל מהדעת שהקב"ה יחייב אותו, לזה הקדימה התורה לומר "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם". שאכן בשאר בני אדם שאינם בני ישראל אין אפשרות לצוות על דבר כזה, אבל אתם בהיותכם בנים של הקב"ה יש בכחם לנצח את הטבע הגשמי, ובלשונו הזהב של הרב: 'והיא השגה אלהות,

ובכח האלקי ינוצח כח הטבעי גשמי, כי הצורה תשלוט בחומר כשיסכים איש ישראל להתדבק בה' אלקיו ישלוט בטבעו, כי בכל נשמה של יהודי הקב"ה משרה את שכינתו בתוכה כמו שאמר הכתוב: "אהל שכן באדם". (תהלים עח, ט). ועל ידי זה יש כח ביד האדם לנצח את היצר החזק הזה.

רבי יעקב אבוחצירה זיע"א כותב בספרו 'מחשוף הלבן'. לבאר עוד: שהתורה באה לומר שבזמן שהקב"ה רואה שאדם יש לו רצון להיות קדוש ומשתדל בדבר זה הוא מוסיף בו כחות עצומים להיות קדוש וכמו שאמרו חז"ל (שבת קד). 'הבא ליטהר מסייעין אותו'. וזה שאמר "קדושים תהיו". ואם תאמר שבלתי אפשרי להשיג מעלה זו, לזה אמר "כי קדוש אני ה' אלקיכם". דהיינו שאחרי שאתם תתחילו להתקדש, אני ישרה עליכם קדושתי ומשלים לכם קדושתכם ואין מעכב בדבר. וכתב שיש לומר שזה נרמז בברכת 'אתה קדוש' שאנו אומרים ג' פעמים ביום בתפילת העמידה: 'אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום, יהללוך סלה'. כלומר מאחר שאתה קדוש ושמך קדוש, מזה באה סייעתא לבני אדם עד שהיו קדושים, ומהללים שמך בכל יום.

*

יהודי אחד התלונן בפני המגיד ממזריטש זיע"א שאינו יכול לשמור על טהרת מחשבתו, מכל מיני הרהורים שתוקפים אותו בעל כרחו ומבלבלים אותו, שלחו המגיד אצל תלמידו רבי זאב וולף מזיטומיר זצ"ל, בעל 'האור מאיר'. שהחזיק באותה עת בית מזיגה בכפר מרוחק, אותו יהודי נסע לכפר הזה והגיע לשם באישון לילה, הקור היה מקפיא ובית המזיגה היה סגור, דפק אותו יהודי ואין קול ואין עונה, התחנן בקולו.. התרגז וצעק, ושום דבר לא עזרו. עם שחר פתח רבי זאב וולף את השער והלא נכנס מצטמרר ורועד ושאל בקול זעף: וכי לא שמעתם שקראתי, וכי כך עושים ליהודי עובר אורח משאירים אותו לקפוא בקור הנורא? השיבו רבי זאב: הלא לשם כך שלח אותך רבינו לכאן שתלמד שאדם הוא בעל הבית, ואינו מכניס את מי שאינו רוצה שיכנס !

*

ואכן ביאר רבינו נחמן מברסלב זיע"א (ליקוטי מוהר"ן ב, נ). וזה לשונו: **המחשבה ביד האדם להטותה כרצונו, למקום שהוא רוצה.** וכמבואר במקום אחר, **שאי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד כלל.** ואפי' אם לפעמים הולכת מחשבתו ופורחת ומשוטטת בדברים אחרים וזרים, הוא ביד האדם לחזור ולהטותה בעל כורחה אל הדרך הישר, לחשוב מה שראוי. והוא ממש כמו סוס שפונה מן הדרך, וסר לדרך אחר, שתופסין אותו באפסר וכיוצא, ומחזירין אותו בע"כ אל הדרך הישר. כמו כן במחשבה ממש, שיכולין לתפסה בע"כ, להשיבה אל הדרך הראוי.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

**"אם הייתי מיליונר..." וטעם חדש על ה"שליסעל (-מפתח)
חלה"**

יש כמה שמות לכל הימים טובים, אבל בתפלה יסדו אנשי כנסת הגדולה להוסיף אחרי "חג המצות" המילים "זמן חירותינו". חירות! והנה הרמח"ל בספרו דרך ה' (חלק ד פרק ז' אות ו' - בעבודה הזמנית) מבאר לנו בדיבורים ברורים עד כמה הימים טובים מתחדשים בכל שנה וז"ל "ואולם מלבד הקידוש הזה הנשער במדריגותיו כפי מדריגת קדושת הימים, יש עוד ענינים פרטיים מיוחדים לכל זמן מזמנים אלה כפי ענינו. ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו. והנה על פי זה נצטוינו בחג בכל הענינים שנצטוינו לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון, ועל כן נתחייב באותם הענינים כלם". וא"כ שהימים טובים אינם אלא לזכרון מה שהיה בהיסטוריה של כלל ישראל, אלא מתחדשים בכל שנה ושנה, עלינו להתבונן המשמעות של ה"חירות" שזכינו לה.

והנה אספר לכם מה ששמעתי מאמו"ר הר"ר נחום מרדכי היילפרין שליט"א מה שקרא פעם האיך ששאלו לנכרי אחד מן אומות העולם שרצה להתעשר בעשירות מופלגת - והרי חכמה בגוים תאמין - והרבה יש ללמוד מהשיחה בינו והחכם שדיבר עמו אודות זה. הנה שאלו להגוי, למה רוצה להתעשר, ואיך ישתנה חייו אם אמנם יזכה בעשירות? ובשומעו השאלה, אז התחיל לחשוב ברצינות בפרטי פרטות אודות גודל חלומותיו. עוצר עיניו ומדמיין, אילו.. אילו.. היה לי כמה מליונים היה לי האפשרות לישראל במטה בבוקר, ומישהו יבוא לי טיי מוכן כבר במיטה.. ואז... ואז.. והשואל ששאל אותו שומע ומאזין לו, ואז אומר לו, אדוני, הנה רוב חלמותיך יכולים כבר לעשות עכשיו במעט כסף! (כמובן, אצלינו בני ישראל יש לנו כבר שאיפות להתעסק לטובת הכלל לבנות מוסדות חינוך, ישיבות וכוללים, צדקה וחסד למיניהם... אבל כפי השגת הגוי, שכל העולם סביב לו ענה מה שענה, ויש לנו הרבה ללמוד מזה.. וכפי שיבואר).

ודומה לזה, פעם הייתי מעורב באיזה ענין במוסד מסויים, והענין נעצר מחמת "חוסר כסף", ולא היו מוכנים לזוז כל כמה שאין כסף מזומן לפניהם. עד שבא מישהו, בטענה ברורה, נבוא ונצייר שיש לפנינו כל הכסף שהיינו צריכים להפרייטק, מה היינו עושים. היה כמו "ברק" בחושך, כי רק בהשקפה הזו התחילו לחשוב, וכאשר ישבו להתבונן שלב אחר שלב מה שצריכים לעשות, לא היה כאן עוד הבעיא של "כסף מנלן", כי כל שלב לעצמו

יכולים כבר לעשות, ומה שהיה חסר, מצאו כבר דרכים האיך להשיג הכספים לכשיהיו צריכים את זה.

הנה כמה פעמים הפתרון הוא כבר במחשבה ובמוח, מכיון שעוצרים לחשוב מכח הדמיון כי "לא יכולים", חושבים "הלואי שאהיה מיליונר, ואז אוכל לעשות כך וכך..", והרי כמה פעמים כל מה שרוצים לעשות, אם מתחילים לחשוב שלב אחר שלב, יכולים כבר להתחיל. האמת הזו שייכת בענייני ציבורים, לפתוח מוסדות וישיבות וכו' וכמו כן בחיי האדם הפרטי.

זמן חירותינו! היום טוב של פסח מלמד אותנו שאנחנו "בני חורין"! אין אנו משועבדים לכל מיני "מיצרים" ו"צמצוצים" מכיון שזכינו ל"יציאת מצרים"! השי"ת הראה אותנו איך שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם, ואנחנו באים לעשות רצונו בלבב שלם, באופן שלא צריכים לפחד מכל מיני יצר הרע, המכונה בשם "פרעה" בספר במסילת ישרים. יש מידות רעות יסודיים כמבואר במשנה, הקנאה והתאוה והכבוד, מידות ששולטים עלינו ומעכבים אותנו לנהוג כבני חורים וכבני מלכים, אבל כאשר מבינים מה שלמדנו במשך חג הפסח, כאשר מבינים שהיה לנו שבוע שלא אכלנו חמץ, שהמשכנו לחיות בלי היצר הרע המכונה בשם חמץ כמבואר בשו"ת הרדב"ז הידוע, הרי ממילא יכולים להתחיל ולענות השאלה הגדולה בדומה להשאלה ששאלו להגוי הנזכר, והוא "מה היית עושה, אילו.. אילו.. לא היה לך יצר הרע? האיך היית עובד אז השי"ת אילו לא היית משועבד לכל מיני מידות רעות, והרגלים לא טובים, רק היית יכולים לשבת ולעשות סדר היום בלי שום עיכובים, מה היית עושה?" כאשר מתיישבים ברצינות וחושבים על זה, הרי זכינו אז לדברי הרמח"ל הנ"ל "ואיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון", ויכולים כבר להתחיל ולא להתפעל מהפחד ש"אני לא יכול".

ואם לאו, הרי נראים אנו כאותו אסיר שידוע לנו מדברי השערי תשובה (א' ב') "ואמרו רבותינו זכרונם לברכה על הענין הזה (קהלת רבה ז, לב): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך? (וביאור דבריו, שמעתי פעם, כי בזה שאינו מנצל ההזדמנות לברוח, מבזה עונש המלך, ומראה שלא הצליחו לענוש אותו, כי אפילו כאשר יש לו היכולת לצאת, הוא בוחר לשבת שם בכלא, וכמו כן מי שאינו מנצל המתנה הגדולה של תשובה, ע"ש). עכ"ד.

ומה שנוגע לנו, הוא כי במשך השנה מתרגלים לדברים לא טובים, ונעשים משועבדים להיצר הרע וחיילותיו, להמידות הרעות למיניהם - והנה הגיע "זמן חירותינו" פשוטו כמשמעו, ובוחרים לישראל בבית הכלא הרוחני! ואולי לכן מנהג ישראל תורה לעשות "שליסעל חלה" - מפתח על החלה לשבת אחרי פסח - עכ"פ לבני חו"ל, ואולי בני ישראל מכיון שלא היה להם ההזדמנות בפועל בשבת אסרו חג - כי מלמדים אותנו, "קח! יש לכם המפתח! אתם בני חורין, תפתח הדלת, יכולים לצאת מכל המיצרים, אל תשאר סגור בפנים!"

ולפרט בפרטות, הרי כל המידות רעות השרשיים הם הקנאה והתאוה והכבוד, והרי כאשר מתבוננים רואים איך היו"ט של פסח בכלל, מצות אכילת מצה בפרט מורה לנו הדרך להיות בני חורים ממידות רעות אלו. כי הנה המסילת ישרים (פרק י"א) מדריך אותנו אודות מדת הקנאה, דברים מעוררים שמצלצלים עוד באוזני האיך ששמעתי אותם מהמשגיח הרה"ג ר' יהודה ליב וויטלר שליט"א בישיבת תפארת יעקב, גייטעסהעד יצ"ו בשנות בחורי "ואמנם, לו ידעו ולו יבינו כי אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לח), והכל כאשר לכל מה' הוא כפי עצתו הנפלאה וחכמתו הבלתי נודעת, הנה לא היה להם טעם להצטער בטובת רעיהם כלל!" והרי זאת האמונה זוכים בפרט בעת שמספרים ביציאת מצרים ומשרישים בנו האמונה והבטחון בו יתברך, כמבואר באריכות ברמב"ן ס"פ בא, והרי הזוה"ק מתאר לנו המצה בשם "מיכלא דמהימנותא!!" ונציין גם להדברים המאירים הידוע של האוהב ישראל "ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת ביציאת מצרים".

וכמו כן בהמידה של "תאוה", הא לך דברי המאור ושמש (פ' מצורע) "ויראה לומר כי הנה ידוע שמצה מרמזת על היצר טוב וחמץ על היצר הרע. והענין הוא שהמצה היא בלא טעם שאינו רק מקמח ומים ומצותה רומזת להורות לאדם לבל ירדוף אחר המותרות ומטעמים רק יגביר השכל על החומר ולא יאכל כי אם לשובע נפשו לא להשביע תאוה, ולכן מצות אפיקומן לאכלו על השובע לרמוז שכמו שהאפיקומן אינו נאכל לתאוה וחמדה רק לקיום המצוה כמו כן תהיה אכילתו של כל השנה בלי תאוה מתאוות החומריות".

וע"ע באוהב ישראל (ליקוטים חדשים - ליקוטי מסכתות, פסחים) מבאר הגמרא בפסחים (דף ל"ה):-- כל דבר הבאה לידי חימוץ אדם יוצא בה ידי חובת מצה וכל דבר שאין בא לידי חמוץ אין אדם יוצא ידי חובת מצה - כי העיקר העבודה החשובה באדם הוא כשעובד את השי"ת רק אפילו בדברי ארציות ומעלה אותם לה' אבל מי שאינו עובד להקב"ה רק בדברי תורה ותפילה לחוד אין עבודתו כ"כ חשובה לפני המקום. וזהו "כל דבר הבאה לידי חימוץ" שיכול אדם לעשותה בשביל תאוות הגשמיות או תאוות עולם "אדם יוצא בה ידי חובת מצה" כשעושה הדבר ההוא ואין מחשבתו נוטה בזה לתאוות העולם רק לה' לבדו יוצא בה ידי חובת מצה. וכל דבר שאין בא לידי חימוץ היינו שעבודתו הוא רק בתורה ובתפלה לחוד וכיוצא בהם אין יוצא בה ידי חובת מצה והבן, עכ"ד.

ובנוגע למידת ה"כבוד" מצינו בספה"ק ג"כ דברים מפורשים. ע' בכלי יקר (בא פרק י"ג, פסוק י"ד) "המצה סימן חירות כי בזכות ההכנעה נגאלו אבותינו ממצרים, וכמ"ש (דברים ז) לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כי אתם המעט, בזכות שאתם ממעטים אתכם לפני, וע"כ דין החמץ בשריפה כי כל המתגאה נידון באש כדאיתא בילקוט (פר' צו תפ.) בפסוק הוא העולה על מוקדה, כי טבע האש לעלות למעלה ע"כ נידון בו העולה למעלה, ודינו של חמץ במשהו, כי כך היא המדה בגסות הרוח, שבכל המדות צריך האדם לילך בדרך ממוצע חוץ מן גסות הרוח שעליו אמרו רז"ל (סוטה ה.) לא מינה ולא מקצתה, הרי שאסרו אפילו המשהו, וכן אמרו רז"ל (אבות ד ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח להפלגת הענין

ולהרחקתו מכל וכל. וע"ע בספר אמרי פנחס (שער ד - שבת ומועדים, אות רל"ג) וז"ל:-
ענין ביעור חמץ **לבער הגאווה ולדבוק בענוה**, כי טבע השאור לעלות והיינו הגאווה וזה אין
בין חמץ למצה אלא משהו, שיהיה האדם אצל עצמו משהו. וכמו כן מצינו בשפת אמת
(ויקרא - לפסח - שנת תרל"א) שמביא מהרב ז"ל בסידור בזה:- מצה זו כו' שלא הספיק
בצקת אבותינו להחמיץ עד שנגלה ממ"ה הקב"ה כו'. הרב ז"ל בסידור פי' כי **מצה כמו**
שהיא בלי התנשאות. שהוא חמץ. הגסות. שמנשא עצמו ועולה בנפיחה. וע"י שהי' להם
גילוי שכינה הי' נשאר מצה ע"ש. וע' בספר ישמח ישראל (פרשת שמיני) מצינו עוד בזה:-
ע"י אכילת המצה שהיא מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא זכו עוד לענוה והכנעה
יתירה, מצה כשמה לחם עוני, **שעי"ז זוכים לעניויות והכנעה באמת**, דבר אמת וענוה צדק,
בלי גבהות המרומז בשאור.

וזאת תורה העולה, כי כאשר עומדים אנו עוד ימים ספורים לאחרי היו"ט של פסח, ועדיין
תחת הרושם הגדול של "זמן חירותינו" עלינו להכיר ולדעת עד כמה עומדים אנו "עם
המפתח ביד" וצריכים רק להמשיך יום אחרי יום, בימים המסוגלים לטהרת הנפש ותיקון
המידות מכת התורה"ק, ושלא להתייאש מכח מחשבות של "אילו הייתי מיליונר מה הייתי
לעשות" אלא הרי אנחנו כבר בני חורין, ובהשקפה זו נצליח בס"ד להתעלות הרבה יותר
ממה שמשערים. הרי כמו לעתיד לבוא הקב"ה ישחוט היצר הרע כדאיתא בסוכה נב. והרי
בניסן עתידין ליגאל, ויש בכח החודש בעצמותה לזכות ל"שחיטת היצר הרע" ולביטולו
שעשינו כבר במצות ביעור חמץ, ויכולים כבר מעתה להיטהר ולהתקדש בקדושה של
מעלה, אכי"ר!

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

קדושת השם על ידי תפילות ישראל

דָּבַר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָת אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יט, ב)
אמרו חז"ל במדרש (ויק"ר כד, ט): "יכול כמוני? תלמוד לומר, 'כי קדוש אני', קדושת
למעלה מקדושתכם".

להלן העתקה מהספר "לאור בקדושת לוי" (המבאר ומעמיק בדברי ה"קדושת לוי"):
מה פשר הדברים הללו? וכי עלה על הדעת לומר שקדושת האדם גדולה, או אף מושווית
בדרך כלשהי, לקדושת הקב"ה?

רבי לוי יצחק מברדיטשב מבאר, כי האדם עלול לשאול את עצמו, כיצד יוכל הוא לעמוד
בפני אלוקיו בתפילה שעה שהוא עני ממעש, והקב"ה כה נשגב ונעלה? לכאורה הקב"ה
לא ישעה כלל לתפילתו, כפי שאדם פשוט לא מעז לפנות אל המלך ולא סבור שהמלך
בכבודו ובעצמו הוא המען שבפניו יבוא לשטוח בפניו את בקשותיו הפרטיות והאישיות!

אכן, מחשבה זו עצמה היא עבודת ה' של האדם, היודע בפני מי הוא עומד. בזכות
מחשבה זו הוא עשוי להיושע. "כי כל מה שהוא קרוב יותר אל המלך, נראה יותר בעיניו
גודל שפלותו שלו".

יתירה מכך, תפילה של אדם אל ה' היא הכרה בכך כי אנו חיים בעולם מושגח, שבו
הקב"ה קובע כל פרט מפרטי חיינו, כשהכול בא מאת ה'. וחלילה, בלי סייעתא דשמיא
עלול אדם לאבד ברגע את כל אשר לו. הכול תלוי בקביעת א-ל עליון: חייו, בריאותו,
עושרו, שלום-ביתו, ילדיו וכל החשוב לו.

יש גם מעלה רבה בכך שהמתפלל שָׁם לנגד עיניו כי הוא עני ממעש, ניצב בפני יושב
תהילות ישראל, אלא שה', רחום וחנון ושומע תפילה, לרבות תפילה של מי שאינו ראוי
להישמע כלל, באשר לכל אדם יש זכות עמידה וזכות להישמע. תפילת האדם הניצב בפני
אלוקיו שמוט כוחות ויומרה אישית, כשהוא מבקש על כל פרט מפרטי חייו ומכיר בהשגחת
הקב"ה על כל פרט ופרט בעולמו ועל היותו קרוב לכל קוראיו אשר יקראוהו באמת, עולה
כדי קידוש השם, ויש בה להגדיל ולהאדיר את שמו של הקב"ה.

בהתאם לכך מבאר רבי לוי יצחק את דברי המדרש, 'קדושת למעלה מקדושתכם'. האות
"מ" אינה קיצור של המילה 'מאשר' ואינה מבטאת השוואה, בבחינת קדושת יתר גדולה
מ[אשר] קדושתכם. האות "מ" מבטאת קיצור של המילה 'מחמת'. כלומר קדושת הקב"ה
מתעלה מחמת קדושת ישראל. "דהיינו, שנתקדש שמי מחמת 'קדושתכם'".

עד כאן העתקה מהספר הנ"ל (בשינויים קלים), אשר כאמור מבוססים על דברי ה"קדושת
לוי". אלא שהוא מוסיף שאלה:

"מה פשר הדבר כי שמו של הקב"ה מתקדש מכוח קדושת ישראל?" ועיין שם שהאריך. והנני בעניותי לכתוב איזו מחשבה:

הנה מצינו בכגון זה על הפסוק (שמות כט, מו), "וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיהֶם", וכתב רמב"ן:

"לשכני בתוכם. על מנת לשכון בתוכם - לשון רש"י... אבל רבי אברהם (אבן עזרא) אמר כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים - רק בעבור כי אשכון בתוכם, וזהו 'תעבדון את הא-להים על ההר הזה' (לעיל ג, יב). ויפה פירש!"

מוסיף אפוא הרמב"ן: "ואם כן יש בענין סוד גדול, כי כפי פשט הדבר, השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה. אבל הוא כענין שאמר הכתוב, 'ישראל אשר בך אתפאר' (ישעיה מט, ג). ואמר יהושע 'ומה תעשה לשמך הגדול' (יהושע ז, ט), ופסוקים רבים באו כן, 'אודה למושב לוי' (תהלים קלב יג), 'פה אשב כי אויתיה' (שם יד), וכתוב 'והארץ אזכור' (ויקרא כו, מב)."

כלומר, על פי סוד, שכינה בישראל צורך גבוה (מה שאי אפשר לפה לומר אילולי אמרו הרמב"ן).

נוכח הוא ברבינו בחיי שם: 'וידעו כי אני ה' אלקיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם'. יאמר כי ההוצאה היתה על מנת 'לשכני בתוכם'. כי לולא כן לא הוציאם. וזה יורה כי השראת השכינה בישראל צורך גבוה הוא גם כן, לא צורך הדיוט" וכו', עיי"ש]. והנה "סוד ה' לִירְאָיו" ומי אני ועני כמוני, אשר לא זכיתי לפשט, קל וחומר לא לסוד, אך לכאורה מבואר פה שבחינה ו"סוד" זה נאמרים על הפסוק "תעבדון את הא-להים על ההר הזה", דו"ק היטב בלשון האבן עזרא והרמב"ן הנ"ל. ובפשטות עיקר ה"עבודה" הרמוזה בפסוק זה היא עבודת התורה (עיין מש"כ בס"ד בספר "אפיקי חיים" לפרשת בחוקותי בעקבות הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א). אולם בדרך כלל "עבודה" היא עבודת

יד ואת אשר הבנתי בעניות מדברי ה"קדושת לוי" אכתוב בקיצור, כי ההרגשה המתבקשת והראויה כאשר ניגשים לתפילה היא הרגשת ענוה וביטול נז"ל ה"קדושת לוי": "...וכבר האריכו הקדמונים בענין הזה, דהיינו במה שיכול האדם לגשת על עבודת הקודש? - איזה עבודה שהוא בלבד? הוי אומר, זה תפלה - דהיינו, במה שנותן נגד עיניו גדולת הבורא ברוך הוא אומר, מה אני לבקש ולזעוק לפני המלך הגדול מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא? הלא אני עפר רמה ותולעה מלא עונות ופשעים...". אלא שדוקא הרגשה זו של ענוה היא קדושת ישראל, והיא גורמת לשמו יתברך להתקדש, וכהמשך דברי ה"קדושת לוי": "והנה מה טוב ומה נעים לכל איש הישראלי להתדבק במדת ענוה וכמאמר הכתוב (משלי כבד), 'עקב ענוה יראת השם', ואז יגרום שיתקדש שמו הגדול בזה על ידי אנשים אשר הם בוודאי חשובים ועושים מצות ומעשים טובים ואף על פי כן הם בעיניהם כאין נגד הבורא וזהו שנתגדל שמו ברבים" וכו'. שוב ראיתי ב"אש דת" שביאר את דברי ה"קדושת לוי" כך: "כוונת דבריו, שעל ידי שרואים שהעבודה להשם יתברך אין לה סוף, בזה גופא מתעלה ומתקדש שמו של הקב"ה, משום שהכל יודעים שאין חקר לגדולתו...".

ומו"ר הגאון רבי מרדכי סומפולנסקי שליט"א העיר, "אפשר לפרש על דרך נאה לקדוש פאר מקדושים", שאם הקדושים מתפללים ומפארים ועובדים אותו, זה נאה לו, ועל כן מחמת קדושתם שמו מתקדש", עכ"ל, ומצאתי ב"אש דת" שכתב גם כעין זה וז"ל, "כשישראל מקדשים עצמם ומתבטלים אליו יתברך ומיחדים ומקדשים שמו יתברך בעולם, שזוהי שלמות הקדושה, גורמים להשראת השכינה בארץ, ומתגדל ומתקדש שמה רבא, וכמו שאמרו 'נאה לקדוש פאר מקדושים', כי חשיבות הקדושה היא בתחתונים".

הקרבנות או עבודת התפילה. ובחפשי בספרים הקדושים מצאתי מקום לומר שאף היא - כלומר עבודת התפילה - רמוזה כאן (עייין לדוגמא "שפת אמת" לשבועות שנה תרסג). אמור מעתה: תפילה בישראל היא צורך גבוה. (ואם טעיתי, והוא רחום יכפר). ומעתה פנים חדשות באו לדברי ה"קדושת לוי" (כפי שנתבארו למעלה מהספר "לאור בקדושת לוי"): "תפילת האדם... עולה כדי קידוש השם, ויש בה להגדיל ולהאדיר את שמו של הקב"ה. בהתאם לכך - מבאר רבי לוי יצחק את דברי המדרש, 'קדושתי למעלה מקדושתכם'. האות "מ" אינה קיצור של המילה 'מאשר' ואינה מבטאת השוואה, בבחינת קדושתי יותר גדולה מ[אשר] קדושתכם. האות "מ" מבטאת קיצור של המילה 'מחמת'. כלומר קדושת הקב"ה מתעלה מחמת קדושת ישראל. "דהיינו, שנתקדש שמי מחמת 'קדושתכם'".

על ידי תפילות ישראל, כביכול מתקדש שמו של הקב"ה!
"יתגדל ויתקדש שמייה רבה!"

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

קדושת האדם

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי
קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יט, א-ב)

א { יש לשאול ולתמוה כיצד הקב"ה מבקש מאיתנו להיות קדושים ופרושים מטעם שהוא קדוש, הרי כידוע אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו כי אדם הוא ולא מלאך, ובמה איפה שייך לדרוש ולומר לבן אנוש הגשמי אשר נקרץ עפר מהאדמה שהוא החומר המגושם ביותר מארבע יסודות העולם ולהפוך עצמו כמלאך ויותר מכך? ב { ועוד יותר קשה הרי פרשה זו נאמרה בהקהל וכל הציווי דבר אל "כל עדת בני ישראל" הוי אומר שציווי זה להיות קדושים לא נאמר דווקא לצדיקים והפרושים אלא לכל אדם מבני ישראל אפילו הפשוט ביותר והרחוק מתורה וכיצד אפשר לבקש מהם קדושים תהיו? ג { עוד יש לשאול כאשר נתבונן בהמשך כל הפרשה עוסקת בציווי של בן אדם לחברו ובינו למקום וכלל לא פירטה התורה על פרישות והתבדלות בכדי להיות קדוש, מאחר ולכאורה בכך עוסקת הפרשה, ואף על שם כך נקראת בשם קדושים בהיות ועוסקת בהתקדשות?

תפיסת העולם

כאשר נתבונן בתפיסת העולם שקדושה המשמעות שלה פרישות מחיי העולם והתנזרות מהנאות העולם וסיגוף ועינוי הגוף ובזה הוא מתקדש אחרת אינו יכול להיות קדוש, ולכן קדושה אינה אלא נחלת יחידי סגולה בלבד מעין רבי שמעון בר יחואי שהתחבא במערה שלוש עשרה שנים וכעין רבי צדוק שהתענה ארבעים שנה וכדומה, אבל לשאר העם אינו שייך מושג של קדושה, אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו שהקדושה המתבקשת מכל אדם היא כאשר האדם מקדש את הגשמיות וזה תפקידו של האדם והדבר שייך ושווה לכל נפש כאשר נבאר.

הקדושה התבדלות מדרכי האומות

כתבו חז"ל במדרש הגדול ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק ב קדושים תהיו. פרושים היו. ובביאור פרושים תהיו נחלקו הראשונים רש"י מפרש מהעריות הרמב"ן מפרש מהמותרות, אולם מלבד זאת ביארו חז"ל במדרש אגדה (בובר) ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק [ב] קדושים חסר וי"ו, ללמדך שאם ילך אדם בדרכי בוראו קדוש יאמר לו. והוסיפו על כך במסכת יבמות דף כ ע"א אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. ביאור הדברים שכוונת התורה קדושים תהיו לא על סגפנות עינוי וצער הגוף אלא עשיית רצון השם בקיום התורה והמצוות זו הקדושה והפרישות מדרכי אומות העולם, מעין הנאמר

בתפילה ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת. הבדלה זו היא נקראת בשם קדושה, מעין אדם שמקדיש איזה חפץ הרי מבדילו משימוש שאר אדם, וכן אדם מקדש אשה מבדילה משאר בני אדם, כך הדבר רצון השם שנהיה מובדלים משאר אומות העולם בכל דרכנו ומעשנו לעשות רצונו יתברך, ולזאת במצוות רבות תיקנו חכמים לשון הברכה אשר קדשנו במצוותיו על נטילת ידיים עטיפת הטלית הנחת התפילין ישיבה בסוכה ותקיעה בשופר ונר חנוכה וקריאת המגילה ועוד רבים ללמדנו שהקדושה עצם קיום רצון השם בזה הוא מקדש ומבדיל עצמו מאומות העולם. **ואכן כתוב מפורש בתורה במדבר (פרשת שלח) פרק טו פסוק מ (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לְאַלְקֵיכֶם** מבואר שקדושה שייכת בכל מצוות התורה. ולזאת מצוה זו נאמרה בהקהל ולכל עדת ישראל גם לפשוט שבבני ישראל, ולזאת בפרשתנו הנקראת בשם קדושים אשר כוללת מצוות רבות בין אדם לחברו ולמקום על הכל שייך קדושים תהיו.

דברי החפץ חיים כיצד התורה מבקשת קדושה מאדם שיש בו מינות ועבודה זרה

ובדרך זו שואל רבינו בעל החפץ חיים זצוק"ל התורה מצווה לאדם ולא תתורו אחרי לבבכם ומיד לאחר מכן והייתם קדושים, והלא מרחק רב הוא בין אדם התר אחר לבבו שהיא מינות ועבודה זרה לבין הצו להיות קדושים וכי כיצד אפשר לדרוש מאדם שהוא בדרגה נמוכה כזאת עד שמצווים עליו לבל ילך אחר לבבו במינות ועבודה זרה שיהא קדוש? אלא לימדה אותנו התורה שהתביעה להתקדש בכל יכולתו מופנית גם לאותו אדם שיש להזהירו על דברי מינות שיש באפשרותו והוא מחויב להתעלות עד כדי כך שיהא ראוי להקרא בשם קדוש וזהו ולא תתורו אחרי לבבכם וסמך ליה והייתם קדושים, להודיעך שאפילו האפיקורס שמוזהר שלא ללכת אחרי נטיותיו המזיקות מוזהר באותה נשימה שיהיה קדוש והייתם קדושים לאלקיכם, הרי שפרשה זו דקדושה מקפת וכוללת את כל עם ישראל בלי יוצא מן הכלל, והאמת שהדברים מבוארים בדברי חז"ל דז"ל **התנדב"א סדר אליהו רבה פרק ט"ו** אמרו לא לכהנים בלבד ניתנה קדושה אלא לכהנים ללויים ולישראל כולן שנאמר וידבר ה' וגו' דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו ע"כ.

קדושה היא לעשות כל צרכיו כרצון השם

אחר הדברים האלה הנה ראיתי דבר נפלא בספר פרשה ופישרה של הרב גרילק שליט"א והנני כותב תוכן המסר בשינוי ותוספת מרובה, שאמנם במוסכמות החברה מקובל אכן שהקדוש הוא המתבדל ומופרש מכל חיי הגוף ומהאנושות בשם קדוש יכונה וככל שיתבדל יותר ויסגף את עצמו ויענה את גופו כן קדושתו תגדל בעיני הבריות להבנתם ולכן זו נחלת הצדיקים והפרושים ולא כל אדם יכול להגיע לפסגה זו, אולם התורה מלמדת אותנו שאין זו דעת תורה ולא רצון השם יתברך מכל אדם כי התורה לא ניתנה למלאכים והרבה עשו רבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם, אלא כוונת התורה על כל אדם מישראל באשר הוא לנהוג בהם מנהג דרך ארץ ברוח התורה ולא לענות עצמו, כמו שאמרו חז"ל **במסכת תענית דף יא ע"א** אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא. סבר כי האי תנא, דתניא

רבי אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. וכמבואר **במסכת נדרים דף ט ע"ב** על שמעון הצדיק שאמר מימיו לא אכל קרבן נזיר אלא במקרה מיוחד שעשה כן מפני שיצרו תקפו מפני יופיו עיי"ש, ועוד אמרו **בירושלמי מסכת קדושין פ"ד הי"ב** עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל ממנו, **וכבר כתב רמב"ם הלכות דעות פרק ג הלכה א** שמא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא ישא אשה, ולא ישב בדירה נאה, ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה, וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים, גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה, המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי הוא אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, אמרו חכמים ומה אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה המונע עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה, לפיכך צוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד, ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המותרים, כך אמרו חכמים לא דיין מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים, ובכלל הזה אלו שמתענין תמיד אינן בדרך טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית, ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם **עב"ל**. והראיה לכך שאם זה היה רצון השי"ת הרי הקב"ה יכל לברוא את גוף האדם כמלאך שלא יזדקק לא למאכל ולא למלבוש ולא לשינה מעין אשר חיו בני ישראל במדבר שאכלו את המן לחם מהשמים אשר לא עמלו עליו ואין נצרכים להפרשת פסולת מגופם ואף כתוב שמלתך לא בלת מעליך וכו', אם כן מדוע הקב"ה ברא את האדם בחכמה ומאידך הצריכו לאכול ולשתות ואף לישון דבר המבלה את רוב שנותיו של האדם עלי אדמות כמבואר **במסכת שבת דף פט** שבזה לימד יצחק אבינו סנגוריה על ישראל, בהכרח שרצון הקב"ה ותכלית האדם להחיות ולקיים גופו עם כל צרכיו, אלא שמחובתו לקדש עצמו ולבקר את מעשיו שהכל יעשה כרצון השם יתברך **וכמו שהמשיך שם לבאר הרמב"ם 1**. **וכתב מרן הכסף משנה הלכות דעות פרק ג הלכה ב** צריך האדם שיכוין לבו ומעשיו כולם לידע את השם וכו' עד סוף הפרק. כלל כל זה באבות דרבי נתן ואומר שם **שכל העושה כן נקרא קדוש**

הרגישות כלפי הזולת היא קדושה

הראת לדעת כי כוונת השם יתברך להיות קדוש כביאור הרמב"ם לחיות עם הגוף וצרכיו בקדושה ולא לברוח מהמציאות האנושית כי זה תפקידנו וזו חובתנו לאכול כפי צרכי הגוף בכדי לעשות רצון השם וכן לישון ולהתחתן ולהקים משפחה ולעסוק לפרנסתו וכל הנצרך לאדם בכדי שיוכל לעשות רצון השם, ואף גם זאת אין הדברים אמורים רק כלפי אכילתו ושינתו אלא כלפי כל מעשיו של האדם בביתו ובחברתו שינהג באצילות המידות מתוך רגישות לזולת וזו ההתקדשות שהתורה מבקשת מכל איש ישראל. ולזאת התורה מפרטת

דוגמאות רבות עד כמה חובת האדם לחשוב על מעשיו שיהיו על פי דרכה של התורה הקדושה.

מעשה שהיה עם הנדיב רבי שמעון רוטשילד

ראיתי בספר סיפורו של יום מעשה שהיה עם הנדיב רבי שמעון רוטשילד שהגיע לארמונו אורח הצדיק רבי שלמה מבובוב נכדו של הגר"ח מצנז'ל כמובן שמח לקראתו וקיבלו במאור פנים ולרוב התפעלותו על ביקורו הראה לו רוטשילד את כל ארמונו המפואר ומרוהט בטוב טעם ודעת, והנה אחד הדברים המיוחדים שהראה לו רוטשילד והתפאר בו הוא שיש לו דירה מיוחדת לפסח אשר מרוהטת בצורה הטובה ביותר עם כל הכלים הנצרכים ומשתמש בה רק לחג הפסח, אולם רבי שלמה לא הביע שום התפעלות מהרעיון למרות כל ההתלהבות של רוטשילד מהדבר, מאחר והרגיש בכך פנה רוטשילד לרבי שלמה הרי כל אדם מישראל שיכול לזכות לדבר כזה היה צריך להיות מאושר מרוב שמחה שאת הבית של החמץ מוכרים לגוי ואילו בפסח משתמש בבית של פסח ללא שום חשש ממשוהו של חמץ ומדוע אינך מתפעל מהדבר? השיבו רבי שלמה הנך יודע שסבי הגר"ח מצנז'ל היה מהדר בכל מצוה ולא היה מוותר על שום הידור למרות העוני שהיה בביתו, ואם כן אילו היה הידור בזה שיהיה דירה נפרדת לפסח סבי לא היה מוותר על כזה הידור בעד כל הון, ואכן למה אין הידור בדבר בהיותו והחמץ הוא רמז ליצר הרע ואילו המצה ליצר הטוב ורצון התורה ובקשתה מכל אדם לבער את החמץ מהחורים והסדקים ואת היצר הרע מכל מקום שהוא נמצא ולחזור בתשובה, ורק לאחר מכן יוכל לאכול את המצה ולגבור בקרבו היצר הטוב, אך כאשר יהיה דירה מיוחדת לפסח הרי אין כלל חיפוש וביעור החמץ ואינו נזקק לטרוח ולעמול לבער את החמץ, וממילא גם יצרו של האדם תקוע בקרבו מבלי ביעורו, ולכן התורה מצווה אותנו לא לברוח מהחמץ אלא לחיות עם החמץ ולחפשו בחורים והסדקים. כי זו דרכה של תורה להתמודד עם המציאות ולא לברוח מהמציאות, כמובן שרוטשילד התפעל מדבריו מאוד.

הגדולה לחיות כיהודי

וראיתי בשם הרב שך זצ"ל שאמר על הפסוק אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, שאמנם חז"ל למדו מכאן שפיקוח נפש דוחה הכל, אך ניתן ללמוד גם שכוונת התורה שרצון השם שהאדם יקיים המצוות בחייו ולא רק במסירות נפשו למיתה, כפי שרמזו בדברי בלעם הרשע שאמר תמות נפשי מות ישרים, כוונתו שרצה למות כמו עם ישראל אבל לא לחיות כיהודי, אלא חובתו של האדם שיחיה על קדושת השם פירושו שלמרות כל הניסיונות שיהיו לאדם יקיים התורה והמצוות וזו הכוונה וחי בהן ולא שימות בהם, כי למות על קידוש השם זה פעולה אחת אבל לחיות על קידוש השם זו פעולה התחדשת בכל יום יום ורגע רגע.

נטילת ידיים לתינוק

ונביא כמה דוגמאות כיצד ראוי לכל אדם ובית יהודי להרגיל עצמו ולחיות בקדושה, כתב הבן איש חי שנה ראשונה פרשת תולדות סעיף י. יזהר כל אדם לצוות את אשתו שתעשה כל יום נטילת ידיים לילדים הקטנים, אפילו שהם יונקי שדים, וכו' וגם מנהג זה הוא סגולה טובה לקטנים כדי שיגדלו בטהרה ויהיו גדולי הקדש כנ"ז בחס"ל 2.

רבי יהושע אשרי יולדתו

דוגמה נוספת לגדל בקדושה אשר אמר רבן יוחנן בן זכאי על רבי יהושע אשרי יולדתו וכתב לבאר במגן אבות לרשב"ץ 3. מסכת אבות פרק ב משנה ח פרש"י בשם הירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ב שכל אותם ימים שעברה אמו ממנו היתה מחזרת בכל יום על ארבעה ועשרים בתי מדרשות שהיו בעירה ואומרת להם, בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם, ועוד הוסיף בשם הירושלמי, יבמות פ"א הל"ב שאמר רבי דוסא בן הורכינס לחכמי ישראל עליו, שמיום שנולד לא הוציאה העריסה שהיה בה, מבית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה. הראת לדעת 4. שהשבח לאמו שכבר מעיבורו דאגה לברכות רבות וגם מקטנותו שמרה על אוזניו לשמוע דברי תורה בכדי להשפיע עליו מקדושת התורה ודבר זה זיכה אותו לחכמת התורה יותר מחבריו. כך מה שהיום מגלים במחקרים של הפסיכולוגיה עד כמה התינוק מיום לידתו מושפע מהסביבה וכל הנעשה בסביבתו גורם לגרוי החושים והדברים באים לידי ביטוי בגדילתו, כבר חז"ל מקדמת דנא לימדונו שהגם שהתינוק אינו מבין ולא מגיב למה ששומע או רואה אך ההשפעה היא מאוד גדולה, ולפי המחקרים התקופה הראשונה היא בעלת השפעה הכי גדולה על האדם, ולזאת אשרי יולדתו שהחכימה לעשות כן לבנה דבר שלא עשו אחרים ובכך זכה לחכמה יתירה. וכן ראיתי בדרך זו כתב מרן הבן איש חי בספר בניהו בן יהוידע בחגיגה דף ג 5. שם נשים באות לשמוע טף למה באים. שהקשה מדוע לא שאלה הגמרא גם על נשים שלא מבינות למה באו? ומתרץ כיון שהשמיעה משפיעה גם כשלא מבינים.

בית שלא נשמעין בו קול תורה

עוד כתב הבן איש חי על קדושת הבית בבניהו בן יהוידע 6. לבאר הגמרא בעירובין דף יח ע"ב שם כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה אינו נחרב. נראה לי בס"ד וכו' ולכן אם האדם עוסק בתורה בלילה בביתו ששם אשתו, דאף על פי שהיא אינה לומדת היא שומעת, ואפילו אם היא ישנה וגם אינה מבינה, נשמתה שומעת דברי תורה וקולטת אותם, נמצא גם אדם שאינו מבין או אם הוא ישן מרויח מדברי תורה שלומדים סמוך לו, דאף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי.

איסור השמעת שירי עגבים לתינוק

ומטעם הנ"ל כתב החפץ חיים בשער הציון סימן תקס"ק כה ומיהו כבר הזהיר השל"ה ושאר ספרי מוסר שלא לזמר שירי עגבים לתינוק, שזה מוליד לתינוק טבע רע, ובלאו הכי

נמי איכא איסורא בשירי עגבים ודברי נבלות, דקא מגרי יצר הרע בנפשיה, ושומר נפשו ירחק מזה ויזהיר לבני ביתו על זה [מאמר מרדכי]

כי מציון תצא תורה

ומעין זה מבואר במסכת בבא בתרא דף כא ע"א בתחילה התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? כי מציון תצא תורה. וכתבו בעלי התוספות 7. לבאר במסכת בבא בתרא דף כא ע"א כי מציון תצא תורה לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה. והיות וחז"ל לימדו אותנו שהאדם מושפע מסביבתו וממראות עיניו, היא רבה, ולכן אמרו (מגילה כח ע"א) אסור לאדם להסתכל בפני אדם רשע, כי הוא משפיע עליו לרעה.

קורות ביתי לא ראו שערות ראשי

עוד דוגמה לקדושת האשה אמרו חכמנו במסכת יומא דף מז ע"א תנו רבנן שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך? אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. והוסיף בירושלמי במסכת יומא פרק א הלכה א אם ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת חלוקי מימי. וכתב לבאר בעלי תמר מסכת יומא פרק א הלכה א ואמרת חלוקי מימי. נ"ל משום שדרכם היתה ללכת יחף וסנדלים ברגליהם וביחוד בבית א"כ אם ראו קורות ביתה אמרת חלוקה ראו חלקי רגל מגולים, וקמחית היו בגדיה משולשלים לארץ ולא יכלו קורות ביתה לראות את חלקי רגליה מגולים. ועיין כה"ג בסוכה פ"ה ה"ד בענין צניעות שאול וביתו, אמרו עליו על בית שאול שלא נראה מהם לא עקב ואגודל מימיהם.

הצדיק משפיע גם על בהמתו וחפציו לטובה

בכח האדם להשפיע על קדושת חפציו הגשמיים לטובה, כתוב בבראשית פרק כד (לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ ה' לְמָה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנֹכִי פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמְקוֹם לְגַמְלִים וְהַקְשָׁה בְּאֵבוֹת דְּרָבִי נָתַן פ"ח מ"ח מקשה מה משמיענו הפסוק פניתי הבית "ומקום לגמלים" לכאורה זה מובן מאליו שפינה הבית גם בשבילו וגם לכל צרכיו? אלא מתרץ כשם שצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עבודת כוכבים שנא' "ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים" ומה תלמוד לומר "ומקום לגמלים" מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנו כל העבודת כוכבים מפניהם. וכן מבואר במסכת חולין דף ז ע"א [חמורו של רבי פנחס בן יאיר] אקלע לה הוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה לא אכל, חבטינהו לא אכל, נקרינהו לא אכל, אמר להו דלמא לא מעשרן? עשרינהו ואכל, אמר ענייה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים. עוד מבואר במסכת תענית דף כד ע"א על חמורו של רבי חנינא בן דוסא, הויה ליה ההוא חמרא, כדהו אגרי לה כל יומא, לאורתא הווי משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה. ואי טפו לה או בצרי לה - לא אתיא. יומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה, ולא אזלה עד דשקלונהו מינה, והדר אזלה. עוד מסופר מעשה בחמורו של רבי חנינא בן דוסא שגנבוהו

לסטים וחבשו את החמור בחצר והניחו לו תבן ושעורים ומים ולא היה אוכל ושותה אמרו למה אנו מניחין אותו שימות ויבאיש לנו את החצר עמדו ופתחו לו את הדלת והוציאוהו והיתה מושכת והולכת עד שהגיעה אצל ר' חנינא בן דוסא כיון שהגיעה אצלו שמע בנו קולה א"ל אבא דומה קולה לקול בהמתנו א"ל בני פתח לה את הדלת שכבר מתה ברעב עמד ופתח לה הדלת והניח לה תבן ושעורים ומים והיתה אוכלת ושותה לפיכך אמרו כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן חסידות כמותן עכ"ד.

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד על חובת האדם לקדש עצמו ומעשיו וביתו בזה שעושה רצון השם בקיום התורה והמצוות האדם נקרא קדוש, וככל שהאדם מקיף אורח חייו בזה הרי הוא מקדש את ביתו ובניו וזוכה לדור ישרים מבורך כמו שקמחית זכתה וכמו רבי יהושע שזכה לגדולה בזכות הנהגת אמו ואמרו חז"ל **במסכת יומא דף לט ע"א** תנו רבנן והתקדשתם והייתם קדשים - אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה, מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

*

מקורות

1. **הרמב"ם הלכות דעות פרק ג הלכה ב** צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר, כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר, לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתיה וישיבת בית ונשיאת אשה, וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ויבעול כדי ליהנות, אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד, לפיכך לא יאכל כל שהחיך מתאוה ככלב וחמור אלא יאכל דברים המועילים לגוף אם מרים אם מתוקים, ולא יאכל דברים הרעים לגוף אף על פי שהן מתוקים לחיך, וכו' עכ"ל.

2. **כתב הבן איש חי שנה ראשונה פרשת תולדות סעיף י**. יזהר כל אדם לצוות את אשתו שתעשה כל יום נטילת ידיים לילדים הקטנים, אפילו שהם יונקי שדים, מפני שלפעמים פושטים ידם ונוגעים במאכלים ויטמאום שתשרה סט"א על המאכל ההוא, וגם מנהג זה הוא סגולה טובה לקטנים כדי שיגדלו בטהרה ויהיו גדולי הקדש כנ"ז בחס"ל ובפרשת שמיני **כתב בהקדמה**. והנה מכלל מצות חז"ל היא מצות נטילת ידיים, ומשום דהיא מדרבנן, נעשה לה חיזוק יותר, דהמזלזל בנטילת ידיים חייב מיתה בידי שמים, צא ולמד מעובדא דרבי עקיבא בעירובין דף כא, כשהיה חבוש בבית האסורין ולא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו מה בזקנותו כך, בילדותו על אחת כמה וכמה,

ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה, עיין שם וכתב בסעיף [ב] חיוב נטילת ידיים הוא בין על האנשים בין על הנשים, ובעונות הרבים יש כמה נשים שאוכלות בלא נטילת ידיים, ואין מרגישים בחטא, דנעשה להם כהיתר, ויש חושבין כיון דאין יודעים לברך ברכת המזון לכך גם נטילת ידיים לא יברכו, וצריך להודיעם דלא תליא הא בהא, וצריך כל אדם להשגיח על בני ביתו בדבר זה, ולהודיעם חומר הדבר, ויזהירם תמיד, וגם יחנך ילדיו הקטנים, אף על פי שלא באו לכלל חיוב, כדי שירגילו בכך מקטנותם, וכתב בספר כ"מ כתב יד, בפעם האחרונה של נטילת ידיים בכל יד ויד ימלא חפניו מים, וכמו שאמר רב חסדא, אנא מלאי חפנאי מיא וכו', ויכוין אותה שעה, מים ראשי תיבות מלא ידינו מברכותיך, וגם יכוין מים ראשי תיבות, מעושר מתנות ידיך, עד כאן, ומנהג יפה הוא

3. **וּכְתַב לְבַאֵר בְּמַגֵּן אֲבוֹת לְרִשְׁבִּי מִסַּכַּת אֲבוֹת פֶּרֶק ב' מִשְׁנֵה ח וּרְבִינוּ שְׁלֵמָה ז"ל [ד"ה אֲשֶׁרִין] פִּירְשׁוּ יִפְהָ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, אֲשֶׁרִי יוֹלַדְתּוֹ שֶׁהִיא גֵרְמָה לֹו שֶׁהוּא חֶכֶם, שְׁכַל אוֹתָם יָמִים שְׁעִיבְרָה אִמּוֹ מִמְנוּ הִיתָה מִחֲזֶרֶת בְּכָל יוֹם עַל אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת שֶׁהָיוּ בְּעִירָה וְאוֹמֶרֶת לָהֶם, בְּבִקְשָׁה מִכֶּם בְּקִשׁוֹ רַחֲמִים עַל הָעוֹבֵר הַזֶּה שִׁיְהִיָּה חֶכֶם, כְּדֹאִיתָא בְּתַלְמוּד יְרוּשָׁלַּמִי [סְנֵהדְרִין פ"ז ה"ב כה - ד], עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ ז"ל. וְגַם, רֵאִיתִי אֲנִי בִירוּשָׁלַּיִם, בְּרֵאשׁוֹן מִיָּבִמּוֹת [פ"א ה"ב ג - א], שֶׁאִמְרַר רַבִּי דוּסָא בֶן הוֹרְכִינָס לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל עָלָיו, שְׁמִיּוֹם שְׁנוּלֵד לֹא הוֹצִיָּאָה הָעֵרִיסָה שֶׁהִיא בָּהּ, מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ, כְּדִי שְׁלֹא יִכְנָסוּ בְּאֲזֵנוֹ אֲלֵא דְבְרֵי תוֹרָה, וְזֶהוּ שְׁבַחוֹ, אֲשֶׁרִי יוֹלַדְתּוֹ שֶׁגֵרְמָה לֹו יִתְרוֹן עַל חֲבִירָיו שְׁלֹא שָׁמַע לְעוֹלָם מִיּוֹם שְׁנוּלֵד אֲלֵא דְבְרֵי תוֹרָה.**

4. **וְכֵן מִצָּאֵתִי שְׁכוּוֹנָתִי לְדְבָרֵי הַמִּשְׁךְ חֶכְמָה דְּבָרִים (פֶּרֶשׁת וִילָךְ) פֶּרֶק לֹא פֶסוּק יֵב**

5. **בְּסִפְרֵי בְּנֵיהוּ בֶן יְהוּדָע [בְּחֻגִיגָה דָף ג] שֵׁם נְשִׁים בְּאוֹת לְשִׁמּוֹעַ טָף לְמָה בְּאִים. קִשָּׁה מִמָּה נִפְשָׁךְ אִם נְשִׁים מִבֵּינֹת הַדְּרָשָׁה, נִמְצָא הֵן בְּכֻלָּל הָאֲנָשִׁים שְׁבֵאִין לְלִמּוּד, וְאִם אֵינֶן מִבֵּינֹת א"כ גַּם עַל הַנְּשִׁים יֵשׁ לְשִׁאוֹל לְמָה בְּאוֹת, דְּשִׁמְיָעָה בְּלִי הַבְּנָה מָה תוֹעֵלֶת יֵשׁ בָּהּ? וְנִרְאָה לִי בְּס"ד דְּשִׁמְיָעָה לְנְשִׁים אִף עַל פִּי שְׁאִינֶן מִבֵּינֹת הַדְּבָרִים יֵשׁ לָהֵן בָּהּ תוֹעֵלֶת.**

6. **בְּבִנְיָהוּ בֶן יְהוּדָע עִירוֹבִין דָּף יח ע"ב שֵׁם כָּל בֵּית שְׁנִשְׁמַעִין בּוּ דְבְרֵי תוֹרָה בְּלִילָה אֵינּוּ נִחְרָב. נִרְאָה לִי בְּס"ד וְכו' וְלִכְּן אִם הָאֲדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִילָה בְּבֵיתוֹ שֵׁם אֲשֶׁתּוֹ, דֹּאִף עַל פִּי שֶׁהִיא אֵינָה לּוֹמֶדֶת הִיא שׁוֹמַעַת, וְאִפִּילוּ אִם הִיא יֹשְׁנָה וְגַם אֵינָה מִבִּינָה, נִשְׁמַתָּה שׁוֹמַעַת דְּבְרֵי תוֹרָה וְקוֹלְטָת אוֹתָם, וְכַמ"ש עַל רִיב"ח אֲשֶׁרִי יוֹלַדְתּוֹ, שֶׁהִיא גֵרְמָה לֹו לְהַתְּחַכֵּם בְּתוֹרָה, דֹּאֲחַר שִׁילְדָה אוֹתוֹ נִטְלָה עֵרִיסָה שְׁלֹו וְהִנְחָתוֹ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, אִמְרוּ לָהּ מָה טִיבוֹ שֶׁל קֶטֶן זֶה בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ דֹּאִינוּ שׁוֹמַעַ וְאֵינּוּ מִבִּין, וְתֹאמַר לָהֶם כְּדִי שִׁיכְנָסוּ דְבְרֵי תוֹרָה בְּאֲזֵנוֹ, וְעִדְיִין מָה תוֹעֵלֶת בּוֹזָה כִּיּוֹן דֹּאִינוּ מִבִּין, וְפֶרְשָׁנוּ בְּס"ד בְּעֵנִין כִּי נִשְׁמַתּוּ מִבִּינָה וְקוֹלְטָת דְּבְרֵי תוֹרָה, וְהֵאֲרַכְתִּי בּוֹזָה בְּדְרָשׁוֹתֵי בְּס"ד. נִמְצָא גַם אֲדָם שְׁאֵינּוּ מִבִּין אוֹ אִם הוּא יֹשֵׁן מְרוּיַח מִדְּבְרֵי תוֹרָה שְׁלוֹמִדִים סְמוּךְ לּוֹ, דֹּאִף עַל גַּב דֹּאִיהוּ לֹא חֲזִי מִזְלִיָּה חֲזִי עַכ"ל. וְכֵן הִבִּיא בְּסִפְרֵי דָף עַל הַדָּף מִסַּכַּת חֻגִיגָה דָף ג ע"א בְּשֵׁם הַסְּפוּרָנוּ (דְּבָרִים לֹא, יג) כְּתַב וּבִינְיָהֶם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ, יִשְׁמַעוּ שְׁמִיעַת הָאוֹזֵן ע"כ. וְהֵינְנוּ כַּמִּשְׁכַּח הַרְה"ק רַמ"מ מִפִּילּוֹב זַצ"ל בְּסִפְרוֹ הַנִּפְלֵא**

מדרש משה (פר' קדושים תר"ע) דר"ל שהנשמה של הטף שומעת אפי' שהם קטנים ואינם מבינים ע"ש דבריו הנפלאים, וראה במשך חכמה (פר' וילך) שהביא לזה דברי הירושלמי (סופ"ק דיבמות) בהא שהכניסו את עריסתו של ר' יהושע בן חנניה לבית המדרש כדי שישמעו אוזניו דברי תורה ע"ש. וכן בשפתי צדיק (פר' וילך אות ח) ע"ש. וראה גם בספר החיים לאחי המהר"ל זצ"ל (ח"ב פרק ב) שכתב כן דעצם שמיעת הד"ת הוא תועלת לקטן ע"ש עוד מש"כ. וראה עוד בלקוטי אש (ח"א עמ' רס"ו - ז) בזה דברים יקרים.

7. **וּכְתַבּוּ בְעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת לְבֵאֵר בְּמַסַּכְתָּא בְּבֵאֵר בְּתֵרָא דְּהָךְ כֵּאֵל ע"א כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה לְפִי שֶׁהִיא רוֹאֵה קְדוּשָׁה גְּדוּלָּה וְכֹהֲנִים עוֹסְקִים בְּעִבּוּדָה הִיא מְכוּוֹן לְבוֹ יוֹתֵר לִירֵאת שָׁמַיִם וּלְלִמּוּד תּוֹרָה כְּדִרְשֵׁי בְּסִפְרֵי לְמַעַן תִּלְמַד לִירֵאָה וְגו' גְּדוּל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁמְבִיא לִידֵי תִלְמוּד לְפִי שֶׁהִיא עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם עַד שִׁיאֲכַל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלוֹ וְהִיא רוֹאֵה שְׁכוֹלֵם עוֹסְקִים בְּמִלְאֲכַת שָׁמַיִם וּבְעִבּוּדָה הִיא גַם הוּא מְכוּוֹן לִירֵאת שָׁמַיִם וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה.**

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין אמונה והשתדלות

מֵאֲזַנִי צֶדֶק אֲבִנִי צֶדֶק אֵיפֹת צֶדֶק וְהִינֵן צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אָנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (יט, לו)

תנאי ביציאת מצרים

ופי' רש"י: "אשר הוצאתי אתכם - על מנת כן", עכ"ל. ומקור לדברי רש"י איתא ממדרש תורת כהנים ז"ל, "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים - על תנאי כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות. שכל המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות מדות כופר ביציאת מצרים", ע"כ. ודברי מדרש צ"ב, מהו הקשר בין מצות מדות ליציאת מצרים.

וביאר הנצי"ב דברי המדרש ז"ל, "בפ' תצא נתבאר כי באזהרות משקלות כמוס יסוד, לדעת שאע"ג שאנו מתנהגים בהליכות עולם הטבע במשא ומתן, מכל מקום השגחתו נסתרת במעטה הטבע גם כן, ומש"ה סמוך ענין שם זכור את אשר עשה לך עמלק כמבואר שם באורך, והכי רמז לנו הכתוב כאן אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, הכונה בזה שהרי הוצאתי אתכם ממקום שהיה לכם פרנסה בשפע, בע"כ על מנת כן הוצאתי אתכם להיות משגיח שלא יחסר לכם פרנסה, והיינו דכתיב כאן אלקיכם דפירושו מנהיג שלכם. ובת"כ תניא ע"מ כן הוצאתי אתכם שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה כו', הוא ג"כ בכונה זו באופן אחר קצת, שעיקר יציאת מצרים היה בשביל שתאמינו בהשגחתו על ישראל אפי' בדרך הטבע, ואמונה זו תלויה במדות ומשקלות, דמי שמאמין בזה אינו משקר במדות ומשקלות. ובתורת כהנים: תניא ע"מ כן הוצאתי אתכם שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה כו', הוא ג"כ בכונה זו באופן אחר קצת, שעיקר יציאת מצרים היה בשביל שתאמינו בהשגחתו על ישראל אפי' בדרך הטבע, ואמונה זו תלויה במדות ומשקלות, דמי שמאמין בזה אינו משקר במדות ומשקלות", עכ"ל.

אמונה בהשי"ת

הרי מבואר מדבריו, שיציאת מצרים מחייב להאמין בהשי"ת שהוא ית' הזן ומפרנס כל אחד ואחד. ועיקר הסיבה שאחד עושה דברים אסורים בעסק בפרנסה היינו אך ורק משום שאינו מאמין בהשי"ת הוא הזן ומפרנס כל אחד ואחד.

ובאמת זהו הנסיון של "השתדלות". שידוע מה שהאריך החובת הלבבות (שער הבטחון, פרק ג') לבאר הטעמים שנתחייב כל אחד ואחד לעשות השתדלות. דבאמת, לא יתכן לומר שהטעם שצריך לעסוק בהשתדלות לצורך הפרנסה הוא משום דבלא השתדלותו לא ישיג פרנסתו, זה ודאי טעות גמור. שהרי אנו מאמינים באמונה שלימה בהשי"ת הוא "כל יכול - בעל היכולת", והוא ית' יכול לפרנס כל אחד ואחד אפילו בלי שיעסוק אדם בהשתדלות,

ויעזור, כביכול, להקב"ה לפרנס אותו [וכמו שזן את אבותינו במדבר ארבעים שנה בלי שום השתדלות]. וע"כ אין זו הסיבה שחייב כל אחד ואחד לעסוק בסיבות לצורך פרנסתו. ולא עוד, שהרי מי שבאמת בוטח בה' בדרגה גבוהה במדת הבטחון [כמו רשב"י (עי' ברכות לה, ב)] אינו צריך לעסוק בהשתדלות, שהרי השי"ת יפרנסו בלי שום עסק, ואם כן פשוט שאין זו הסיבה מדוע נתחייב כל אחד ואחד לעסוק בהשתדלות לצורך פרנסתו.

טעם לחובת השתדלות

וכתב החובת הלבבות (שם) לבאר אחד מן הטעמים שחייב לעסוק בפרנסתו וז"ל (מפי' לב טוב): "מכיון שחכמת הבורא מצאה לנכון לנסות את האדם, אם הוא יעבוד את האלקים או ימרה אותו, לכן העמיד אותו הבורא במבחן, שיראה באופן ברור באיזה דרך בחר. והמבחן הוא כך: האדם נברא כשהוא זקוק ונצרך לדברים מהחוץ, דהיינו, אוכל, משקה, הלבשה, דירה, ואשה. וצוה הבורא לאדם לחזור אחרי דברים אלה ולהשיג אותם על ידי האמצעים שהכין לשם כך, בדרכים מסוימים ובזמנים מסוימים. ואלה הדברים שהבורא גזר שיוכל האדם להשיג אותם, יעלה ביד האדם להגיע אליהם, על ידי שהבורא יזמין לו בשלמות את האמצעים הדרושים לכך. ואלה הדברים שהבורא גזר שלא יוכל האדם להשיג אותם, לא יעלה בידו להגיע אליהם, מפני שהבורא ימנע ממנו את הגורמים הדרושים לכך. ומבחן האדם, אם הוא עבד את האלקים או עבר על רצונו, מתברר מתוך כונתו ובחירתו באיזה משני הדרכים הוא בחר לשם השגת צרכיו, ובהתאם לזה מגיע לו אחר כך שכר או עונש, ואפילו אם לא עלה בידו להוציא את שאיפתו לפועל ולהביאה לכלל מעשה", עכ"ל.

הרי מבואר, שכל עניני העולם שצריך האדם להשתדל בהם, בין בפרנסה, בין בעניינים אחרים, אינו אלא לנסות את האדם אם יעמוד בניסיון. וזהו הבחינה הגדולה, ואיכלל בזה כמה וכמה נסיונות. ואחד מן הנסיונות הוא שהקב"ה רוצה לראות, **אם ישא ויתן באמונה**, וזו היא השאלה הראשונה ששואלין את האדם בשעת הדין.

השתדלות על פי התורה

ומי שבאמת מאמין באמונה שלימה שכל פרנסתו הוא אך ורק מאת הקב"ה, ועיקר הסיבה שהוא צריך לעסוק בהשתדלות לצורך פרנסתו, הוא כדי לנסותו אם יעשה כל השתדלותו רק על פי תורה, הרי הוא יעמוד בכל הנסיונות בעסקו בהשתדלות, שהרי הוא יודע שאינו צריך לעשות שום דברים האסורים לצורך פרנסתו, שאין שום תכלית בזה כלל, שאינו יכול להרוויח כלום מגזירת השי"ת, ולא יועיל כלום אם יעשה דברים אסורים.

ובעסק ההשתדלות יש כמה וכמה נסיונות, וקצת מהם הם: אם יעסוק באמונה בלי גזל ורמאות, וגם כמה יהיה טרוד בעסק ההשתדלות וכמה פנאי יהיה לו ללמוד תורה. שכל זמן שמאמין שכל פרנסתו תלוי אך ורק בעסק ההשתדלות, לעולם ידאג שלא יהיה לו פרנסה, וע"כ לא יהיה לו שום זמן פנוי לעסק בתורה. אבל מי שבוטח בהשי"ת, תמיד ימצא זמן פנוי ללמוד תורה שהרי אין לו שום דאגה כלל על פרנסת מחר.

ויש עוד ניסיון בעסק בהשתדלות, האם ירבה לעסוק יותר מדי. שכל זמן שמאמין שהשי"ת הוא הזן ומפרנס לכל, אין לו שום צורך להרבות בהשתדלות יותר מדי, וכל זמן שעשה מה שמוטל עליו לעשות, שוב אינו צריך לעשות יותר, רק יבטח בהשי"ת שהוא יפרנסו. אבל מי שאינו מאמין באמונה שלימה בהקב"ה שהוא הזן אותו ומפרנסו, "חושב" שפרנסתו תלוי אך ורק בעסק ההשתדלות לצורך פרנסתו, וע"כ הוא מרבה יותר מדי בעשיית השתדלות נומבואר מדברי המדרש ביוסף הצדיק, שרבו השתדלות הוא חטא גדול, וכבר האריכו בזה רבותינו ז"ל לבאר הענין].

אמונה בעסק הפרנסה

ונמצא, דכל הני נסיונות הוא לנסותו הנסיון הגדול - **אם יאמין שפרנסתו בא בהשגחה מהשי"ת, ולא יאמר: "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה"**. שהרי, פעמים רבות פרנסתו באה לו ע"י אותן הסיבות שעסק בהם לצורך פרנסתו. ומ"מ כל אחד ואחד חייב להאמין שכל פרנסתו באה כולה בהשגחת השי"ת ואינו משום "כחי ועצם ידי עשה לי החיל הזה". רק על כל דבר ודבר יש גבול מסויים אשר כבר נגזר מאת הבורא יתברך, כמו שכ' החובת הלבבות (שער הבטחון, פרק ד') וז"ל, "וכמו שאמרנו בחיים ובמות, כן נאמר בחיוב תביעת סבות הבריאות והמזון והמלבוש והדירה, והמדות הטובות, ולהרחיק שכנגדם, עם ברור אמונתו כי הסבות אין מועילות אותו בזה כלום, אלא בגזרת הבורא יתברך", עכ"ל. ר"ל, הגם דאיכא חובה לעסוק בהשתדלות, מ"מ אין שום כח לעצם ההשתדלות, רק כל מה שמגיע לו, הוא רק בגזירת הבורא. וא"א בשום אופן לשנות גזירת הבורא יתברך [ברבוי השתדלות, רק ע"י זכויות, כגון ע"י בטחון, תפילה ותשובה, ומעשים טובים]. ומ"מ הגם שכל דבר נגזר מאת הבורא יתברך, מ"מ הגזירה הוא דוקא אם יעשה האדם ההשתדלות המוטלת עליו לעשות. ואין לומר, דאילו כבר נגזר מאת הבורא אמאי יעסוק בסיבות להשיג פרנסתו, דהא כך הוא רצון השי"ת, לנסותו בעסק ההשתדלות, ואם לא יעסוק בהשתדלות, לא ישיג פרנסתו.

איש אמונות רב ברכות - העוסק באמונה בהשתדלות זוכה לבעשירות

כתיב (משלי כח, כ): **"איש אמונות רב ברכות"**. הרי מקרא מלא דיבר הכתוב, דמי זוכה לברכה - זה שהוא מאמין ובוטח בה'. ועי' במה שפי' האלשיך (שם) וז"ל, **"איש אמונות - שאינו בוטח שבעבודת האדמה אשר יעשה כראוי, תוציא צמחה כראוי ברבוי על ידי השתדלותו, רק שם כל בטחונו בקונו יתברך אומר בלבו שכל חריצותו כאין, רק שמאמין בה' ישלח ברכה במעשה ידיו שזהו ענין אמונות, על דרך מה שקראו רז"ל לסדר זרעים אמונת מטעם זה, ההוא לא בלבד ישבע לחם כי אם גם יהיה רב ברכות"**, עכ"ל. הרי מבואר מדבריו ככל הנ"ל, שמי שעוסק בהשדלת באמונה, והיינו שמאמין שפרנסתו אינה באה לו ע"י עסקו בהשתדלות, רק כל פרנסתו היא אך ורק מאת השי"ת, זהו סיבה שיזכה לברכה במעשה ידיו!

וכעין זה איתא במדרש משלי על הקרא (כח, כ): **"איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה"**. וז"ל המדרש: **"הנושא ונותן באמונה נכסיו מתרביין, והקדוש ברוך הוא מזמין לו**

פרנסתו. מפני שבני אדם בוטחין באמונתו ויהיה ממונם מצוי אצלו תמיד. ולא די לו שיתפרנס מן האמונה, אלא שנקרא "צדיק" שנאמר (חבקוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה", ע"כ.

הרי להדיא בדברי המדרש, שהאופן לזכות לפרנסה - "נכסיו מתרבין", היא ע"י שיעסוק בהשתדלות באמונה. שזהו הכח של אמונה בהשי"ת שיזכה לפרנסה בשפע, וכדברי הגמ' שזוכה גם כן לעשירות!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

לקט דיני פאה ולקט

וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקִצֹר וְלִקְט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגֵּר תִּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יט, ט-י)

דיני לקט נתבארו היטב במגילת רות, גם אם לעיתים קשה להבחין בכך. להלן כמה דוגמאות:

בדין "מכירי עניים"

וּתֹאמַר רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל נְעָמִי, אֲלֶכֶּה נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַּשָּׂבָלִים אַחֲרַי, אֲשֶׁר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינָיו. (ב, ב).

וּתֹאמַר לָהּ חֲמוּתָה אֵיפֹה לְקַטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָּה עֹשִׂית, יְהִי מִפִּירְךָ בְּרוּךְ (ב, יט).

תמהו מפרשי המגילה, מדוע יש צורך שהעני ימצא חן בעני בעל הבית, הלא כל עני יכול לזכות במתנות עניים. וכך גם להלן בדברי נעמי ציינה: יהי מכירך ברוך. מדוע מעניין את נעמי באיזה שדה קיבלה את המתנות, הרי מן שמיא קא זכו לה. ועי' ברלב"ג ובמלבי"ם מש"כ ליישב.

בגמ' מבואר עניינם של מכירי כהונה, אותם כהנים שרגילים לקבל מאותו תורם בכל שנה, או כהן שבאותה שנה קיבל הבטחה שהוא יקבל את המתנות, נחשב מעין מוחזק בהן. וכן פסק הרמב"ם (מעשר ז, ה-ו): המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות מחלקו מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי או העשיר העני.

כיצד, מפריש עליהן מפריש תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפירותיו ומזכה בהן על ידי אחר לאותו כהן או הלוי או העני שהלווה. ואם היו רגילין ליטול ממנו והוא רגיל שלא יתן אלא להן אינו צריך לזכות ע"י אחר. ואחר שמפריש מחשב כמה שוה זה שהפריש, ומנכה מן המילוח עד שיפרע כל חובו. עכ"ל.

מבואר ברמב"ם שמכירי כהונה לאו דווקא, והוא הדין למכירי לוויה או עניים.

מסתבר גם שכמו שבתרומה, חלה ופדיון הבן יש עניין לתת דווקא לכהן מיוחד או לכהן תלמיד חכם ולא לכהן עם הארץ כך גם במתנות עניים העדיף הבעלים לתת לעניים אלו.

עתה מבוארים הכתובים. נעמי אמרה לרות אם אין לך "מכירים" אל תצפי לקבל מעשר עני, שכן או שהובטח המעשר לעני מסוים, שדינו כמכירי עניים (דרך אמונה, ביא"ל שם ד"ה ואם היו), או שיש לו חזקה מכמה שנים, או שיחפש עני "מהודר" ליתן לו. ואז ענתה רות, אכן האיש הזה החל מעתה ייתן לי את המע"ע, ככל מכירי עניים. לכן אמרה לה נעמי יהי מכירך ברוך.

[במשנה למלך שם מבואר שיסוד זה, אם קיים מושג של מכיר עניים, נתון במחלוקת התלמודים. הירושלמי דוחה מכל וכל ותמה כיצד נדע מראש שאותו אדם שהיה עני אשתקד נותר עני גם השנה ויישאר גם עני בשנה הבאה. יש שרצו לחלק מסברא. בחלה תרומה ופדיון הבן יש טובת הנאה לנותן, שיכול ליתנה לכל כהן שיחפוץ. במעשר עני אין לו כלל טוה"נ וחייב ליתן לכל עני שבא לפניו. האחרונים הקשו על המשל"מ מלשון הרמב"ם. במשנת רבי אהרן (זרעים ו, ו) הוכיח שגם במעשר עני יש לבעלים טובת הנאה בהם ליתנם לכל עני שירצו, ואכמ"ל בזה].

*

מתנות עניים לעשיר

וַתֹּאמֶר רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל-נְעָמִי, אֲלֶכֶה-נָּא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַּשָּׂבִלִים (ב, ב)

וַיֹּאמֶר, לְגֵאֵל. חֲלַקְתְּ הַשָּׂדֶה, אֲשֶׁר לְאֶחֱיוֹנוֹ לְאֶלְיָמֶלֶךְ, מִכָּרָה נְעָמִי... וַיֹּאמֶר בְּעֵז, בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נְעָמִי וּמֵאֵת רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אֲשֶׁת הַמַּת, קָנִיתָ לְהַקִּים שֵׁם הַמַּת עַל נַחְלָתוֹ. (ד, ג - ה).

צ"ב כיצד יכלו נעמי ורות ללקט הרי משנה מפורשת (פאה ח, ח): מי שיש לו מאתים זוז, לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני... אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו.

מפורש שאת שדהו כן מחייבים אותו למכור.

תירוץ המלבי"ם

על הפסוק והמה באו בית לחם בתחילת קציר שעורים כתב המלבי"ם: זו הקדמה למה שיספר להלן בפרק הבא שהלכה לקחת מתנות עניים, בעוד שהיה לה חלק בשדה. כי באו בעת הקציר שאז אי אפשר לזרוע את השדה והיו עניים באותה שעה. עכ"ל.

אמנם איתא בב"ק (ז, א): תניא הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. והוי בה מר היכי דמי אי הוול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו טובא נמי ליספי ליה, דהא זול דכ"ע נמי, אלא דאוקיר ארעתא דכולי עלמא ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. אמר מר עלה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא, דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא.

הרי שזמן מכירת השדות הוא בניסן, בזמן הקציר.

ביאור ע"פ הרי"ף

הרי"ף פירש הסוגיא שם שבעשיר איירי ולא בעני, אלא שכעת אינו מוצא קונה לשדותיו בשווים אלא רק בפחות מדמיהם. היינו בפחות מן המחיר שנמכרות שדות אחרות. לפיכך אין מחייבים אותו למוכרם עתה. דינו כעני שאין לו מאתיים זוז, עד שימצא קונה בערכם האמיתי.

תוס' והמפרשים שם האריכו בבאור שיטת הרי"ף והעלו שגם אם אינו מוצא למוכרם באשמתו, כגון שהקונים רואים שעילל ונפק אזוזי, או מסיבה אחרת, אינו נחשב שפשע ומאכילים אותו מעשר עני.

והנה, רש"י כאן ביאר מדוע נעמי נמנעה מלמכור את השדה, וז"ל, והיא אינה מתרצה אלא אם כן תשאנה.

לפי זה מובן מדוע רות ונעמי היו מותרות במתנות עניים, למרות שהיו עשירות. לשיטת הרי"ף גם מי שיש לו שדות, ואינו מוכרם מנימוק הנראה נכון או מסתבר, הגם שאינו נחשב עני מאכילין אותו מתנות עניים.

*

מתי נכנס העני לשדה - שיטת הגרי"ד

וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים, לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת. וַיַּעַן הַנַּעַר הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר, נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא, הַשָּׁבָה עִם נַעֲמִי מִשְׂדֵי מוֹאָב. וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעִמְרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים. וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֲזַ הַפֶּקֶר וְעַד עֵתָה זֶה שַׁבָּתָה הַפִּיִת מְעֵט. (ב, ה - ז).

הקשה המלבי"ם: למה האריך הנער בדברים שלא נשאל עליהם וללא צורך.

ויישב הגרי"ד בן הגרי"ז סולובייציק:

איתא בפאה (ד, ה) בשלושה זמנים ביום העניים יכולים להכנס לשדה כדי לקחת את הפאה, בשחר, בחצות ובמנחה. בועז הגיע בין הזמנים האלו וראה עניה בשדה. שאל את הנער מה עושה עני שלא בזמן הלקיטה. ענה לו הנער היא עומדת כאן מאז הבוקר, ונכנסה בהיתר.

אכן, לאמיתה של תורה, אפשר שאין צורך להגיע לפלפול זה. מותר לעני ללקט גם שלא בשלושה זמנים אלו, שכן משנה זו עוסקת בפאה ולא בלקט. והוכיח שיטתו מלשון הרמב"ם (ב, יז): בשלש עיתות ביום מחלקים את הפאה לעניים בשדה או מניחים אותה לבוז. מהא דלא הזכיר לקט משמע שללקוט יכולים להיכנס כל היום.

אלא שדין זה במחלוקת ראשונים תליא. במשנה ראשונה מבואר שכלל שלש איבעיות חל גם על לקט ולא רק על שכחה. וכן פירשו הריב"מ"ף והרא"ש על המשנה. לכן מחוורתא כדמעיקרא. עכ"ד.

אמנם, גם התירוץ הראשון במחלוקת ראשונים תליא. יש שפירשו במשנה בטעם התקנה שלא ייכנסו כל היום כדי שלא יגנבו את הקציר.. לטעם זה מה לי אם נכנסו ללקט לקט או ללקט פאה, מה לי נכנסו בשעת ההיתר או לא, הרי החשש קיים.

*

לקט שכחה ופאה שעשאן גורן

וַתֵּשֶׂא וַתָּבוֹא הָעִיר, וַתִּרְאֵהָ חֲמוּתָהּ אֵת אֲשֶׁר לְקָטָהּ. וַתּוֹצֵא, וַתִּתֵּן לָהּ אֵת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבֻּעָה. וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפֹה לְקָטָהּ הַיּוֹם (ב, יח-יט)

מדוע מפרש הפסוק שחמותה ראתה את אשר ליקטה. מה בא להשמיענו בכך.
איתא בפאה (סוטה מג, ב, ורש"י שם): לקט שכחה ופאה שעשאן - העני - גורן. שכינס
הרבה כאחד ועשה מהן כרי: הוקבעו למעשר - מדרבנן. דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו.
ביאר המשך חכמה, נעמי ראתה שליקטה כל כך הרבה, כאיפה שעורים, וגם חבטה,
הבינה שעשאה גורן, ומאן דחזי, ראתה, סבור שגדלה בשדהו. אלא שהיה ברור כאן מאיזו
סיבה שאינו גורן אלא לקט, לכן היתה נעמי לאכול את אשר הותירה משבעה.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

להיות קדושים

קדושים תהיו (יט, ב)

נצטוונו להיות - קדושים.

ואולי נשאל - מה זה 'קדוש'?

מצד אחד, זה נראה - שהמילים 'אסור', ו'צריך להחמיר' - 'מתחרזות' עם 'קדושה'.
ומצד שני - ידוע, שיש סוג של 'קדושה' שבה הכל הכל - מותר. גם מה שבאמת הוא
תכלית האיסור והכיעור (דברים כג, יח).

אז מה זה באמת 'קדוש'?

יש 'קדושה', במקום שלכאורה לא שייך לכל הנ"ל. והוא - 'הרי את מקודשת לי'.
ושם הפירוש - מובדלת מכל העולם, ומיוחדת - רק לי (עי' תוס' קידושין ב: ד"ה דאסר).
ומכאן, ש'קדושה' - זה 'יחוד'. אתה 'מייחד' את הדבר למשהו מסויים. וה'דבר' הזה -
פורש מכל ה'שאר'. מכל מה שאינו שייך למשהו ה'מסויים' ההוא. עליו להיות מיוחד -
ל'מסויים'.

האשה המתקדשת, מתייחדת - לבעלה. העולם כולו 'נאסר' עליה, והיא 'מובדלת' מהם.
המטרה - בעלה.

ויש גם 'קדש', שהוא מייחד את עצמו - לעברה. הוא 'מופרש' מהטוב, ומתייחד - ל'רע'
(דברים שם).

כאן כתוב, שעם ישראל נצטוו - להיות 'קדושים'.

ובכל יום אנחנו אומרים את זה. אבל עם מילה אחת נוספת: 'והייתם קדושים -
לא לאלוקיכם'.

עלינו להיות קדושים - מופרשים ומובדלים, ומיוחדים - להשי"ת.

וה'פשט' הוא - שאין, ולא אמור להיות לנו, 'משהו' אחר. פשוט אין. יש לנו רק - הוי"ה
אלוקנו. זהו.

*

היחוד

וההמשך:

'כי קדוש אני'.

ה', הוא 'קדוש'.

הוא גם נקרא תמיד - 'הקדוש ברוך הוא'.

ה' - מופרש. מובדל. זה ברור. מעל ומעבר לכל מה שאפשר להבין ולהשיג.

אבל קשה - וקשה גם לשאול, אבל תורה היא וללמוד אנו צריכים - האם שייך לומר שה' מייחד את עצמו?? שהוא 'מוקדש' למטרה מסויימת?

הלא אמרנו - ש'קדוש' הוא מופרש למטרה מסויימת. ליעד מסויים. אז איך הדברים מתבארים - איך בכלל זה יכול להתבאר - אצל 'קודשא בריך הוא'.

הלא הבורא - הוא כל יכול. אין לו סוף, וגם לא התחלה. אין בו כל 'הגבלה'. חלילה. אז כיצד אפשר לומר שהוא 'מיוחד' למשהו אחד. למשהו 'מסויים'.

אלא - שצריך להמשיך קצת הלאה:

'כי קדוש אני הוי"ה אלוקיכם'.

מי הוא ה'קדוש'?

- 'אני הוי"ה אלוקיכם'.

יתכן לבאר.

הבורא - הוא אכן בלתי מוגבל. הוא לעולם לא 'מיוחד' למשהו אחד. חלילה לנו להעלות על דעתנו כך.

אבל הוא התגלה - בשמו. התגלה, כ'הוי"ה'. ובזה - הוא 'אלוקנו'. רק אלוקנו. רק - לנו. עמו ישראל.

גילוי זה, הוא מיוחד - לנו. לי. לך. לכל אחד אשר בשם 'ישראל' יכונה.

אפילו השם שלנו. 'עם ישראל'.

היינו, 'ישר' - 'א-ל'. שמו יתברך. הוא 'חתם' את שמו - בנו.

וזו מציאות גמורה. ממש. לעם ישראל, אין מציאות אחרת כלל. אם הוא יתברך 'מסלק' חלילה כבודו מאיתנו, 'כאילו יש בטול לשמם, ובטל עצם צורתם' (עיין מהר"ל אסתר ו, יג ד"ה ומה שאמרו).

אנחנו והוא. הוא ואנחנו. קשר בל ינתק. קשר - שהוא 'ייחוד'. אנחנו רק לו, ושמו יתברך - רק לנו.

*

להיות 'דבוק'

אומר הנביא:

'כאשר ידבק האזור אל מתני איש, כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל... להיות לי לעם, ולשם, ולתהלה, ולתפארת' (ירמיהו יג, יא).

ה' 'הדביק' אותנו - אליו. כמו חגורה, הדבוקה למתני האדם.

להיות קדושים

ולכן - 'קדושים תהיו, למה, כי קדוש אני - לפי שהדבקתי אתכם במתני' (תנחומא, קדושים ה).

כשאדם 'מדביק' למתניו 'אזור', זה לא רק כי יש לו 'קשר' לאותו 'אזור'. יש כאן יותר מזה.

ירמיהו, באותה הנבואה, נצטווה לקנות 'אזור'. היה זה 'משל'. ה', 'קנה' אותנו. לעבדים. מיד - האדונים ה'קודמים' שלנו. אנחנו - קנויים לו. כמו שהאזור קנוי לבעליו.

אמנם - יש הבדל בין ה'קנין' של ה' בנו, לקנין של אדון בעבדו. עבד, אינו 'קשור' אל אדונו. אין שם 'חיבור' אישי. אין 'הידוק' ל'מתניים'.

לא כן אנחנו, עם ה'. הוא 'הדביק' אותנו - אליו.

- ומהי אותה 'דבקות'?

מבהיר-מבעיר לנו, האלשיך הקדוש (שם):

'...הדביקנו בו ית', עד גדר שמחמת הדבקות - נוסיף כח את רוח ה'. שכביכול על ידינו יושפע שפע בשכינה. וזהו משל האזור, שע"י שהאדם מהדקו במתניו מתחזק בעצמו...'.

אנחנו - 'נוסיף כח את רוח ה'!

- נוסיף - לה'!

וכמו שאדם המהדק את האזור במתניו 'מתחזק', כך גם - השי"ת!

ומי הוא ה'מחזק'?

- אתה ואני!!

ומהו אותו ה'חזוק'?

'לעם, ולשם, ולתהלה, ולתפארת' (ירמיהו שם).

לעם. היינו, שיהיה לו יתברך - עם. לצרכו.

ולשם. שיהיה לו שם, ופרסום.

ולתהלה. זהו סימן - לגבורה שלו יתברך.

ולתפארת. ל'פאר'. שיהיה נאה. 'מפואר' (עי' בכ"ז בביאור המלבי"ם שם).

אנחנו נושאי שמו יתברך, וגם 'מגלי' שמו. מפרסמי שמו. מגלים את ה'תפארת' שבאלוקי ישראל. 'מפארים' את שמו. 'מגדלים' את שמו.

- מגדלים! על ידינו הוא - 'יתגדל'!

ולפי כל זה, יתכן להוסיף על ה'ביאור' דלעיל - ששמו הגדול יתברך, ואנחנו - 'מיוחדים' לאותה המטרה:

לגדל ולפאר - את שמו יתברך. לגלות - אותו, כאן. למטה. בעולם הזה. להמליך אותו כאן.

- 'לבנות לו דירה בתחתונים'. מטרת הבריאה.

*

השלשלת

חז"ל, ממשילים לנו משל (ירושלמי תענית פ"ב ה"ו).

אי שם, התנוסס לו ארמון. גדול ומפואר. ובארמון, שכן לו כבוד - המלך.
בתוככי הארמון, היה - ה'פלטריין'. ה'היכל' של המלך, מקום כסא מלכותו.
בכל חדר, גם אם זה פלטריין ענקי, יש - דלת. ובאותה דלת, קבוע - מנעול.
אם המפתח יאבד, אין אפשרות להשתמש בפלטריין. ואם כך - אין לפלטריין כל משמעות,
בלי המפתח הקטן.

המלך היה מעוניין - שהפלטריין יהיה שימושי. שהוא יוכל להציג בו את יקר תפארתו. בו
הוא ישב על כסאו, וינהיג את מלכותו ברמה.

- שיהיה לו 'שם' של 'פלטריין'. בלא המפתח - אין כאן פלטריין, ואין מלכות.
ומשכך - שמירת המפתח, הטרידה אותו.

והוא החליט: המפתח - יהיה קבוע בשלשלת. והשלשלת - תהיה קשורה בו. במלך עצמו.
כך הפלטריין שלו, ועימו מלכותו הנישאה - יהיו בטוחים.
והנמשל:

המלך - מלך מלכי המלכים. הקב"ה.

הפלטריין - העולם הזה. ה'תחתונים', בהם הוא רצה למלוך - שתהיה לו 'דירה'.

המפתח - עם ישראל. אתה ואני.

והשלשלת, זהו שמו הגדול. הוי"ה.

ה' 'שיתף' את שמו הגדול - בנו. עמו, ה'מפתח' של הפלטריין המפואר שלו.

ואם לא המפתח הזה, לא יהיה פלטריין. לא תהיה מלכות. ואם לא שמו הגדול שמשותף
בנו - היינו 'נאבדים' בין האומות.

והעיקר - זהו ה'פלטריין'. ארמון המלוכה. והוא נמצא - כאן. ב'ארץ' - ארץ ישראל. ארץ
ה'קודש'.

אנחנו, המפתח. ה'צורה' של העולם (עי' מהר"ל, נצ"י פ"י). נזכור זאת היטב.

וגם נזכור - שאנחנו 'קשורים' היטב. בשלשלת. שלשלת 'קדושה' מאוד. שלשלת - שהיא
שמו הגדול יתברך.

*

ביחד עם הקדוש ברוך הוא

ומכאן, ל'קדושים תהיו'.

הציווי - להיות ראויים. למטרה. ליעד. ל'דירה'.

כי מי שזוכה להיות ה'אזור' הדבוק ל'מתניו' של המלך; או ה'מפתח' הקשור בשלשלת אליו יתברך - עליו להתנהג בהתאם.

עליו - להתרחק מכל מיני דברים. להיות 'טהור'. ו'קדוש'. וגם 'נקי'.

כן - נקי. כך מלמד אותנו הרמב"ן כאן. יהודי, צריך להתנהג ב'נקיות'. לא רק ב'מידת הנקיות' שבנפש, אלא גם בנקיות הגוף. לאכול בנקיות, למשל. לא 'להתלכלך'.

גם 'מותרות'. מה שהוא 'יותר' מהצורך של האדם. זה נקרא - 'לכלוך' (עי' רמב"ן כאן). זהו חיסרון ב'נקיות'.

'לכלוך', בדרך כלל (או תמיד) הוא 'מותרות' של משהו. 'תוספת', שאינה נצרכת לעיקר. שאינה 'מיועדת' למטרה כלשהי.

ב'פרספקטיבה' של ה'יעד', הנקודה הספציפית הזו - מיותרת. איננו זקוקים לה. היא לא תישאר 'שם'. אין לה 'קיום'. כך זה גם ב'מותרות', וגם ב'לכלוך' פיזי. זה (לכאורה) ה'משותף' ביניהם.

קשה, בפרט היום, להגדיר מהם 'מותרות'. מצד אחד, לדעת הרמב"ן - זהו חיוב גמור. ככל המצוות ממש (עי' שלה"ק, עשרה מאמרות, מאמר ז, אות ר ורא).

והמצויאות היא, שהמותרות האלו - שולטות בנו. 'אוכלות' בנו. בכל פה. כל בר דעת - יודע ומכיר.

ומצד שני, 'פרישות' ממותרות, אם היא אינה נעשית בהדרגה נכונה, ובדעת מושכלת - עלולה להזיק מאוד. ופעמים רבות, גם לייצר 'בעיות נפש' למיניהן. היא נקראת 'פרישות הרע', כדרך הסכלים' (עי' מס"י סוף פי"ג), והיא גם מובילה - ל'סיכלות' קלינית מהודרת.

- והיא גם אסורה (עיי"ש היטב).

אמנם, מצד שלישי - יש את ה'עשה טוב'. וה'צד' הזה, לכאורה - שווה לכל נפש.

והוא - חיזוק המטרה. היעד.

להבין, להפנים, ולשנן שוב ושוב. יש לנו - מטרה. ולהבין ולהפנים היטב גם - את חשיבותה הבלתי ניתנת למדידה, של המטרה הזו.

ועד כמה שנבין, ונפנים, נוכל גם - 'להתחבר' אליה. להיות ממש חלק ממנה. להיות 'דבוקים' באמת. ההבנה, ה'דעת' בדבר - מחברת.

והחיבור הזה, איננו 'ערטילאי' - אלא ממשי. כשאנחנו 'מכניסים' את השי"ת, אז הוא באמת נכנס.

ואז גם - נאהב את מה שאנחנו עושים. זה יתפוס, ו'ימלא', את כל ה'אני' שלנו. הכל ממש. ללא שיור.

- ללא 'שיור'!

- ללא - 'מותרות'.

דהיינו. כשהמטרה 'תאיר' לנו, אז כל מה שלא 'נוגע' אליה; כל מה שלא 'יישאר' כשהיא תושג; וקל וחומר כל מה ש'מתנגד' לה - ייעלם מה'תודעה' שלנו. אנחנו לא נרצה בו. ואז נזכה באמת להיות - 'קדושים'. ביחד עם ה'קדוש ברוך הוא'.

*

הנסיונות

ה'עשה טוב' הנ"ל, מוביל להרבה מאוד 'טוב'.

הוא 'מחזק' את כל ה'טוב'. 'מאיר' אותו. מגדיל אותו. עד אפס מקום - לכל משהו 'אחר'. בפרט - למה שנקרא היום 'נסיונות בקדושה'. רש"י, כאן, מפרש ב'כיוון' הזה. וזה אותו הדבר. לפחות לענין ה'צד השלישי' דלעיל.

הנסיונות - נוראים. עזים וקשים. היצר וחילותיו עובדים במרץ, על 'סופר טורבו', ועל הנער הצעיר מוטל להתמודד עימם. בכוחות לא לו. ממש לא לו. ו'נער צעיר', זו דוגמא בעלמא. כולנו מתמודדים, מי פחות ומי יותר - הרבה יותר 'יותר' מאשר 'פחות'.

יש דרכים. יש טכניקות. זה לא מסובך, רק צריך לדעת - לקבל הדרכה נכונה - ולבצע. זה לא כל כך קשה כמו שזה נראה. ב'תחבולות' ו'טכניקות', תעשה לך מלחמה. [היום כולם יודעים. 'עליונות צבאית', לא נמדדת [רק] במספר החיילים, אלא [בעיקר] - בטכניקות. בסוג הנשק. בידע כיצד משתמשים בו.]

אולי 'נגלה' כאן, 'סוד' אחד. מה'חדר'. איך מתגברים על ה'יצר'. איך מקבלים כח להתגבר. איך - **נהנים** מההתגברות.

כשאדם 'מתגבר', בדרך כלל - הוא חש 'החמצה'. אסור לי. זה נראה כל כך 'טוב'. הלואי וזה היה מותר.

ויש, עמוק בפנים, גם תחושה נוספת: התגברתי. אני חזק. עשיתי משהו טוב. נחת רוח להש"ת. אולי אפילו - יצרתי מקום לשכינה הקדושה. שלא יהיה חלילה 'שב מאחריך'.

התחושה הזו, במילים הנ"ל, או במילים אחרות - קיימת אי שם. לכל אחד מאיתנו. מי פחות, ומי יותר.

ונכון - שאלו תחושות סותרות. אבל הלב שלנו, מקבל תחושות סותרות. אין לו 'בעיה' עם זה. ההגיון הצרוף, אינו נר לרגלי ה'לב'.

והעבודה היא - לחזק את התחושה השניה. שנצא מההתגברות - עם הרגשה טובה. שיהיה לנו כח וחשק - להתגברות נוספת.

צריך 'לבחור' בתחושה השניה. בלי בחירה - הראשונה גוברת. וכך, מההתגברות להתגברות, ה'כח' להתגבר - יורד. התחושה הזו, מכרסמת בו.

התחושה, גוברת - ככל שחושבים עליה. ככל שמתבוננים בה. מה עשיתי. מה הרווחתי. עד כמה טוב לי עכשיו, יותר מאילו הייתי 'נופל'.

ובאמת, בזמן הנסיון עצמו - קצת קשה לבחור בתחושות נכונות. לפעמים ההחמצה כה גדולה, עד שכל תחושה אחרת - 'מחמיצה' מיד. אמנם - תמיד אפשר לנסות. ותמיד זה גם יכול להצליח.

אבל אפשר גם - 'להקל', משמעותית, על הנסיון הזה. לתת 'מראש', כח ועוצמה - לתחושות הנכונות.

לחזק אותן - באופן תמידי וקבוע. להתבונן - במטרה שלנו. להפנים אותה. לחזק אותה ב'דעת' שלנו, וממנה - ל'נפש' שלנו. ל'נפש הבהמית', זו שבה שוכנים 'אחר כבוד' כל התאוות למיניהן.

ועד כמה שאנחנו מחזקים - באופן תמידי - את המטרה שלנו בעולם הזה, אז התחושה הנכונה ממילא תהיה חזקה הרבה יותר. היא 'תמלא' עוד ועוד חלקים ב'נפש' שלנו. ה'תאוות', ידחקו הצידה. לפינה חשוכה. למקום שאין בו 'אור'. למקום - בו הן לא תפרענה לנו כל כך.

ובפרט, שכאן אין זו 'טכניקה' בעלמא.

- זו מציאות אמיתית. ממשית.

כי כשאתה מפנים את מציאות השכינה בקרבך; כשאתה 'ממוקד מטרה' - שה' יתברך ישכון כאן, אז הוא באמת - שוכן כאן. בקרבך. בנפש שלך.

אז אתה באמת - הופך להיות 'אזור'. דבוק בה' יתברך. אתה קשור, בקשר חזק ובל ינתק, ב'שלשלת' - שמו הגדול יתברך.

ואז באמת אין 'מקום' לשום דבר 'אחר'.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

מי הם 'הזונים אחריו' המוזכרים בפסוק?

וְשִׁמְתִי אֶנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לְזָנוֹת אַחֲרָיו
הַמֶּלֶךְ מִקְרֵב עִמָּם (כ, ה)

מבאר רבינו הרוג'ובער זצ"ל, מי הם 'הזונים אחריו'.

דהנה שיטת רש"י והרמב"ם בפיה"מ (סנהדרין פ"ז) ובספר המצוות (ל"ת ז"כה) דעבודת
המולך היתה שהאב מוסר בנו לכומרים, והם מעבירים אותו באש.

והנה האב חייב כיון שזהו דרך עבודתה, אבל הכומר מה חייב כיון דאינו דרך עבודתה,
דאין זה בנו. רק דהוא חייב דהוי תולדה (כמבואר בע"ז דף נ' ע"ב ונ"א ע"ב ובסנהדרין דף
ס"ב ע"א לגבי שבר מקל לפניה, ועיין בראב"ד פ"ג מע"ז ה"ד, ובספרי פ' שלח פיס' קי"ב).

וסקילה אינו חייב כי אי אפשר לענוש ב' אנשים על דבר אחד, עיין ברש"י סנהדרין דף
ע"ח ע"א גבי הכוהו ב' בני אדם בבת אחת דלא קטלינן להו, (ובמצוין בצ"פ שם), ותוס'
מנחות דף ס' ע"א.

[מקור: צ"פ עה"ת, ועיין במהדו"ת דף ח' טור ב'-ג' ודף כ"ד טור ב']

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוג'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

וטהר לבינו - לעבדך - ולטהרינו ולקדשינו | גאולה ואמונה - הקדמה לתפלה

במדרש רבה שמות פרשה כ"ב פ"ג, ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב?
לפי שכיון שקרע להם את הים האמינו בו שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו ובזכות האמנה
שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה שכן כתיב אחריו אז ישיר משה - לכך צריך
אדם לסמוך גאולה לתפלה, כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמנה והקריעה.

וכשם שהן טהרו לבם ואמרו שירה שכן כתיב וייראו העם את ה' ויאמינו ואח"כ אז ישיר
- כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל.

מתוך עומק דברי חכמינו שבמדרש למדנו דבר גדול, והוא שהשירה מקבילה לתפלה -
והאמונה מקבילה לטהרת הלב.

וכן שטהרת הלב היא הקדמה נפלאה לתפלה. ועוד דבר למדנו לדעת שטהרת הלב
מושגת על ידי האמונה. ובעצם צריך לומר ביתר דיוק, שהאמונה היא הטהרה בעצמה.

וההוכחה הגדולה לכך היא, שהרי אמרו שעבודה זרה מטמאה, עי' במסכת שבת פרק
אמר רבי עקיבא, ועבודה זרה היא הכפירה במהותה, כאמרם חמורה עבודה זרה שכל
המודה בה ככופר בכל התורה כולה, והרי שכפירה מתחברת עם טומאה, ואם כן ודאי
שהאמונה היא הטהרה בעצמה.

ועדיין יש להתבונן יותר בעומק הדברים, כי לכאורה נדמה לנו שהאמונה היא דבר שאדם
מוסיף ורוכש לעצמו, ואילו הטהרה נראית לנו - וכמדומה בצדק - שהיא רק שלילת
הטומאה ולא תוספת כלשהי, ואם כך יש לשאול מה ענין אמונה לטהרה, ויותר היה מתאים
לקשר אמונה לקדושה ולא לטהרה, לכאורה.

אולם מדברי חז"ל הללו יש להסיק הבנה חדשה לגמרי, שהאמונה אינה צריכה כי אם
לשלול את טומאת הכפירה ותו לא. ושורש הדברים הוא, כי באמת מלא כל הארץ כבודו,
וכבודו מלא עולם, ורק פעמים מסך של שטות הכפירה מבדיל בין שכל האדם ובין אור
האמונה, וכאשר האדם זוכה לטהר הלב הוא רואה הדברים כהויתן, שהם כעצם השמים
לטהר.

ובאמת הדברים מפורשים במקרא בפרשת ניצבים, שאין הכפירה כי אם שורש פורה ראש
ולענה. והיינו סוג מסוים של חידקים, שמפיצים כפירה. וממילא אם רק זוכים להסיר
החידקים, נשאר האמונה הזכה.

וכאשר ראתה השפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, הרי זה היה מפני שעל הים לא היה לחושך הכפירה מקום לחול, ולכן כל אחד יכול היה להצביע ולומר, זה קלי ואנוהו. ומה שאין כן בדורו של יחזקאל על נהר כבר, ששם היה צריך לפתיחת ארובות השמים כדי לראות מראות אלקים. ומה נאמר אנו בדורינו שהחשך יכסה ארץ וערפל לאומים, ולא לנו נפתחו ארובות השמים, ונתקיים מקרא שכתוב והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפילה.

ואולם כאשר אנו מזכירין בכל יום ויום בברכת אמת ויציב את קריעת ים סוף, זכור נזכור את רגעי הטוהר שחוו אבותינו ואמותינו, ונתפלל שנזכה לטהר ליבנו - לעבודת התפלה - באמת... אמן וכן יהי רצון.

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר

נחמד' ושא"ס

דע מה למעלה ממך

לא תקלל חרש ולפני עיור לא תתן מכשל ויראת מאלוקיך אני ה' (יט, יד)

דרשת חז"ל ידוע דהיינו במכשיל לדבר עבירה, וברש"י מובא שזה לאו על המשיא עצה שאינו הוגנת, ויש הסוברים [עי' מנחת חינוך מצוה רל"ב] שאין איסור להציב מכשול לפני אדם. אכן לכאורה בגמ' יבמות כד. אי' דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מדי פשוטו חוץ מן הפסוק והיה הבכור אשר תלד וכו'.
ויש כמה דקדוקים בפסוק שלפנינו.

1. צריך להבין מה הקשר בין שתי הענינים שנאמרו בפסוק אחד.

2. בעוד החרש אינו שומע בכלל שמקללים אותו, ואולי גם לא יודע ולא נפגע מזה, העיור שנופל מחמת המכשול ששמו לו, ניזוק, רק שאינו יודע מי המזיק, א"כ כ"ש שאסור להכשילו, ומה הרבותא שלפני עיור לא תתן מכשול.

3. למה על אלו דוקא נאמר ויראת מאלוקיך אני ה'.

טרם אכתוב מה שחשבתי ליישב, אציג כמה מהני מילתא מעלייתא פרפראות לחכמה מרבותינו מפורשי התורה.

הכלי יקר מפרש על פי מה שהביא רש"י מתו"כ: אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים. כלומר שהפסוק בא לפטור המקלל את המת, וע"כ היה מקום לומר שגם חרש דומה למת כמו דאי' בגמ' [ב"ק פה:]: חרשו נותן לו דמי כולו, דחרש אינו שווה כלום וכאילו מת, לכן היה מקום לטעות ולומר שגם המקללו פטור כשם שהמקלל מת פטור, קמ"ל לא תקלל חרש וכל זמן שהוא בחיים אסור לקללו.

לפ"ז אפשר להסביר גם את המשך הפסוק ולפני עיור לא תתן מכשול, דהרי סומא הוא אחד מארבעה אנשים החשובים כמת כדאי' בגמ' [נדרים סד:]: במחשכים הושיבני כמתי עולם, וא"כ היה מקום לטעות ולומר דסומא שנחשב כמת אין איסור להציב לפניו מכשול דגברי קטילא קטיל, קמ"ל דאפי' לפני עיור לא תתן מכשול.

*

המהר"ל בגור ארי' מבאר מה הביא את רש"י להוציא את הפסוק ממשמעו, כי בסוף הפסוק כתוב ויראת מאלוקיך שהדבר הזה אינו מסור לבריות אם דעתו של זה לטובה או לרעה וכו', ואם כפשוטו, הא לפעמים יודע העיור, או אחרים רואים מי נתן לפניו מכשול. אלא ע"כ מיירי במשיא עצה שאינו הוגנת וכו'.

ומה שאפשר לומר בזה, ע"פ מה שראיתי במפרשים על לא תקלל חרש, דהנה מצינו קללה שהוא ברכה וברכה שהוא קללה, בגמ' מו"ק ט: ר"י בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי ר' שמעון בן יוחי וכו' א"ל לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל גביהון דליברכוך וכו' אמרו ליה מאי בעית הכא אמר להו דאמר לי אבא גבייהו דליברכוך, אמרו ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל, ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך, לבלבל פתורך, ולא תחזי שתא חדתא. כי אתא לגבי אבוה א"ל לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צעורן, א"ל מאי אמרו לך, הכי והכי אמרו לי, א"ל הנך כולוהו ברכתא נינהו, תזרע ולא תחצד - תוליד בנים ולא ימותו, תעייל ולא תיפוק - תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפקון, תיפוק ולא תעייל - תוליד בנתא ולא ימותו גוברייהו וליהדרו לותיך, ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך - דהאי עלמא אושפיזך וההיא עלמא ביתא, לבלבל פתורך - בבני ובנתא, ולא תיחזי שתא חדתא - דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי [וראה מהרש"א שכוונתם היה שגם רשב"י יברכו, ויחול עליו הברכה גם מפיו של רשב"י], הרי מצינו כאן קללה שאינו אלא ברכה ורק נראה כקללה.

ומצאנו גם ברכה שהוא קללה, כגון מברך רעהו בקול גדול וכו' קללה תחשב לו [משלי כו, יד]. גם מצינו אצל בלעם הרשע שרצה לברך את ישראל, כי ידע שרפקה היתה עקרה כדי שלא יאמרו ברכתו של לבן הארמי שבירכה בברכת אחותינו את היי לאלפי רבבה עשתה פירות [בר"ר יג], לכן רצה בלעם לברך את ישראל כדי שכל ברכותיו לא יתקיימו. נמצא שמעצם דיבורו של אדם עדיין א"א להוכיח מה כוונתו האם לברך או לקלל, וע"ז נאמר ויראת מאלוקיך שהוא דבר המסור ללב ורק הקב"ה שגלויים לפניו כל תעלומות לב יודע כל מחשבות בני אדם.

כעין זה אפשר גם לומר על לפני עיור לא תתן מכשול, כי כידוע הגמ' בגיטין מג. והמכשלה הזאת תחת ידיך, אין אדם עומד על דברי תורה א"כ נכשל בהן. ושבע יפול צדיק וקם, ומכל נפילה הרי הוא נעמד ומתחזק יותר ויותר, וכמו בד"ת כך גם בענינים גשמיים, אין אדם עומד על רגליו על שיכשל פעמים רבות וילמד מתוך זה להתייזב על איתנו, גם הרוצה ללמד סומא איך שיוכל ללכת בכוחות עצמו, חייב להעמיד לו מכשולים עד שידע להבחין בהם בקלות במקלו, ועי"כ מחזק את יכולתו וכושר הליכתו. וע"ז נאמר ויראת מאלוקיך שלא יאמר אדם אני אציב מכשול לאדם ויאמר שכוונתו לטובה, אבל באמת אינו כן.

*

החתם סופר כתב לבאר סמיכות הענין של לא תקלל חרש לדין של ולפני עור לא תתן מכשול. דהרי כל המקלל חבירו ישראל הרי הוא מקולל בעצמו כדכתיב [בראשית כז, כט] אורריך ארור, נמצא שהקללה לא תחול על המקולל אלא על המקלל, ואעפ"כ גם המקולל לא ינצל מקצת עונשו, כמו שאמרו חז"ל [שבת קמט:]: כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וכדי להנצל מזה העונש אנו מתפללים ולמקללי - נפשי תרום, כדי שאמחול להם מיד ולא יארע תקלה עי"ז למי שנתקלל, אך המקלל חרש שאינו שומע, ולא ידע שצריך הוא למחול, נכשל החרש בהנ"ל דאין מכניסין אותו וכו', ונמצא זה המקלל חרש עובר על ולפני עור לא תתן מכשול.

ונלע"ד לבאר בהקדם דברי המשנה באבות [פ"ב מ"א] **הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים. ונראה לבאר בכמה אופנים.**

א. ע"פ אמרתו של הרבי מקוצק זי"ע ויש אומרים אותו בשם הבעש"ט זי"ע על מה שאמרו בגמ' **אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, מאה ואחד פעמים לא נאמר, אלא מאה פעמים ואחד, דהיינו שלומד תורה לשמה ומכניס את אלופו של עולם בתוך לימודו. והיינו דע מה למעלה ממך בגימ' מאה, דהיינו דע מה למעלה ממך לצרף את האחד - אלופו של עולם בכל מעשיו.**

ב. ע"פ פסוקי תהלים צד, ח-יא, **בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו, הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט.** דוד המלך מעורר את האדם ליראת ה' ע"י התבוננות באבריו שלו עצמו, דהא הנוטע אוזן אם הקב"ה נטע את כח השמיעה אצל האדם הלא בודאי הוא עצמו ישמע, ומי שנטע את כח הראיה אצל אחרים עאכו"כ שהוא עצמו יראה, וזה **דע מה למעלה, והאיך יכול האדם להסתכל להתבונן על מה שלמעלה, ע"ז בא התנא לבאר ממך כלומר מעצמך ומאברי גופך אתה יכול להגיע ליראת ה', כי הלא עין שלך רואה ואוזן שלך שומעת, א"כ בודאי הנוטע אוזן והיוצר העין ישמע ויראה, וכל מעשיך בספר נכתבים. כי ה' יודע מחשבות אדם** [שם פסוק יא].

ולפ"ז אפשר לבאר את הפסוק בפרשתינו **לא תקלל חרש ולפני עיור לא תתן מכשול, לא בכדי החמירה התורה בשני אלו, כי זה המקלל חרש שאינו שומע, ומכשיל את העיור שאינו רואה, בחשבו שע"י שהחרש אינו שומע והסומא אינו רואה לא יתגלה הענין אליו, כביכול עשה עין של מעלה כאלו אינו רואה ואוזן של מעלה כאילו אינו שומעת, כי מי ישים אלם או חרש או פקח או עיור הלא אנוכי ה' [שמות ד, יא]. יתרה מזה הלא איש ישראל שהיא חלק אלוקי ממעל ועשוי בדמות דיוקנו נאמר עליו [דברים כא, כג] **כי קללת אלוקים תלוי, נמצא דעצם קללת האדם גם אם הוא חרש הינו קללתו וזלזולו של מלך, והרי הוא ככופר בעיקר על זה כתוב ויראת מאלוקיך אני ה', כי שני ענינים אלו נוגעים בעקרי האמונה והדת.****

לסיים בדבר טוב, בספרים הק' אי' דהפסוק **ולפני עיור לא תתן מכשול** הוא גם כעין בקשה ותפילה מהקב"ה דהלא כשאנחנו בגלות אנו בבחינת **והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפילה** [דברים כח, כט] ואנו מתפללים להקב"ה שיעביר היצר הרע מקרבינו כדכתיב [ישעיה נז, יד] **סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי, ועל זה מבקשים ולפני עיור לא תתן מכשול, רק יעזרינו להתגבר על יצרינו ונזכה להיגאל ברוחניות ובגשמיות** בב"א.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת קדושים

לא תלך רכיל | מה ביאור לשון ההליכה שנשמעה בקביעות לרכיל?

(ויקרא יט, טז) לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך אני ה'

מדוע בתורה תמיד נאמר רכיל בלשון של 'הליכה' - 'תלך רכיל'?

ברש"י עמד על כך וביאר שרכיל הוא מלשון רוכל, ודרכו של הרוכל להסתובב בעיירות, ואף הרכיל דרכו לשוטט ולחקור מהנעשה והמתרחש בבית חבירו כדי שיוכל לספר רכילות בשוק.

עוד ביאר רש"י את דברי אונקלוס שתרגם רכיל - 'לא תיכול קורצין'. וביאר רש"י שדרכם של מספרי רכילות לסעוד בבית מקבלי רכילותם ולספר את הרכילות במהלך הסעודה, שבאופן זה הרכילות מתקבלת יותר. וסעודה זו נקראת 'אכילת קורצין' על שם הקריצות בעיניים והרמיזות שמלוות לסיפור הדברים בכדי שלא יבינו שאר השומעים.

בת"י נראה שביאר את ענין ההליכה באופן אחר:

לא תהוון אֶזְלִין בְּתֵר לִישָׁן תְּלִיתָאֵי דְהוּא קָשִׁי הֵי בְּחַרְבָּא דְקָטַל מִן תְּרִין חוּרְפוּי לְמִיכּוּל קוּרְצִין לְמַעֲיָקָא לְבַר עֵמָךְ...]

[לא תהיו הולכים אחרי לשון שלישי שהוא קשה כחרב שהורג משני חודי להכריז דברים רעים להצר לבן עמך]

בלשונו של ת"י נראה שאין הלאו מדבר על הליכת הרכיל המחפש דברי רכילות, אלא על ההליכה אחרי הסיפור לשון הרע, וכדוגמת ההליכה אחר אלהים אחרים. ואף כאן נצטוונו לא ללכת אחרי הלשון הרע שקשה כחרב.

כלומר שהשומע לשה"ר או היודע מלשה"ר. שלא יילך אחרי זה ויספרו הלאה.

כדברי ת"י הקורא ללשה"ר בכל מקום "לשן תליתאי". אמרו בגמ': (ערכין טו:) "במערבא אמרי לשון תליתאי - קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרים עליו".

וכן ענין החרב איתא במשלי (יב, יח) "יש בוטה כמדקרות חרב", ובגמ': (יומא ט:) "אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם".

*

¹⁰ עיין ברמב"ן שהתקשה מאוד בפירוש זה.

¹¹ מעניין הדבר שהפסוק מדבר בלשון יחיד □ לא תלך, ואילו בת"י מדבר בלשון רבים 'לא תהיו'.

לא תעמוד על דם רעך | האם יש שייכות בין לאו זה לאיסור רכילות הנאמר בתחילת הפסוק?

(ויקרא יט, טז) לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה':

על מה נאמר לא תעמוד על דם רעך?

ברש"י כתב "לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, וחיה או לסטים באים עליו". כלומר איסור להימנע מהצלת ישראל.

ולפ"ז נמצא שאין שייכות בין ב' חלקי הפסוק, בין הרכיל המחזור אחר לשה"ר לבין האיסור להימנע מהצלת איש ישראל מאסון.

במפרשים ביארו באופנים שונים הקושרים בין ב' חלקי הפסוק, ראה הערה כ"ח.

בת"י מבאר אחרת את חלק זה ונדמה שלדבריו יש קשר בין ב' החלקים:

לֹא תִמְנַע זְכוּת דְּחֵבְרְךָ לְמִסְהָדָא עֲלוּי בְּדִינָא אֲנָא יְיָ:

[לא תמנע זכות של חברך להעיד עליו בדין]

לדברי ת"י מדובר על הצלת איש ישראל מגזר דין - בבית דין על ידי שיודע לו עדות היכולה לזכותו ואינו מעיד לו. וזהו "לא תמנע זכותו של חברך להעיד עליו בדין".

ולפ"ז השייכות בין ב' החלקים של הפסוק היא ששניהם מדברים על סיפור דברים, אשר הסיפור הראשון (רכילות) חובה לשתוק ואסור לספרו, והסיפור השני (עדות) אסור לשתוק וחובה לספרו.

כדברי ת"י מצינו בחז"ל: "ומנין שאם אתה יודע עדות, אין אתה רשאי לשתוק עליה, ת"ל לא תעמוד על דם רעך". (תו"כ פ"ב. ובסנהדרין עג.)

*

כ"ח באב"ע ביאר שהאיסור הוא "להתחבר עם אנשי דמים, וידוע כי כמה נרצחו ונהרגו בעבור המלשינות, ודואג האדומי לעד". כלומר שלדבריו השייכות בין ב' החלקים הוא שמשניהם נגרם רציחה, שהרכיל הוא מלשין וממלשינות מגיע רציחה, וכן מההתחברות עם אנשי דמים □ באים רציחות.

בחזקוני ביאר שכשתאמר לחבריך: 'פלוני הוציא דיבה עליך', יעמוד ויהרוג את מוציא הדיבה. ונמצא שהרכילות עצמה היא עמידה על דם רעך. ובאופן נוסף ביאר: "אם שמעת עצה על חברך להרגו, לא תעמוד על דמו אלא הודע לו העצה". ובאור החיים הוסיף על כך: "ולא יאמר הרי זה רכילות" (אור החיים).

ברשב"ם ביאר לא תעמוד על דם רעך שמדובר באדם הרודף אחרי חבירו להורגו וציוותה התורה לא לעמוד על הדם אלא ניתן להציל את הנרדף בנפשו של הרודף. ואולם אף לפירוש זה אין שייכות בין ב' חלקי הפסוק.

כ"ט מפשטות לשונו של ת"י נראה שכל עדות שהיא היא בכלל זכותו של חבירו, ולא דווקא עדות של מיתה, אלא שיש ממפרשי הת"י שהבינו שמדובר בהצלתו מגזר דין של מיתה ודייקו זאת מלשון המקרא המדבר על 'דם רעך'.

לא תשא עליו חטא | האם מותר לבייש את עמיתך תוך כדי ההוכחה? - פולמוס בדעת

ת"י

(ויקרא יט, יז) לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא:
מהו 'ולא תשא עליו חטא'?

ברש"י כתב לא תלבין את פניו ברבים. והיינו שאופן ההוכחה לא יהיה ברבים כדי שלא יולבנו פניו.

בת"י מבאר באופן שונה:

לא תמללון שעיעיא בפומכון למיסני ית אחוכון בליפכון אוכחא תוכחון ית חבריכון ברם
אין מיבהית לא תקבלון מטולתיה חובא:

[לא תדברו חלקלקות בפיכם לשנוא את אחיכם בלבבכם הוכח תוכיחו את חבריכם.
אולם אם מתבייש לא תקבלו בשבילו חטא] (נ"א: גם אם מתבייש לא תקבלו בשבילו חטא)

בדברי ת"י מבואר לכאורה שאם מתבייש האיש שמוכחים אותו אין חיוב להוכיחו ולא יהיה חטא במה שלא מוכיחו. הבנה זו מבוססת על הנחה שתרגום הלשון 'ברם' שנאמרה בת"י הוא - 'אולם', ואז מדבריו משמעת שיש להוכיח את חבריך אולם אם מתבייש אין להוכיחו ואין חטא במניעת התוכחה באופן זה.

אלא שבת"י בכמה מקומות משתמש בלשון 'ברם' כשנצרך ללשון 'גם' לא. ולפיכך יש שהבינו בדבריו כאן שכוונתו שיש מצוה להוכיח את החוטא גם אם הוא מתבייש, ולא יהיה על כך חטא לב.

בדברי חז"ל מצינו פנים לכאן ולכאן, ויתכן שאין סתירה בין הדברים כי מדובר במצבים שונים, אך פשט דברי הת"י תלוי במחלוקת.

בתו"כ (כאן) מבואר: יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות? תלמוד לומר "ולא תשא עליו חטא" והובאו דברים אלה ברמב"ם בסה"מ על מצווה זו. והרמב"ם לא חילק בזה בין מצבים שונים. ונראה שלדעתו אין מצווה להוכיחו באופן שהוא מתבייש בזה.

אולם בספר החינוך (מצוה רלט) הביא את דברי חז"ל אלו וכתב: "וזה מלמד שבתחלת התוכחה, שראוי לאדם להוכיח בסתר ובלשון רכה ודברי נחת, כדי שלא יתבייש. ואין ספק שאם לא חזר בו בכך, שמכלימין החוטא ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו עד שיחזר למוטב".

^ל כלומר שבת"י נראה שכאשר צריך להוכיח ולא מוכיח נתפס באותו החטא וכמש"כ החינוך (מצוה רלט) "מי שבדיו להשיבו ולמחות בו ולא מחה, הוא נתפש על חטאו, וזה דבר ברור מדברי רבותינו (שבת נה). גם מן הכתוב (ישעיהו ג יד)".

^{לא} ראה בת"י בפרשת נח על הפסוק (בראשית ז, ג) "גם מעוף השמים שבעה שבעה" שترגם את 'גם' □ 'ברם'. וכן בראשית טז, יג ועוד.

^{לב} בנושא זה נחלקו בחריפות הפירושים יונתן ואהבת יונתן עיין בדבריהם.

הרי שלמד שיש אופן שבו חובה להוכיח את חברו למרות שמתבייש מכך.

וכן ברמב"ם עצמו במשנה תורה (פ"ו מדעות ה"ח) מבואר שישנה חלוקה בין דברי שמים לדברים שבין אדם לחבירו. וז"ל: "המוכיח את חברו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימונו שנאמר ולא תשא עליו חטא. כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות? ת"ל ולא תשא עליו חטא. מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים... לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חברו ברבים... במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו. אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל^{לג}".

וכן בספר יראים מצוה רכ"ג:

"וצריך המוכיח להוכיח במקום שלא יתבייש חברו כדתניא בערכין 'יכול אתה מוכיחו אע"פ שפניו משתנות?' ת"ל לא תשא עליו חטא. פי' הוכיח את עמיתך באותו ענין שלא תחטא בו שלא ישתנו פניו. אבל אם אי אפשר להפרישו מעבירה אלא אם כן יביישהו ויוכיחו ולא יקום לבושתו שאין חכמה ותבונה נגד ה' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב"

אולם ברש"י נראה שלא חילק והבין בתו"כ שאין מצווה להוכיחו כשמתבייש, ובזה יש מקומות לשני ההבנות בדעת ת"י שנחלקים כיצד לתרגם את המילה 'ברם' האם 'אולם' או 'גם'.

*

לא תעוננו | השתרבבות המילה 'סנהדרין' באיסור אחיזת עיניים, בכוונה או טעות דפוס?

(ויקרא יט, כו) לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו:

מהו לא תעוננו?

ברש"י כתב: "לשון עונות ושעות, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, שעה פלונית קשה לצאת". וכך היא שיטת ר"ע בסנהדרין סה:.

אולם בת"י מבואר כשיטת רבנן (שם) שהפסוק מדבר על אחיזת עיניים:

לֹא תִיכְלוֹן מִבֶּשֶׂר כָּל נִכְסְתָא עַד דְּאֲדַמָּא קַיִם בְּמִזְרְקֵי לָא תִהְוִין נְטְרֵי נְחָשִׁין וְלֹא אֲחוּדֵי עֵינֵינִין. (נ"א וְלֹא אֲחוּרֵי סְנֵהֲדֵרִין עֵינֵינִין):

[לא תאכלו מבשר כל זבח בעוד הדם עומד במזרקות לא תהיו שומרי נחשים ולא אוחזי עיניים] (נ"א ולא לעיין אחרי הסנהדרין)

^{לג} ראה בספר אדני היד החזקה שציין כמקור לרמב"ם זה את דברי ת"י בפרשתנו. עיין שם שמציין עוד לשטמ"ק ב"ק צ"א גבי ביישו בדברים שהביא בשם המאירי "שאם נתכון להלבינו לכוונת התוכחה רשאי. והכל תלוי בכוונת הלב וע"ז נאמר: 'זיראת מאלקין'".

רבים מהמפרשים ובראשם היעב"ץ (מטפחות סופרים ח"ב לו) כתבו שהשתרבבות המילה 'סנהדרין' בת"י היא הוספה שנוספה באחד הדפוסים כאשר רצו לציין לגמ' בסנהדרין סה: שהיא המקור לאיסור אחיזת עיניים.

כהוכחה לדבריהם הביאו את דברי הת"י בספר דברים בפסוק העוסק במעונן (דברים יח, י) "לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ קֶסֶם קְסָמִים מְעוֹנִין וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשְׁף" תרגם יונתן שם שמעונן הוא האוחז עיניים ולא הכניס את המילה סנהדרין כלל.

אולם יש שסברו שהמילה 'סנהדרין' היא חלק מנוסח התרגום עצמו, וכוונתו שלא יילכו אחרי הסנהדרין שבקיאים באחיזת עיניים וכשפים, והיינו שלא ילמדו ממה שהסנהדרין מבינים באחיזת עיניים וכשפים כי יש בזה צורך אך לאחרים אסור. (נו"כ יונתן)

מעניין הדבר שרש"י כאן אינו מציין כלל את שיטת חכמים, ואילו בספר דברים עה"פ (דברים יח, י) "לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ קֶסֶם קְסָמִים מְעוֹנִין וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשְׁף". מביא רש"י אף את דעת חכמים שמעונן היינו אחיזת עיניים.

*

קודש הילולים | האם פירות נטע רביעי הם ממון כהן ויש בהם דין פדיה? - תעלומה

(ויקרא יט, כד) וּבִשְׁנֵה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה:

איזה סוג קדושה יש בפירות נטע רביעי הנקראים 'קודש הילולים'?

ברש"י כתב: "כמעשר שני (קידושין נד:) שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה' (ויקרא כז, ל), מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים, אלא בפדיון, אף זה כן. ודבר זה הילולים לה' הוא, שנושאו שם לשבח ולהלל לשמים.

הרי שקדושת השנה הרביעית היא כקדושת מע"ש שנצרך לאוכלה בירושלים ובכדי לאוכלה מחוץ לירושלים יש לפדותה.

והנה פדיה זו של מע"ש נעשית ע"י הבעלים באופן עצמאי שפודה את הפירות למעות, ואינה עוברת דרך הכהן כי אינה ממון כהן אלא ממון בעלים שצריך לאוכלו בירושלים, בשונה מביכורים שהם ממון כהן ואם רוצה הבעלים לאכלם צריך לפדותם מיד הכהן בממון ליד.

בת"י מבואר חידוש נשגב:

וּבִשְׁתָּא רְבִיעֵתָא יְהִי כָּל אֵינְבִיָּה קוּדְשֵׁי תוּשְׁבְּחָן קְדָם יְיָ מִתְּפָרַק מִן פְּהֵנָּא:

[ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש לשבח לפני ה' נפדה מן הכהן]

ונראה שת"י סבור שאף פירות נטע רביעי דינם כדין ביכורים שהם לכהן, ואם רוצה הבעלים לאכלם צריך לפדותם מיד הכהן.

והנה ברמב"ם (סה"מ מ"ע קיט) כתב להדיא "ודינו (של נטע רבעי) שיעלהו לירושלים ויאכלהו שם בעליו כמו מעשר שני בשוה, ואין לכהנים בו כלום, שנאמר (במדבר ה-י) "ואיש את קדשיו לו יהיו"...

וצ"ב דהלא בביכורים נאמר שצריך לתת לכהן - ולקח הכהן הטנא מידך' ויש בגמ' הקש לתרומה לומר שזה ממון כהן, אך בנטע רבעי צ"ב מה המקור לדין זה?

כדברים האלו מבואר בת"י אף בפרשת שופטים (דברים כ, ו) ו. ומצינו לו חבר באבן עזרא כאן שכתב: "קדש הלולים - להלל השם, והכהן יאכלנו". הרי שאף האב"ע סבור שפירות אלו הם ממון כהן. ועיין בפירוש האברבנאל שגם פירש כך. וצ"ע מנין למדו דין זה?.

*

ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה | מהו הגורם למילוי הארץ בזמה?

(ויקרא יט, כט) אַל תַּחֲלֵל אֶת בְּתֵךְ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמְלֵאָה הָאָרֶץ זִמָּה:

מה הפירוש ולא תזנה הארץ? מה השייכות בין הארץ לזנות? ומה הציווי שטמון כאן? ברש"י מבואר שבמילים אלו אין ציווי, אלא שכאן גילתה התורה את התוצאות של הזנות, "אם אתה עושה כן, הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם".

בת"י ביאר באופן אחר:

לָא תַפְסוּן יִת בְּנִיתִיכוֹן לְמַסְבָּא יִתְהוֹן לְזִנּוּ וְלֹא תִשְׁהוֹן לְמַסְבָּא בְּנִיתִיכוֹן לְגוֹבְרִין סְמוּךְ לְפִירְקִיהוֹן דְּלֵא יִטְעוּן בְּזִנּוּ בְּתֵר עֲמִמֵי אֶרְעָא וְתִיתְמְלֵי אֶרְעָא זְנוּ:

נראה בת"י שהבין ש'לא תזנה הארץ' הוא המשך של הציווי הראשוני של 'אל תחלל את בתך להזנותה' וכוונת הכתוב לומר שחילול הבת בא לידי ביטוי בשני אופנים: א. במסירתה לביאה שלא לשם קידושין וכדברי רש"י. ב. השהיה מלהשיאה לאיש סמוך לפרקה, שהוא הגורם שתימשך ח"ו בזנות אחרי הגוים שהם עממי הארץ. וזהו לא תזנה הארץ עם יושבי הארץ - עממי הארץ.

ההדגשה בת"י שהשהיה תגרום לזנות עם גוים דווקא, ואף שדי היה בחשש שמא תימשך לזנות בקרב ישראל, משום שבזנות עם גוים טמון חשש חמור יותר שמא מתוך זה תוליד בנים לע"ז (אהבת יונתן).

עצם דברי ת"י הם שיטת ר"ע במסכת סנהדרין (עו). "אל תחלל את בתך להזנותה ... ר"ע אומר זה המשהא בתו בוגרת וברש"י: "שמתאוה להפקידה ומזנה".

*

^{לה} וכבר עמד בזה האמרי בינה בס' ד.

^{לו} נתון זה שולל את האפשרות שהעלו חלק מהמפרשים שמילים אלו הם 'טעות המעתיק בת"י'.

^{לז} וכן פירש האב"ע כאן: "ולא תזנה הארץ - הטעם זנות אנשי הארץ".

והדרת פני זקן | האם יש צורך לקום מפני זקן שאינו ת"ח?

(ויקרא יט, לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן וַיִּרְאֵתָּ מֵאֲלֵקֶיךָ אֲנִי ה'.

מהי השיבה שצריך לקום בפניה? ומיהו הזקן שצריכים להדרו?

ברש"י ביאר עפ"י הגמ' בקדושין ש'הזקן' מגלה על השיבה שלא מדובר בשיבה של זקן אשמאי אלא במי שקנה חכמה [אשמאי - לדעת רש"י (קדושין לב): הינו רשע שחייב הרבה אשמות. ולדעת ר"ת שם מדובר בבור וע"ה שאינו רשע].

ולפירושו אין מקור שצריך לקום בפני זקן אשמאי ולהיפך יש מקור שלא צריך לקום. כמו כן אין מקום ללמוד ממנו שיש צורך לקום בפני 'יניק וחכים' - חכם שאינו זקן.

באונקלוס מתרגם 'שיבה': "מן קדם דסבר באורייתא". ואת 'והדרת פני זקן' מתרגם: "ותהדר אפי סבא". ולפירושו יש מקור לכך שצריך לקום בפני 'יניק וחכים' כי הוא בכלל שיבה - דסבר באורייתא והוא שיבת התורה שאף היא קראת שיבה כמו שיבת הימים ל"ח. ויש גם מקור שצריך לקום בפני זקן אשמאי כי הוא בכלל 'סבא' - זקן סתם.

וכך מבואר בגמ' בקדושין למסקנה (לג.) "איסי בן יהודה אומר כל שיבה במשמע, אמר רבי יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה. וכן לענין יניק וחכים אמרו שם שצריך להדרו.

בת"י מבואר אופן שלישי:

מִן קֶדֶם סָבִין דְּסִבְרִין בְּאוּרִיתָא תְּקוּמוּן וְתִיִּיקָר אִפִּי חִפְיָמָא וְתִדְחַל מֵאֲלֵהָךְ אָנָּא יְיָ:
[מלפני זקנים המבינים בתורה תקומו ותכבד פני חכם]

ומבואר בדבריו שאת 'שיבה' תרגם כמו אונקלוס - דסברין באורייתא. אך הוסיף עוד מילה - 'סבין דסברין באורייתא' והיינו דווקא זקנים ת"ח, וזה בא למעט לכאור' יניק וחכים שאינו עונה על דרישות אלו.

ואילו את 'זקן' תירגם כפירוש רש"י, שהכתוב מדבר על מי שקנה חכמה, ובכלל זה לכאור' אף מי שאינו זקן בגיל.

ונמצא לדבריו שאמנם 'יניק וחכים' יצטרכו להדרו מדין 'זקן' שכלול בזה כל מי שקנה חכמה בתורה ואף שאינו זקן, אך אין כל מקור להצריך קימה בפני זקן סתם שאינו ת"ח.

ודבר זה חלוק על מסקנת הגמ' בקדושין הנ"ל שהצריכה קימה אף בפני זקן אשמאי שלרש"י מדובר ברשע, ולר"ת מדובר בבור ועם הארץ, אך לא ברשע שיש מצוה להכותו לבזותו ולזלזלו.

דהיינו שת"י הבין כמו ההו"א בגמ' שם שאין צורך לקום בפני זקן אשמאי וכדעת ר"ת שבכלל זה אף זקן שאינו רשע ואינו ת"ח אלא הוא ע"ה.

*

^{לח} עיין ברמב"ן כאן שכך ביאר בדברי האונקלוס.

והייתם קדושים | השייכות בין קדושת הגוף לקבלת התפילות

(ויקרא כ, ז) וְהִתְקַדְּשִׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

על איזה קדושה נצטוונו בפסוק זה?

ברש"י כתב עפ"י התו"כ "והתקדשתם - זו פרישות ע"ז". ואילו בספורנו כתב: "והתקדשתם - בפרישה מן העריות".

בת"י מבואר ענין אחר:

וְהִתְקַדְּשׁוּן וְתִהְיוּן קְדִישִׁין בְּגוֹפֵיכֶם מְטוֹל דְּאֶקְבַּל בְּרַעְוָא צְלוֹתְכוֹן אֲנָא הוּא יי מְקַדְּשׁוֹן:

[והתקדשו ותהיו קדושים בגופכם כדי שאקבל ברצון תפלתכם אני הוא ה' מקדשכם]

ומבואר כאן שתרגם את והייתם קדושים על קדושת הגוף, שהגוף יהיה קדוש ולא כב' הפירושים שהובאו לעיל^ט. והוסיף טעם לדבר כדי שיתקבלו התפילות לרצון.

ביאור א' נקיות לתפילה

בעמק ברכה ובאהבת יונתן פירשו את דברי ת"י שקדושה זו הנצרכת לקבלת התפילה, היא שיהיה הגוף נקי מנקביו קודם התפילה, וזאת עפ"י מה שאמרו בגמ' (ברכות יד:): "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה, יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה".

ביאור ב' טבילת עזרא

ואולם יש שהבינו שכוונתו לגוף טהור בטבילת עזרא, וכשיטת רב האי גאון (הובא ברי"ף ברכות יג.). הרא"ש (ברכות פ"ג ס"כ). והרי"ף (ברכות יג.). שלענין תפילה לא ביטלו את טבילת עזרא^מ. וכן כתב הרמב"ם "אמנם לגבי התפלה, כבר נהגו שלא יתפלל בעל קרי עד ירחץ במים". (פירוש המשניות ברכות פ"ג מ"ד, ושם מ"ו, ובהל' תפילה פ"ד, ה"ו)

וראה בשו"ת מן השמים (שאלה ה) ששאל על זה והשיבו לו: "הלא תפילה במקום עבודה ואפשר טמא מקריב קרבן? וכו', ודבר זה גורם אריכות הגלות וכו', וסיים שלפחות הש"ץ יטבול".

וסמך לדבר הביאו מדברי הים של שלמה (בסוף בב"ק) שמונה את כל החילוקים שבין בני א"י לבני בבל ואחד מהם הוא שבני ארץ ישראל הקפידו על טבילת עזרא, ותרגום יונתן הלא הוא תרגום של בני ארץ ישראל, עד כאן דבריהם.

*

^ט מעניין הדבר שלא הוזכר כאן דברי הגמ' הידועים (ברכות נג:): שדרשו מפסוק זה וְהִתְקַדְּשִׁתֶם □ אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים' ואולי משום שזה רק אסמכתא.
^מ שמכיון שבגמ' דין זה לא מבורר, כי כל מה שנאמר שביטלו את התקנה הוא לענין ת"ת. יש לנקוט במנהג כל ישראל, שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים (מקווה) אין מתפללין עד שירחצו.

איש איש | האם היה הו"א שאדם צעיר יענש פחות על עבירות?

(ויקרא כ, ט) **פִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלְל דָּמִיו בּוֹ:**

מה בא ללמדנו כפילות הלשון איש איש?

בתו"כ כאן אמרו: "איש איש - לרבות בת וטומטום ואנדרוגינוס" כלומר שאף הם חייבים בקללת הוריהם.

בת"י מתרגם כאן כדרכו בהרבה מקומות שנאמר בהם 'איש איש':

אָרוּם גָּבַר טָלִי וּגְבַר סִיב דִּיִּילוּט יִת אָבוּי וְיִת אָמִיָּה בְּשִׁמָּא מְפָרֵשׁ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל בְּאֶטְלוֹת אַבְנִין מְטוּל דְּאָבוּי וְאָמִיָּה לְט קְטָלָא חֲיִיב:

[כי איש צעיר ואיש זקן אשר יקלל את אביו ואת אמו בשם המפורש מות יומת בהשלכת אבנים משום שאביו ואמו קלל מיתה חייב]

וכדרכו מתרגם שאיש איש בא לומר שכולם חייבים בזה, בין איש צעיר ובין איש זקן. וכבר התקשו בזה קמאי מה הרבותא באיש צעיר הלא לכאורה אין כוונתו לקטן שהתמעט מפרשת עונשים, אלא מדובר כאן על נער שהגיע למצוות, וחייב בעונשים וא"כ מה החידוש? וכי יש הו"א לפטור או להקל בעונשו של נער צעיר משל זקן? ומה באה התורה להשמיענו בכך שאף הצעיר חייב כזקן?

והנה פלפולים רבים ושונים נאמרו במרוצת הדורות ליישב תמיהה זו, אלא שיש להקדים לענין זה פרט חשוב, והוא שהרבה מן התירוצים נאמרו במקומות שונים שבהם תרגם יונתן באופן זה, והעלו המפרשים תירוץ מקומי מה החידוש באותה פרשה באיש צעיר ואיש זקן. אולם הקושיא רחבה היא מאוד כי ישנם ט"ז מקומות בתורה בהם נאמר 'איש איש' ובי מקומות מתוכם תרגם יונתן 'איש צעיר ואיש זקן'. והיות ובכל מקום נאמר דין אחר הרבה מן התירוצים נסתרים ממקומות אחרים

ומפליא הדבר שהרבה מן המפלפלים כתבו שכך דרכו של ת"י לתרגם בכל מקום 'איש איש', בעוד ובו מקומות בתורה ובמקום נוסף בנביא, תרגם יונתן כפשוטו - 'גבר גבר'. דהיינו שישנה סיבה היכן תרגם 'גבר' והיכן תרגם 'איש צעיר' ויש לידע מהי הסיבה.

ובכדי ליישב את הפליאה שומא עלינו למצוא תירוץ שמבאר את כל המקומות יחדיו מה החידוש ב'איש צעיר ואיש זקן' בשלל הדינים וההלכות שנאמרו בלשון זו. ראה כאן בהערה^{מא} שהבאנו את רשימת המקומות הנחוצה מאוד להבין את הקושיא וממילא את התשובות.

^{מא} להלן רשימת המקומות עם פירוט הנושא המדובר בפסוק:

א. טומאת זב (ויקרא טו, ב) "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זֹבּוּ טָמֵא הוּא". - טומאה
ב. שחיטת קדשים בחוץ (ויקרא יז, ג) "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בְּמַחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מַחוּץ לְמַחְנֶה". - כרת

בשורות הבאות ננסה להעמיד בקצרה את עיקרי הביאורים שהובאו בספרים שונים מב.

אופן א' בכל מקומות אלו התחדש שקטן בכלל האיסור

א. יש הסוברים שכוונת ת"י: 'גבר טלי' אינו לנער אלא לקטן. ורצונם לומר שת"י מחדש חידוש עצום בכל המקומות בהם תרגם 'גבר טלי וגבר סיב'. והוא שבכפילות של 'איש איש' התרבה גם קטן שהוא בכלל מצוה זו.

והביאור בזה היות והלשון 'איש' תמיד באה למעט קטן מפני שאינו 'איש', כשרצתה התורה לרבות את הקטן כתבה פעמיים איש, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות את הקטן שאף הוא בכלל המצווים בציווי הפסוק.

ויש ראייה חזקה לדבריהם שהמילה 'טליא' בת"י משמעותה קטן. מדברי ת"י (בראשית יט, יא) על הפסוק שנאמר אצל לוט: "וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת הֵכּוּ בַּסְּנַנְרִים מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח". תרגם שם יונתן: 'מקטן ועד גדול' - 'מטליא ועד סבא'. הרי לנו שיונתן מתרגם קטן - טליא מג.

אלא שיש על דבריהם כמה קושיות בחשבון:

1. קטן התמעט מעונשים והכיצד מחדש ת"י בכל החייבי כריתות הרבים בהם נאמר 'איש איש' שקטן בכלל האיסור?

על שאלה זו יישב בספר 'אור חדש' שאין כוונת ת"י לחייב את הקטן כרת כי אכן נתמעט מאונסין ומ"מ כוונתו שהתחדש במקומות אלו שהקטן עובר על הלאו בלבד.

אותה התשובה נצטרך ליישב גם את הפסוק דידן במקלל אביו שדינו בסקילה שאף כאן התרבה הקטן ללאו ולא לעונש.

ג. הקרבת קדשים בחוץ. (ויקרא יז, יט) "איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח". - כרת

ד. פרשת העריות (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה". □ כרת

ה. נתינת בנו למולך (ויקרא כ, ב) "איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למלך". - סקילה אך יש גם כרת בהמשך.

ו. מקלל אביו ואמו (ויקרא כ, ט) "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו". □ סקילה

ז. איסור אכילת קדשים לכהן טמא (ויקרא כב, ד) "איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל". □ כרת

ח. דין תמות וזכרות בקרבנות הכשבים והעזים (ויקרא כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו" □ מצוה

ט. מברך ה' (ויקרא כד, טו) "איש איש פי יקלל אלקיו ונשא חטאו" □ כרת

י. טמא בפסח שני (במדבר ט, י) "איש איש פי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או לדתיכם ועשה פסח לה". □ טומאה וטהרה.

מב היות ולא מצאנו ספרים שעמדו על הקושיא לארכה ולרחבה וביארו בזה מהלך סדור, לכן יש להבהיר שגם הביאורים המובאים כאן הם עפ"י חלקי דברים שנכתבו בכל מיני ספרים והצגנום כאן כאפשרות לביאור הפליאה. ועל כן לא הבאנו את הדברים בשם אומרם.

מג יש לחדד שאף לחולקים על מהלך זה וסוברים שגבר טלי היינו נער ולא קטן, מ"מ מודים שבחלק מהמקומות התרבה קטן, ובפרט בפרשת מצורע שם כך דרשו חז"ל את ה'איש איש' כי יזוב מבשרו לרבות שגם קטן שייך בטומאת זיבה ונעשה טמא. וא"כ אף לדבריהם אין כאן עקביות שבכל המקומות 'גבר טלי' הכוונה לנער.

2. אחד מהחייבי כריתות הוא הנותן מזרעו למולך, האם שייך שלקטן יהיה בן?מ

אופן ב' לדעת ת"י אין שום חידוש ב'איש איש' - דברה תורה כלשון בנ"א

ב. ביאור נוסף יש שרצו לומר שת"י סבור כמאן דאמרי שדברה תורה כלשון בנ"א, ולכך תרגם בצורה זו בכל המקומות שבהם דרשו חז"ל דרשות אחרות מאיש איש להוציא מדרשות אלו ולומר שבאיש איש לא התחדש דבר אלא הוא לשון בנ"א המדברת על כולם צעיר כזקן. ואכן לדבריהם אין בזה שום חידוש.

אלא שלדבריהם יש לידע מדוע שינה ת"י בו' המקומות שבהם תרגם 'גבר גבר' ולא תרגם אף בהם 'איש צעיר ואיש זקן'מה.

אופן ג' היה הו"א שצעיר ייענש פחות

ג. ביאור נוסף נמצא בספרים, שהתשובה לפליאה היא: אין הכי נמי! ואכן היה הו"א שהצעיר יתחייב פחות מהזקן, ונאמרו בזה ב' טעמים שונים:

1. משום שבשמים לא מענישים פחות מבן עשרים, והתחדש ב'איש איש' שלמרות זאת נער מבן י"ג נענש כגדול.

2. עפ"י המובא בשפתי צדיק (פרשת אחרי מות) בשם המגיד מישרים, שבשמים מענישים יותר למי שהוא בן ארבעים, היות וכבר הגיע ל'בינה' ויכול לשמור עצמו מן העבירה, ולכן היה הו"א שמענישים עונש חמור ככריתות וסקילה רק לאיש זקן.

וביאור זה תמוה טובא כי לפ"ז יצא שדווקא במקומות אלו בהם נאמר 'איש איש' התחדש שנער מבן י"ג עד כ' או איש פחות מבן ארבעים חייבים כגדול, אך בשאר מקומות ובפרט במקומות שבהם התמעט קטן, נמצא שנער מבן י"ג עד כ', או לאופן השני - איש פחות מגיל ארבעים, יהיה פטור?

אופן ד' חלוקה לקבוצות שבהם התחדש חידושים שונים

ד. והנה אם נתבונן היטב ברשימת המקומות בהם תרגם יונתן 'גבר טלי וגבר סיב' נראה שהם מתחלקים לג' קבוצות א. עניני טומאה וטהרה ב. חייבי כריתות בו' מקומות. ג. שני מקומות נוספים: 1. דין בקרבנות - תמות וזכרות לרצונכם תזבחו. 2. איש כי יקלל את אביו ואמו שהוא חיוב סקילה.

ויתכן להציע בכוונת ת"י שהחידוש בדבריו משתנה בין הקבוצות, שבטומאה וטהרה התחדש שהם שייכים אף בקטן וכדברי חז"ל על הפסוק בפרשת מצורע שכך נדרש ה'איש

^{מד} כמבואר בסנהדרין שאף שביאתו ביאה מבן ט' מ"מ אינו ראוי להוליד.

^{מה} ואמנם בה' מתוכם נדמה כי לא שייך ענין זה כי אין שם כל ציווי אלא סיפור דברי כגון במסעות וכו' והקושיא תהיה רק על מה שנאמר בפרשת סוטה איש איש כי תשטה אשתו מדוע שם לא תרגם גבר איש צעיר ואיש זקן, ועל קושיא זו ישנם הרבה תירוצים, ביניהם שלא שייך שיהיה לקטן אשה כי אינו יכול להחיל נישואין ולא שייך שיעשו עבורו אף לסוברים ששייך לקדש לו אשה.

^{מו} שנאמרו בב' מקומות א. זב. ב. פסח שני - למי שהיה טמא ושייך גם בקטן שנמנה על קרבן פסח ונתגדל בין ב' פסחים שחייב בפסח שני □ אילת השחר פרשת בהעלותך, וע"ע באילת השחר על פרשת אמור.

איש' להשמיענו שזיבה שייכת בקטן. וכן דין תמות וזכרות בקרבנות שנוגע אף לקטן - שהקטן יכול להביא קרבן. וכאן מתפרש הגבר טלי - על קטן.

ואילו בחייבי כריתות ה'גבר טלי' פירושו על נער - איש צעיר^מ. והתחדש לצד השני שהכרת שייך גם בזקן, למרות שכרת משמעותו מיתה לפני גיל חמישים או שישים וזקן שעבר גיל זה היה מקום לחשוב שלא שייך בו עונש זה, קמ"ל 'איש איש' שאף 'גבר סיב' - זקן שייך בעונש כרת, וכמבואר במפרשים שיש אופנים נוספים של כריתות והוא מיתה בחצי ימיו או כריתת הנפש ועוד.

ונמצא שביאור זה מיישב את כל המקומות מלבד הפסוק דידן. 'איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו' שכאן לא מדובר בטומאה וטהרה ואף לא בכריתות אלא בעונש סקילה, וכאן עדיין קשה מה בא להשמיענו שאף צעיר בכלל?

ויתכן ליישב עפ"י דברי רבנו ניסים גאון (בהקדמה לתלמוד) שבן נח מחוייב בכל המצוות השכליות ובכללם כיבוד אב ואם. ובחלקת יואב (סימן א) חידש שקטן חייב בכל מה שבן נח חייב. ונמצא שקטן חייב על קללת אביו ואמו ששורשה הוא במצוות כיבוד אב ואם וזהו שהתחדש לדעת ת"י ב'איש איש'^{מח}.

*

ואת הבהמה תהרגו | באיזה מיתה הורגים את הבהמה?

(ויקרא כ, טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתוֹ בְּבִהְמָה מוֹת יוֹמָת וְאֵת הַבְּהֵמָה תְּהַרְגוּ:

כיצד הורגים את הבהמה?

ברש"י כתב שהבהמה תסקל ולא מפני שחטאה אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה. וכן נראה ברמב"ם (פ"א מאיסו"ב ט"ז) שהבהמה מתה בסקילה^{מט} ומקורם מהמשנה (סנהדרין נד.) וכן בת"כ ס' קיג.

בת"י מפורש שאת הבהמה הורגים במיתה אחרת:

וְגֵבֶר דִּי יִתֵּן תְּשֻׁמִּישִׁיהּ בְּבַעֲרָא אִיתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל בְּאַטְלוֹת אַבְנִין וְיִתְ בְּעִירָא תְקַטְלוּן בְּקוּלְפִי:

[ואיש כי יתן תשמישו בבהמה מות יומת בהשלכת אבנים ואת הבהמה תהרגו בשבט של

עץ]

^מ אין זה תימה שהדבר יתפרש לב' פנים היות ומה שעניני טומאה וטהרה שייכים בקטן הנא דרשת חז"ל בפרשת מצורע מאיש איש ואף לסוברים שמדובר בנער שם פירשו כחידוש מקומי על קטן. ובפרט שכן מצינו מילים שונות שמתפרשים בת"י לכמה פנים לפי הענין, ראה לעיל על משמעות הלשון 'ברם'.

^{מח} אלא שיש לעיין שהלא מקלל אביו ואמו חייב גם לאחר מיתה, ואמנם מצות כיבוד או"א נוהגת לאחר מיתה כמו שאמרו (קידושין לא:) 'מכבדם בחייו מכבדם במותו'. השאלה האם חלק זה של לאחר מיתה הוא שכלי כמו בחייהם ששייך לחייב בזה בן נח וצ"ע.

^{מט} וציין מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בקרית מלך שם) לעיין בת"י בפסוק זה

ומבואר שלדבריו הבהמה נהרגת באלות - מקל עץ, וצ"ב מדוע דווקא מיתה זו ומדוע לא בסקילה? ובמהרי"צ חיות (סנהדרין נד.) הקשה הלא קימ"ל כמיתת הבעלים כך מיתת השור?

בנו"כ יהונתן ביאר שהיות והבהמה לא חטאה ואין מיתתה מדין עונש כמו בהמה שהזיקה או הרגה, א"כ אין טעם להורגה במיתת האיש שהיא באה כעונש, אלא יש דין לסלקה מן העולם מפני שבאה על ידה תקלה וזאת עושים בכל דרך שהיא ולא דווקא באופן המיוחד של סקילה.

בפירוש יונתן כתב שת"י דייק זאת מן שינויי הלשון בפסוק שעל האיש נאמר 'מות יומת' ואילו על הבהמה נאמר 'תהרגו'. מכאן שאין זה באופן של מיתת האיש.

אלא שעדיין צ"ב מדוע דווקא ע"י מקל - קולפי ולא כתב ת"י שיש להורגה בכל דרך שהיא? וצ"ע.

*

לתגובות: 0686762@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

כיצד מוכיחין?

הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ (יט, יז)

מאז היווסדה, היתה שכונת שערי חסד בירושלים שכונה של תורה ויראת שמים. בתי הכנסת שבה היו ועודם ספוגים תורה ותפילה, שוקקי חיים של קדושה בכל שעות היממה. רבה של השכונה, היה הגאון הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל.

בימים ההם, עבר היישוב הקטן בארץ ישראל טלטלות רבות. המצב העולמי הכללי, השלטון הבריטי וגזרותיו, השפל הכלכלי, ועוד... כל אלה ערערו את הקרקע מתחת רגליהם של בני ירושלים. במיוחד גדול היה החשש לבני הדור הצעיר, לבל יושפעו מן הרוח הזרה שנשבה מבחוץ. אולם הרוח היתה עזה, והיא סחפה צעירים רבים אל מחוץ לעולמה של תורה.

בנו של אחד התושבים, יהודי ירא שמים ובן תורה, השליך את לבושו המסורתי וגזז את פאותיו. לב ההורים נשבר, אך לא היה לאל ידם לעשות דבר. היו מהשכנים שדרשו מההורים להרחיק את הבן הסורר מהבית ומהשכונה. אך אלה, בעצה אחת עם הרב חרל"פ, החליטו להוסיף לקיים את הקשר עם בנם ולנסות להשפיע עליו. הבן הוסיף אפוא לחיות בשכונה, בהשילו מעליו את שאריות הסממנים שקשרו אותו למסורת. לאחר זמן התנדב ל'הגנה' ובמרוצת הזמן נעשה מפקד בכיר בארגון.

שבת אחת נודעוזה השכונה כולה: הצעיר נראה נוסע להנאתו, במכונית, ברחובות השכונה. מעולם לא העז איש לחלל כך שבת בפרהסייה ברחובות השכונה. היה זה בבחינת פריצת קו אדום. היו בשכונה קנאים, שהעניין העלה את חמתם. אלה הטיחו חרפות וגידופים על ראש הצעיר שחילל וביזה את כבוד השבת. אך הוא לא התרשם מן החרפות וגם לא מאיומים. להפך, נראה היה כי כל אלה רק הגבירו את רצונו להתגרות בתושבים ולהפגין את הבוז שהוא רוחש להם. קנאי השכונה כבר הודיעו כי בשבת הבאה לא יעבור המעשה בשתיקה.

עם התקרב השבת, נעשתה האווירה בשכונה טעונה. ברור היה לכל כי השבת הקרובה עומדת להיות שבת של פורענות. לא הועילו כל תחנוני ההורים על אוזני בנם. הוא היה נחוש בכוונתו לנסוע ברחובות השכונה גם בשבת הקרובה. בצר לו פנה האב שוב אל רב השכונה, לבקש עצה. הרב חרל"פ הקשיב בתשומת לב לדברי האב, והתעניין בעיסוקיו של הצעיר. "אמור לבנך כי אני מבקש לראותו ולשוחח עמו בענין חשוב", אמר לבסוף לאב. בהגיע האב לביתו סיפר לבנו על הזמנת הרב אולם הבן סירב ללכת. "יודע אני מראש את שברצונו לומר לי. אין לי עניין בהטפות מוסר". ביומיים הבאים הוסיף האב להתחנן לפני בנו ללכת אל הרב, אך ללא הועיל.

כיצד מוכיחין?

השבת התקרבה, והבן עומד בסירובו. נותרו עוד כמה שעות עד השבת, והמתח באוויר גואה. כשדמעות בעיניו ניסה האב ניסיון אחרון לדבר על לב בנו: "אף אם לא תקבל את דברי הרב, עשה נא לי טובה ולך אליו. איך אראה את פניו בעוד כמה שעות בבית הכנסת כאשר אפילו לשוחח עמו לא הסכמת?". לבסוף הסכים הבן לתחנונים. "אל תטפח ציפיות", הדגיש קודם לכתו.

כשהגיע לבית הרב, זו היתה שעה קלה לפני שבת. הרב עדיין לא שב מהטבילה במקוה. להפתעתו הרבה קידמה אותו הרבנית במאור פנים ובחיוך. היא ביקשה ממנו להמתין לרב, ובינתיים פרסה לו מעוגת השבת הטרייה. לאחר כמה דקות הופיע הרב. על פניו נסוכה הארת השבת הממששת, וכולו אחוז הרהורי דבקות. בהבחינו בצעיר, רץ אליו מיד ולחץ את ידו בחמימות. "אני מתנצל על שהטרחתי אותך אליי בשעה דחוקה זו", התנצל, "סלח לי". לאחר הפתיחה הלבבית, אמר לו הרב: "שמעתי עליך דברים גדולים. נודע לי כי אתה מפקד חשוב ב'הגנה' ועוסק בהצלת חיי יהודים. יהיה חלקי עם מי שזכו להגן בגופם על עם ישראל. אין לשער את גודל המצווה שבידך, אולם אני מבקש לספר לך, כי יש כמה אנשים בשכונתנו שאינם מודעים למעשיך החשובים. הם אינם יודעים כי אתה עוסק במצווה כה חשובה, הדוחה גם את השבת. בשבת שעברה, סיפרו לי, נסעת במכוניתך בחוצות השכונה. ומן הסתם, כשיהודי נוסע בשבת, הרי זה משום פיקוח נפש. אם כך הדבר, הנסיעה מותרת ואף מצוה. אולם מי שאינם יודעים זאת, זוממים לפגוע בך, ואגב כך להפריע למלאכת הקודש שאתה עוסק בה. בקשתי אפוא ממך כי מחר, אם תצטרך שוב לנסוע בדחיפות כדי להגן על חיי יהודים, אנא הקש על דלתי והודע לי. אני אכנס עמך למכונית, ואסע עמך ברחובות השכונה. כך ידעו כולם שנסיעתך מותרת בשבת, ולא יפגעו בך ובעבודתך".

נכנסו הדברים הרכים לליבו של הצעיר, ומאותו יום לא נסע עוד בשבת ברחובות שערי חסד, והשקט והשלווה חזרו לשרור בשכונה.

*

מעשה בבחור ישיבה כשרוני מאוד, שהיה רגיל לקרא כל יום את העיתון היומי, וקרא את כל הידיעות בעיון רב, עד שהשקיע את ראשו ורובו בענייני הפוליטיקה בארץ ובעולם, ולכן לא הצליח להיות שקוע בלימוד כדבעי.

נודע הדבר לחזון איש. מכיון שהיתה לו היכרות עם הבחור, קרא לו ואמר: מכיון ששמעתי שאתה קורא בכל יום את העיתון, אנא, בא אלי וספר לי את החדשות בכל יום.

הבחור שמע את הבקשה ולא ידע מה לעשות עם עצמו, הוא הרגיש מאוד בזוי לעמוד מול החזון איש שכל כולו תורה, ולהתחיל לספר לו את כל ההבלים הכתובים בעיתון...

אבל החזון איש לא ויתר לו, וכבר בבוקר המחרת שלח שליח לקרא לו שיבוא מיד כי הוא כבר מחכה לשמוע את החדשות...

כך הלך הבחור כמי שכפאו שד, וסיפר לו את החדשות בשפה רפה ופנים נפולות, עד שהרגיש בעצמו בזיון רב לקרא את העיתון ולעסוק בחדשות הכתובות שם, עד שיום אחד הזניח לגמרי את קריאת העיתון ושקע ראשו ורובו בלימוד הגמרא.

*

היה זה במיאמי שבארצות הברית של אמריקה. רב בית כנסת עמד על הדוכן בפני הקהל שהתכנס לרגל יום השנה לפטירת רבינו הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל החפץ חיים, ושרטט בפניהם קווים לדמותו הגדולה של החפץ חיים. לאחר שסיים פרק מנאומו, הרחרר הנואם בינו לבין עצמו ושיתף את הקהל בהתלבטויותיו: ידוע לי סיפור מעניין ביותר על החפץ חיים, ובחפץ לב הייתי שוטחו בפניכם, אך לדאבוני ידוע לי רק חלקו הראשון, ובכל זאת, גם חצי סיפור על החפץ חיים הרי הוא עולם ומלואו ולפיכך אחלוק עמכם את הידוע לי.

מעשה בבחור שלמד בעיירה ראדין, בישיבתו של החפץ חיים, שלא עמד בפרץ ההשכלה שהכתה שמות ברבים, עד שנמצא כי אינו מקפיד על שמירת השבת ורבני הישיבה החליטו כי אין כל אפשרות להותירו בישיבה. מששמע זאת החפץ חיים, ביקש כי הבחור יכנס אליו טרם עזבו את הישיבה. פרש הנואם את ידיו והפטיר: עד כאן החלק הידוע לי. עבור ההמשך העלום ממני אני מוכן לשלם אלפי זהב וכסף, אם רק יגלו לי מה שוחח החפץ חיים עם הנער. וכל כך למה? מפני שעל פי עדות מהימנה שהגיעה לאזני, אותו נער לא הוסיף לחלל את השבת! אילו רק יכול הייתי לדעת את הדברים שאמר לו החפץ חיים...

הנואם לא הבחין כי אחד היושבים באולם זע על כסאו באי נוחות. עם סיום הערב התפזרו האנשים לבתייהם, ובאולם הריק בלט איש מבוגר שנותר על כסאו, עיניו נעוצות אי שם, כולו שרעפים. הנואם התקרב אליו ושמע מפיו משפט שלא ציפה לו: אני הייתי אותו בחור.

אחר שנרגע האיש סיפר את שאירע בחדרו של הסבא קדישא: בחור צעיר הייתי, וכפי שאתה יודע, גם קל דעת. בכל מאודי בקשתי להמנע מן הפגישה המביכה עם החפץ חיים, אך לא היתה לי כל ברירה. נכנסתי לביתו, הוא היה אז כבר ישיש בן שמונים ומעלה. חשבתי כי יתחיל להוכיח אותי על מעללי. סיגריה בשבת! לתדהמתי הוא נטל את כף ידי, טמן אותה בין כפות ידיו ואפף אותה בחום וברגש שאין לו גבולות. אנו עומדים כך, עיניו נעצמו וידי בתוך ידיו, רגע קדוש, טמיר ומיוחד, החפץ חיים מתייחס אלי כאב לבנו יקירו. הוא פתח את עיניו וגיליתי כי דמעות טריות גדשו את עפעפיו הישישות, זלגו באיטיות על פניו הרכות, והכל בגללי... עודי תוהה באיזה עולם אני שרוי, נשמעה יבבה כבושה, רוויית צער: "שאבעס...". החפץ חיים בוכה עלי. "שאבעס...". ידיו בנות השמונים רטטו. עתה תפס את שתי ידי ובכה כאב הממאן להתנחם על לכתה של בתו יחידתו, "שאבעס... הייליקער שאבעס...", שבת הקדושה. אותה שעה זלגה דמעה אחת מפניו הקדושות ונטפה על כף ידי. האיש המבוגר פקח את עיניו, התנשם עמוקות והעביר בסילודין את כף ידו. עד היום כשאני מהרהר במה שאירע אז, אני מסוגל לחוש את חומה של אותה דמעה קדושה.

כיצד מוכיחין?

זהו סיפור קדוש. אנחנו לא החפץ חיים. לצערנו. אם נחזיק למישהו את היד ונבכה... אך זכור נזכור, כי עבור כל ילד, האבא שלו הוא "הדמות" שאין בלתי, לא היתה ולא תהיה. אין צורך להמתין עד שיגדל ויתפכח... נצלו את השנים הרכות הללו כדי לטעת בקרבו ברוב רגש ואהבה את היסודות האיתנים עליהם אתם רוצים שישתי את חייו. זו התוכחה הטובה והמועילה ביותר לכל נער בכל מצב שהוא.

*

יהודי בעל צורה נסע ברכבת התחתית בניו יורק. התיישב לידו צעיר פרוע תלתלים עטור עגילים: "כבודו רבאי, מבקש אני ברכה! בשבוע הבא אני מתחתן". "נו, שיהיה בשעה טובה. עם מי?". ירחם השם. עם נערה גויה. חביב אדם שנברא בצלם, להבדלי הלאום אין משמעות בעיניו. והדת, ובכן, שניהם אינם דברים בה.

חושך בעיניים. התפלל בליבו שה' ישים בפיו את הדברים הנכונים, ונענה. אמר: "שמע נא, אמנם אני רב וברכתי ברכה. אבל במה דברים אמורים? בשידוך רגיל. מרובים בו סיכויי ההצלחה, די בו בברכתי. אבל, הן תבין, כשבאים משני רקעים כה שונים. שני לאומים, שתי דתות. כדי שזה יצליח, נחוצה ברכה הרבה יותר חזקה, מצדיק גדול ומיוחד. בוא ואקחך אליו..."

החתן הבין, והסכים. אולי יסכים גם הצדיק לסדר לו קידושין... הביאו לפני רבו.

הרבי קיבל פניו בכזו אהבה. עוד בן יחיד של הבורא יתברך. בן אובד, אבל לא בן אבוד. שמע על החתונה המתעתדת, על הכלה בת הנכר. אולי אפשר לשכנעו שתתגייר. "מוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות ולא בשר נבלות" (קידושין כא:). חקרו למשפחתו, וכהן הוא. גיורת אסורה לכהן...

התרגש הרבי, וקם מלוא קומתו. הצביע על הארונות גדושי הספרים, שהשתרעו מקיר לקיר, עד לתקרה. מאות מאות ספרים. כרכים גבוהים ונמוכים, רחבים ודקים, ישנים וחדשים, בכל מקצועות התורה. נגלה ונסתר, הלכה ופולפול, דרוש וחסידות. אמר בהתרגשות: "רואה אתה את הספרים הללו, זו טיפה בים האוצרות הרוחניים שלנו, אני בקי בכולם". ואז הצדיק התרגש, והוסיף:

יום יום אנו מתפללים שתבוא הגאולה, ויבנה בית המקדש, וכשיבנה, אתה תעבוד בו, ולא אני. כי אתה כהן, ואני לא, ומעלה זו אתה מוכן להפסיד!

הדברים היוצאים מן הלב נכנסו אל הלב. הבחור הבטיח לנתק את הקשר. נמצאנו למדים מכל זה כיצד הדרך הנכונה להוכיח את הזולת ולהשיג תוצאות חיוביות. שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

חשיבות הפטרת מחר חודש

ראש חודש אייר הבא עלינו לטובה יחול ביום ראשון וביום שני, ועקב כך אין מפטירין הפטרת הפרשה אלא הפטרת "מחר חודש", והנה לא מצינו שתיקנו כן כשחל יום טוב ביום ראשון שנקרא הפטרה מיוחדת מחמת היום המשמש ובא, וטעמא בעי במה חשוב כל כך יום זה של ערב ראש חודש והלא ערב ראש חודש אינו מעין המאורע ולמה ידחה הפטרת פרשת השבוע, ולא מצינו בספרי הלכה או במפרשים שיסבירו את זה והוא דבר פלא.

רק בספר ארץ צבי (עה"ת עמ' רלט) מהגאון ר' צבי אריה פרומר הי"ד אב"ד קוויגלוב, תמה על זה וז"ל "הענין שמפטירין מחר חודש בשבת שלמחרתו ר"ח משמע שיש איזה ענין ושינוי מהות ביום שלפני ר"ח ולא מצאנו כיוצא בו מחר שבת מחר יו"ט" וכתב לבאר ע"פ דרוש בשם האבני נזר, שלפי השיעור שהאדם מכיר שהוא חייב כך לפי שיעור זה יזכה לזכות וכדברי רש"י (ויצא ל, ו) עה"פ "דנני אלקים", "דנני וחייבני וזכני" דאם מכיר את ערכו השפל שאינו ראוי לישועה מזה עצמו תוכל לצמוח לו הישועה.

וכמו כן לענין ר"ח "חידוש הלבנה שהוא אחר מיעוט הלבנה בתכלית ומכוח המיעוט עצמו נצמח אחר כך חידוש הלבנה, ועל כן יום שמחרתו חודש הוא גם כן קצת יו"ט כי ביום זה הלבנה בתכלית המיעוט וכיון שהמיעוט גורם לחידוש הלבנה אחר כך, על כן הוא גם נחשב קצת יו"ט" עכ"ל.

ואולי יש לומר בדרך אחרת על פי דברי הגמרא ר"ה (כה.) שרבינו הקדוש אמר לרבי חייא שיקדש החודש וישלח לו סימן שאכן קידש החודש ואמר לו מהו הסימן "ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים". וביאר שם רש"י שדוד המלך נמשל ללבנה וכמ"ש (תהלים פט, לז) "אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב, זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם". וכתב הרה"ק מברדיטשוב זי"ע בספרו קדושת לוי (דרוש לפסח) "יום טוב של פסח הוא נגד אברהם כידוע ושבועות נגד יצחק וסוכות נגד יעקב, וראש חודש נגד דוד ולכך אנו מזכירין במוסף דראש חודש ובשירי דוד עבדך וכו'. וזהו רמז בגמרא (ר"ה כה.) זיל לעין טב וקדשא לי ירחא כו' ושלח ליה סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים".

ובספר תולדות יצחק בן לוי מהרה"ק ר' ישראל מפיקוב זי"ע (פר' ויחי) בנו של הרה"ק מברדיטשוב זי"ע גם הזכיר יסוד זה שר"ח כנגד דוד המלך והביא כן בשם האר"י ז"ל, ובזה ביאר שלכן צוה רבינו הקדוש לרבי חייא שילך דוקא לעין טב לקדש שם הלבנה, שזה רמז לדוד המלך שהיה "טוב ראוי" ונאמר טוב עין הוא יבורך".

והנה סימן זה שאמר רבינו הקדוש לרבי חייא שישלח לו, היה בקשר למעשה שקרא בערב ראש חודש, והיינו שמבואר בגמרא שם שתמיד יש כ"ד שעות בין ראיית הלבנה הישנה ובין ראיית הלבנה החדשה, וקרא פעם שרבי חייא ראה הלבנה הישנה בתחלת הבוקר של

יום עשרים ותשעה, ואם כן ידע שא"א שיופיע הלבנה החדשה בליל שלושים ונמצא שלא יהא שייך לקדשה ביום שלושים, "שקל קלא פתק ביה ואמר לאורתא בעינן לקדושי בך ואת קיימת הכא זיל איכסי", ומאחר שרבי חייא ראה הלבנה בבוקר של יום כ"ט אמר לו רבינו הקדוש שיסע משם לעין טב בכדי שלא ירננו בני עירו שראו את הלבנה ביום כ"ט ואיך הוא מקדש החודש ביום שלושים, וע"ז צוה לו רבינו הקדוש שישלח לו לסימן דוד מלך ישראל חי וקיים.

ובמסורות הש"ס הביא גירסא בגמרא "שקל קלא פתק ביה ואמר לאורתא בעינן לקדושי בך ואת קיימת הכא, אזלא ואכסי", כלומר שהיה כאן מעשה ניסים שהלכה ונתכסית הלבנה, וכן איתא בירושלמי (פר' ב הל' ד) "מיד איתבלע מן קומוי", שנעלם הלבנה מן הראייה.

ודברים נפלאים כתב המהרש"א (סנהדרין לח.) בביאור גמרא זו וז"ל בקיצור "א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים והכונה כמ"ש במדרשות (בראשית רבה טו, כו) שכמו שהלבנה אחר ט"ו יום שנתמלאה תתחיל לחסר כן היה מלכות בית דוד אחר שהיו מזרעו ט"ו מלכים נחסר המלכות בימי צדקיהו ולא נשאר לו רק ממשלה קצת ר"ג בבבל ונשיא בא"י, וכמו שהלבנה הולכת ומתחסרת ט"ו יום עד שתחסר לגמרי ואחר כך מתחדשת באורה, כן אחר שתכלה ממשלת מלכות בית דוד לגמרי דאף ר"ג בבבל ונשיא בא"י יכלו, שוב יתחדש מלכותו, ולזה כוון שכיסוי הלבנה הוא סימן לרבי שהיה נשיא שיכלה נשיאותו לא רצה הוא לומר כן זיל איכסי רק על ידי רבי חייא, גם לא רצה הוא לקדשה ביום ל' כאלו היא מכוסה אז שזה סימן רע לנשיא, דאדרבה שכל עוד שאינו מתכסה הוא סימן טוב על הנשיאות שימשך.

ועל כן אמר לרבי חייא דלקדשיה אז ע"פ אותו הכיסוי שא"ל זיל איכסי, ולזה אמר ליה רבי שלח לי סימנא דוד מלך ישראל כו' ר"ל דאף שהכיסוי של הלבנה הוא סימן רע לנשיאות שיכלה הנה מצד אחר הוא סימנא טבא דדוד מלך ישראל חי וקיים שאחר שיכלה הנשיאות יתחדש מלכותו ויצמח קרן דוד וע"כ אמר זיל לעין טב וקדשיה ע"ש סימן טב".

(וז"ל המדרש בקיצור: החדש הזה לכם, עד שלא הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ברמו הודיע להם שאין המלכות בא להם עד שלשים דור שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, החדש שלשים יום ומלכות שלכם שלשים דור הלבנה בראשון של ניסן מתחלת להאיר וכל שהיא הולכת מאירה עד ט"ו ימים ודסקוס שלה מתמלא ומט"ו עד שלשים אור שלה חסר, בשלושים אינה נראית כך ישראל ט"ו דור מן אברהם ועד שלמה, ומשם התחילו המלכים פוחתין והולכין (דה"א ג) ובן שלמה רחבעם ובן רחבעם אביה ובנו אסא יהושפט יהורם אחזיהו יואש אמציהו עזיה יותם אחז יחזקיה מנשה אמון יאשיהו יהויקים. כיון שבא צדקיהו דכתיב (ירמיה לב) ואת עיני צדקיהו עור חסר אורה של לבנה):

ובזה מבואר דברי הרמ"א (ס' תכו ס' ב) כתב "ונוהגין לומר (בקידוש לבנה) דוד מלך ישראל חי וקיים, שמלכותו נמשל ללבנה ועתיד להתחדש כמותה, וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקב"ה, דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה". ובביאור הלכה שם

כתב "ונוהגין לומר דוד מלך וכו' - עיין בפר"ח שכתב שיש לזה סמך מפרק ב' דר"ה דאמר ליה רבי לרבי חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל וכו' וע"ש בפירש"י":

ובזה יש לתרץ תמיהת רבינו בחיי (שמות יב, ב) עה"פ (שמואל א כ, ה) "ויאמר דוד אל יהונתן הנה חודש מחר ואנכי ישוב אשב עם המלך", והקשה רבינו בחיי "ומהיכן היה יודע דוד שמחר חודש לולא שעל פי החשבון היו קובעים, כי אולי לא תראה הלבנה ולא יקבעו מחר חודש", ולפי דברינו הנ"ל מבואר, שבא דוד לחזק ברכיים כושלות, דהגם שיש זמנים שהלבנה אינה נראית והיא נתכסה, תדע נאמנה ש"מחר חודש" ועוד יזרח ויתחדש אורה ודוד מלך ישראל חי וקיים. וכלשון הזה כתב הרה"ק האמרי אמת במכתב בסיום מלחמת העולם השנייה כאשר שמעו השמועות הנוראות של השואה רח"ל, וז"ל:

"עת צרה היא ליעקב שלא היתה כמוהו בישראל ואין עצה אחרת אלא ההתחזקות באמונה ובטחון בהש"ת עם ה' חזקו ונתחזקה אם הצרות מתגברות הם חבלי משיח וצדיק באמונתו יחי, עלינו לחזק ולהתחזק בקיום התורה ומצות בחינוך הבנים ובנות בדרך התורה והמסורה ובאהבת ישראל. במדרש תנחומא אתם נצבים היום כלכם מה היום מאפיל ומאיר אף אתם כשאפלה לכם והוא עתיד להאיר לכם אור עולם שנאמר והי לך ה' לאור עולם אימתי בזמן שתהיו כלכם באגודה אחת וכו שאין ישראל נגאלין עד שיהיו כולם אגודה אחת".

הרי שזהו חלק מאמונתינו בגלות להאמין "מה היום מאפיל ומאיר אף אתם כשאפלה לכם והוא עתיד להאיר לכם אור עולם שנאמר והי לך ה' לאור עולם", וזהו מה שאמר דוד ליהונתן "מחר חודש" שעוד יאיר אור הלבנה ודוד מלך ישראל חי וקיים.

ואיתא בספר אהבת שלום (לר"ח אדר שני) וז"ל "הנה כתיב (שמואל א כ יח-כה) 'ויאמר לו יהונתן מחר חודש ונפקדת כי יפקד מושבך' וגו', ויפקד מקום דוד, פירוש שבראש חודש יש פקידה למלכות בית דוד, כי פסוק זה נאמר בתחילת חודש ובתחילת החודש הוא מילוי הלבנה, ורומז למלכות בית דוד שלא נמשכה רק ט"ו דורות נגד ט"ו יום של מילוי הלבנה (שמות רבה טו כו)":

ומעתה מבואר שהתחדשות החודש היא סימן להתחדשות מלכות דוד שנמשל ללבנה, ולכן דייקא בערב ראש חודש שאז היא הזמן שהלבנה מתחסרת לגמרי וא"א לראות הלבנה, דייקא אז אנו קוראים הפטרת מחר חודש שבו נאמר שדוד המלך הוצרך להסתיר את עצמו "ויפקד מקום דוד", ולחזק את עצמינו בימי הגלות דאע"פ שעדיין לא זכינו שנתקיים "הקם מלכות דוד ושלמה" אבל אנו בטוחים שכמו "וללבנה אמר שתתחדש, עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו", כן אנו מבקשים שנזכה בקרוב להתחדש כמותה.

ובזה יש לפרש המשך הגמרא בר"ה שם "תנו רבנן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש כסבורים העם לומר ראש חדש ובקשו בית דין לקדשו אמר להם רבן גמליאל כך מקובלני מבית אבי אבא אין חדושה של לבנה פחותה

חשיבות הפטרת מחר חודש

מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה ושבעים ושלושה חלקים, ואותו היום מתה אמו של **בן זוא** והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראויה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החדש": ובשפתי חכמים ביאר "לא מפני שראויה לכך" כלומר שלא הרבה בשבחיה, אלא שהרבה לדרוש בדברי תורה.

והנה אדם זה הנקרא "בן זוא" לא מופיע עוד הפעם בש"ס ולא במדרש, ולא נודע מיהו (ובהג' יד אליהו מהגאון ר' אליהו שולזינגר זצ"ל כתב אולי הוא בר זוא המוזכר בירושלמי פ"ו דב"ק ה"ז) אבל לפי המדרש והמהרש"א הנ"ל שכיסוי הלבנה היא סימן שיכלה נשיאות מלכות דוד אחרי ט"ו דורות, ורבן גמליאל רצה להוכיח לכולם שלא היה יום ההוא ראש חודש אלא ערב ראש חודש ועוד לא נראתה הלבנה החדשה, יש לומר שלזה הדגיש הגמרא שרבן גמליאל בא להספיד דייקא אמו של בן זוא, ששמו בגימטריא ט"ו, שביקש שנזכה שיקויים בנו "נא הקם מלכות דוד ושלמה **בעטרה בעטרה לו אמו**". (ויש לציין שהשם "זוא" כבר מוזכר בספר דברי הימים א (פרק' ב, לג) מבני שבט יהודה).

ובזה מבואר למה תיקנו הפטרה לשבת ערב ראש חודש דייקא, ולא תיקנו הפטרה לשבת ערב יום טוב או ליום טוב שחל ערב שבת, ורק בערב ראש חודש שחל בשבת מצינו חשיבות זה שיש ליום זה הפטרה מיוחדת ואנו דוחין הפטרת הפרשה. ונראה הביאור כנ"ל, שביום זה שבו מתחסרת הלבנה לגמרי וא"א לראותה, אז ביותר צריכים אנו לחזק את עצמינו לעשות "סימנא טבא דדוד מלך ישראל חי וקים שאחר שיכלה הנשיאות יתחדש מלכותו ויצמח קרן דוד" (כלשון המהרש"א הנ"ל) דאע"פ שעבר הרבה מאורעות ואיומים על חיי דוד המלך וכמו שקוראים בהפטרה "ויסתר דוד בשדה" "ויחר שאף שאול וכו' ועתה שלח וקח אותו אלי כי בן מות הוא" "וידע יהונתן כי כלה היא מעם אביו להמית את דוד" וכו' בסופו של דבר נתקיים דוד מלך ישראל חי וקיים, כן יש לנו לבטוח בסימן זה דאע"פ שכלל ישראל הנמשל ללבנה מתחסרת ועדיין לא נתחדש אורה כבראשונה, בקרוב נזכה ש"א את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך" בב"א.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

איסור אכילה ושתייה קודם התפלה

לא תאכלו על הדם (יט, כו)

איתא בגמ' (ברכות י:), ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, מאי דכתיב 'לא תאכלו על הדם', לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר 'ואותי השלכת אחרי גויך' אל תקרי גויך אלא גאיך, אמר הקדוש ברוך הוא, לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים.

וכן נפסק להלכה בשו"ע (סימן פט סעיף ג) 'אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח... ולא לאכול ולא לשותה, אבל מים מותר לשותה קודם תפלה... וכן אוכלים ומשקין לרפואה, מותר'.

שתיית מים וכן אכילה לרפואה אין בו משום גאות

והטעם שמותר לשותה מים קודם התפלה כתב הטור והבית יוסף בשם אבי העזרי, דלא שייך גאות בשתיית מים, ובגמ' מבואר דהאיסור הוא להתפלל לאחר שנתגאה, ובמים לא שייך כן. ועי' בית יוסף שלמד מהר"י אבוהב גם לאוכל ושותה לצורך רפואה דלא שייך בזה גאות ודינו כמו מים.

ומבואר מזה דבמים וכן לרפואה לא שייך גאות כלל, ואינו בכלל האיסור לטעום קודם התפלה, ולא עוד אלא הוסיף בביאור הלכה (ד"ה וכן) בשם הפר"ח והפמ"ג, דאפילו יכול לאכלם אחר התפלה, גם כן מותר לאכלם קודם התפלה, כיון שמתכוון לרפואה אין זה בכלל האיסור כלל.

ביאור הלכה: האוכל לרפואה יקרא קר"ש

ומעתה צ"ב מה שכתב בביאור הלכה (ד"ה ולא לאכול) דנפקא מינה בין שני הפסוקים שנאמרו בגמ', דמקרא 'לא תאכלו על הדם' נלמד דאסור לטעום עד שיתפלל, אבל 'ואותי השלכת אחרי גויך' לא מוכח רק דאסור קודם קריאת שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים כמבואר בגמ', לכן מסיק דמי שצריך לאכול לרפואה, יקדים עכ"פ קריאת שמע קודם האכילה כדי לצאת ידי טעם זה. ולכאורה צ"ע דלהמבואר בדברי הפוסקים באכילה משום רפואה אין בו משום גאות כלל, ואם כן מה מקום להצריך קריאת שמע קודם אכילה זו.

ובשלמא מה שכתב במשנה ברורה (ס"ק כב) להקל בשתיית קאווע וטייא ועלה קאמר שטוב שיקרא קר"ש מקודם, כי הנהו משקים לא ברור ההיתר לשותתם כ"כ, לכן כתב דעדיף עכ"פ לצאת ידי טעם זה על ידי שיקרא קריאת שמע מקודם, אבל באכילה לצורך רפואה הלא אין בו שום איסור, ואמאי יש להקדים קריאת שמע קודם אכילתם.

‘לא תאכלו על הדם’ היינו אכילה דווקא

ונראה ליישב, דהנה הקשה הפרי מגדים, האיך כתבו הפוסקים להתיר כל היכא דליכא משום גאות כגון שתיית מים או אכילה לרפואה, הלא בגמ' יליף לדין זה גם מפסוק אחר 'לא תאכלו על הדם' דבזה לא תליא בגאות כלל, וז"ל (א"א ס"ק יב), 'מה שכתב אל תקרי גויך אלא גאיך, להתיר מים ורפואה, וקרא דלא תאכלו על הדם מאי איכא למימר, אלא דמדרבנן הוא'.

אלא דבאמת ייפלא מדוע הוצרכו בגמ' לשני לימודים לדין זה שלא לאכול קודם התפלה. אכן כתב בשו"ת כנף רננה (סימן א) דבקרא קמא 'לא תאכלו על הדם' לא נכלל רק אכילה ולא שתייה, וכן אמרו בגמ' 'לא תאכלו קודם שתתפללו', אכילה בלבד במשמע, ורק מפסוק השני 'ואותי השלכת אחר גויך' נלמד לאסור אף שתייה כיון שהכל בכלל גאות. וראה גם שו"ת קרן לדוד (סימן כא אות א) שנתעורר בזה.

איסור אכילה קודם התפלה - ואיסור תפלה לאחר אכילה

וטעם הדבר הוא, דאיסור 'לא תאכלו על הדם' קאי על האכילה שאסור לאכול קודם שמתפלל, משא"כ הפסוק 'ואותי השלכת אחר גויך' לאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים, היינו פגם בתפלה שמתפלל אחר האכילה, ואינו מתייחס אל פעולת האכילה אלא התפלה שבא לאחר האכילה אינו כדבעי.

ולכן כלפי איסור האכילה לא נאמר איסור זה רק באכילה שהוא מעשה גמור, ואף טעימה בעלמא, מכל מקום הוא קבע יותר משתיה ולכן נאסר קודם התפלה, אבל שתיה שהוא עראי בעלמא לא נאסר מצד מעשה האכילה, אבל מאידך יש איסור להתפלל אחר שנתגאה, ובזה לא שאני באיזה אופן נתגאה, ואף בשתייה שייך גאות דאיכא פגם בתפלה שלאחריה, ולכן שייך האיסור אף בשתייה.

וראה מגן אברהם (ס"ק יד) בשם האריז"ל דאף הניעור באמצע הלילה אסור לו לאכול קודם שיתפלל, ואסמכוה אקרא דלא תאכלו על הדם, ועי' פרי מגדים שצידד להתיר בשתייה. והיינו ע"ד שנתבאר דמהך קרא דלא תאכלו על הדם נלמד איסור לאכילה בלבד ולא לשתייה, וקסבר דבלילה שייך רק דין לא תאכלו על הדם אבל משום גאות ליכא אלא משעלה עמוד השחר, ולכן אסור אכילה ומותר שתייה.

ולפי זה תקשי, דאה"נ בשתייה מן הראוי דניזל בתר גאות, אבל באכילה דאסור מקרא דלא תאכלו על הדם, בזה לא תליא בגאות כלל, ובשלמא האבי עזרי שהתיר לשתות מים מטעם שאין במים משום גאות, אתי שפיר דאיירי בשתייה דאסור רק מקרא דואותי השלכת, אבל מהר"י אבוהב שלמד מינה גם לאוכל לרפואה, זאת מנין לו לומר דתליא בגאות דווקא.

לצורך רפואה אין איסור אכילה קודם התפלה

ולזה התירוץ דמדרבנן הוא, והיינו דלצורך רפואה מסתבר דלא אסרו רבנן אף לטעם הראשון דלא תאכלו על הדם, ולא הוצרך מהר"י אבוהב לדמות למים אלא לטעם דואותי

השלכת דלא נימא דעכ"פ נתגאה ואיך יתפלל אחר כך, לזה קאמר דאין באכילה לרפואה משום גאות.

והנה הרמב"ם (פ"ו ה"ד) לא כתב הך קולא דשתיית מים, ונקטו הפרי חדש וערוך השלחן (סעיף כג) ועוד אחרונים דלא סבירא להקל בשתיית מים, אלא דמכל מקום כתב (פ"ה ה"ב) דהרעב והצמא בכלל החולים, הרי דפשיטא ליה דאכילה ושתייה לרפואה אינו בכלל האיסור אף דשתיית מים אסור לדעתו, הרי דבאכילה לרפואה איכא סברא פשיטא להקל. אלא דלדעת הרמב"ם אין כאן רק איסור אחד לאכול קודם התפלה הכוללת לדעת הרמב"ם הן אכילה והן שתייה, ולכן לא מהני הא דאין במים משום גאות, אבל מהר"י אבוהב אזיל לשיטת אבי העזרי שהתיר במים משום גאות, שמע מינה דאיכא שתי גדרים כמו שנתבאר, אכילה קודם התפלה דהיינו אכילה ולא שתייה, ותפלה לאחר אכילה הכוללת גם שתייה אלא דתליא בגאות, ולזה מדמה גם אכילה לרפואה שאין בו אף משום גאות.

באכילה לרפואה יש להחמיר שיש בו משום גאות טפי ממים

ומעתה מה שהקיל המחבר באכילה לרפואה אינו דווקא מסברת מהר"י אבוהב, דזה אף להרמב"ם מותר, אלא דלהרמב"ם לא מצינו גדר גאות כלל, אבל לאבי העזרי דואותי השלכת הוא איסור נוסף, אלא שחידש מהר"י אבוהב דדמי למים שאין בו משום גאות, על זה כתב הביאור הלכה דנכון להחמיר שיש בזה משום גאות, ולקרות קריאת שמע קודם האכילה.

ומטעם זה אף שהקיל המשנה ברורה בשתיית קאווע וטייא משום כוונת התפלה, אבל כיון דבשתייה איירי הלא אין בזה משום לא תאכלו על הדם ולא אסור רק לטעם דואותי השלכת, על כן כתב דטוב שיקרא קריאת שמע קודם, דשוב אין בו אף משום 'ואותי השלכת' שמקבל מלכות שמים קודם השתייה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'מאוסה היא הערלה!' למה? | ביאור שורש 'ערל'

וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל וְעֵרְלֶתְם עֵרְלֶתוּ אֶת פְּרִיָו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם
עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל; וּבִשְׁנַת הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פְּרִיָו קֹדֶשׁ הַלְּלוּלִים לַה' (יט, כג-כד)

רש"י מבאר את ענין ה'ערלה' שהכונה למשהו סתום, אטום, ולפי זה פשטות הפסוק שלפנינו דורש מיהודי לא רק לקבוע את הערלה כמשהו אסור שמרחיקים אותו ולא נהנים ממנו, אלא שהנפש היהודית תרגיש ריחוק ומניעה מהמוצר הזה, כאילו שלא שייך להתקרב אליו.

וכפל הלשון של 'ערלתם ערלתו' משמיע שהפירות הללו יש להם 'ערלה' מצד טיבעם, דהיינו, יש להם משהו האוטם אותם, וצריך למצוא את האוטם הזה, לגלות אותו ולהרגיש אותו, ובכך 'תערלו' אותו, כי אם לא יגלו את האוטם-הערלה - לא יהיה המוצר אטום כערלה, יהיה כמו כל האיסורים שבתורה שנאמר בהם 'לא יאכל', וזוהי דרישת התורה 'ערלתם ערלתו' - תאטמו את אטימתו, תבחינו בה, תגלו אותה! ובכך מהראוי לחקור ולברר מהו הסוד הזה המערל את הפירות הללו?

ובכלל צריך להבין את התואר 'ערל' המוזכר בשאר מקומות, וכגון ה'ערל זכר' שצריך 'למול את בשר ערלתו' - הערלה המדוברת שם היא אמנם 'עור המכסה', אבל אינו אוטם וסותם את פעולות המקום, ונצטרך לומר שיש ב' מיני ערלה, יש אוטם ללא כיסוי, ויש כיסוי ללא אוטם. ומצינו גם כן שיש 'ערל שפתיים' ו'ערלה אזנם' ו'ערלת לב', וכל אלו אין בהם כיסוי אבל לכאורה גם אין אוטם, אלא יש קושי בשימוש האברים, וכמו ערל שפתיים שמדבר בקושי ובכבדות.

[ועיין רמב"ן שעשה כלל שזהו לשון 'סגור', ו'ערלתם ערלתו' הכונה להתייחס לזה כאילו פרחי החניטה עדיין סגורים ולא נעשו פירות].

ההכחשה של ה'ערלה'

ולביאור הענין נקדים מה שכתב הרמב"ם בטעם הדין הזה, והובא דבריו ברמב"ן, וזה לשונו: "כי היו לחרטומים ולמכשפים בזמן ההוא מיני כשוף יעשו אותם בעת נטיעת האילנות ויחשבו כי בהם ימהר האילן להוציא פריו קודם זמנו הידוע במנהגו של עולם, ובבואו יקריבו את הפרי לפני העבודה זרה שעשו בשמה הכשוף ההוא, ולכך צותה התורה באסור הפרי הבא קודם שלש שנים שלא יבאו לעשות המעשים הרעים ההם, כי רובי האילנות יביאו פירות בשנה הרביעית. ושנאכלהו לפני השם, היפך אכלם אותו לפני עבודה זרה".

מבואר בדבריו ש'ערלה' הוא פרי הממהר לצאת קודם זמנו הידוע, ועל פי זה אפשר לפרש את כל עניני 'ערלה' -

והיינו שכל העולם וההתפתחות שלו יש להם הנהגה ותהליך טבעי, וכל כוחות החיים וההתפתחות הממלא את הבריות והעולם, הכל הוא 'כח אלקי' הממלא את כל הארץ, וכידוע שיש שם 'הויה' ויש 'אלהים', כי השם הויה מתאר שה' ברא את כל העולמות, והתואר 'אלקים' מוסיף שה' מחיה ומקיים את כל העולמות, ממנו תוצאות חיים והצמיחה וכל האנרגיה הממלאה את העולם, הכל מופעל ישירות בכל רגע ורגע על ידי 'אלהים'.

וכאשר עולם כמנהגו נוהג, ואנשים צועדים ומתקדמים ופועלים בתנועתם הטבעית הרגילה - בעין האמונה כל מה שנעשה הוא כאילו כח אלקי, ובפרט כשמדובר בצמיחה של עצים שאין להם בחירה.

אך כאשר אדם מעורר בתוכו חמדה חזקה והתלהבות וכו' הגורמים שהאנרגיה שלו תתחזק ותתרבה עד כדי שיוכל לעשות פעולות זריזות יותר מהרגיל, וכן כאשר משתדלים בעץ לדשנו שיזדרז להוציא פירותיו, או שמשום מה העץ מצד עצמו פועל בזריזות יתירה - לכאורה יש כאן משהו אלילי, כי מתברר ש'בן-תמותה' מסוגל להמשיך על עצמיו יותר ויותר כוחות, אלא שאפשר לדחות בפשיטות ולטעון שה' משפיע כוחות לכל נברא, אך את כמות הכח הנשלח תלה אלקים בבחירת האדם, שאם יעורר עצמו חזק, יקבל הרבה כוחות.

אלא שבכל זאת יש כאן מחזה שכאילו גודל הצלחת הפעולה מגיעה מצד בחירת האדם או היצור, וכן היתה דעת עובדי האלילים שכל אדם או יצור שגילה כח מיוחד וחזק יותר מהרגיל - הוכר כאליל, סברו שהוא כמישהו השולט על הטבע, ויש לו יכולת לשנות את הטבע.

וזהו הפגם של 'ערלה', שהם פירות היוצאים קודם זמנם, מעידים על עץ [או המטפל בו] שמשוהו דוחק בו להתחזק יותר מהרגיל, רוצה להרגיש את הצלחתו ביתר תוקף ומהירות ממה שה' הכין לו, והמציאות הזו מאוסה לפני אלקים, וגם בעיני בני אדם כאשר רואים מישהו הקורע את עצמו וגופו כדי להרגיש יותר חזק את עצמו - אין זה מראה מושבב נפש, אדרבא, מעורר רחמנות, מטריד את הנפש, וזהו מה שצויה ה' 'וערלתם ערלתו' - תביטו על ההתחזקות של המתחזק הזה, תראו את חסרונו שאינו רגוע, לחוץ, עובד קשה, משועבד להצלחות מהירות, עד שהפירות-ההצלחות הללו ימאסו בעיניכם, תגידו שאינם רוצים ליהנות מפירות כאלו, [כעין המסופר על דוד המלך שלא רצה ליהנות ממים שהובאו אליו בחירוף נפש - דברי הימים א' יא, יז-יח].

וסיום הפסוק שלפנינו הוא "שלוש שנים יהיה לכם ערלים", ולכאורה הכונה ש'פרי' הנזכר לעיל 'יהיה לכם ערלים', ואם כן היה צריך לומר בלשון יחיד 'יהיה לכם ערל', ואם בכל זאת משתנה הפסוק ללשון רבים היה לו לומר 'יהיו לכם ערלים', דהיינו שה'פירות יהיו ערלים', ומה פשר הסגנון הנזכר בפסוק? אך לפי המבואר יש לומר ששלוש שנים יהיה לכם 'חיזוק והתגברות' שהפירות הללו הם 'ערלים לא יאכל', ערלים הם, וכל שהוא ערל הוא אצלי לא יאכל!

ביאור שאר עניני 'ערל'

זהו גם המציאות של 'ערל בשר', שהמקום מתגדל בעור מיותר שאינו נחוץ לתפקידו, כמישהו רעב הרוצה יותר ויותר, ועל המציאות הזו אמרו בני יעקב 'לא נוכל לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו', כאשר אדם חי במתיחות ושפלות כזו זהו משהו מגונה אצלנו, חרפה היא לנו.

ומעתה גם 'ערלת לב', 'כל הגוים ערלי לב', הכונה לאדם שהלב שלו לא רגוע, חמדן ושאפתן להגדיל את יכולות הנאותיו האנוכיות, עסוק כל הזמן בהעצמת כוחותיו, אין לו זמן לחשוב על המטרות האלוקיות, לחשוב על הכוחות שה' נתן לו והכין לו... יהודי צריך למול את ערלת לבו, דהיינו, לזהות את החמדנות הזו המטרידה אותו, ולסלק אותה, לא להיבהל ממנה, לומר לעצמו, מה שה' הכין לי יגיע אלי גם ברוגע ומנוחה ושלוה, מתוך אמונה שהכל ממנו ואני בהשתדלותי רק מוסר את עצמי לפעולות ה'.

ו'ערל שפתיים' הכוונה שכח הדיבור שלו חלש מהרגיל, וממילא כדי להוציא דיבור עליו להתאמץ ולהתחזק יותר מהרגיל, והשפתיים הללו מוגדרות כ'ערלות' בגלל המאמץ שלהם, אלא שההתחזקות הזו אין בה חסרון, כי אינו מבטא את האנוכיות והאלילות של כוחי ועוצם ידי, אלא להיפך.

והנביא אומר "עַל מִי אֲדַבְרָה וְאֶעֱיֶדָה וַיִּשְׁמְעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אֲזַנִּים וְלֹא יוֹכְלוּ לְהִקְשִׁיב" (ירמיה ו י), והיום אפשר להבין היטב את פירוש הפסוק כי יש לדאבוננו כאלו שמפחדים מרגע של אמת שבו מצפונם יצליף בהם וייסר אותם, מפחדים לפגוש רגע של אמת, ולכן יש להם באזניהם אזניות מרעישות בכל עת, והטירדה והלחץ הזה לשמוע את הרעש כל הזמן הוא ה'ערלה' של האזן... וכנראה גם בזמן הנביא היתה מציאות כזו של אנשים שחזרו והרעישו לעצמם כל הזמן את תעצומות השקר שלהם או ענינים אחרים כדי לברוח מהמפגש עם האמת...

למעשה

והיוצא לנו מכל זה, שהאלקים עשה את האדם ישר, ומצד הטבע האנושי יש לו את הרוגע והרצינות להתקדם ולהתפתח הן בצד הגשמי והן בצד הרוחני, כל התחזקות של העצמת כוחות כלפי שאיפה מסוימת - הינה דבר מאוס וחרפה, מזיק ולא מתקן. אך במה דברים אמורים כאשר מתחזק כדי להיות משהו מיוחד יותר מכולם, אבל כאשר סיבב ה' שהוא במצב חלש מהרגיל, זהו לכאורה מצב של 'נסיון' ששלח ה' לאדם, ותפקידו לעסוק בהתגברות והתחזקות.

ועומדים אנו כעת בספירת העומר בשבוע של 'מדת הגבורה' וזהו הזמן ללמוד כיצד מעצבים את ה'גבורה' במדתה הראויה לה.

שי למורא, אשה לה'

ונכתוב קצת בדרך הרמוז, אנו כעת בימים של יציאה ממצרים, ימים של עזיבת עבודה קשה ועבודת פרך, ימים של 'כאשר ישא האומן את היונק', ידוע שהאור של ליל פסח הוא

אור גדול אשר הוציא אותנו ממצרים בחפזון, דהיינו במהירות לא רגילה, אך הסיבה לכך היתה כי היינו במצב גרוע מאד, מ"ט שערי טומאה, היו מוכרחים התחזקות מיוחדת, אבל מיד אחר כך מסתלק האור הגדול, וצריך להשיג את השלמות מעט מעט כל יום מימי הספירה, בבחינת 'לא בחפזון תצאו.. כי הולך לפניכם ה'".

'עמר' הוא גימטריא 'יש' או 'שי', והרמז בזה הוא שאדם שמרגיש את עצמו כ'יש' שכאילו יש לו כוחות עצמאיים - הנה בליל פסח שהתבטלו כל האלילים, והיה 'מורא גדול הוא גילוי שכינה' הרי התבטל כל ה'יש', ראה שכל מה שיש לו הוא כח ה', בחינת 'אני ולא מלאך וכו'', אבל אחר שמסתלק האור הגדול הזה, צריך לבד לבטל את ה'יש', להכיר שלא ה'יש' הוא הממשיך לעצמו כוחות אלקיים, אלא להיפך צריך להוביל 'שי למורא' - צריך להגיע להכרה שהגוף שלנו שייך לה', האמונה שלנו מוסרת את עצמו אל ה'מורא הגדול', ברור לנו שאין לנו כוחות עצמאיים, כל מה שאנו עושים הוא כביכול 'מעשה אלקים', כך נגיע ל'כתר' של שבועות, ש'כתר' הוא הגמטריא של 'יש-שי' שה'יש' הפך ל'שי'.

ומבואר באריז"ל ש'ערל' הוא גמטריא ש' כמנין שם א'להים במילוי נכזה: אלף למד הי יוד ממ] וכאשר תוסיף עוד ה' אותיות של א'להים זהו גמטריא 'ערלה', ולפי המבואר מובן מאד רמז הדבר, כי הבעיה של 'ערלה' הוא בזה שהעולם מנוהל על ידי 'א'להים' וכאשר אדם סבור שהמילוי של הכוחות שלו הוא משהו אנוכי שלו, זאת היא בחינה שלוקח לעצמו את המילוי של שם א'להים, ונעשה 'ערל'.

ונמצא ש'ערלה' הוא גימטריא 'שָׁה', ולכן צוה ה' לקחת 'שה לבית אבות', ולזבוח את אלהי מצרים, לברר שהכח האלקי אינו נשלט על ידי המיצרים הארציים...

והנה הפרשה פותחת ב'קדושים תהיו' ונראה שכל עניני הפרשה כולם נכללים תחת ההוראה הזו, ולפי המבואר מובן מאד למה ענין ה'ערלה' הוא כנגד הקדושה, כי הקדושה הוא להיבטל לרשות גבוהה, להרגיש שכל כולו שייך לה', אין לו דיעה ורצונות עצמיים, כאשר המתקדשת לבעלה [וכמו שהארכנו במאמרים לפסח], וזה היפך ה'ערלה', והנה 'אשה' הוא כמנין 'שה' עם הכולל, כי ה'שה' נעשה 'אָשָׁה לה', וזהו התכלית של בחינת אשה להורות את מציאות ויכולת הביטול וההתקדשות הזו, ולכן אָשָׁה-אָשָׁה הוא גמטריא 'ברית', כי זהו התיקון לפגם הערלה, גם 'מילה' עם הכולל מבואר מהאריז"ל שהוא גמטריא פ"ו כמנין שם א'להים ללא המילוי, וממילא מרמז לבחינה של 'אלקים עשה את האדם ישר'. ולכן מובן גם כן למה לאחר שנות ערלה 'יהיה כל פריו קודש הלולים' כי הנמנע מהערלה מברר שאינו רוצה את ההתגברות העצמית, אלא אדרבא רוצה להרגיש שהוא מסור לכח ה', מקודש הוא לה'.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

את שבתותי תשמרו

אַתְּ שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה' (יט, ל) וברש"י: "ומקדשי תיראו - לא יכנס בהר הבית לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. ואף על פי שאני מזהירכם על המקדש, את שבתותי תשמורו אין בנין בית המקדש דוחה שבת".

הנה יכול מאוד להיות שכיבוד שאנו מכבדים את המקדש לא יכנס וכו' באבק שעל רגליו, הוא גם רמז לכיבוד שאנו מצווים לכבד את יום קדשנו - השבת. דהרי כבוד השבת נשנה בנביאים, והרי הוא כמכבד את המלך, כמוש"כ הרמב"ם על המתעטף בערב שבת ומקבל פני השבת כעבד המקבל פני המלך, ובכל סעודה אומרים אנו "אתקיננו סעודתא דמלכא", וצדיקים הפליגו בקרבת האדם למלכו ביום הש"ק והמשילו את הדבר שביום זה המלך מכניס את עבדו להיכלו. לכן לא את השבת אנו מכבדים אלא את זה שציווה על השבת, ואנו מכבדים את יום זה בכסות נקיה במצעים ומפה ונר דולק כי אנו מכבדים את השכינה השורה, ממש כמו שמכבדים את המקדש, כי הם כהדדי שבשניהם השכינה שורה, ולכן לא מתאבלים על המקדש בשבת, ואוהבי ה' המחכים בבנין אריאל ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל - משום שהשכינה ביום זה לא בגלותא ובאלמנותא.

בערב שבת מצווה לרחוץ בחמין (שו"ע סי' ר"ס) כדי לנקות את גופנו ובוזה אנו מכבדים את המלך שאנו נכנסים ליום קודשו נקיים מכל רבב.

הגמ' ביבמות (מו:): מצטטת את הפסוק "לך אל העם וקדשתו וכבסו שמלותם", ומנסה להביא ראיה מפסוק הנ"ל שהיו צריכים טבילה לפני מתן תורה, וכמו"כ גר יצטרך טבילה לגירותו וכו' עי"ש, והגמ' אומרת בהמשך שאולי הכיבוס ההוא לא היה לטבילה אלא לנקיון - "ודלמא לנקיות בעלמא", וברש"י: "ההוא כיבוס לאו משום טומאה הוה דלטעון טבילה מק"ו אלא שיהיו בגדיהם לבנים והגונים לקבל פני שכינה", וחזו"ן מהכא שהדרך הראויה לקבל פני השכינה היא בבגדים לבנים והגונים.

אבל נראה שאדם המקבל פני השכינה במקדש, או בש"ק ויו"ט, ודואג אך ורק לבגדיו ולא לנשמתו אולי הוא חפץ בעיקר אבל את עיקר העקרים השליך מידו, דהרי נאמר בספה"ק שהלבוש רומז לנשמה, ומובא בכמה מהספרים כך בהזכירם את הפסוק "בְּכָל יַעַת יִהְיוּ בְּגָדֵיךָ לְבָנִים וְשֵׁמֶן עַל רֵאשֶׁךָ אֶל יַחְסָר" (קהלת ט, ח) שבכל עת הבגדים - שהם הלבוש לנשמה יהיו נקיים וזכים. ואם הגוף צריך להיות נקי עאכו"כ הנשמה צריכה וחייבת להיות נקיה בקבלתה פני השכינה במקדש או בשבת, ולא מפני קדושת המקדש והשבת גופא אלא מחמת קדושת השכינה היורדת שירדה במקדש, ועתה היא יורדת בשבת לבתי ישראל, וכמו שמחויבים לרחוץ בחמין את הגוף, כך מחויבים לרחוץ את הנשמה, שתהיה זכה וברה טרם תפרוס עלינו שבת המלכה כדי שיהיה לה מקום מכובד לדור, וכדי שנוכל לעבוד את ה' גם לאחר צאתה ומיני' מתברכין כל שיתא יומין.

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי ערוב תבשילין

מהו טעם עירוב תבשילין לפני יום-טוב שחל בערב שבת? | האם צריך להניח פת ותבשיל, או די בתבשיל בלבד? | מהו שיעור העירוב שיש להניח? | כמה שיעור 'כזית', האם כגודל חצי ביצה, או שליש ביצה? | כשבני המשפחה מרובים, האם יש להגדיל את כמות תבשילי העירוב? | באלו סוגי תבשילים ניתן לערב? | אימתי מערבים? ומהי לשון הברכה ונוסח העירוב?

שאלה: בשנה זו חל שביעי-של-פסח בערב שבת, האם מותר לבשל ביום-טוב לצורך שבת, או יש להכין כל תבשילי השבת מערב יום-טוב?

טעם עירוב תבשילין

תשובה: שנינו במשנה (ביצה טו ע"ב): "יום-טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל בתחילה מיום-טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום-טוב ואם הותר הותר לשבת. ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לבשל לשבת", והיינו שיום-טוב שחל להיות בערב שבת, אסור מדברי סופרים לבשל בקדירה בפני עצמה או לאפות פת לצורך השבת, אלא על ידי 'עירוב תבשילין', דהיינו שניח תבשיל מערב יום-טוב לשבת, בכדי שיהיה ניכר שאינו מתחיל בבישול ובאפיה שאינם לצורך יום-טוב, בעיצומו של היום, אלא הוא רק כגמר מלאכת אוכל נפש לאחר שהתחיל בה מערב יום-טוב.

נהגו להניח פת ותבשיל, כדברי רבי אליעזר (ביצה שם) על הפסוק (שמות טז כג) "אֶת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ" - מכאן שאין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל, ומכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה.

פת ותבשיל

בדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט ה"ג) מבואר שתבשיל לבדו הוא העירוב, ואין צורך בפת, ולכן כתב שאין עושים עירוב זה לא בפת ולא בריפות אלא בתבשיל כגון בשר ודגים וביצים וכיו"ב. וכן נראה מדברי הרי"ף (בהלכות, ובתשובת הרי"ף סי' שיב), וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. אבל התוספות (ביצה שם ד"ה אמר) כתבו בשם רבינו תם, שאם רוצה לאפות מיום-טוב לצורך שבת, צריך לערב גם בפת מלבד התבשיל, ואינו יכול לאפות על עירוב התבשיל, וכן עמא דבר. וכן כתב הרא"ש שכן נהגו להחמיר כרבינו תם, ושכן פסקו בעל הלכות גדולות ורבינו שמשון הזקן, וכן כתבו בשו"ת מעשה הגאונים (סי' כג) ועוד ראשונים. ומרן הבית יוסף (סי' תקכז) כתב שכן פשט המנהג לעשות העירוב על ידי פת ותבשיל, וכן

עירוב תבשילין

כתב בשו"ע (שם ס"ב). כמוכן בפסח לוקחים מצה, ותבשיל, כגון ביצה קשה, ואומר הברכה ונוסח העירוב ומניחם בצד. ולכן לכתחילה יש לחוש לדעת רבינו תם והרא"ש שיש להניח גם פת מלבד התבשיל מערב יום-טוב. ובדיעבד אם לא הניח לצורך העירוב אלא תבשיל בלבד בלי פת, מותר לאפות ולבשל ביום-טוב לצורך השבת, כדעת הרי"ף והרמב"ם.

שיעור העירוב

שיעור התבשיל שמניח לצורך העירוב הוא כזית, ולכתחילה שיעורו עשרים ושבעה גרם, כשיטת התוס' וסיעתם שהכזית הוא כחצי ביצה, וכן פסק בשולחן ערוך (סי' תפו). ובדיעבד די בשיעור שליש ביצה, שהוא שמונה עשר גרם, כדברי הרי"ף והרמב"ם וסיעתם, הסוברים שכזית הוא כשליש ביצה, ופחות מעט, כמבואר בפרי חדש (סי' תפו) ובחזון עובדיה (הל' סדר ליל פסח, כרפס, אות ד). ולגבי שיעור עירוב תבשילין דהוי דרבנן, בדיעבד יש לסמוך על הרי"ף והרמב"ם.

שיעור העירוב עבור רבים

אפילו בני המשפחה מרובים, די בכזית תבשיל לצורך העירוב, וטוב להחמיר להניח פת העירוב שיעור כביצה. ובמצות מכונה יש לשער במשקל שיעור כביצה בחמישים וארבע גרם. וכן בני ביתו הסמוכים על שלחנו, אפילו הם נשואים, אינם צריכים לערב באופן נפרד, ורשאים לאפות ולבשל בביתו עבור כולם על סמך העירוב של ראש המשפחה. ואם הם חלוקים בעיסתם, וכל אחד סועד על חשבון עצמו, כתב באשל אברהם שכל אחד יערב בפני עצמו. וכמו כן, שניים או שלשה בעלי בתים הגרים בדירה אחת, כפי שהיה מקובל בעבר, צריכים לעשות כל אחד עירוב בפני עצמו. וכן היושבים במלון ובעל המלון מערב עירובי תבשילין, אינם צריכים לערב בעצמם כדי להרתיח מים ולבשל וכיו"ב לשבת.

עירוב להדלקת נרות

מעיקר הדין אין צריך לערב בשביל להדליק הנרות ביום-טוב אחר הצהריים לצורך שבת, כדעת מרן בשו"ע (סי' תקכז סי"ט), ומה שאומרים בעת בעירוב "בדין עירובא יהא שרי לנא לאדלוקי שרגא מיום-טוב לשבת", הוא לרווחא דמילתא, אך אינו מעיקר דין עירוב תבשילין. ויש ליזהר שלא להדליק אחר השקיעה, שאז כבר נכנס שבת, אלא עשרים דקות (ולכל היותר רבע שעה) לפני השקיעה. ומכל מקום אם מניחים עירוב תבשילין בשביל הדלקת הנרות בלבד, לא יברכו, שספק ברכות להקל, אלא רק יאמרו "בדין עירובא יהא שרי לנא לאדלוקי שרגא מיום-טוב לשבת".

סוג התבשיל

התבשיל של העירוב יוכל להיות מבושל או צלי או שלוק או כבוש או מעושן, ואפילו תפוח מבושל, ובלבד שיהיה ראוי ללפת בו את הפת. לכן אין לערב בדייסא ושאר מיני קטניות שאין רגילים ללפת בהם את הפת. ובמקומות החמים נוהגים לקחת ביצה שלוקה בקליפתה שמחזיקה מעמד ואינה באה לידי סרחון, כשאר מיני לפתן. ובזמן הזה שיש לנו

עירוב תבשילין

מקריים חשמליים טוב להדר לקחת מצה שלימה ותבשיל חשוב, כגון בשר או דגים, ולהניחם שם לצורך מצות עירובי תבשילין.

אפשר לעשות עירובי תבשילין במאכלים שבקופסאות שימורים, ובלבד שיש בהם מאכל מבושל וגם רגילות ללפת בהם את הפת, וכגון קופסאות טונה, רסק עגבניות וכדו', ובשעת הצורך אף אם אינם מבושלים אלא כבושים, כגון מלפפון חמוץ וכדו', אבל לא במאכלים שרק נמלחו, כגון דג מלוח, וכן דברים שאין מלפתים בהם הפת. ומוצרי חלב שעברו תהליך פיסטור, כגון חמאה וגבינה, שמנת וקוטג' וכדו', יש אומרים שאפשר לערב בהם, שהפיסטור נחשב בישול, וכמו לעניין יין מפוסטר, אם נגע בו גוי, או יהודי מחלל שבת בפרהסיא, אין בו איסור יין-נסך. אולם יש סוברים שאין הפיסטור נחשב בישול לענין עירוב תבשילין, ודוקא לעניין יין-נסך, שאין הפיסטור נעשה בשביל טעם אלא למטרת שימור, ולכן לכתחילה אין לערב במוצרי חלב, ובדיעבד מועיל.

זמן עשיית העירוב

לכתחילה צריך להניח העירוב בערב יום-טוב דוקא, כלומר, מליל ערב יום-טוב עד שקיעת החמה של ערב יום-טוב, ואם הניחו קודם ערב יום-טוב, יחזור ויטלנו בערב יום-טוב ויאמר שהוא סומך עליו לשם מצות עירוב לאפות ולבשל מיום-טוב לשבת, ולא יברך עליו. ומכל מקום אם לא עשה כן, בכל זאת מותר הוא לאפות ולבשל על סמך העירוב שעשה באחד מימי השבוע.

לכתחילה צריך להניח העירוב בערב יום-טוב לפני שקיעת החמה, כמבואר במגן אברהם (סי' רס סק"ג), ומכל מקום מי ששכח ולא הניח עירוב תבשילין ונזכר אחר ששקעה החמה, בתוך זמן בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, יכול עדיין להניח העירוב ולברך עליו "על מצות עירוב". ואם כבר ענה 'ברכו' של תפילת ערבית, כל עוד לא התפלל ערבית של יום-טוב יוכל להניח העירוב, אך לא יברך עליו.

הקדמת הבישולים

אף על פי שהכין עירוב תבשילין כדת, ישתדל לכתחלה להקדים לבשל ביום-טוב את צרכי השבת בשעות המוקדמות של היום, כדי שסיים האפיה והבישול בעוד היום גדול, שאילו יזדמנו לו אורחים ביום-טוב, יוכל להגיש התבשילים לפנייהם לסעודה. ומכל מקום אם נתעכב מחמת איזה אונס, רשאי להמשיך לבשל ביום-טוב עד סמוך לשקיעת החמה, שאנו סומכים על הסוברים (פסחים מו ע"ב, ובירושלמי ריש פ"ב דביצה) שמן התורה צרכי שבת נעשים ביום-טוב שלפניו, ורק חכמים אסרו, ועל ידי עירוב התירו לגמרי.

אסור לבשל או לאפות ביום-טוב אלא כל זמן שהעירוב קיים. ואחר שסיים להכין כל צרכי שבת ביום-טוב, אם ירצה יוכל לאכול את הפת והתבשיל של העירוב, אפילו ביום-טוב עצמו. וטוב לאכול בליל שבת, או בסעודה שלישית של שבת.

ברכת העירוב והנוסח

בשעה שמניח העירוב (מצה ותבשיל) בערב יום-טוב, מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב", ויסיים ויאמר: "בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום-טוב לשבת", [נ-בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיום-טוב לשבת]. וצריך שיבין מה שאומר, ואם אינו מבין בלשון ארמית או בלשון הקודש, אינו מועיל אלא יאמר נוסח זה בשפה שמבין.

כשמניח העירוב צריך להזכיר המלאכות שרוצה לעשותן ביום-טוב לצורך השבת, וכגון אם רוצה לשחוט עוף לצורך השבת, כשאומר התנאי "יהא שרי לנא", יש להוסיף "ולשחוט". ואם הניח העירוב ולא הזכיר המלאכות, כגון שאמר "יהא שרי לנא למעבד כל צרכנא", יש אומרים שאינו נחשב עירוב כלל, ויש אומרים דבדיעבד אין אמירת המלאכות בפרטות מעכבת, וכך הלכה.

עירוב עבור אחרים

יכול אדם לערב עירוב תבשילין לשכנו עם הארץ שאינו יודע לעשות העירוב בעצמו, או לשכנתו אלמנה שאינה בקיאה בזה, וילמדם שיאמרו בעצמם נוסח הברכה, ואחר כך יאמר כשלוחם "בדין עירובא יהא שרי לבעל הבית הזה (או, לבעלת הבית הזאת) לאפויי ולבשולי". ומצוה לעשות כן לזכות אחרים.

עירוב גדול העיר

מצוה על גדול העיר או רב השכונה לערב על בני עירו או שכונתו, שיזכה את עירובו על ידי אדם אחר בהגבהת טפח לזכותם של בני העיר או השכונה, ואחר שיזכה להם העירוב, יטול העירוב בידו ויברך, ויסיים בסוף אמירתו "לנו ולכל בני העיר הזאת". וכל רב עיר מערב לבני עירו, ורב שכונה לבני שכונתו, ואינו כבמכירת חמץ שכל יושבי המדינה ממנים בפועל את הרבנים הראשיים להיות שלוחיהם למכור עבורם. ונכון לכתחילה שהזוכה לא יהיה מבני ביתו של בעל העירוב, אף על פי שהם גדולים, כל שסמוכים על שולחנו, ואם קשה לו לחפש אדם זר יוכל לזכות אפילו על ידי אשתו. ואם היה רגיל לערב לאחרים ושכח לזכות העירוב תחילה על ידי אדם אחר, יכולים בני העיר לסמוך על עירובו בדיעבד. ומכל מקום לכתחילה חייב כל אדם לעשות עירוב תבשילין בעצמו, ולא יסמוך על גדול העיר, ורק אם שכח או נאנס ולא עירב יסמוך על גדול העיר שמערב לכל בני עירו.

ברכת החג

אני מברך את כל עם ישראל בברכה שתזכו לשנים רבות, נעימות וטובות, שלכולם יהיה חג שמח, ששים ושמחים לעבודתו יתברך, ונזכה לגאולה שלימה, אמן ואמן.

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

שונא 'מתנות' יחיה!

'כותרת' מעידה על הנושאים המרכזיים שיבואו אחריה. פרשתנו פותחת בהכרזה: קדושים תהיו! וממשיכה ללמד איך ובמה נהיה קדושים. ואכן, "רוב גופי תורה תלויים בה" כדברי חז"ל, והם: הרחקה מעבירה, גדרי צניעות, שבת ומועדי קודש, מדיני מקדש וקרבת, היבדלות מחוקי הגוים, מצות התלויות בארץ, ויסודות חסד ואהבת הבריות.

בימי ספירת העומר משתדלים בתיקון המידות, ונוהגין אבלות לזכר תלמידי רבי עקיבא שמתו על שלא נהגו כבוד זה לזה. כהורים ואנשי חינוך נזכור תמיד כי תורה ודעה אנו מלמדים ע"י הוראה ומסירה, ואילו מידות טובות והליכות מתוקנות מלמדים ע"י הנחיה. בנינו רואים אותנו ומתחקים אחרינו. **המעשים שלנו הם שנחקקים בלבבם.**

נער צעיר הייתי, בחור ישיבה קטנה. ישבתי ושוחחתי עם המשגיח ז"ל בחצר ה'שטיבל'. אברך התייצב ובקול גדול החל לעלוב בו ב'גין 'חשבון' שהיה ביניהם. כתלמיד צעיר נתכרכמו פני מול רפי שכבודו מושפל ונרמס. הלה פנה לדרכו ואני נותרתי 'משותק'. והנה, ראיתי כי פני המשגיח שלוות! הוא פתח והסביר לי "מילים שמוטחות בך דומות למתנה שמוגשת לך. כשמעניקים לך מתנה - אם אתה חפץ בה אתה מקבלה, ואם לאו - אינך מקבלה. ולמי שייכת המתנה? אם קיבלת אותה - היא שלך. ואם דחית אותה - היא נשארת של הנותן. כך בדיוק במילות רעות ועלבונות! כשהחלטתי 'לא לקבל' אותן - הן בכלל לא שלי! הדיבורים הפוגעניים נותרו ברשותו! הם הבעיה שלו!"

כעבור קרוב ל-40 שנה אני משחזר את אותם הרגעים. החסיד רבי יצחק מאיר ב"ר יהודה ארי' ז"ל היה ר'ה שלי. למדתי ממנו המון, הנחיל לי מפתח זהב לחיים. יתכן ובצעירותי לא פרשתיו נכון, אולי חשבתיו לחלש, ובהתבוננות לאחור - הוא היה גיבור! הוא לא דרש ממני, תלמידו, "להוכיח נאמנות ולהגן על כבודו", ואילו עשה כך היה הוא מועל בשליחותו! הוא לא התמנה למשרה בשביל 'כבוד', אלא להורות לנו הדרך נלך בה, ואת זאת עשה 'בכבוד'.

ככל שאנו מתמלאים בתוכן, שואפים לריבוי תורה ודעת ומשקיעים בפיתוח עצמי, כך נזכה להתעלות במידות, ונוכל לדחות באדיבות "מתנות" שונות שמוגשות לנו, וכשאינן אנו מקבלים אותן, הרי שה'קושי' בכלל לא שלנו!

מסופר על תלמיד שבא לפני רבו, צדיק בדורות הראשונים, והתלונן שפלוני יורד לחייו, והוא מאוד שבור ופגוע. ביקש הרבי להביא לו כוס מים ושקיק מלח. ערבב הרבי כפית מלח בכוס המים ונתן לתלמיד לטעום. "אוי! מלוח!". יצאו יחדיו לטייל בשדה, וביד הרבי שקית המלח. בבואם לאגם הגדול והצלול, הטיל לתוכו הרבי כפית מלח. הוא ביקש מתלמידו

לטעום ממי האגם. "המים טעימים ורעננים!" הכריז התלמיד. "אמור נא, מה למדת?" אמר לו הרבי. התבונן התלמיד והשיב "בכוס הקטן יש מעט מים, ולכן המלח מורגש. באגם הגדול יש מים רבים, ולכן המלח כלל לא מורגש". ענה הרבי "הרי פתרון בעייתך! תגדיל את המיכל הנפשי שלך, תתמלא בטוב ובכך לא תחוש כל רע!".

כאשר נדבר עם תלמידינו על 'מידות ודרך ארץ' נזכור כי בינינו פער גילאים, אנו רואים את החיים בזוויות שונות, ולא תמיד מבינים זה את זה. כשהם רואים אותנו ברגעי התמודדות, עוקבים אחר תגובותינו 'בשעת מעשה', הם מפנימים את המסר וקונים קנייני נצח. יראו וילמדו - ויתור, סבלנות, הכנעה, איפוק, עין טובה ואהבת חינם, ועוד.

סיפר לי ידיד שבילדותו השתובבו הוא וחבריו באחת ההפסקות. 'בתור צחוק' הם הטילו ספל מלא מים לתוך 'תא שירותים' מלמעלה, והמתינו לראות את חברם יוצא רטוב כל-כולו. לאחר כמה רגעים יצא נוטף מים - מחנך בכיר! הוא התקדם לכיור הנטילה ועיניו מושפלות כדי לא לראות מי ומי ידיהם במעל! מסיים ידידי: "אינני זוכר איזו גמרא למדנו וכמה פרקים סיימנו בכיתתו. אך מרב'ה זה למדתי הכי-הרבה מכל המחנכים שהיו לי בתלמוד תורה!".

לא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְּךָ... וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא, פירש הרשב"ם שאין לנו לשאת כעס ושנאה בלב. הללו דומים לסלע גדול. כאשר אדם נושא על גבו סלע, הוא נעשה שחוח וכואב. כך גם הנושא 'סלע' בליבו. נקל על חיינו! נסלח ונשכח. נזקוף קומתנו מתוך שמחה ואהבת הבריות. נדחה באדיבות 'מתנות' מיותרות... נחיה טוב!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות לפרשת קדושים

- א. על איזה לאו בפרשה עבר הנחש הקדמוני (עי' רמב"ן בראשית ג, יג)?
- ב. איזה לשון בפרשה משמש פעם אחת כלשון "כבוד" ופעם אחת כלשון "קבלה" (עי' אונקלוס ורמב"ן), ובמקומות אחרים משמש לשון "מנין" ולשון "טעינה"?
- ג. היכן מצאנו לשון "קצה" (רש"י שבועות ב: ד"ה על הראש)? ולשון "פרוטרוט" (רש"י עמוס ו, ה)?
- ד. היכן נרמזו כל עשרת הדברות (ויקרא רבה כד, ה)?
- ה. מנין ש"בן חמש למקרא" (אבות פ"ח משנה כא בברטנורא)?

*

חדוותא דאפטרטא מחר חודש (שמואל-א כ)

- ו. היכן מצאנו לשון "יום חול"? ומנין יש סמך למנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח (רש"י מגילה כב: ד"ה ראשי חדשים)?
- ז. היכן מצאנו דוגמא למאמר חז"ל (זבחים קב.). "רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם" (רש"י שם ד"ה נאמר בו רושם)?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות חדוותא ושירתא - שאלות על שירת הים

- א. בשכר איזו אמירה שאמר פרעה זכו עמו בטובה, והוא עצמו לא נזקק לה באותה שעה?
- בשכר שאמר פרעה (שמות ט, כז): ה' הַצְדִּיק, זכו מצרים לקבורה, שנאמר (שמות טו, יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ; ופירש"י תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה, בשכר שאמרו ה' הַצְדִּיק:

¹ ויש להעיר שלכאורה לא אמרו כן העם אלא פרעה, וכאן משמע ברש"י שהם אמרו כן, ואפשר שכיון שכללם פרעה בדבריו "ה' הַצְדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים" מתייחסת אמירה זו אליהם.

ועל פרעה בעצמו מבואר בחז"ל (ילקוט שמעוני שמות רמז קעו) שלא טבע בים, אלא ניצל ומלך בנינוה, וא"כ לא נקבר באותה שעה.

ב. אלו מחמשת קנייניו של הקב"ה מוזכרים בשירת הים (אבות פ"ו משנה י)?

ישראל ובית המקדש, כדברי חז"ל (אבות פרק ו משנה י) "חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד. תורה מנין וכו' ישראל קנין אחד מנין, דכתיב (שמות טו), עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית וכו'. בית המקדש קנין אחד מנין, דכתיב (שמות טו), מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' פוננו ידיך. ואומר (תהלים עח) ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו":

ג. היכן מצאנו לשון "נשיבה" (רמב"ן)?

(י) נשפת ברוחך פסמו ים צללו בעופרת במים אדירים:

ופי' הרמב"ן "ודעתי עוד שענינו כמו בבי"ת, נשבת ברוחך, מלשון כי רוח ה', נשבה בו (ישעיה מ ז), ישב רוחו יזלו מים (תהלים קמו יח), כי שתי האותיות האלה ישמשו בענין אחד, כמו על גפי מרומי קרת (משלי ט ג), על גבי, אם בגפו (להלן כא ג), וכו'".

ולשון "השגת תאוה" (רש"י קהלת ו, ז)?

(ט) אמר אויב ארדף אשיג אחלק שכל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי:

והוא מעין הלשון (קהלת ו, ז) וגם הנפש לא תמלא: שפירש"י וגם הנפש לא תמלא. בתמיה כלומר וזה אפי' תאותו לא מלאה בהנאה מועטת כמו (שמות טו) תמלאמו נפשי לשון השגת תאוה וכו'.

ולשון "שר צבא" (עי' רש"י לעיל יד, ז)?

(ד) מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף:

ועל הכתוב (ז) ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כלו: פירש"י שרי צבאות כתרגומו:

ד. מנין ש"כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה" (סנהדרין מב.)?

"א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא (שמות יב-ב) החדש הזה וכתוב התם (שמות טו-ב) זה א-לי ואנוהו".

*

חדוותא דאפטרטא שביעי של פסח (שמואל-ב כב)

ה. היכן יש תיבה החסרה אל"ף?

(מ) ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני:

ופירש"י (שמות י, כא ד"ה וימש) כמו ויאמש. יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האלף נכרת כל כך אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון ולא יהל שם ערבי (ישעי' יג, כ.), כמו לא יאהל לא יטה אהלו. וכן ותזרני חיל (שמואל-ב כב, מ.), כמו ותאזרני.

ואיזה שורש בהפטרה הוא המקור לדעת רש"י (שמות ב, ו) לשמו של משה רבינו?
(יז) יִשְׁלַח מִמְרוֹם יִקְחֵנִי יְמִשְׁנֵי מַמִּים רַבִּים:

ופירש"י (שמות ב, י ד"ה משיתהו) כתרגומו שחלתיה, והוא לשון הוצאה בלשון ארמי, כמשחל בניתא מחלבא, ובלשון עברי משיתהו, לשון הסירותיו, כמו לא ימוש לא משו, (יהושע א, ח.) כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת מש, וימוש, אלא מגזרת משה, ולשון הוצאה הוא, וכן ימשני ממים רבים, (שמואל-ב כב, יז.).

ו. באיזה אופן החשיך הקב"ה את מחנה מצרים בים סוף?

(יב) וַיִּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סְכוֹת חֹשֶׁרֶת מִים עָבִי שְׁחָקִים: ופירש"י וישת חשך סביבותיו. לסוכה, כענין שנאמר (שמות יד כ): ויהי הענן והחשך, מפסיק בין מצרים לישראל: חשרת מים עבי שחקים. מאין היה החשך, עבי שחקים היו, שהן חושרין מים על הארץ:

*

תשובות לפרשת אחרי מות

ז. היכן למדה תורה דרך ארץ שלא לאכול בשר בכל יום (רש"י ע"פ חולין פד.)?

(יג) וַאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְךָ אֲשֶׁר יִצוּד יָצִיד חֵיָה או עוף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשִׁפְךְ אֶת דָּמּוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָ: ופירש"י אשר יצוד. (ת"כ חולין פד) אין לי אלא ציד, אווזין ותרגולין מנין, תלמוד לומר ציד מכל מקום, אם כן למה נאמר אשר יצוד, שלא יאכל בשר אלא בהזמנה זאת (חולין פד.):

ובגמ' שם (חולין פד.) פירש"י אלא בהזמנה הזאת. כאילו הוא צד שאינה מזומנת לו כלומר לא יאכל בשר תדיר שלא יעני:

ח. איזה פסוק בשיר השירים הוא רמז לכפרת יום הכיפורים (שה"ש רבה א (ח), ב)?

(שיר השירים ח, ח) אַחֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ בַּיּוֹם שִׁידָבֵר בָּהּ:
ודרשו חז"ל (שה"ש רבה א (ח), ב) "אַחֹת לָנוּ קִטְנָה, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, לַעֲתִיד לָבוֹא עֲתִידִין כָּל שָׂרֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם בָּאֵין וּמְקַטְרְגִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִין רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵלוּ עֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵלוּ עֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלוּ גָלוּ עֲרִיּוֹת וְאֵלוּ גָלוּ עֲרִיּוֹת, אֵלוּ שָׁפְכוּ דָמִים וְאֵלוּ שָׁפְכוּ דָמִים, מִפְּנֵי מַה אֵלוּ יוֹרְדִין לַגִּיהֶנֶם וְאֵלוּ אֵינָן יוֹרְדִין, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחֹת לָנוּ קִטְנָה, מַה קֶטַן זֶה כָּל מַה שְׁהוּא עוֹשֶׂה אֵין מִמְחִין עַל יְדוֹ, לָמָּה, שְׁהוּא קֶטַן, כִּךָ כָּל מַה שִׁיִּשְׂרָאֵל מִתְּלַכְלָכִין

כָּל יְמֹת הַשָּׁנָה בְּעוֹנוֹתֵיהֶן, בָּא יוֹם הַכְּפוּרִים וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאמַר (ויקרא טז): כִּי בַיּוֹם
הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם נֵא.

ומאיזה פסוק מן ההלל למדים על מי חל וידויו של הכהן הגדול (שבועות יד.)?

(טז, יא) וְהִקְרִיב אֶהָרֵן אֶת פֶּר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְכוּ' ופירש"י וכפר
בעדו וגו'. וידויו שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם כלם קרוים ביתו (שם פרשתא ג, א.),
שנאמר בית אהרן ברכו את ה' וגו' (תהלים קלה, יט.), וכו'.

ואע"פ שדרש רש"י כן מכתוב אחר בתהילים, מכל מקום בג' מקומות בהלל נזכרו בית
אהרן, (קטו, י) בֵּית אֶהָרֵן בְּטָחוּ בַה', (שם פסוק יב) יִבְרַךְ אֶת בֵּית אֶהָרֵן, (ק"ח, ג) יֵאמְרוּ נָא
בֵּית אֶהָרֵן כִּי לְעוֹלָם חֻסְדּוֹ:

ט. היכן מצאנו לשון "מזיד"?

(טז, טז) וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכוּ' ופירש"י
ומפשעיהם. אף הנכנסין מזיד בטומאה:

ולשון "שדים"?

(ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבַחֵיהֶם לְשָׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זָנִים אַחֲרֵיהֶם וְכוּ' ופירש"י לשעירים.
לשדים, כמו ושעירים ירקדו שם (ישעיה יג, כא.):

י. מנין שאין חטאת קרבה אלא ביום (מנחות פג., וע"ע ברש"י חולין כא: ד"ה וביום)?

"מה חטאת אינה באה אלא מן החולין וביום ובידו הימנית אף כל אינו בא אלא מן החולין
וביום ובידו הימנית" ופירש"י (כ"י ר"ב אשכנזי) וביום. "כדכתיב בפרשת יום הכפורים כי
ביום הזה יכפר עליכם".

וכן פי' בחולין (כא: ד"ה וביום) שאין חטאת קרבה אלא ביום כדכתיב בפרשת יה"כ (ויקרא
יז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'.

נא ויש להתבונן, וכי ישראל לעולם קטנים הם שימחלו להם כפי שמוחלים לקטנים, וא"כ כיצד יקבלו שרי האומות
תשובה זו לעתיד לבוא.

והנה על הכתוב (הושע יא, א) כִּי נֶעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶה דְרֵשׁוּ חַז"ל (שמות רבה מג, ט) "אמר משה רבון העולם לא
ממצרים הוצאתם, ממקום עובדי עבודת כוכבים, ועכשו נערים הם, שנאמר (הושע יא, א): כִּי נֶעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶהוּ,
הִמְתָּן מֵעַתָּה לָהֶם וְלֹךְ עִמָּהֶם וְעוֹשִׂין לְפָנֶיךָ מַעֲשִׂים טוֹבִים".

ואילו היה נאמר כתוב זה בשעת יציאת מצרים היה ניתן לבאר שדוקא בשעת היציאה ממצרים נאמרה דרשה זו, אך
הלא כתוב זה נאמר בימי הושע שהיה בימי מלכי ישראל, ועדיין נחשבו ישראל כלפי שמיא כ"נערים". וצ"ב.

ונראה ביאור הדברים, שישראל לעולם נחשבים לנער, מפני שטבע הנער הוא שאינו נשאר במצב ובעניין אחד אלא
גדל ומשתנה בכל עת, וכן הם ישראל שלעולם מתנחמים ומטיבים דרכיהם ולסוף שבים בתשובה, על כן מוחלים להם
כפי שמוחלים לקטנים שידוע שלבסוף יגדלו ויטיבו דרכם.

יא. מנין שבשעת כפרה בהיכל צריכים הכהנים לפרוש מבין האולם למזבח (תמיד פ"ו משנה ג ברע"ב)?

שנא' במשנה "פְּרָשׁוּ הָעָם, וְהִקְטִיר וְהִשְׁתַּחֲוֶה וְיִצְא", ופי' הרע"ב "פְּרָשׁוּ הָעָם. כָּל הַכֹּהֲנִים פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזִבַּח בְּשַׁעַת הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת, דְּכִתִּיב (וַיִּקְרָא טז) וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ, כָּל כֹּפֵר שֶׁנַּעֲשִׂית בְּקֹדֶשׁ, כָּל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד, הַלֶּכֶךְ בֵּין בְּשַׁעַת הַקְּטֹרֶת בֵּין בְּשַׁעַת מִתֵּן דָּמִים שֶׁל פֶּה כִּהֵן מְשִׁיחַ וּפֶה הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צְבוּר וְשַׁעֲיָרֵי עֲבוּדָה זָרָה, הָיוּ הַכֹּהֲנִים פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזִבַּח".

ומנין שאפילו המלאכים היו יוצאים בשעת עבודת כה"ג (ירושלמי יומא פ"א הלכה ה, ועי' רמב"ן שמות כח, לה)?

"וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא טז יז), אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל א י) לא היו באוהל מועד".

וברמב"ן (שמות כח, לה) ביאר עפ"י עניין הפעמונים שהיו על המעיל "ומה שאמר למעלה ונשמע קולו בבואו אל הקדש ולא ימות, הוא על דעתי ביאור למצות הפעמונים, כי מפני שאין בהם צורך בלבישה, ואין דרך הנכבדים לעשות להם כן, לכך אמר כי צוה בהם בעבור שישמע קולו בקדש, ויכנס לפני אדוניו כאלו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאום חייב מיתה בטכסיסי המלכות, כענין אחשורוש (אסתר ד יא): וירמוז למה שאמרו במסכת יומא ירושלמי (א ה) וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא טז יז), אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל א י) לא היו באוהל מועד, על כן צוה להשמיע קולו כמי שיקרא הוציאו כל איש מעלי, ויבא לעבוד את המלך ביחוד, וכן בצאתו, לצאת ברשות, ושיוודע הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו. ובפרקי היכלות ידוע זה הענין. והנה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלקים וכו'".

*

חדוותא דאפטרטא אחרי מות לבני אשכנז (עמוס ט)

יב. ע"ש מה נקרא משיח בן דוד "בר נפלי" (סנהדרין צז)?

"אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב (עמוס ט-יא) ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת"

*

חדוותא דאפטרטא אחרי מות לעדות המזרח (יחזקאל כב)

יג. היכן מצאנו לשון "חלחלה"?

(טז) וְנַחֲלָתָ בְּךָ לְעֵינַי גּוֹיִם וַיִּדְעַתָּ כִּי אֲנִי ה'; ופירש"י ונחלת בך. תתחלחלי בעצמך על מה שעשית:

לשון "גזל"?

(יג) וְהִנֵּה הִפִּיתִי כְּפִי אֶל בְּצִעַךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וְעַל דְּמִיךָ אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכְךָ: ופירש"י אל בצעריך. כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נתחתם גזר דין: ולשון "כליון"?

(טו) וְהִפִּיצוֹתִי אוֹתְךָ בְּגוֹיִם וְזִרְיֹתֶיךָ בְּאֲרָצוֹת וְהִתְמַתִּי טְמֵאתְךָ מִמֶּךָ: ופירש"י והתימותי. וכליתי:

*

תשובות לפרשת מצורע

א. איזו דרשה נדרשה על פסוק בפרשה, וכן בפרשת עיר מצור (דברים כ, יט ברש"י)? (טו, כה) וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דְּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדְתָהּ וכו', ופירש"י ימים רבים. שלשה ימים:

ובפרשת עיר מצור (דברים כ, יט) כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְנִדְחָ עָלָיו גְּרוֹן וכו' ופירש"י ימים. שנים: רבים. שלשה, מכאן אמרו, אין צדין על עיירות של נכרים פחות משלשה ימים קודם לשבת (ספרי רג. שבת יט.). ולמד, שפותח בשלום שנים או ג' ימים, וכן הוא אומר, וישב דוד בצקלג ימים שנים (שמואל-ב א, א.). ובמלחמות הרשות הכתוב מדבר (ספרי שם):

ב. איזו שורש בפרשה משמעו "הסרה", בפרשת מטות משמעו "זיון", בתהלים (לד, ח) ובמשלי (יא, ח) משמעו "הצלה", ובכמה מקומות הוא לשון "חליפות בגדים" (זכריה ג, ד)? השורש ח.ל.ץ.

בפרשתנו נאמר (יד, מ) וְצִוָּה הַפָּהֵן וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הִנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מְחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא: ופירש"י וחלצו את האבנים. כתרגומו וישלפון, יטלום משם, כמו וחלצה נעלו (דברים כה, ט.), לשון הסרה:

בפרשת מטות נאמר (במדבר לב, יז) וְאֶנְחֲנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו'. ופירש"י "נזדיין מהירים".

בתהלים נאמר (לד, ח) חָנָה מְלֹאךְ ה' סָבִיב לִירְאָיו וַיִּחְלָצֵם:

ובמשלי (יא, ח) נִאמַר צְדִיק מְצַרֵּה נַחֲלֵץ וַיִּבֵּא רָשָׁע תַּחֲתָיו:

ובכמה מקומות הוא לשון "חליפות בגדים" (זכריה ג, ד) רָאָה הָעֶבְרָתִי מַעֲלִיךְ עֹנֶיךָ וְהִלְבַּשׁ אֹתְךָ מִחֻלְצוֹת: ופירש"י חליפות בגדים נאי' כלומר זכיות אבל לפי שדימה העון לבגדים צואים דימה הזכיות למחלצות בגדים נאים ולבנים.

ג. היכן מצאנו לשון "צער" (רמב"ן)?

(טו, לג) וְהִדְוָה בְּנִדְתָהּ

ופי' הרמב"ן (לעיל יב, ב ד"ה דותה) "הנכון לשון מדוה שהוא כמו נגע וצער כמו עלי לבי דוי (ירמיהו ח, יח) היה דוה לבנו (איכה ה, יז)".

ולשון "שוקע"?

(יד, לז) וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע וְהֵנֵחַ הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת שְׁקַעְרוּרַת יִרְקַרְקַת אוֹ אֲדַמְדַמַת וְכוּ' ופירש"י שקערורת. שוקעות במראיהן.

ולשון "פרישה"?

(טו, לא) וְהִזְרַתְּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְאָתָם וְכוּ' ופירש"י והזרתם. אין נזירה אלא פרישה, וכן נזורו אחור (ישעי' א, ד.), וכן נזיר אחיו (בראשית מט, כו.):

ד. היכן נרמזו בפרשה נבואת ירמיה, חורבן הבית, הגלות, והגאולה (ויקרא רבה יז, ז)?
"בבית ארץ אחזתכם, זה בית המקדש, שנאמר (יחזקאל כד, כא): הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם. (ויקרא יד, לה): ובא אשר לו הבית, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (חגי א, ט): יען ביתי אשר הוא חרב. (ויקרא יד, לה): והגיד לפהן, זה ירמיה, שנאמר (ירמיה א, א): מן הפהנים אשר בענתות. (ויקרא יד, לה): כנגע נראה לי בבית, זו טינפת עבודה זרה וכו' וצוה הפהן ופנו את הבית (מלכים א יד, כו): ויקח את אצרות בית ה', (ויקרא יד, מה): ונתץ את הבית, (עזרא ה, יב): וביתא דנה סתרה, (ויקרא יד, מה): והוציא אל מחוץ לעיר, (עזרא ה, יב): ועמה הגלי לבבל, יכול לעולם, תלמוד לומר (ויקרא יד, מב): ולקחו אבנים אחרות, שנאמר (ישעיה כח, מב): לכן פה אמר ה' אלקים הנני יסד בציון אבן אבן פחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש".

ה. מנין שהנכנס לבית המנוגע דרך אחריו חוץ מחוטמו טהור (שבועות יז):?

"א"ר אושעיא בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו טהור דכתיב (ויקרא יד-מו) והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה".

*

חדוותא דאפטרטא שבת הגדול (מלאכי ג)

ו. מנין שהצדיקים נקראו "ארץ" (רש"י קהלת א, ד)?

שפירש"י (קהלת א, ד ד"ה והארץ לעולם עומדת) "ומי הם המתקיימים הענוים הנמוכים המניעין עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לז) וענוים ירשו ארץ ומדרש תנחומא אומר כל צדיקי ישראל נקראו ארץ, שנאמר (מלאכי ג) ואתם תהיו לי ארץ חפץ".

ז. איזה לשון משמעו בפרשת בראשית (ג, כד) שינון, בפרשת שמות (ז, יא) לחש, ובהפטרה שריפה?

הלשון "להט".

בפרשת בראשית נאמר (בראשית ג, כד) "וְאֵת לֵהט הַחֶרֶב הַמְתִּיחֶפְכֶת" ופירש"י "תרגום להט שנון, כמו שלף שנא".

בפרשת שמות נאמר "וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטִימֵי מִצְרַיִם בְּלִהְטֵיהֶם כֵּן": ופירש"י בלהטיהם בלחשיהון, ואין לו דמיון במקרא, ויש לדמות לו להט החרב המתהפכת (בראשית ג, כד.), דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:

ובהפטרה נאמר (יט) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְּעֵר כְּתָנוּר וְהָיוּ כָּל יָדָיִם וְכָל עֵשָׂה רְשָׁעָה קֶשׁ וְלֵהֲטֹ אֶתֶם הַיּוֹם הַבֹּא וכו'.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף יח.

בגמ' 'לעולם אין זיקה, משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין דדלמא אדמייבם חד מיית אידך וקא בטלת מצות יבמין, לכאו' ענין זה של ביטול מצוות יבמין בפשוטו תמוה, שהרי עקרו יבום שהוא עיקר המצוה ועשו חליצה שהיא לא עיקר המצוה [כמבואר לקמן דף כא ע"א] מפני חשש רחוק שעב"פ גם אם יהיה החשש הזה אף אחד לא יבטל כלום ממה שחייב רק יהיה פטור ולכאו' הוא פלא, וצ"ע ולפו"ר נוטה לומר שעיקר הענין של חז"ל שלא יהיה מצב שיגרם שנפש המת תישאר בלי תיקון [שע"י חליצה ג"כ יש תיקון כמבואר בזוה"ק חוקת דף קפ ובשא"מ אבל בעריות כנראה אין תחליף לאותו תיקון ממש] ואכתי צ"ע.

*

דף יט.

בגמ' 'מי שני ליה לר"ש והתניא כלל אר"ש כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייבמת נשואין קודם ללידה או חולצת או מתייבמת מאי לאו ביבם אחד וקתני לא חולצת ולא מתייבמת לא בשני יבמים' וכו', לכאו' מזה לבד יכלו להקשות גם מתחילה גם על עצם הנידון בדעת ר"ש אם מודה בנולד ולבסוף ייבם, ולא רק על הפרט הזה שלא שני ליה בין יבם אחד לשני יבמים, אמנם כמדומה שכן דרך הגמ' בכמה מקומות וקצ"ע.

*

דף כ.

בגמ' 'אלא אמר רבא אלמנה מן האירוסין נמי עשה ולא תעשה הוא דכתיב קדושים יהיו לאלקיהם ממזרת ונתינה מאי איכא למימר כתיב והתקדשתם, אי הכי כל התורה כולה נמי עשה ולא תעשה הוא דכתיב והתקדשתם, וצ"ע מהו באמת התשובה לזה למה באמת לא נחשב כל התורה כולה לעשה ולא תעשה, וצ"ל דזה מצו"ע לשמור על הל"ת והכל כפי פרטי דיני הל"ת אבל אין כאן עשה מיוחד.

*

דף כא.

בגמ' כגון כלתא וכו', לכאו' אינו מובן כל כך מה הוצרכו להביא בזה ג' דוגמאות, אטו כל כך קשה להבין את פשטות הדברים שגזרו כלת בתו אטו כלת בנו עד שצריך לזה דוגמאות, ונראה שאין הכוונה רק לבאר את הציור והאופן, אלא הענין בדוגמאות אלו שיראו בחוש איך שבאמת לא רואים הבדל והעולם מתייחס לכולם שם בשם כלות ומזה רואים כמה שיש לגזור בזה וק"ל.

*

דף כב.

בגמ' 'והאי בר תשובה הוא, והתנן שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא', לכאן פלא מה היה ההו"א, דאיך ייתכן שלא יוכל לעשות תשובה ומה טעם יש בזה, ולכאן זה פשוט שכוונת המשנה רק שאין תיקונו שלם כי נשאר קצת הפגם, וא"כ מה היתה הקושיא, וצ"ע.

*

תוספות ד"ה כשעשה תשובה 'והא דאמר בפ' הנחנקין (סנהדרין דף פה: ושם) לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית כו' התם כשעשה תשובה, וא"ת בשלמא מלקות משכחת דמחייב אף על פי שעשה תשובה אלא לקללו מי שעשה תשובה אין רשאי לקללו אפילו אחר, ויש לומר דאם הזכיר שם שמים לבטלה או עשה דבר שנתחייב בו נדוי אף על פי שעשה תשובה חייב ולא מיפטר' משמע שכוונת התו' שבכל נידוי יש קללה, וצ"ע היכן מצינו קללה בנידוי, הלא לכאן נידוי הוא רק דיני הרחקה מהמתנדה והיכן מצינו בזה קללה, וצ"ע.

*

דף כג.

בגמ' 'האי בשבעה אומות כתיב כי יסיר לרבות כל המסירים', שמעתי להעיר שלכאן צ"ב מהו הייתור לדרשא זו, שהרי הפסוק נצרך כדי ללמד שבנך הבא מן ישראלית קרוי בנך ולא כשבא מישראל הבא על הנכרית, וזה נלמד מדכתיב כי יסיר ולר כי תסיר כמו שפירש רש"י קודם וא"כ מה מיותר שנוכל לדרוש לרבות כל המסירים, וצ"ע.

*

בגמ' 'סיפא איצטריכא ליה מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם, דוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע באחות זקוקתו, יל"ע מה החידוש המיוחד שהוצרכו להשמיענו, הלא פשוט שאם באופן זה יש כאן איסור אחות זקוקתו ממילא מוכרח לעשות להיפך, ואולי החידוש שאע"פ שהוא רק ספק ואיסורו מדרבנן, אעפ"כ החמירו בספק, נז"ל"ע באמת בטעמא דמילתא שאסרו גם בספק ואולי כיון שאפשר בקל לעשות בהיתר, וצ"ע, וכן מבואר לקמן דף כד ע"א לגבי ספק חלוצה שמותר רק בדיעבד ויל"ע בטעמא דמילתא].

*

דף כד.

בגמ' 'ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול כי ליכא בכור אין חזרין אצל גדול, אלמה תני אביי קשישא מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן לא רצה חזרין אצל גדול, כבכור מה בכור בכורתו גרמה לו אף גדול גדולתו גרמה לו, צ"ב כוונת הגמ' שלכאן אדרבא אם בכור בכורתו גרמה לו, מנא לן להוכיח מזה לגדול הרי הוא רק גדול ואינו בכור

שזה היתה הקו', ולכאו' כוונת הגמ' שמסתבר שאין הבכור מחמת השם בכורה שלו אלא מחמת גדולתו, אבל הא גופא קשיא וגם עכ"פ לכאו' העיקר חסר מן הספר, וצע"ג.

*

דף כה.

תוספות ד"ה הוא ואחר מצטרפים להורגו 'הקשה הר"ר חיים דבסוף פ"ק דמכות (דף ו. ושם) פריך הרוג ונרבע יציל משמע דהרוג ונרבע פסולים להעיד משום שונא, והכא משמע דכשר, וי"ל דלא משום שונא פסול נרבע התם אלא בנרבע לרצונו איירי ומשום רשע פסול' וכו', לכאו' תימא דבאמת למה לא יפסל משום שונא דאטו אינו שונא את מי שרצה להרוג [ובשלימא ברובע י"ל דכיון דאיירי ברצונו אינו שונאו אבל בהורג איך ייתכן שאינו שונאו], וצע"ג.

*

דף כו.

בגמ' 'וכלן שנישאו וכו' קס"ד מיתה אמיתה וגירושין וגירושין, נימא מתניתין דלא כרבי דאי כרבי האמר בתרי זימני הויא חזקה לא מיתה אגירושין וגירושין אמיתה' וכתבו התוספות 'אגירושין - אגב מיתה נקט גירושין דאפי' נתגרשה כמה פעמים שריא לינשא', אבל מדברי רש"י משמע שזה קאי גם על גירושין [וכ"כ הרמ"א באבן העזר סי' ט' סעיף א' בשם רש"י], ולכאו' פלא מה טעם יש בזה, ואולי הוא מטעם ואהבת לרעך כמוך כיון שידוע שמסתמא יריבו שהרי הוחזקה בגירושין, והוי כהא דאסור לקדש אשה עד שיראנה משום חשש ביטול ואהבת לרעך כמוך כמבואר בקידושין [מא ע"א], ואולי הוא מחמת ביטול פו"ר שלא וודאי שיוכל לקיים באופן כזה שהיא בעלת מריבה, ואכתי צ"ע.

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף מט: אספקלריא שאינו מאירה. וידוע דברי המהרי"ל דסקין [מובא גם באבי עזרי הל' דיעות] שכל נביאים ראו מראה דרך זכוכית שאינו מאירה והוצרכו לפורשו כפי תכונת לבם, אבל משה רבינו ראה דרך זכוכית מאירה בבהירות, וזהו החילוק שכולם נתנבאו בכה אבל משה בזה הדבר בבהירות, ועי' במהרש"א שמדמה לזקן שמראית עיניו הוכחש ואינו רואה אלא דמות בערך, ועי' ברש"י שכתב שמה"ט נדמה לשאר נביאים שראו פניו אבל משה רבינו שראה בבהירות ראה ידע שלא ראה הפנים אלא מאחוריו וכדכתיב וראית את אחורי, והנה מצינו עוד חילוק ממשא רבינו לשאר נביאים דכתיב ביה פה אל פה אדבר בו ולא בחידות ומראה, וצ"ב קצת מושג פה אל פה דהא מבואר כי לא יראני האדם וראה רק מאחוריו, ועוד צ"ב דבספורנו פ' יתרו איתא דמה שמשה רבינו הוצרך לפרוש מן האשה היינו מכח מדריגת נבואה דפה אל פה, וכתב דבשעת מתן התורה כולם זכו לאותו מדריגה אתה הראית, כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה', ומש"ה הוצרכו לפרוש מן האשה, וכעין זה איתא בשם משמואל פ' בשלח דבשירת הים כולם אמרו אותו שירה והגם שאין

שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד זהו רק בנבואה של אספקלריא שאינו מאירה אבל אז זכו למדריגת משה רבינו, זה אלי, ואז שייך שכולם מתנבאים בסגנון אחד, וצ"ב דהא מדריגה זו נתייחד רק משה רבינו כמו שאמר הקב"ה למרים, ואולי באופן קביעות זה לא היה שייך רק אצל משה רבינו.

*

דף נ. מ"ח ר"ג ורבנן אם יש גט אחר גט או מאמר אחר מאמר. אבל מאמר אחר גט לכו"ע מהני וכמבואר במשנה, והנה רש"י פירש דהטעם דאין גט אחר גט דמספקא ליה אם גט מפקע זיקה או מאמר קונה זיקה, ובאמת זהו טעמו של רבא לקמן נא. ואביי הקשה ע"ז מברייתא דאיתא שיש גט אחר ביאה ומאמר עיי"ש ועי' במהרש"א שעמד בזה למה לא פירש כמסקנת הגמ', אבל מדברי רש"י מבואר לכאור' שרבא לא חזר משיטתו, והיינו שלמד דודאי יש מושג של גט ומאמר לכו"ע אלא הספק הוא שהגם שתקנו שגט הוא כחליצה ומאמר כביאה אבל יש לפרש גדר התקנה בשני אופנים דבאמת קונה או מפקיע חלק מן הזיקה [כגון עשר אחוז מן הזיקה לא פחות ולא יותר] או שבאמת אינו מפקיע כלום ורק תקנו דגט הוא כחליצה דנחשב דעשה מעשה דלא יבנה וממילא שוב אינו בונה [וכן מבואר ברש"י לקמן נב. בנתן לה גט הרי את מגורשת ואי את מותרת לכל אדם דהוי גט רק לענין לא יבנה ולא לענין קרובים] וכן מאמר נחשב שהתחיל לעשות מעשה לבנות ואינו יכול לבנות אחר, אבל אינן תלויים זה בזה ואפשר לומר שגט אינו מפקיע ומאמר קונה ומש"ה מודה דיש מאמר אחר הגט על הצד שגט אינו מפקיע ומאמר קונה, וממילא מיושב קושית רבא שאפילו אם מאמר אינו קונה לענין איסור קרובים אבל עדיין עושה הביאה ביאה פסולה שכיון שהתחיל לבנות שוב אינו בונה, אבל רבנן סוברים שגט מפקיע קצת מן הזיקה וכן מאמר קונה קצת מן הזיקה ומה שנשאר קונה השני.

*

דף נא: אם ביאת ראשונה ביאה ביאת שני אינה ביאה. ופרש"י דאם קונה לגמרי אז השני אינו קונה, ומה שאינה נאסרת על הראשון מצד זנות פרש"י דאין אשה נאסרת בלי קנוי וסתירה, ועי' בתוס' שכתב שזהו ט"ס שאם יש עדים בודאי נאסרת והתוס' הרא"ש הוסיף שע"כ איירי בעדים דאל"כ אין ביאה קונה [וזה תלוי אם בעינן עדים לקיומי בביאת יבום מכיון שזהו חלות שחל ממילא ולרש"י אפשר לומר שסובר שלא בעינן עדים] והנה שי' רש"י בקידושין יט. שאפילו ביאת בן ט' קונה ביבום אבל ליכא חיוב מיתה דאשת איש אמר רחמנא ולא של קטן וא"כ אפשר לומר שעל אישות כזה ליכא דין שנאסרת על בעלה, וכוונת רש"י שאין אשה נאסרת על בעלה אלא מכח אותו פרשה דקנוי וסתירה וכיון שעל אישות של קטן ליכא חיוב מיתה אינה בכלל אותו פרשה וממילא גם בודאי זינתה לא תהא נאסרת על בעלה וצ"ב בזה ועי' בהגהות מצפה איתן.

*

דף נב. נתן לה כסף. ופרש"י שאמר התקדשי לי במאמר יבמין, ומשמע שאם נותן סתם בתורת קידושין לא מהני ועי' בסוף ע"ב לקמן ויל"ע בזה, ופרש"י שאין קידושין תופסין

מה"ת דהוי אשת אח והתורה לא התירה אלא כסדר המצוה וביאה הוא דכתב רחמנא, והיינו מה שמבואר לקמן דף נד. דביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה, וצ"ב דא"כ תיפוק ליה מהך טעמא וצ"ל שכוונת הגמ' לענין קיום מצות יבום דאינו מקיים רק בביאה אבל עדיין היה אפשר לומר שיקנה מתורת קידושין דעלמא וע"ז כתב דהוי אשת אח, ואפילו אם נימא דהותרה איסור אשת אח אבל לא הותר רק לענין ביאה כשעושה מעשה ביאה ולא לענין שאר דברים.

*

מפני שבידו לגרשה. ופרש"י דאמר לסופר שיכתוב גט לארוסתו ונתנו לה משכנסה, ומבואר שאם נתן לה עכשיו שיחול לאחר שיכניסנה לא מהני, וצ"ב דאם הוי בידו למה לא מהני, והנה הא דבאשה לא מהני משום שאינו בידו מבואר בראשונים שני מהלכים או שחסר מצד השליחות על הכתיבה [להנך שי' שיש דין שליחות על הכתיבה] דכל דבר שאין בידו לעשות עכשיו אינו יכול לעשות שליח וכן פשטות דברי התוס' בנוזיר יב. או כמו שמבואר בר"מ שחסר בלשמה דגט וכן משמע מדברי רש"י לקמן ד"ה ולאשה שכתב דאם בשעת הכתיבה לא היה ראוי לגירושין פסול הגט ובפשטות שחסר בלשמה אם אינו ראוי לגירושין [ועי' ברעק"א שכתב שצריכים לשני הסברות] והנה התוס' שם הוכיחו מספיקת הגמ' ביבמה הא לכאו' הא הוי בידו ליבמה ולגרשה וע"כ שכיון שמחוסר מעשה אינו נחשב בידו ועי' בהגהות חת"ס שם שביאר דלא שייך בידו על דבר שליכא בכלל בעולם [וכעין סברת הגמ' בקידושין סב: לענין שפחה] וא"כ אפשר לומר שבודאי אינו יכול ליתן גט עכשיו שיחול לאחר הכניסה שאותו אישות עדיין ליכא בעולם [וזהו אישות חדשה שנתוסף לאחר הנישואין] ולא מהני אפילו שהוא בידו מכיון דהוי דבר חדש, וכל סוגית הגמ' קאי רק אם אפשר לחול דין לשמה ובארוסה מכיון ששייך עכשיו גירושין אפשר לחול דין לשמה משא"כ באשה, וביבמה מספקא ליה לפרש"י שכתב הגט קודם שכנסה ומסרה לה לאחר שכנסה [ודלא כתוד"ה ליבמתו] שכיון שיש אישות של זיקה אולי הא דבעינן ראוי לגירושין שיחול דין לשמה לא בעינן דוקא שיהא ראוי בפועל ליתן גט אלא העיקר הוא שיהא כאן כבר אישות שעל זה נכתב הגט או שבעינן שיהא ראוי לגירושין בפועל ואם אינו ראוי א"א שיחול דין לשמה.

*

דף נג: הבא על יבמתו בין בשוגג. ופרש"י כסבור שהיא אשתו, ולכאו' הא הוי מתעסק ובפשטות הוי כחלבים ועריות שחייב שכן נהנה אבל צ"ב לפמ"ש האחרונים שרק היכן שעבירה הוא הנאה שייך סברא דכן נהנה, והיה אפשר לומר שהפטור של מתעסק הוא רק היכן דבעינן מעשה דיליה [ועי' בשו"ת רעק"א סי' ח' סברת המקור חיים לענין חמץ] וכאן הא קונה אפילו היכן שהגוים דבקום אותם וא"כ מבואר דלא בעינן בכלל מעשה דיליה דאשה הקנו לן מן השמים אימת שיש כאן מעשה ביאה וממילא לא שייך פטור דמתעסק, ופרש"י דקנה לענין נחלה ויכול להוציאה בגט וא"צ חליצה, ומשמע שהמצוה לא קיים ורק קנה אותה לגמרי [וכעין מאמר לשי' ב"ש] ועי' לקמן נו. אם קונה גם לשאר דברים, והא שלא קיים המצוה אפשר לומר מצד דמצות צריכות כוונה והאחרונים האריכו בזה או

שבמערה מכיון שאינו ראוי להזריע עי' בתוס' לקמן נה: א"כ לענין קיום המצוה בעינין להקים לאחיו שם וכמו כן לכאוי בשלא כדרכה הגם שקנה אבל לכאוי קיום המצוה אין כאן.

*

דף נד. ישן לא קנה. ופרש"י דישן לאו בר דעת ולא הוה קניינו קנין, והגם שלא בעינין דעתו דהא אפילו בע"כ קונה אבל בעינין שהגברא יהא בר דעת ובר קנין, ומה שלא פירש מצד שלא כיון לביאה וכמו שכתבו התוס' שהגמ' עכשיו בודאי לא אסיק להך טעמא דאל"כ מה תי' אלא בנתקע, והתוס' הקשו דהא לא בעינין בר דעת דאפילו קטן היה קונה וכן חרש איתא לקמן נו. דקונה משום דלא בעינין דעתו, ואולי אפשר לומר שכיון שאשה הקנו לו מן שמים הוי כדעת אחרת מקנה דבקטן מהני אבל בישן אולי גרע, ובאמת מצינו שישן גרע מקטן דבגיטין עח. מבואר שאם נתן גט לאשתו בשעה שישינה אינה מגורשת והגם שגט מהני בע"כ ואפילו לקטנה יכול ליתן ועיי"ש ברשב"א דישן אין לה יד בכלל ועיי"ש שמצדד שאפילו יתן לה הגט בחצירה בשעה שישינה אולי לא מהני נידוע דברי הש"ך ביו"ד שכהן שישן באהל המת א"צ להעירו דבשעה שהוא ישן הוא מופקע מכל ואולי ע"ד דיש בו אחד מס' ממיתה ובבחי' כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות דהא מברכים המחזיר נשמה לפגרים מתים] ועי' בתוס' ישנים דמשמע שצריך שיהא בר דעת כפי הדעת שיש לו.

*

דף נה. העראה דחייבי לאוין מנ"ל מדגלי. וילפי' משפחה חרופה דהוי חייבי לאוין ופרש"י דכתיב לא יהיה קדש [וצ"ב לשי' הר"מ דלא קאי על זה] וגלי רחמנא דכאן אינו מחייב אשם בהעראה מכלל דבכל חייבי לאוין חייב בהעראה, ומשמע שהוי גלוי רק לענין אשם אבל אה"נ לענין מלקות של הבעל יהא חייב אפילו בהעראה לחוד וכן מבואר ברש"י לקמן ע"ב ד"ה כדאמרן [ועי' בהגהות פורת יוסף] וביותר כתב המנ"ח מ' רסו' שגם האשה תהא חייבת מלקות בהעראה לחוד ואם גמר ביאתו אז תהא חייבת שני מלקות חד מצד פרשת שפחה חרופה וחד מצד כל חייבי לאוין, ומבואר דכל האיסור של שפחה חרופה אינו אלא מצד חייבי לאוין וזהו לכאוי דוקא למ"ד דקאי על שפחה כנענית המיוחדת לע"ע אבל למ"ד שקאי על חצי ב"ח אז באמת הוי בכלל איסור אשת איש ורק שהתורה הקילה מכיון שאינה אשת איש גמורה וכ"כ הרש"ש ועי' בת' רעק"א קע' וקעא' והדברים ארוכים מאד.

*

דף נו: אשת ישראל שנאנסה אע"פ שמותרת לבעלה אסורה לכהונה. והיינו מצד שם זונה דלענין שם זונה אין חילוק באונס וברצון כמו בביאת עריות שנעשית זונה בכל ענין ורק לאסור לבעלה חילקה התורה, והנה לקמן לל"ק דרבא אשת כהן שנאנסה בעלה לוקה אף משום זונה, ולל"ב דדוקא לבעלה כהן אסורה אפילו באונס מצד טומאה אבל מצד זונה אינה נאסרת דבאונס אין לה שם זונה, וצ"ב דמ"ש מכל עריות דנעשית זונה ולכאוי מוכח דאשת איש אינה ערוה מצד עצמותה וכל מה שאסורה וחיוב כרת היינו מצד דלוקח אשת חבירו או באשה מצד שבוגדת בבעלה ובאשת כהן חידשה התורה שאפילו באונס נאסרת

[ואולי דאל"כ לא היתה באה למצב של אונס] וממילא אין עליה שם זונה באונס אלא ברצון דאז יש עליה שם זונה שזונה תחת בעלה, והנה לל"ק איתא דהכל היו בכלל זונה והריטב"א מדייק מפרש"י דמה שאשת ישראל נאסרת לו היינו ג"כ מצד שם זונה דבאשתו זונה אסורה אפילו בישראל [וכן דייקו מהגמ' בקידושין עז: שם זנות פוסל בישראל] וזה לכאור' דלא כדברי המהרי"ק הידועים שהבגידה ומעלה מעל זהו האוסרת לבעלה וכן משמע מדברי הגמ' לעיל נה: דבקפידא דבעל תלה רחמנא ויל"ע בזה.

*

דף נז. ואי לר' יוסי בין בקדושתיה בין לאו בקדושתיה אכלה. דכיון שסובר דקהל גרים לא איקרי קהל א"כ לא הוי משתמרת לביאה פסולה, ומבואר דאפילו אי לאו בקדושתיה קאי אעפ"כ מאכיל אותה, ובפשטות דמה דלא הוי בקדושה אינו רק כלפיה איסורי לביאה דכיון שאסור לבוא בקהל לא שייך לומר שנצטוו באיסורי ביאה של כהונה, אבל כלפיה כל שאר דיני כהונה בודאי הוי כהן שו"מ בבית מאיר אהע"ז סי' ה' שכ"כ, אבל החלקת מחוקק באהע"ז שם רצה לומר דלא הוי כהן לכל דיני כהונה ומה שאיתא כאן שאוכל ומאכיל בתרומה היינו רק לענין תרומה דהא אפילו עבדים אוכלים מדין קנין כספו ובן כהן לא גרע וכבר כתבנו לעיל, ועיי"ש שהקשה ממרוח אשך דכתיב להדיא מקדשי הקדשים אוכל ולמ"ש לעיל שאוכל מצד בניהם וכמו פנחס קודם שנתכהן ניחא, ובאמת מסוגין משמע כדבריו דהא לפי מסקנת הגמ' הבעיא היה אליבא ראב"י לפי מהלך א' ברש"י איירי באמה מישראל ואביה גר והספק הוא אם הולכים בתר האב שיהא לה שם גיורת [וזהו מ"ח ר"מ ור"ן ריש פ' עשרה יוחסין] ולפי מהלך ב' ברש"י הספק הוא אם ראב"י סובר קהל גרים איקרי קהל והגמ' מביא מתניתא דדריש דכהן שנשא בת גרים שמאכילה מצד קנין כספו ומוכרח שמוותרת לו, והנה לפי מהלך ב' ברש"י בודאי אין זה מקור שקהל גרים לא איקרי קהל אלא בודאי שבעינן קרא שהגם דלא הוי בקדושתיה [דלפי הך לשון נקיט הגמ' כן] אעפ"כ מאכילה מצד קנין כספו.

*

דף נח. לר"מ דאמר קידושין פסלי חופה נמי פסלה. ופרש"י חופה בלא קידושין, וכן פי' ההמשך חופה דלא קנה שהכוונה חופה בלא קידושין, והנה הספק אם יש חופה לפסולות אינו דוקא בחופה בלי קידושין דהא הגמ' מדמה לענין סוטה דאיירי בחופה לאחר קידושין, והנה לבאר שי' רש"י דעצם הספק אם יש חופה לפסולות פי' לעיל שאם חופה קונה בפסולות אז הוי כביאה וכי היכי שנפסלת לביאה כמו כן נפסלת בחופה [וקאי בין על בת כהן שנפסלת וכן על בת ישראל שאינו מאכיל] ולהצד דאין חופה בפסולות היינו שאין חופה קונה בכלל בפסולות מכיון שאינו ראוי לביאה, והנה לרמי בר חמא שרצה לדמות למ"ח ר"מ ורבנן א"א לפרש דקאי על חופה לאחר קידושין דהא לר"מ כבר מקידושין אינה אוכלת ומש"ה פרש"י שקאי בחופה בלי קידושין ומדמה חופה לחוד לקידושין דבשניהם תלוי בדין משתמרת לביאה פסולה, וע"ז מדחה הגמ' דאולי חופה לחוד אינו קונה בכלל, או אולי קונה ואז גם לראב"ש הוי יותר משתמרת לביאה פסולה, והגמ' מביא מ"ח תנאי בנכנסו לחופה [ואיירי בחופה לאחר קידושין] דלמ"ד אוכלות משלו ואוכלות בתרומה סובר

דאין חופה לפסולות ואוכלות משלו ובתרומה מצד הקידושין דהוי כהגיע זמן עי' בתוד"ה דהני תנאי, ולמ"ד אינה אוכלות היינו דיש חופה ונפסלת כמו שנפסלת בביאה, וזהו גם הדמיון לסוטה שאיירי בחופה לאחר קידושין ומוכח שחופה קונה בפסולות מכיון שקרוי תחת אישיך.

*

דף נח: כגון דעבד בה מאמר וב"ש היא. ופרש"י דמאמר מהני שפרח זיקת יבמין ותו לא מיקניא ליה בביאת מזיד אלא במסירת לחופה, ומשמע שביאת זנות לא מהני אבל ביאה לשם אישות מהני ולמ"ש לעיל דגם לשי' ב"ש שמאמר קונה קנין גמור וקרינן ולקחה לו לאשה אבל המצוה לכאו' בודאי לא מקיים אלא בביאה דבעינן שיקים שם לאחיו, ובודאי בעינן ביאה לקיים מצות יבום אלא שלא מהני ביאת מזיד וכדומה שזהו דוקא כל זמן שיש זיקת יבום ואשה הקנו לו מן השמים אבל אם עשה מאמר שקנה במעשה שלו אז צריך שיהא מכוון לשם מצות יבום או אולי גם לשם ביאת אישות וצ"ב בזה, והנה מסוגין מבואר דלשי' ב"ה אפשר לאוקמי שבא עליה יבם בבית חמיה והכניסה לחופה ולא נבעלה ומשקה לה וכדפרש"י לעיל ומבואר דגם לשי' ב"ה חופה קונה בשומרת יבם ולכאו' הא הוי רק מדרבנן והיאך יכול להשקות אותה על סמך זה וצ"ב.

*

דף נט. פרט לבוגרת שכלו לה בתוליה. ועי' בתוס' שכוונת הגמ' שכלו מקצת בתוליה, והנה יש שני פירושים בבתולה חד שיש לה בתולים, ואם אין לה כל הבתולים זה קרוי מקצת כגון בוגרת, וחד בתולה ולא בעולה [מלשון קרקע בתולה שלא נגע בה איש] ובעולה שלא כדרכה הגם שנשארת עם כל בתולים שלה אבל יש לה שם בעולה שזהו סתירה עם שם בתולה, והנה נחלקו ר"מ ור"א בין בבוגרת ובין בכשלא כדרכה אבל בהיפך, והנה ר"א ור"ש סברי בתולה אפילו מקצת בתולים ומתירים בבוגרת [אבל במוכת עץ מודה דשם אין לה בכלל בתולים] אבל בשלא כדרכה פוסלים ולשון הגמ' עד שיהיו בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה הכוונה שלענין זה שיהא לה שם בתולה ולא בעולה לענין זה בעינן שיהא קיימין לגמרי וכיון שבעולה שלא כדרכה יש לה שם בעולה ממילא אינה כשירה לכה"ג, ור"מ סבר בהיפך ותלוי במקור הדרשות.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"ו "עלילה תאומה לחלוטין"

סקירה קצרה של העלילה לקראת הסוף:

חיים שלום עילוי גדול שחזו לו עתיד מזהיר ביותר הפך צד הוא נסחף לצד הלאומי כתוצאה מכך הוא נסחף למחתרת של האצ"ל אחרי כן התחיל ומשנה שם הוא נקרא מולי פלד ומוחק כל זכר משמו הקודם, הוא מעורר עליו קנאת חיילים שלא יכולים לפרגן את הצלחתו, אחד מהרודפים אותו בשם בנג'י נרצח בנסיבות מסתוריות, יש מי שטופל את העלילה על חיים שלום, חיים שלום בורח באישון ליל מהמחנה בכך הוא הופך לעריק ומקים עליו את המשטרה הצבאית שרודפת אותו ביום ובלילה תקופה ארוכה הוא מצלח לשטות בהם אך לבסוף הוא נחלה קשות ומאושפז בבית חולים ביקור חולים זהותו נחשפת על ידי אחד משונאיו, המשטרה הצבאית מגיעה לבית החולים היא אוזקת אותו ומעבירה אותו למגרש הרוסים, אך במשך הזמן הוא מועבר באישון ליל לכלא אחר (תל מונד) מעתה אין לו שום סימן זיהוי במצב כזה קשה מאד לשחרר אותו איש לא יודע על אדם בשם חיים שלום, והוא מצידו מתכחש לשם מולי פלד. עתה העלילה מגיעה לתחנה האחרונה לסנטור נפתלי הרטשטיין.

*

רב מיילאך פישמן הוא אדם זריז ונמרץ בכל תפקיד שלוקח על עצמו, תמיד הוא רץ כנער צעיר (שלושים שנה פחות מגילו האמיתי) כאילו הוא נישא על כנפי נשרים, כשהוא קובע זמן הכוונה שהוא יהיה שם חמש דקות קודם לזמן.

אם בדברים יום יומיים נוהג הוא כן, על אחת כמה וכמה בהבטחות שנוגעות לחיי הזולת, ברגע שהבטיח לגב' פינקלשטיין לסדר את הטלפון החשוב לא התמהמה לרגע אחד.

מיד לאחר צאתו מבית משפחת פינקלשטיין רץ אל בית הדואר לדבר עם הפקידים כדי לסדר את השיחה, באותם ימים שיחה לחוץ לארץ הייתה מלאכה שלימה, בפרט שיחה עם אחד מנבחרי העם האמריקאי, צריכים לתאם את השיחה עם הסנטור המכובד רב נפתלי הרטשטיין, אי אפשר לטלפן אליו בלי לתאם זאת עמו מראש.

עד כמה שהדבר לא פשוט ראה רב מיילאך לנוכח הניסיונות של ר' יענקל ביינברעכער הפקיד החביב של בית הדואר מהמניין של וותיקין שאוהב לעזור לכל היהודים עם חיוך רחב על הפנים.

כמה וכמה ניסיונות עברו ואין אפילו צליל קלוש שיעיד על קשר אופטי, רק רעש עמום שרומז למתקשר כי השיחה עוברת דרך כבלים מיוחדים שהונחו מתחת לים, אך לא מעבר לזה, דומה שכל המפריעים התגייסו לקרר את רוח התנדבות של רב מיילאך אפילו ר' יענקל ביינברעכער כבר היה עייף מלסובב את החוגה הכבידה שוב ושוב.

”רב מיילאך א'זוינס האב איך נישט געהאט שוין יאהרן לאנג, דיא גאנצע וועלט שטעלט זיך אופ דיא אונטערשטע פיס דיר צו שטערין מאכען דאס- כזאת עוד לא ראיתי שנים רבות, נראה שכל העולם מתייצב על רגליו האחוריות כדי להפריע לך לעשות זאת” מחה ר' יענקל ביינברעכער את הזיעה הכבידה שניגרה ללא הפוגות ממצחו.

אבל רב מיילאך פישמן הוא יהודי מלומד בהרבה סבלנות, גם אם לא הולך בפעם ראשונה שניה שלישית ורביעית לבסוף עם רצון טוב הוא יגיע למטרה, רק אחרי חצי שעה של נגיסת שפתיים הושג הקשר שנקרא ”אובער סי קולנינג” - שיחה מעבר לים- הסנטור שמע ואישר את השיחה שתיערך למחרת, תוך התאמה מלאה עם השעות המצומצמות שיש לו בתוך מסגרת יומו העמוס.

גב' פינקלשטיין הייתה בהתרגשות יתר כשקיבלה את האות שהיא יכולה לטלפן, היא זכרה במעומם כי לאמה הייתה אחות גדולה בשם פייגל מינדע שנשואה הייתה ליהודי בשם רב יואל ממשפחת הרטשטיין, לאמה היה קשר קלוש עם אחותה הבכורה שגדולה הייתה ממנה קרוב לעשרים שנים, היא לא זכרה אותה כי נישאה עוד בטרם נולדה, מיד לאחר חתונתה נדדה לקרקוב מקום מגורי חמיה שהיה סוחר עשיר מופלג שדאג לשכן את כל בניו וכלותיו סמוך לביתו באחוזתו הענקית.

בשל ריחוק המקומות וחוסר היכולת לתקשר באותם ימים, לא היה שמץ קשר רק ידיעה קלושה שישנה אחות בכירה אי שם בקצה השני של פולין וכדי להגיע למקום צריכים להתכונן נסיעה מפרכת של ארבעה ימים עם דראזשקעס (כרכרות או עגלות מסע) תוך עצירות בכל מיני ”קרעטשמעס” (פונדקאות) למיניהם. מה שהוציא את הרוח למי שלא מורגל בנסיעות ארוכות מעין אלו, רק בשמחות מרכזיות ביותר היו השתיים נפגשות, אמה הייתה מאד מופנמת בטבעה ומעולם לא הרבתה בקשירת קשרים לא כ”ש בשמירתם, היא הייתה עסוקה יותר בטיפוח הבית שלה עצמה, לכן כמעט ולא ידעה על משפחת הרטשטיין דבר.

אם היה המצב שווה אצל משפחת הרטשטיין, יתכן שלא היה טעם לפנות אל רב נפתלי, אלא שרב יואל כן עשה עסק מיחסי משפחה, הוא סיפר לו מפעם לפעם על כל המשפחה, כולל משפחת פינקלשטיין, הוא תיאר בפניו את גיסו רב שלמה זלמן על גדלותו העצומה בתורה שאין לה כמעט אח ורע, הוא גם סיפר לו על הפטירה הטראגית של אותו צדיק וחסיד שנהרג ב”זאת חנוכה” באמצע טיש חשוב ביותר. אלמלי כן לא היה בנו ר' נפתלי יודע דבר על אותו חלק ממשפחת אמו.

גב' פינקלשטיין הייתה עתה מאד נבוכה מהתפקיד שנראה קשה ומכביד, צריכה היא לעורר את לבו של אותו ר' נפתלי בן דודה העלום שיעשה דבר שעל פי דרך הטבע אין לו

כל סיכוי, אבל אסור לאבד תקווה, צריכים לעורר עולמות ולהפיח תקווה שתזרים בלב הספקן ביותר שיש שמץ סיכוי.

פקיד הדואר ר' יענקל ביינברעכער טילפן אל הסנטור, הפעם לא הייתה צריכה לעבור את כל היסורים שעבר אמש רב מיילאך, השיחה עברה בקלי קלות, ברקע נשמע הצלצול המתמשך כעין צלצול פעמונים שמבשרים את רגלי הגואל.

האפרכסת הזרמה וברקע נשמע הקול החמים שמילא את חלל האולם, קול חביב נטול שמץ יוהרה: הלו... גוד מארנינג, קען איי הלפ יוז בוקר טוב במה אני יכול לעזור לכם?”

האמא הדוויה נטלה את השפופרת ובקול רועד מהתרגשות אמרה לו: א'גוט מארגען פאר אייך טייערער ר' נפתלי, דאה רעדט מרס פינקלשטיין דיינע קוזינע- בקר טוב לך ר' נפתלי היקר כאן מדברת בת דודך גב' פינקלשטיין”.

ר נפתלי השמיע קול שמחה אמיתית, הוא עבר לדבר בלשון אמו, אידיש פולנית עסיסית. “איזו שמחה אמיתית בשבילי לשמוע את קולך, אשמח מאד לעזור ככל שיבקשוני”.

הוא לא הביע שום הסתייגויות, אולי מי יודע, הקול זורם בפשטות ובחמימות יהודית פשוטה. זה נסך ביטחון עצום בלב האמא הרצוצה שהוא יהיה שליח ההשגחה העליונה להוצאת בנה מבור תחתיות.

היא פרצה בבכי גדול ודיברה אליו מתוך סערת רוחות קשה, פרצי דמעות קטעו בכל משפט את דבריה, עד שכמעט ואי אפשר היה לצרף את המילים.

אבל ר' נפתלי מקשיב ולא מנסה לקטוע אפילו בהערה זוטרה את דבריה, כולו קשוב לדבריה, מוחו החריף צריך את המשפטים המרוסקים, הוא הבין את שפת הלב שסיפר כמעט ללא מילים את שנות הסבל הקשים אותם היא עוברת מאז חבשה שביס לראשה.

לפתע בלי להבין, עברה לדבר בשפה הפולנית שפת האם שלה, בשפה זו קל היה לה יותר לדבר ברהיטות, כשהיא אמורה לתאר בפני זולתה, עניינים כאובים מאד.

היא תיארה בפניו בצורה ציורית ביותר את השנים הרבות שהמתינה עד שזכתה לחבוק בן זכר, כמה הטלטלה בין יאוש לתקווה כששמעה את קולו של ד"ר הרצל קארענרייך, אחד מגדולי הגניקולוגים של אוסטריה אומר לה בקולו המדוד באידיש גרמנית.

”ענטשולדיגט מיר ביטע הוכגעשצטע ויכטיגע פראה פינקלשטיין פאר מיינע פונקטליש אוסגעשטעלטע דיאגנאסטיק וואס אבסאליטש ניכסט איינגענומענע נאכריכטען, לויט דיא מעדיציאנאלע נאטורלישקייט זענט איהר א'קינדערלאזע פראה ווארום זיא האט נישט קיין פרוכטבארע צעלעכלאך, בלויז איינע עקספיעריימענטע קעהן מעהן אויספראבירן פיליישט וועט דאס געבין איינע פאזעטיווע אויסזיכטען- תסלחי לי גברת פינקלשטיין החשובה על זה שאני מעדכן אותך את ההבחנה הברורה שלי, על פי דרכי הרפואה את עקרה מוחלטת, לפי דרך הטבע אין לך סיכוי, יש אבל מבדק אחד שניתן לעשות, אולי זה יתן סיכויים קלושים”.

כששמעה את דברי הרופא הבכיר הייתה ברגע הראשון הלומה לחלוטין, כך מדבר איתה הרופא הגדול לאחר שנטל ממנה מטען זהובים כבד? במקום לתת לה אופציות טיפול בהתאם, הוא מאד מייאש, לא בשביל זה שילמה ממייטב כספה. אבל כל זה היה ברגע הראשון, לאחר שהתאוששה החליטה כי תחת להישבר צריכה היא לחשוב יותר באמונה: "התחת אלוקים אתה?! אתה יודע לומר אם יש אפשרות או אין? יש את ההשגחה העליונה שלא סוגרת דלת גם בפני הבלתי אפשרי, מי לנו יותר עקרה משרה אמנו ע"ה שהייתה חסרת כל אפשרות רפואית לילד, גם חנה אם שמואל הנביא ע"ה לא נואשה, למרות שראתה איך פנינה צרתה יולדת ילד אחר ילד, שבעה בנים עליונים יש לה ואילו היא עקרה מוחלטת, דומה היא לאיילונית שלא שייכת למושג לידה. למרות הכל עם ישראל הוקם על חורבות אשה חסרת כל סיכוי, ועקרה מוחלטת כחנה ילדה שבעה בנים, בעוד שצרתה פנינה רבת בנים אומללה איבדה את כל ילדיה.

אין ליאוש מקום בלב המאמין, אסור לתת לו לשלוט ולהשכיח את גודל רחמי הבורא, כבר אמרו חז"ל "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים".

מאותו רגע גמרה אומר בלבה: אני לא פונה יותר לרופאי אליל שיותר משיודעים לעודד הם מייאשים, אמרו חכמינו מכאן שניתנה לרופאים רשות לרפאות, לרופאים ניתנה רק הרשות לרפאות אבל לא לייאש.

היא נסעה אל גדולי הצדיקים של פולין גליציה רייסן וליטא, היא הגיעה עד לליובאוויטש קרלין לעכאוויטש וקוברין, היא גם נסעה לאהל של הגר"א זי"ע להשתטח על הציון הקדוש ולהבטיח שם שאם תזכה לבן של קיימא תקדיש אותו כחנה לה', הוא יהיה בבית ה' כל ימי חייו ויזכה להיות אחד ומיוחד בתורת השי"ת, כל ימיו יהיו קודש ללימוד התורה הקדושה.

לאחר שנפקדה, סיפרה ברוב רגש לר' נפתלי, את גודל ההשקעה שהשקיעה בו, יחד עם בעלה הצדיק מיום הולדתו.

היא לא הפסיקה מלתאר בפניו את בעלה המנוח, הצדיק רב שלמה זלמן ז"ל שהשקיע בילד את כל כוחותיו לגדלו לתורה וליראה כאחד מגדולי ישראל.

ההשקעה ניכרה בילד שגדל לילד שהיה פרח של ממש, כבר בשנות ילדותו ידע מסכות רבות בעל פה גפ"ת ועוד מפרשים, אבל לפתע פקד האסון את ביתה ועטרת ראשה רב שלמה זלמן נפטר פתאומית במאורע טראגי ביותר, זמן לא רב אחרי הבר מצוה של הבחור, היא תיארה בצורה חיה ביותר את המשבר שעבר הבן שהיה דבוק באבא ביותר, עד שכמעט הלך לעולמו, רק אחרי אשפוז ארוך שב אל עצמו, לאחר מיכן נכנס לתמונה ידיד של האבא בשם רב משה יוסף הויזמן שגידל אותו ממש כבן, הוא למד איתו ביחד עם בנו אפרים זלמן עד שגדל להיות עילוי מופלג ביותר בתורה, לאחר מיכן אירס אותו עם בתו, בנה נקשר אל חמיו מורו מאד וכך הוא צמח באורח פלאי עד שידע את הש"ס כולו.

לפני השואה הם ברחו לארץ ישראל והשתקעו בירושלים, הכל בהתחלה שגשג עד שכמעט הייתה בטוחה שעתידו של חיים שלום מובטח, אלא שלפתע נכנס השטן שלא יכול

היה לראות בצמיחת אחד מגדולי מאורי ישראל כפי שראו בו כולם, הוא טפטף בן טיפות ארס במעטה של דאגה לבניית ארץ ישראל, הוא החל להתחבר עם כל מיני עשבים שוטים שהיו מלאים באידאולוגיות מזויפות ובדרכי עורמה הסיטו אותו מהדרך הישרה, מי יודע אם לא המשיך בעקבות זאת את דרכו בצבא הציוני, היא לא ידעה מה עובר עליו בגלל שניתק את הקשר עם המשפחה, הוא אמנם היה שולח לה מדי פעם מכתבים בדרכים לא דרכים, כדי שלא תדאג לו מידי, אבל ניכר היה שהוא מטשטש את הפרטים הנכונים, עד לאחרונה לא ידעה עליו כלום, רק ממש עתה החלה לשמוע מידע חלקי עליו.

לגודל צערה התברר לה שהוא הסתבך עם הצבא והוא כלוא באחד מבתי הכלא שלהם זמן רב, איש לא יודע מה קורה עמו. הצבא לא נותן להיפגש איתו, הוא גם לא נותן רמז באיזה מקום הוא נמצא, כביכול הוא אינו קיים עוד בעולם... אנא אני מבקשת ממך, להיחלץ חושים ולהפעיל לחצים על הרשויות שישחררו את הבן האומלל, הוא כבר סבל שנים רבות, הוא מתקרב לשנות השלושים ועוד לא הקים משפחה, הוא עלול למות בכלא ואיש אפילו לא ידע איפה הוא קבור, האם מגיע לו כזה עונש חמור?! שאלה בזעקה.

הבכי והזעקות חלחלו היטב, הוא לא יכול היה לעמוד מול דמעות של אשה אומללה, גם אם לא הייתה קרובת משפחה לא היה יכול לעמוד שווה נפש, לא כ”ש שאי אפשר להתעלם מהציווי “מבשרך לא תתעלם” למרות שהסיפור נראה חסר כל סיכוי, ידע שהוא לא יכול לומר לה זאת, לא אחת יצא למערכה אבודה מראש וקצר פירות טובים נגד כל הסיכויים, אם לא ינסה ודאי שלא יצא כלום, עליו לנסות ולא לעמוד מנגד.

השאלה איך מתחילים לפעול?

אחרי התלבטויות רבות אמר לה: “טייערע מרס (גב’ יקרה) פינקלשטיין “איך וועל טרייען אימבעסטין אויפ וויפיהל מיינע מעגליכקייטען וועלין קעהנען באווייזען- אנסה לעשות את המיטב שביכולותי עד כמה שידי תשיג”.

הוא איחל לה שבקרוב יוכל לבשר לה על שחרור חיים שלום מבית האסורים וסגר את השפופרת עם הרבה צער.

הוא נותר עם עצמו לחשוב מאיפה הוא מתחיל לפעול, הסיפור נראה סבוך בכל קנה מידה, בפרט אם הפניה באה מבחוץ, כדי להפעיל לחץ אדיר על ממשלת ישראל חייב להיות גורם בכיר ביותר במערכת הפוליטית השלטת, רק הוא יכול אולי לעשות משהו בעניין, אם יהיה לו אינטרס גדול בדבר.

אלא שהמפלגה שלו אינה השלטת בתקופה זאת, המפלגה הרפובליקנית הייתה באותם שנים בשלטון, נשיא ארה”ב באותה תקופה היה הגנרל המפורסם דווייט אייזנהאואר הנשיא ה-34 של ארה”ב, הוא היה אדם נמרץ וחזק ביותר שלא התחשב כמעט בדעת איש, לכאורה אין מה לעשות, אבל אי אפשר לומר שזה נעול לחלוטין, יש איזה שהוא חריר בו ניתן להכניס מחט קטנה בדרך ההשתדלות.

הסנאט באותה עת היה בשליטת הדמוקרטים, זה החלק היפה במשחק הפוליטי, פעמים רבות ישנה התגוששות אקטיבית בין שתי המפלגות היריבות, מה שאיזן במשהו את הכוח

של המפלגה השלטת. זה גרם כמובן להרבה כאבי ראש למפלגה הרפובליקנית שנוקקה לא אחת לחסדי יריבתה, יו"ר הסנאט היה הסנטור רוברט ריצ'פיילד, היו לרב נפתלי איתו תקופות טובות ותקופות אחרות לא כל כך מוצלחות, אם יהיה לו איתו הפעם שיתוף פעולה, אולי יוכל להפעיל את הנשיא להיכנס למערכה זו.

לאחר אין ספור התחבטויות החליט לעשות ביקור בית בביתו של רוברט, הוא קנה לו את אחת המשקאות האהובים על אותו סנטור. כל הדרך התפלל שהשליחות תוכתר בהצלחה, רוברט הוא לא אדם קל בלשון המעטה, צריך לדעת לקלוע לטעמו ולכיוון מחשבתו.

כשהגיע לביתו ברכבו עצר אותו שומר הבניין, שחור גדול ממדים שהיה חמוש באלה, הוא ביקש ממנו להזדהות בפניו, ר' נפתלי הוציא את מסמכיו האישיים, הלה היה מופתע לגלות כי מתחת החזות החרדית מסתתר לו סנטור מכובד ביותר של המפלגה הדמוקרטית. הוא מיד הישב את המסמכים והצדיע ברוב טקסיות מנדה לטשטש את המבוכה המטופשת שנמרחה על פניו הוא גמגם בבהלה, הלו אדוני הנכבד אני ממש מבקש את סליחתך לא ידעתי כי אתה איש חשוב ביותר בבית הנבחרים.

הוא לחץ על מצילה מיוחדת לבקש את רשות הסנטור להכניס כעת אורחים, לאחר כל הפרוצדורה הטקסית אישר במנוד ראש את כניסתו לבית ההדור.

רוברט היה מופתע לגלות את נפתלי, הוא לא היה רגיל לביקוריו, מעניין מה מביא את נפתלי הסנטור הנמרץ שאינו מבלה את זמנו לריק, מה מניע אותו אלי? עברה מחשבה מהירה במוחו.

"מה הביאך הלום אל ביתי ביום מן הימים?" שאל כשעיניו צוחקות.

"לפעמים מגיע זמן גם לכאלו ביקורים" ענה ר' נפתלי בלשון סתומה.

"אשמח לשמוע מה הביאך אלי, מקווה שהדברים הם בתחום יכולותיי" מיהר לתפוס לשון של זהירות, לא להתחייב על שום דבר.

ר' נפתלי התיישב בכורסא מעור צבי משובח שעמדה בחדר, משרת הדור בלבשו הביא לו כוס מים קרים, רוברט ידע את נוהלו של ר' נפתלי לא לטעום בשום מקום, רק כוס מים פשוטים ללא כל תוספות.

ר' נפתלי החל בזהירות לטוות תוכנית רבת היקף בהקשר לכמה חוקים שהמפלגה הרפובליקנית מנסה להעביר ולרוברט וקבוצת סנטורים היו הסתייגויות, הוא הציע לפתע רעיון להגשת חוק משולב שיכול להסתדר עם שתי הקבוצות, הוא לא היה נוקשה כפי שהרפובליקנים רצו, אבל מאידך יש התגמשות מצד הדמוקרטים.

"הצעה זו יכולה להתקבל גם ע"י הנשיא, הוא יחוש שאנחנו מנסים להתפשר איתנו, עדיף לו לבוא איתנו לפשרה הנוכחית שנותנת לשני הצדדים הרגשה ששניהם ניצחו במאבקם, אני חושב שכדאי ללכת על זה" סיים את דבריו עם חיוך זהיר.

"מותר לי לשאול אותך שאלה אישית ואבקש לא להיפגע, קטע רוברט את דבריו, מה עומד מאוחר כל הסיפור? לא נראה לי שבאת כעת לגוף ההצעה, יש לך איזשהו מניע נסתר".

"למה לחשוך במניעים נסתרים? הרי נפתלי עיניים תמימות כביכול, למה לכל דבר צריך להיות מניע נסתר, ישנם אנשים שפועלים מטעם המטרה לשמה באו".

"כי אני מכיר אותך לא מתמול שלשום, בשביל מה אתה רוצה כביכול לבוא להקל על הנשיא? כמעט ברור לי שאתה צריך לא אותי אלא את הנשיא, עלי לדעת בדיוק מה עומד מאחורי המניע, אחרת איני משתף פעולה אפילו במילימטר" הצהיר הקומבינטור שתמיד פעל בשיטות כאלו, אצלו לא היו מניעים אחרים.

"טוב כיון שאתה כל כך מעוניין, אספר לך גם את המניעים הנסתרים".

ר' נפתלי בלשונו העשירה החל לגולל בפניו את הסיפור המרתק עם בן דודו חיים שלום פינקלשטיין, הוא העמיד את דמותו הטראגית, את גודל כישוריו את ההישגים המדהימים שלו בכל תחום בו התעסק, מאידך את חוסר המזל שלו עם החברה, כאשר משחר נעוריו גרם להמון קנאה, אנשים לא יכלו להסתגל שיש אדם שעומד מעל כולם ביכולותיו הנדירות, כך אירע גם בצבא, כאשר הקים עליו כמה שונאים בלב ונפש שלא יכלו לפרגן את רמת הקירוב שלו לדרגים של הפיקוד, עד שלבסוף טוו עליו "עלילת דם" כביכול רצח את אחד המתנגדים הראשיים, העלילה נקלטה והייתה שיחת היום.

דבר זה הביא את החייל האומלל לברוח מן הצבא, הוא לא עשה מספיק חושבים כי בכך הרע את מצבו שבעתיים, חודשים ארוכים התגלגל בכל מיני מקומות מסתור, עד שלבסוף קרס וחלה והגיע במצב של "קומה" (חוסר הכרה מוחלט שגובל כמעט עם צמח) לאחד מבתי החולים בירושלים, הצבא עלה על כך וכשעמד להשתחרר הם אסרו אותו וממיטת חוליו הביאוהו לכלא.

אם לא די בכך, לאחר תקופה קצרה הוצא באישון ליל לאיזה מקום מסתורי שאיש לא יודע אודותיו דבר, כיום הוא הפך להיות "עב"מ" איש לא יודע דבר אודותיו, במצב כזה הוא יכול להיות אסור כל ימי חייו, בלי אפילו להגיע לכס המשפט, האם דבר זה ישר הוא? זה מזכיר את התקופות הכי אפלות של ימי הביניים, בהם החשכות והבערות שלטו אז בכיפה" סגר ר' נפתלי את דבריו בכאב.

התיאור הדרמטי הדהים את רוברט, הוא נזכר בתקופה קשה שהוא עצמו עבר בעת ששירת בצבא ארה"ב, אלמלי שחוצב מחומרים קשיחים ביותר לא היה שורד את מערכת התככים עימה נאלץ להתמודד מספר שנים. הוא ראה בחיים שלום דמות טרגית שמזכירה אותו לא מעט, הפן האישי עורר בו את הנקודה האנושית, בחיוך רחב פנה לר' נפתלי.

"מר תולי (כינוי חיבה לנפתלי) יש לך יותר מזל משכל, הסיפור שסיפרת כעת שופך אור חדש על העניין, אם היית יודע את קורות חיי, הייתי אומר שבדית את הסיפור במיוחד בשבילי, כי ידעת שיש לי רגישות מיוחדת לסיפור כזה, אבל מאין לך לדעת את קורות חיי, לא סיפרתי אותם לרבים שתוכל לדעת עליהם.

ובכן אומר לך משהו מעניין מאד. שירתתי תחת פיקודו של קולונל בשם אייזנהאואר, במשך כמה שנים, הייתה לי מערכת יחסים מיוחדת עמו, הוא אהב אותי בשל לשוני החדה ושנינותי, הקרבה הזו גרמה לי להרבה צרות, היו הרבה שקינאו בחייל הצעיר רוברט שהתחבב על המפקד בצורה יוצאת דופן וניסו להשים טריז בינינו, אבל שום דבר לא עזר, היה קשר מדהים בינינו שעמד מעל לכל.

כשראו שונאי שאי אפשר בדרכים הרגילות, החליטו להגות אותי מהמסילה, ניסו לטוות עלי עלילת דם מרושעת ביותר, הם ניסו לטפול עלי עלילת בגידה באינטרסים של האומה, כביכול הסכמתי להיות סוכן מרגל של ברית המועצות בכך הפרתי אמונים, מכרתי לאויב סודות צבאיים תמורת כסף רב.

העלילה חלחלה היטב, קשה היה להילחם בה באותם ימים הייתי מסוגל להגיע עד למוות בכסא חשמלי או בזריקת רעל, למזלי הטוב הקולונל האמין בחפותי המלאה, אבל ידיו היו כבולות, היו דרגים גבוהים מעליו שסברו אחרת, הוטלתי לכלא סגור לתקופה של שנה וחצי כשכולם מנבאים את המוות הצפוי.

אלמלי משפחתי שהייתה מרושתת היטב בחלונות הגבוהים לא הייתי יוצא מהכלא שנים רבות, יתכן שאפילו לא הייתי מגיע למשפט צודק, כי השופטים היו בעלי דעות קדומות, כולם נמנו על הימין הקיצוני ביותר שגרסו הטלת עונשי מוות ביריה או בכל סוג של המתה לבוגדים נאלחים כדוגמתי.

אבל הורי שכרו את אחד מעורכי הדין הטובים ביותר של ארה”ב, עו”ד יוסף הריסון, יהודי משכיל בעל השכלה משפטית רחבה ביותר. הוא נחשב לעו”ד מדהים ביותר מהקלאסה הגבוהה, בעל אייקיו גבוה מאד שניחן בכישורים מיוחדים, הוא ידע לפרק דברים בצורה יוצאת דופן.

הוא תפס את העוקץ בעלילה כבר ברגע הראשון, בחריפות לא מצויה פרם את העלילה הנבזית בצורה יוצאת דופן, עד שהשופטים הוכרחו להודות כי הייתה כאן עלילה שפלה ביותר.

קיבלתי זיכוי עם פיצויים גבוהים ביותר והושבתי לצבא, אבל סיפור זה גרם לי שינוי בתפיסותיי, החלטתי כי הצבא אינו יותר ”ערך עליון” העדפתי לפרוש מהצבא ולהיכנס לעולם הפוליטיקה, מאז עד היום אני במפלגה הדמוקרטית, את הסיפור הצבאי קברתי עמוק, אבל כעת הוא התעורר מחדש, אני חש הזדהות גמורה עם אותו חייל אומלל שטוו עליו עלילה שפילה בשל קנאה רדודה.

יש לי כעת תוכנית, לבוא אל הנשיא עם הסיפור מהעבר, הוא היה מעורה בתוכו עד לשד עצמותיו, הוא יודע ומזדהה עם העוול שנעשה לי, אני מקוה שעם ההצלבה לסיפור שלי אוכל לעורר בו נימים חבויים, אולי יהיה מוכן ללחום עבור בן דודך. אני לא צריך לחפש איזה קייס כדי לפגוש בו, ישנה מסיבה שהוזמנתי אליה והנשיא אמור להיות בה, כיו”ר הסנאט אני אמור לשאת בה נאום ולשהות בצוותא עם הנשיא, אמצא כבר את הזמן המתאים כדי לשוחח איתו על כך.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (2) עדות נאמנה על מרן שר התורה

מאמר-סיפור מיוחד שנכתב כולו ע"י בעל המעשה בעצמו הרב חיים מלין, עם הוספות שכתב לזיכוי הרבים

אשריכם ת"ח שדברי תורה חביבין עליכם ביותר (מנחות יח).

עדות נאמנה על מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי

אעלה עלי כתב מעשה נורא אשר ראו עיני בשבוע זה מרבינו הגדול מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי, ואשר ראיתי - לא ימוש מנגד עיני לעולם ועד:

היה זה ביום ג' לפר' בשלח תשע"ט, אחר הצהריים, כאשר זכיתי להכנס עם שניים מידידי אל הקודש פנימה, אל קודש הקדשים של דורינו - ביתו נאווה קודש של רבינו מרן שר התורה והיראה, מקום אשר כל בית ישראל מייחלים, באים להתברך, להתייעץ, לראות ולחזות בנועם זיו פניו הקדושות.

והנה, כאשר עמדנו לפניו, בעוד מרן יושב והוגה בתלמודו, כך כשני דקות, וראינו איך שמרן מצביע עם הסימניה על הגמ' אותה לומד - בתחילת עמוד ב', וכך תוך ב' ג' דקות סיים העמוד והגיע לעמוד א'- ואז - בהגיעו לאמצע העמוד - פרץ לפתע בבכי נורא, והתייפח כך כ 10 שניות !!!

ויהי לחרדת אלוקים ! וכל העומדים שם - נעצרו על מקומם - ופתחו פיהם בתדהמה - וכך, כפשוטו ממש, ראינו את מרן - איך שכל גופיה מירתת ומתייפח בבכי, ולאחר זמן קצר פסק, והמשיך ללמוד, וכשהגיע לסוף העמוד, טרם הפך את הדף לעמוד הבא - ניגשו כל העומדים במקום וברכם מרן איש כברכתו הוא.

ובעת אשר אני הקטן התקרבותי למרן, הצצתי בחיל וברעדה לראות איזה מסכת ודף הוא אשר למד מרן באותה שעה, וראיתי שהיה זה מסכת מנחות - דף י"ח ע"א - וראיתי גם שכשבכה היה זה בדיוק באמצע העמוד.

וכך יצאנו נרגשים ורועדים מגודל המחזה אשר ראינו, ומיד פתחנו דברי הגמרא הנ"ל, ולא האמנו למראה עינינו:

וזה לשון הגמ' שם - "והתניא, אמר רבי, כשהלכתי למצות מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע [פירש"י - לידע מיצוי תלמודי ולשאל ספיקותיי], ואמרי לה למצות מדותיו של רבי אלעזר בן שמוע [פירש"י - ללמד ולמצות מה שר' אלעזר חכם ממני], מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו [יוסף הבבלי לר' אליעזר] ביותר עד לאחת [פירש"י - יוסף לרבי אלעזר וספרו בהלכות עד שהגיעו להלכה אחת של זבחים לשון אחר והיה חביב ליוסף כל

מה שרבי אלעזר מלמדו עד שהגיעו להלכה אחת]. אמר לו, רבי, השוחט את הזבח להניח מדמו למחר, מהו [האם זו מחשבת פסול, או שמא רק כשחושב לאכול או להקטיר למחר הרי זו מחשבה הפוסלת, ולא כשחושב רק להניח הדם], אמר לו כשר. ערבית [שאל לו שוב]- אמר לו כשר, שחרית - אמר לו כשר, צהרים - אמר לו כשר, מנחה - אמר לו, כשר אלא שרבי אליעזר פוסל [פיי' דבכל פעם אמר לו כשר, ורק בפעם הזאת הוסיף את המילים 'אלא שר' אליעזר פוסל'].

צהבו פניו של יוסף הבבלי [מחמת שמחה], אמר לו [רבי אליעזר ליוסף הבבלי]- יוסף, כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה [פיי' ששאל אותו למה עד עכשיו לא צהבו פניו, אם זה משום שלא הסכים עם דבריו עד להלכה הזו, ולכן רק עכשיו כשאמר לו דבר זה צהבו פניו], אמר לו - רבי, הן [פירש"י - כוונת וכוונת, אלא משום הכי צהבו פניי השתא שרבי יהודה פסול שנה לין], אלא שרבי יהודה 'פסול' שנה לי, וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי [והייתי מתיירא שמא שכחתי], עכשיו ששנית לי 'פסול' החזרת לי אבידתינב.

זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע, אמר, אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה (תהלים קיט, צז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי וגו'". - ע"כ תו"ד הגמ' שם.

*

ונמצא אם כן- שבהגיע מרן להאי גמרא, כל כך נתרגש- ו"זלגו עיניו דמעות" ופרץ בבכי בראותו גודל אהבת התורה ויגיעתה שהיו לאותם אמוראים קדושי עליון, שגם שכל כך טרחו ובקשו אחר החיפוש אם כן אמר הרבי או לא, וגם כיצד צהבו פניהם בהשיבם להם אבידה! וכיצד זלגו עיניו של רבו ראב"ש דמעות בראותו גודל אהבת התורה של תלמידו, עד שקרא עליו "אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר", וגם המקרא "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי!!!"

*

דברי מרן החזו"א זצ"ל

ושוב מצאנו בס"ד, דברים נפלאים ומתוקים מדודו של מרן - ה"ה מרן החזו"א זצ"ל בספרו הקדוש "אמונה ובטחון" (פרק ג' אות כ'), שכתב שם בזה הלשון:

"ואמרו מנחות י"ח א' א"ר כשהלכתי למצות מדותי וכו' □ [הביא שם כל דברי הגמ' הנ"ל-] כל היום היא שיחתי וגו', דברי חזו"ל כשמן הטוב יורד לעצמות להלהיב הלבבות לאהבת התורה ולשעשע על זיו חמדתה, עד שכלתה נפשו של יוסף הבבלי באבדת הלכה אחת,

²² ראה להלן בסמוך שהבאתי מהגר"מ סולובייצ'יק זצ"ל שביאר דברי הגמ' הכי, שאמר יוסף הבבלי, אני שמעתי מרבי יהודה שפסול, וכיון שלא מצאתי לי חבר שקיבל כך מרבי יהודה, חששתי ששיכחתי תלמודי. אך עכשיו ששמעתי מפין בשם רבי אלעזר שפוסל, ורבי אלעזר רבו של רבי יהודה היה, א"כ ודאי שרבי יהודה בשיטת רבו קא אזיל, ונכונה השמועה שאמר רבי יהודה שפסול, ודו"ק.

ואשר צהבו פניו לחדות עוזו בהחזרת אבדתו, ואשר התפעלות נפשו של ר"א על אהבת תלמידו הזליגו את עיניו דמעות של גיל והנאת זיו מיצוי המידות וכו"נג.

וא"כ מה נורא המחזה - אשר מרן - נתלהב לבבו באהבת התורה, ובשעשוע זיו חמדתה - עד שפרץ בבכיו והתייפח. לפי שמרן "כל היום זו היא שיחתו" - התורה הקדושה, ואלו חייו "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי"!!!

[ובעצם דברי הגמ', מה קרא עליו דווקא מקרא זה - "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", ראיתי שנשאל מרן בספר "אשיחה" (עמ' רפ"ג) בזה"ל: "צ"ב הלא פסוק זה אין בו שייכות לענין שמחה, והוזה ליה למימר פסוק פקודי ה' ישרים משמחי לב או שש אנכי על אמרתך". והשיבו מרן "זה מראה על אהבת התורה".]

*

עובדא נוראה כזאת על מרן בעל איילת השחר זיע"א

והנה אחר זמן, מצאתי מציאה רבתא למורי ורבי מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין (רבה של שכונת רמת אלחנן ב"ב, וחבר מועצת התורה) בספרו "ברכי נפשי" (ויקרא, עמ' תקנ"ה) וזה לשונו שם:

"נכנסתי פעם ביום שישי אחר הצהריים, אל מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, וראיתי שעיניו זולגות דמעות. רבנו היה כבר לבוש בבגדי שבת והכין עצמו לכניסת השבת. כששאלתיו על מה ולמה עיניו דומעות, הציע לי ללמוד איתו את הגמרא במנחות (יח.), 'התרגשתי לראות בגמרא זו עד כמה חביבים דברי תורה אצל תלמידי חכמים, ואין זאת אלא מפני קדושתה היתירה של התורה', אמר רבנו.

"הגמרא שם אומרת, והתניא אמר רבי וכו' [ואחר שהביא שם כל דברי הגמ' -] קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי וגו'. המשיך מרן הגראי"ל ואמר כשדמעות זולגות מעיניו: מדברי הגמרא הללו, אפשר ללמוד על מידת השמחה שצריכה להיות לאדם עם כל חידוש שמתחדש לו בתורה, גם אם על ידי החידוש התגלה לו רק השם של מי שאמר מימרא מסוימת, ותו לא, וכפי שמסופר שם בגמרא. ולבד מכך שרואים כאן את גודל-קדושתה של התורה, אפשר ללמוד גם על גודל חיוב העמל והיגיעה בה.

"לא אוכל לתאר את המחזה הזה שניגלה לי בביתו של מרן זצ"ל, שישב ובכה, והתרגש כל-כך נוכח דברי הגמרא" - עד כאן מהספר "ברכי נפשי" [והובא מעשה זה נמי בגליון "כאייל תערוג" שהו"ל ידיד הגר"י גולדברג, שבועות תשע"ה, גליון 93].

²² ובהמשך דבריו כתב שם בזה הלשון: "והחושך נפשו מעיון ההלכה, ואשר חשך בזה את נפשו מלטעום טעם החכמה, הלא לא אבידה אחת איבד, רק איבד את כל ישותו וישם את כל הוייתו לאפס, ומה יתרון לאויל תחת השמש, הולך חשכים ואין נוגה לו, וכילד משתובב כל צבא ימיו, לא ידע את חליו ולא ירגיש מכאוביו, פיו ידבר גבוה ולבו רהב כאיסתרא בלגינא, יגדל בעיניו קטנטנותיו ושבע צחצחות, ילין ברב גאוה, את עניו לא ידע ואל החכמה לא ירעב, כאמרם אין שוטה מרגיש", עכ"ל קדשו.

²³ וכן כתב בהסכמה לספר היקר "ופריו מתוק", לידידי הגאון רבי ארז חזני שליט"א, במדבר.

גם מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זיע"א היה בוכה!!

ואחר זמן אינה ה' יתברך לידי מציאה נוספת בהאי עניינא, והוא בספר הנפלא "עובדות והנהגות" (שהו"ל הרב שמעון מלר, ח"א עמ' נ"ד), ושם איתא בזה הלשון:

"ושמעתי מתלמיד אחד שעוד פעם אחת זלגו עיניו של מרן הגרי"ז זצ"ל דמעות, בשעה שהיה לומד את הגמ' במנחות [י"ח ע"א] והתניא אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי וכו' אמר אשריכם ת"ח שד"ת חביבים עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי וכו'. וסיפר אותו תלמיד הנ"ל, דכשהיה לומד הגרי"ז את הגמ' הזו, היו זולגות עיניו של מרן זצ"ל דמעות... ", עד כאן.

והדברים מזעזעים ומרגשים כל לב, בראותינו כיצד גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א לומדים גמרא, וכיצד אנחנו הקטנים, ועלינו ללמוד מהם ולהתחזק בזה, לחיות את הלימוד, לאהוב את התורה הקדושה, לחשוק ולחמוד רק בה, כי היא חיינו ואורך ימינו.

*

דברי מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בביאור גמרא זו

ועתה אביא בזה עוד כמה עניינים ודברים נפלאים הנוגעים לדברי הגמ' הנ"ל במנחות:

מראשית אביא בזה הספד מיוחד שנשא רבינו מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל על מרן ראש הישיבה הגראמ"מ שך זיע"א [אור לט"ז מרחשוון תשס"ג], אשר בתוך דבריו ביאר דברי הגמרא הנ"ל במנחות [ההספד נדפס בגליון כאייל תערוג פר' עקב תשע"ז, גליון 217: ושוב בספר "כאייל תערוג" - גדולי הדורות, עמ' תפ"ג]:

"...זוהי הכל דברים מה שבעצם כל אחד יודע, אבל בכל זאת רצינו לומר עד כמה שהענין של יגיעת התורה מרומם את האדם, ואע"פ שמסתמא כל אחד יודע מזה, בכ"ז כל מה שמוסיפים לדבר ע"ז, אנשים מתעוררים, כי עי"ז מתעוררים ללכת בדרכיהם, ללכת בדרכים של יגיעת התורה, של המדות טובות, של הנהגות טובות, של ענוה, ושל כל הדברים האלה מה שצריך ללמוד, ובודאי שאם נלמד אותם זו תהיה זכות גדולה בשבילם, וגם תועלת גדולה בשביל כולנו.

"ונזכיר גמ' במנחות (דף י"ח ע"א) מה שנוגע לזה, הגמ' מביאה והתניא אמר רבי כשהלכתי למצות מידותי וכו'... ממשיכה הגמ', זלגו עיניו דמעות של ראב"ש, אמר אשריכם ת"ח שד"ת חביבין עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

"כאן זלגו עיניו של רבי אלעזר בן שמוע דמות, זאת אומרת שהיתה התרגשות כ"כ גדולה! עד כדי כך שזלגו דמעות! וכל הזמן שהוא למד ולימד אותו לא היתה כזו התרגשות, רק ברגע שהוא אמר את הדבר הזה שכל הזמן בקשתי חבר ולא מצאתי ועכשיו החזרת לי אבידתי, שנתאמת אצלו שבאמת אמר לו 'פסול', כאן זלגו עיניו דמעות... ומה היא ההתרגשות הזאת? לכאן? במה שהוא ראה כאן כזו 'אהבת תורה'.

"אך הנה יש גמ' בעירובין (דף נ"ג ע"א) וז"ל, וא"ר יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה באמה, אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבים ששה ששה באמה, ואומר רש"י ששה באמה שהיינו מתקרבין לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה. ובמהרש"א כבר עמד על זה כי לשבת ששה באמה זה דבר שאי אפשר במציאות? שהרי אם יושבים ששה באמה נמצא שהיה יושב כל אחד מהם בטפח, והאיך זה יכול להיות?

"לכן אומר המהרש"א שהי' שם נס כמו אלו המקומות שהמיעוט החזיק את המרובה - בנס. אך השאלה היא א"כ מהו החילוק שכאן היה ארבע וכאן היה שש? משמע שעד כמה שהיתה התשובה לתורה, והי' בהם עד כדי כך אהבת תורה ותשובה ללמוד, כפי זה היה גודל הנס. ולכן בזמן של רבי אושעיא היה רק ארבע, ובזמן של רבי אלעזר בן שמוע שהיה דור קודם, ובדור ההוא היה יותר אהבת תורה, והיה עוד יותר תשוקה ללמוד תורה, היה נס כזה שהיו יושבים ששה באמה, עד כדי כך!

ולמה היה באמת נס עד כדי כך? [ובדורינו לא שייך דבר כזה], מפני שהאהבת תורה שהי' שם "אין לתאר", דרגה גדולה כל כך, עד כדי כך שקורה נס, והרי לא קונה נסים סתם, הקב"ה לא עושה נסים בחינם, וגם אם אנשים רוצים ללמוד נותנים להם אפשרות ללמוד, אבל עד כדי שיהיה נס שישבו ששה אנשים באמה אחת?

ובדור קודם הי' נס של ששה, אבל הדור השני או שתי דורות אח"כ, אצל רבי אושעיא, על אף שהיה ג"כ אהבת תורה במידה גדולה מאוד! אבל כבר היה רק 'ארבע' באמה, זאת אומרת שלפי התשוקה זה היה כבר פחות קצת. הדורות ירדו קצת, ולכן היה אצלם נס רק של 'ארבע' באמה, וגם זה בודאי היה רק ע"י נס!

עכ"פ רואים שבזמן רבי אלעזר בן שמוע היה כ"כ אהבת תורה, עד שהיה אפי' נס שהיו יושבין ששה באמה, וא"כ מה התרגש ראב"ש, בזמן שראה את האהבת תורה העצומה של יוסף הבבלי אחרי שאמר לו כל פעם כשר, וכשאמר שרבי אליעזר פוסל צהבו פניו, התרגש ראב"ש כ"כ עד שזלגו עיניו דמעות, הרי הוא רגיל לראות שתהיה תשוקת התורה במדה כ"כ גדולה, ומה עכשיו התרגש במיוחד כ"כ עד שזלגו עיניו דמעות?!

אלא הענין הוא כך, הנה זה הרי בודאי פשוט שבן אדם שלומד תורה הוא גדול בתורה! והוא זוכה לתורה, רק מה שהתחדש כאן שגם מה שאדם לומד ואין הלכה כמותו, גם זה תורה! ואם לומדים למשל דברי בית שמאי ובית הלל, אף שההלכה היא כבית הלל, בכל זאת גם דברי בית שמאי זה תורה, וכשלומד את הדברים של בית שמאי זה לימוד תורה, והוא מקבל על זה שכר בדיוק כמו שהוא לומד את הדברים של בית הלל, אין שום נפקא מינה! ואם בית שמאי מתירין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, אם אחד לומד את זה ומזכיר דברי בית שמאי, זה תורה, בדיוק כמו שהוא לומד את דברי בית הלל.

אבל זה בודאי שאם לא היו בית שמאי החולקים, אלא בית הלל היו אומרים דין שאסור לייבם את הצרות, ובא אחד עם הארץ ואומר - לא, מותר! האם זה יהיה תורה?! הרי זה דברים בטלים! ומה לנו במה שהוא אומר? ורק בית שמאי, היות ובית שמאי היו כאלה

אנשים גדולים שכל ימי חייהם היה תורה, אז מה שהם אומרים אפי' בדברים שאין הלכה כמותן זה תורה!

[וסיים-], לכן אפי' שאם אנחנו רוצים לדעת את הגדלות שבן אדם יכול להתרומם ע"י לימוד התורה אנחנו רואים את זה בכל דברי חז"ל ודבריהם מלאים עם זה. אך רצינו להוסיף את הדבר הזה, שאפי' עצם הדבר שלומד תורה, זה מרומם אותו עד כדי כך שכל מה שהוא אומר זה נהיה תורה! אבל זה רק במי שהגיע לדרגה כזאת שהוא שייך לזה, אבל מי שלא שייך לזה, בודאי שהדברים שלא זה לא תורה" - עד כאן הנוגע לענייננו.

*

ושו"מ הדברים כתובים כע"ז, ממרן ראש הישיבה הגראי"ל זיע"א בספר "ימלא פי תהלתך" (תורה, עמ' ס"ז), וז"ל: "בגמ' במנחות (י"ח א') איתא לענין השוחט את הזבח ע"מ להניח מדמו למחר, וכו', קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

"והנה באמת דין זה אינו נפסק להלכה, אבל בכל זאת זה נחשב ידיעה, והיה לו כ"כ כואב ולא היה לו מנוחה כיון ששמע שיש דעה אחרת ולא מצא מי שאומר כמותו, וזה היה אצלו אבידה כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, דאע"פ שדין זה לא היה נוגע אצלו למעשה, ועוד שהרי כל התנאים ס"ל שזה כשר, אלא יש מי שאומר שפסול ואין הלכה כמותו, אבל בכל זאת זה היה אצלו אבידה עד כדי כך שצהבו פניו כששמע מזה, כי חביבין עליו דברי תורה, וכנראה לא היה עבירה באבידתו, דא"כ מה ר"א בן שמוע כ"כ התפעל משמחתו, אלא שהיה חביב עליו מאוד כל משהו של תורה אפי' שאינו נפסק להלכה.

"בדורותינו אנו רחוקים מלהיות בשמחה בכזו מדרגה, אבל אנו רוצים לדעת עד כמה לשאוף, שיהא כ"כ שמחה לתורה, וכ"כ צער היה לו כשנאבד ממנו, כמה שיותר נתחזק בתורה, עוד דף גמרא, עוד רש"י תוס' רמב"ם, איזה שמחה צריכה להיות, אנו רחוקים מדרגה זו, אבל צריכים לשאוף למדרגה כזאת שיהא חביב לנו, ממילא האדם יהא מאושר ושמח בלימוד התורה שזה השמחה הכי גדולה [ק"ץ תשס"ט], עד כאן לשונו.

*

דברי הגר"מ סולובייצ'יק זצוק"ל

וראה בהספדו של הגאון הגדול רבי משה הלוי סולובייצ'יק זצוק"ל (ידידו ורעו של מרן ראש הישיבה הגראי"ל זצוק"ל), על מרן הקהילות יעקב זיע"א - שנדפס בספר "אשכבתיה דרבי" (עמ' רט"ו), וז"ל:

"תורה אינה נמדדת רק כפי מסת הזמן שעוסקים בה, אלא גם לפי גודל אהבתו של הלומד, לתורה ולעסק בה. אחז"ל [מנחות יח.]. אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי וכו'... ופירש רש"י שם, שיוסף הבבלי בתשובה שענה לרבי אלעזר בן שמוע, הן אלא שר"י פוסל וכו' כך אמר לו, כוונת וכוונת, דהיינו שההלכה אמת היא דכשר, אלא אני שמעתי מר"י שפסול, וכיון שלא מצאתי לי חבר שקיבל כך מרבי יהודא, חששתי ששיכחתי תלמודי. אך עכשיו

ששמעתי מפיו בשם ר"א שפוסל, ור"א רבו של רבי יהודא היה, א"כ ודאי שר"י בשיטת רבו קא אזיל, ונכונה השמועה שאמר ר"י שפוסל.

"נתבונן בדברי חז"ל, ונראה מידת אהבת התורה עד היכן. להלכה מודה הוא יוסף הבבלי שהקרבת פסול, וכך שמע מר"א בן שמוע בערבית, אעפ"כ למחרת בשחרית חוזר ושואל מה דינו של הקרבן, ושוב משיב לו ראב"ש שהקרבת כשר, וכך נשנה הדבר לצהרים ולמנחה, עד שפירש ראב"ש שחד מ"ד ור"א הוא, דסבירא ליה שפוסל, אך אינו אליבא דהלכתא. מיד צהבו פניו, הרגיש יוסף הבבלי את עצמו למאוש שבאדם. כל חייו של יוסף הבבלי הם רק תורה, אין לו מנוחה, כל שאינו יודע בוודאות ובבירור את שמועתו של רבי יהודא", עכ"ד.

*

מידת הסקרנות לתורה

וראיתי לרבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין (הו"ד בגליון "דרכי החיזוק", שמו"ל ידידי הגר"י כהן, פר' חיי שרה תשע"ט, גליון 377) שלמד מדברי חז"ל הקד' הללו נקודה נוספת - לגבי מידת ה"סקרנות", וזה לשונו שם:

"ברצוני לומר דבר הנוגע למעשה וכו' הנה בדרך כלל אחרי הצהריים ובערב יש סקרנות גדולה מה התוצאות של הבחירות, אף שאין זה נוגע למעשה, ולמאי נפקא מינה לדעת מה התוצאות, אבל זה מעניין, כך הטבע שיש סקרנות, ורוצים לדעת. אבל באמת לא כל אחד הוא כך, ולמשל מי שיש לו חנות מכולת, וטרוד עם הלקוחות ליתן לכל אחד את מבוקשו, למכור ולרשום, וכי יש לו פנאי לעמוד לברר מה תוצאות הבחירות, הרי הוא עסוק במה שחשוב לו יותר, וזה אפילו במילי דעלמא.

"כל שכן מי שיש לו סקרנות בתורה, וכפי שכבר הזכרנו כמה פעמים מדברי רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך", מהו שהדגיש הכתוב היום, ומדוע לא די לכתוב אשר אנכי מצווך, ופירש רש"י בזה והוא מהספרי "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לראותה. דיוטגמא - מצוות המלך הבאה במכתב", עכ"ל.

"והיינו כמו חוק חדש שהמלך מוציא, וכגון מס הכנסה, או התייקרות מחירים, וכל מיני מיסים שיכולים להיות, הנחה או תוספת, גם מי שאינו סקרן בטבעו מתעניין בזה, כי זה נוגע לו למעשה, כך צריכה להיות הסקרנות לדברי תורה, כדיוטגמא חדשה, ללמוד עם סקרנות מה הקושיא ומה התירוץ, מה אמר אביי ומה אמר רבא.

"ודוגמא של סקרנות לתורה מצינו בגמרא (מנחות יח, א) ביוסף הבבלי ששמע הלכה מראב"ש, ומרוב שמחה צהבו פניו ואמר "החזרת לי אבדתי", למרות שכבר קודם ידע הלכה זו, וראב"ש רק חידש לו שגם רבי אליעזר סובר כן, זה היה אצלו חידוש ששימח אותו מאוד, עד שאמר החזרת לי אבדתי!

"וכשראה כן ראב"ש גודל שמחתו בזה, זלגו עיניו דמעוה ואמר "אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר", כשראה אצל תלמידו כזו סקרנות לתורה, זה גרם שיזלגו עיניו דמעוה של שמחה, וסקרנות זו היא החשובה ביותר [אח"ז הביא מרן רה"י את דברי החזו"א באמונה ובטחון שהבאנו לעיל], וכו'... צריכים שתהיה הסקרנות בתורה, ולא בדברים בטלים!", עכ"ד קדשו.

*

צהבו פניו - חכמת אדם תאיר פניו

והנה בעצם דברי הגמ' דצהבו פניו של יוסף הבבלי, ראה מה שכתב רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א בספרו "פרי צדיק" (במדבר, אות ח'), שהביא שם דברי הירושלמי בכמה מקומות (שבת פ"ח ה"א, ובפסחים פ"י ה"א ובשקלים פ"ג ה"ב ועוד):

"ורבי יודא בי רבי אילעאי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזק רישיה עד חגא [נוכאב לו ראשו עד עצרת], וחמתיה חדא מטרונה אפי' נהורין [ראתה אותו אשה אחת משרי הארמים שפניו מאירין, קה"ע. ובפנ"מ כתב שהיו פניו מאירות וצהובות תמיד], אמרה ליה סבא סבא חדא מן תלת מילין אית בך [אחד מן שלשה דברים אלו בך], אישתיי חמר את, או מלוה בריבית את [שאינן לו דאגת פרנסתו], או מגדל חזירין את [שמרויח הרבה]. אמר לה תיפח רוחה דההיא איתתא, חדא מן תלת מיליאי לית בי [וא"ל תיפח רוחיה וכו' ויין מזיק לי אפי' הד' כוסות שמחויב אני לשותותן אלא לימודי בתורה שכיח לי תדיר וכדכתיב חכמת אדם שתמיד בו תאיר פניו, פנ"מ], אלא אולפני שכיח לי [תלמודי מצוי בידי, לשון אחר - שמצוי לו לחדש דברים בתורה והן מאירין פניו. קה"ע] דכתיב [קהלת ח, א] חכמת אדם תאיר פניו.

"רבי אבהו נחת לטבריא, חמוניה [ראו אותן] תלמידוי דר' יוחנן אפוי נהירין, אמרון קומי ר' יוחנן אשכח ר' אבהו סימה [בודאי איזה אוצר ומציאה מצא, פנ"מ. ולכך פניו צהובין, קה"ע]. אמר לון למה, אמרין ליה אפוי נהירין, אמר לון דילמא אוריתא חדתא שמעתה סליק לגביה, אמרו ליה [תלמידי ר' יוחנן לרבי אבהו] מאי אוריתא חדתא שמעת, אמר להו תוספתא עתיקתא [שכבר למדתיה והייתי מחפש אחריה ומצאתיה ונהנית, פנ"מ. ובקה"ע פי' תוספתא ישנה שלא ראה אותה מימיו מצא וראה בה דברים חדשים ושמח בה] וקרא עליו חכמת אדם תאיר פניו", ע"כ דברי קדשם.

וכתב ע"ז רבינו צדוק שם, וז"ל: "וזהו ענין פנים חדשות באנפין חדתיך, ובב"ר אמרו ברכו באור פניו שאינו דומה מאור פניו של אדם וכו', וזהו כענין שמצינו (מנחות יח.) צהבו פניו של וכו' זלגו עיניו דמעוה אשריכם ת"ח שד"ת חביבים עליכם, כי על ידי שמחת דברי תורה חכמת אדם תאיר פניו, וכמו שאמרו (נדרים מט:) בר"ע דא"ל מורה ירוי כו', וזהו המאור פנים דשבת על ידי התחדשות שמחה בלב דישמחו במלכותך וגו'. ובמנחות שם סיים ועליו הכתוב אומר מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, רוצה לומר, שבמה שהאדם תקוע ודבוק בשורש נפשו בזה הוא כל שיחתו גם בלא מתכוין. וכדרך שאמרו באבות דרבי נתן על אל תרבה שיחה עם האשה שכל שיחתן ניאוף, ובתלמידי חכמים אמרו (עירובין נד:)

שיחו אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן תורה, ועל ידי תוקף האהבה בלב זוכה להיות נשרש בו כל כך עד דכל וכו' והיינו אנפין חדתין", עכ"ל קדשו.

וראיתי להגאון הגדול רבי אשר וייס (מנחת אשר, שיחות עה"ת, דברים, עמ' תקט"ו) שכתב: "שהרי שמחת התורה צריך שתאיר פניו של אדם, ראה נא מה שאמרו (מנחות י"ח ע"א) צהבו פניו של יוסף הבבלי (מחמת שמחה, רש"י) וכו'... וגם בשמחת המצוה מצינו שהיא צריכה להקרין מפניו של אדם ולהאיר את כל סביבותיו, ראה מה שאמרו בברכות (ט' ע"ב) "אמר ליה רבי עלעא לעולא, כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמח במצות, זימנא חדא סמך גאולה לתפילה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא". שמחת המצוה היא שקובעת מהותו של אדם גדול הוא... ושמח במצוות, וכאשר סמך גאולה לתפלה קרן אור פניו וחיוך לא מש מעל פניו כל היום", עכ"ל.

ואסיים בתפלה לקל עליון, כי יזכנו להמשיך ולגדול לאורם של גדולי ישראל, וללמוד מדרכיהם ומהנהגותיהם הקדושות, להשפיע עלינו שפע של עליה באהבת התורה, חשקת התורה, התמדת התורה, תפלה, יר"ש. ובזכות זאת נזכה במהרה לגאולה השלמה - בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן!